

Anul VII-XI, nr. 1-20 (25-44), 2009-2013

Mesager bucovinean

Revistă de cultură pentru bucovinenii de pretutindeni

Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina – 150 ani

CERNĂUȚI-BUCUREȘTI-LONDRA-RĂDĂUȚI

Editor:

Societatea pentru Cultura și Literatura
Română în Bucovina – Filiala București

Director onorific:

col. prof. George GALAN

Director/coordonator de proiect:

prof. univ. dr. Nicolae POMOHACI

Redactor sef:

Ștefan HOSTIUC

Colegiul de redacție:

acad. Dimitrie VATAMANIUC,
prof. univ. dr. Pavel ȚUGUI,
prof. univ. dr. Dumitru BALAN,
prof. univ. dr. Dumitru CURCĂ,
ec. dr. Liviu CABARIU,
avoc. dr. Eugen PATRAȘ
prof. Cuța TRANDAFIR,
prof. Antoaneta LUCAȘCIUC,
ing. Mihai ONCIUL,
ing. Oltea REUS (București),
jurnalist Maria TOACĂ (Cernăuți),
scriitor Arcadie SUCEVEANU (Chișinău),
dr. Ion Guzo (Maramureșul istoric),
jurnalist Vadim BACINSCHI
(sudul Basarabiei)
Design/Tehnoredactare:
Iurie MOGOREAN

Adresa redacției:

Aleea Constantin Sandu Aldea nr. 4, bl. 2,
ap. 12, cod poștal 012065, sector 1, București

Adresa electronică:

mesager.bucovinean@gmail.com

Bun de tipar: 2013

Apărut: 2013

Tipărit la: COPRINT

Tiraj: 300 exemplare

ISSN 1841-0499

Fotografiile, reproducerile, vederile și cărțile poștale
sunt comentate de Ștefan HOSTIUC

Răspunderea pentru conținutul textelor
publicate în revistă aparține în exclusivitate autorilor.

PE COPERTĂ:

Pag. I - „Biserica ortodoxă Sf. Paraschiva din Cernăuți”, desen de Franz Xavier Knapp (1809-1883), făcând parte din Albumul de 20 de planșe în acuarelă și peniță executat în 1867 la comanda amplexurilor guvernului regional imperial pentru Bucovina și trimis la Viena, în semn de recunoștință, fostului guvernator al Bucovinei Karl Graf von Rothkirch-Panthen (1858-1860). Vedere dinspre Piața Făinarilor, cu strada Hurmuzăcheștilor, coborând spre biserica Sf. Paraschiva

Pag. II - Dansatoare din ansamblul de dansuri populare „Mărgăritare” din comuna Mahala, reg. Cernăuți
(Foto Nicolae HAUCA)

Pag. III - Tineri din Crasna (Storojineț) la sărbătoarea câmpenească de primăvară „Pe obcină, la stână”
(Foto Nicolae HAUCA)

Pag. IV - Reprezentanții ai Societății pentru cultură Românească „Mihai Eminescu” defilând la sărbătoarea orașului Cernăuți cu prilejul împlinirii a șase decenii de la prima atestare a localității, într-o gramotă a voievodului Alexandru cel Bun.
(Foto Ștefan HOSTIUC)

**Societatea pentru Cultura și Literatura Română
în Bucovina – Filiala București
aduce mulțumiri companiei SC TMUCB SA București
și, în mod deosebit, domnului ing. DUMITRU NICULESCU,
Președinte al Consiliului de Administrație,
pentru sprijinul constant în editarea revistei „Mesager bucovinean”**

CUPRINS

EDITORIAL

Ștefan HOSTIUC, Societatea pentru Cultură și drama identitară a românilor bucovineni	3
---	---

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Mircea IRIMESCU, Istoria convertirii unei forme de socializare într-o formă de apărare comunitară	5
Mircea IRIMESCU, Reuniunea română: un club elitist sau un proiect național?	10
Alexandru HURMUZACHI, Cuvânt de deschidere rostit în I^{ma} Adunațiune generală de'n 19 aprilie (1 maiu) 1862 a Reuniunii române de'n Cernăuți	15
Alexandru HURMUZACHI, Cuvânt de deschidere a Adunării Generale din 14/26 mai 1863 a Reuniunii Române de lectură din Cernăuți	18
Comitetul Director al SCLRB, Raport de activitate prezentat de președintele Mircea Irimescu la Adunarea Generală jubiliară din 26 mai 2012 a Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina (aprilie 2011 – aprilie 2012)	21
Ștefan HOSTIUC, Mircea Irimescu: Monografia Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina	24
Cărți despre Bucovina primite la redacție	27
Dumitru BALAN, Gânduri răzlețe la an aniversar	28
Veronica IONIȚĂ, Asociaționism și propășire națională în Bucovina în secolele XIX–XX (Note de la un simpozion științific internațional)	30
Gheorghe DOLINSKI, Marcarea la Cernăuți a jubileului Societății	32
Lucia OLARU NENATI, Întâlnirea mea cu Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina	35
Emilian DREHUȚĂ, Cunoașterea prin monografii a localităților Bucovinei	37
Iluță CONDREA, Revista „Septentrion”, ediție jubiliară	38

EUDOXIU HURMUZACHI – 200 ANI

Micu CERNUCEAN, Placa memorială a Hurmuzăcheștilor dezvelită la Cernăuți după 10 ani de la execuție	39
--	----

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

Cronicar, A. L., Ștefan ROTRARU, Cronica activităților culturale (2009- 2012)	42
--	----

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

Maria TOACĂ, Căutând salvarea, găsim doar alinarea (O retrospectivă a vieții culturale românești din Cernăuți)	54
---	----

CRONICA LITERARĂ

Ștefan HOSTIUC, Apolinic și dionisiac în poezia lui Arcadie Suceveanu	68
--	----

POEZIA BUCOVINEI

Arcadie SUCEVEANU, Alte viziuni la Cernăuți (versuri)	76
--	----

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

Pavel ȚUGUI, Bucovina la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)	79
Ștefan PURICI, Reinstalarea administrației sovietice în nordul Bucovinei	84

INTERVIU

Acad. Dimitrie VATAMANIUC: „După căderea comunismului, înaintea literaturii trecu, pentru mine, Bucovina, cu drama ei”	88
---	----

CARTEA BUCOVINEI

Dumitru BALAN, O nouă carte-document despre Bucovina	95
---	----

NOUTĂȚI EDITORIALE

Șt. H., Cărți de căpătâi despre Bucovina, editate la Cernăuți	97
Doru BUCOVINEANU, Un nou documentar de Vasile Ilica, editat la Oradea	99

FILOLOGI BUCOVINENI

Daniel NANDRIȘ, Octavian Nandriș (1914-1987)	100
---	-----

CENACLUL FILIALEI BUCUREȘTI

Leon BUBURUZAN, Versuri	102
--------------------------------	-----

CUPRINS

ANIVERSĂRI CERNĂUȚENE

Ștefan HOSTIUC, <i>Am treizeci și doi de ani și-afară ninge ...</i> (Laudatio: Mircea Lutic & Ilie T. Zegrea)	104
---	-----

TEXTE INEDITE

Liviu RUSU, <i>La Hotin, în ziua când a început războiul</i>	108
Nina CIONCA, <i>Scurt comentariu la textul lui Liviu Rusu</i>	109
N. C., <i>Liviu Rusu: fișă bibliografică</i>	109

CONSEMNĂRI LITERARE

Grigore GHERMAN, <i>Scriitori din ținutul Herței</i>	110
Mihai PREPELIȚĂ, <i>Pantagruel(n)icul Eus. Platcu</i>	113
Anna L. BALOȘ, <i>Adela Popescu: o poetă așezând între noi timpul</i>	114
Casian LUCAȘCIUC, <i>Adevăr și ficțiune în romanul „Negura” de Eusebiu Camilar</i>	115

GRONICILE GULAGULUI STALINIST

Viorica PANAITESCU, <i>Mihai Prepelită: „Din Gulagul românilor”</i>	116
---	-----

ISTORIE ORALĂ

Grigore SANDUL, <i>Amintiri din anul de groază 1940-1941: o tentativă nereușită</i>	118
---	-----

GOLGOTA BUCOVINEI

Antoaneta LUCAȘCIUC, <i>Drumul lacrimilor nesecate</i>	119
--	-----

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

Gheorghe DOLINSKI, <i>Activități jubiliare la Siret și Arbore</i>	123
Dolin GHEORGHE, <i>Pictorul Vespasian Lungu comemorat la 85 de ani de la naștere</i>	125
Corneliu GRIGOROVICI, <i>Filiala Cluj sub președinția profesorului Dan Danileanu</i>	126
Elena și Ioan UNGUREANU, <i>Un itinerar de poveste: Cernăuți-Hotin-Cămenita</i>	128

POEZIE TÂNĂRĂ

Alexandru CIUPAC, <i>Nici sunet, nici zbor, nici culoare (versuri)</i>	132
--	-----

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Radu ILAȘ, <i>Iancu Flondor și biserica românească din Bucovina</i>	134
Ion GHERMAN, <i>Medici români din nordul Bucovinei</i>	136

REMEMBER

Nicolai POMOHACI, <i>Balurile de altă dată</i>	137
--	-----

ESEU

Constantin BÎNDIU, <i>Ipostaze stilistice ale pădurii</i>	138
---	-----

IN MEMORIAM

George GALAN, <i>Veteranul nonagenar Toader Pleșca a plecat pe ultimul drum</i>	141
Antoaneta LUCAȘCIUC, <i>Emilian Drehuță (1931-2011). Epitaf pentru infinit sau cântec de slavă pentru verticalitatea spiritului bucovinean</i>	142
Comitetul Filialei București a SCLRB, <i>George Galan (1929-2012)</i>	143
Colegiul de redacție al rev. „Mesager bucovinean”, <i>Un ultim omagiu pentru directorul revistei „Mesager bucovinean”, publicație destinată bucovinenilor de pretutindeni</i>	144
Șt. H., <i>Dublul refugiu al Vioricăi Panaitescu (1925-2012)</i>	145
Șt. H., <i>Graficianul Ioan Ștefiuc (1925-2012)</i>	146

EDITORIAL

**Ștefan
HOSTIUC**

Societatea pentru Cultură și drama identitară a românilor bucovineni

Puține societăți culturale din România se pot mândri cu o istorie de un secol și jumătate. Și mai puține se pot lăuda că au trecut prin această istorie luminând ca o torță drumul unui popor înstrăinat, spre propria ființă. Ca o pasăre Phoenix împrăștiind întunericul în zborul său către împlinire prin ardere de tot și renaștere din propria cenușă a trecut prin istoria sa de 150 de ani Societatea pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina. Ca vechime, ea este a doua societate culturală din România, după Astra sibiană. Academia Română e cu patru ani „mai mică”, iar societatea noastră i-a fost cofondatoare, punându-i la dispoziție ca model propriul statut.

Operă a generației pașoptiste în frunte cu frații Hurmuzachi și a junimii cernăuțene educate la școala lui Pumnul, Societatea pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina ar merita mai multă atenție astăzi, din partea contemporanilor, decât i se acordă de obicei. Pentru că mai bine de o jumătate de secol a fost copilul nimănui, numele ei s-a cam șters din memoria colectivă a românilor. Așa se face că, după reactivarea postdecembristă, Societatea pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina a fost prea puțin băgată în seamă, trecându-se cu o iresponsabilă ușurătate peste rolul ei istoric de principal artizan al unirii provinciei cu țara. Iar faptul că Societatea mai „merge” încă la ora actuală se datorează puternicului avânt cu care a pornit la drum acum 150 de ani în urmă și entuziasmului câtorva bucovineni răzlețiți prin întreaga țară, pentru care Bucovina e mai mult decât o marcă comercială de apă minerală. E dureros să constăți acest lucru, dar nici nu poți să nu-l semnalezi ca temă de reflecție pentru cei ce mai cred încă în viitorul provinciei.

Bucovina a trecut prin mai multe încercări. Ca entitate politico-administrativă, ea demult nu există. Există însă și va mai exista încă multă vreme spiritul bucovinean, mentalul bucovinean, caracterul bucovinean care, împreună, formează ființa bucovineană. E adevărat că și această ființă, revendicată de mai multe națiuni, pare a îmbrăca, de un timp încoace, o haină din ce în ce mai exotica. Pitoreasca Țară a Fagilor e mai curând un subiect ieftin de publicitate turistică decât obiectul unui proiect real de dezvoltare. Trecută prin sabie, înjumătățită, marginalizată, pusă la index, condamnată la uitare, Bucovina riscă să devină o formă fără fond, un brand, un nume de produs comercial, o marfă.

La început o parte din Moldova, apoi o provincie răpită de un sfânt imperiu creștin de națiune germană, peste un deceniu, un district galițian, peste o jumătate de secol, o țară de coroană, peste încă șase decenii, o provincie a Regatului României, iar peste altele două, un ținut înjumătățit, cu o parte într-o republică sovietică și alta într-o republică populară (zisă și socialistă), adunate, mai nou, într-o euroregiune transfrontalieră, Prutul

de Sus, reconstituire simbolică, sub trei sceptre domnitoare, a ceea ce s-a numit cândva Țara de Sus a Moldovei – aceasta este Bucovina în desfășurarea ei istorică de mai bine de două secole. Tot mai schimbată la față. Tot mai greu de definit. Tot mai puțin reală. Dar fascinantă în idealitatea ei.

Pentru spiritul artist, Bucovina e oul încondeiat al României, pentru gândirea esențială e chiar „România profundă” (Octavian Paler). Dar pentru bucovineanul de rând ce o fi însemnând? Ce o fi însemnând pentru el Bucovina, dincolo de numele cu rezonanță plăcută din care derivă mândria lui de bucovinean? Se mai păstrează în el oare ființa bucovineană? Mai păstrează el ceva din bucovineanul de odinioară, ceva care să-i dea speranță că va dăinui ca identitate, dacă nu națională, cum și-o doreau inițiatorii Reuniunii române, atunci transnațională, cum o gândeau adepții bucovinismului? Se mai poate vorbi oare astăzi despre o identitate care ar transcende în stil mitteleuropean etnosul sau care și l-ar însuși în stil european modern, fără a-l expune pericolului dispariției?

Plurietnicitatea bucovineană se pare că nu mai există decât ca o frumoasă formulă care dă bine la festinuri și aniversări istorice. În mediul bucovinean rural există foarte puțini polonezi sau slovaci, iar mediul urban a rămas practic văduvit de evrei și armeni. Au rămas doar românii și ucrainenii să împartă în comun destinul acestei disputate identități. E adevărat că sunt despărțiți în două state, dar nici o frontieră nu-i poate separa total, pentru că există destui români în nordul provinciei și destui ucraineni în sudul ei. Si câtă vreme vor exista astfel, va exista și spiritul bucovinean de multiculturalitate, fie și în dimensiune redusă, biculturală, româno-ucraineană.

Dar cu românul bucovinean de astăzi, ca dublă entitate etnoregională, cum rămâne? Căci modul său actual de existență e diferit, sub aspect identitar, de modul de existență al românului din Bucovina de pe vremea austrieicilor sau din interbelicul românesc. E diferit pentru că diferită e Bucovina însăși. Atunci era unitară, acum e înjumătățită. Românul bucovinean din sudul provinciei are conștiința împăcată că nimeni nu-l împiedică să fie român, iar faptul că e și bucovinean se pare că îl privește mai puțin. Românul din nordul provinciei are conștiința încărcată de grija pierderii în timp a identității românești și a rămânerii doar cu identitatea bucovineană asimilată, în timp, altei națiuni.

De aceea, Societatea ctitorită 150 de ani în urmă de frații Hurmuzachi e la fel de actuală astăzi pentru românii bucovineni din nordul provinciei ca și pentru cei din sudul acesteia. Celor din nord ea are datoria istorică de a le întreține, prin sprijin cultural constant, mereu trează conștiința națională și mereu viu sentimentul românesc, iar celor din sud le este îndatora-

EDITORIAL

tă prin promovarea valorilor bucovinene de așa manieră încât faptul de a fi bucovinean să fie resimțit în conștiința lor nu mai puțin decât faptul de a fi român. Când bătrânul Doxachi Hurmuzachi, în 1857, lăsa cu limbă de moarte românilor bucovineni testamentara poruncă să rămână români în măsura în care sunt și bucovineni, cum se cuvine unor patrioți (or, „românească este țara aceasta în care trăim”), el, de fapt, transmitea un mesaj mobilizator intelighenției tinere care, la doar cinci ani distanță, va iniția prima asociație culturală din Bucovina – Reuniunea română de lectură din Cernăuți, transformată, prin efortul fraților Alecu și Gheorghe Hurmuzachi, în actuala Societate pentru cultură, reazem de nădejde al românismului bucovinean vreme de un secol și jumătate.

Despre trecutul Societății se va vorbi mai pe larg în alte materiale din acest număr de revistă. Aici vom puncta doar câteva aspecte esențiale privind momentul fondării Societății, în ideea revelării avântului inițial care mână Societatea și astăzi pe drumul început cu 150 de ani în urmă.

Faptul că prima Societate românească din Bucovina ia ființă la numai un an după prima sesiune a Dietei proaspăt decretatului Ducat al Bucovinei nu e deloc întâmplător. Cu numai un an înainte, provincia se separă definitiv de Galiția, noua constituție imperială din februarie 1861 decretând-o țară de coroană în baza dreptului ei istoric ereditar. Aceasta însemna recunoașterea nu numai *de facto*, ci și *de iure* a caracterului românesc al provinciei, specificat expres în Diploma împărătească din 9 decembrie 1862.

Apar astfel condiții legislative care permit organizarea vieții naționale a românilor într-un cadru instituțional. Necesitatea creării acestui cadru a existat și mai înainte. Alexandru Hurmuzachi în discursul său de inaugurare a Reuniunii române arată că Ideea a existat mereu, dar nu s-a putut traduce în faptă până atunci, pentru că în drumul ei spre maturizare a întâmpinat nenumărate piedici.

Întrucât guvernarea galițiană devenise practic insuportabilă, în 1848, venind revoluția în imperiu, bucovinenii cer independență. O obțin. Dar numai în principiu. Fiindcă se instaurează neoabsolutismul și toate cuceririle revoluționare ale popoarelor din imperiu sunt zădărnice pe o perioadă de zece ani.

Nici Bucovina ca țară nu s-a putu afirma, nici Reuniunea română ca instituție nu s-a putut produce decât după revenirea la liberalism și adoptarea unei noi constituții în spiritul celei interzise în 1851. Românii reușiseră să creeze imediat după revoluție două instituții naționale: catedra de română de la liceul german din Cernăuți și gazeta românească, „Bucovina”. Următoarea instituție ar fi fost cu siguranță o societate de cultură românească. Nu întâmplător, fondatorii acesteia în perioada liberalizării sunt aceiași cu ctitorii celor două instituții românești din perioada revoluției.

La începutul anilor '60, ca și la sfârșitul anilor '40, adică în toiul evenimentelor cruciale din secolul națiunilor, frații Hurmuzachi sunt cei care dau tonul. Și câtă vreme postul de președinte al Reuniunii e gândit să fie pur onorific, frații Alexandru și Gheorghe Hurmuzachi preiau efectiv conducerea Reuniunii, ca vicepreședinți aleși consecutiv în primele două mandate (1 mai 1862 - 26 mai 1863 și, respectiv 26 mai 1863 - 23 ianuarie 1865). Ei vor sluji Societatea până la moarte. Alecu va fi ideologul ei neîntrecut, iar Gheorghe – conducătorul ei pragmatic (președinte, din 1865 până la ultima suflare).

De ce tocmai crearea unei asemenea societăți era prioritatea numărul unu a intelighenției românești din ducat la ora respectivă? Răspunsul e simplu. Bucovina, căreia i se recunoscuse ca limbă oficială a țării limba română, avea nevoie acută de cadre naționale. Se simțea necesitatea creării unei pepiniere de cadre. Catedra de română de la Obergimnaziumul din Cernăuți lucra activ în acest sens. Ea dăduse deja primele promoții de gimnaziști care, școlindu-se mai departe, la Viena sau Lemberg, se întorceau acum acasă spre a prelua funcții de răspundere în administrație și învățământ. I. G. Sbiera era unul dintre ei. Dar aceștia erau prea puțini. Cât despre deputații români care dețineau majoritatea în Dietă, ei declarau deschis că sunt neputincioși în a-și ține discursul în limba țării, căci în tinerețe, sub stăpânire galițiană, nu avuseseră posibilitatea de a se școli în limba română. Tabloul era de-a dreptul dezolant pentru „principalul popor al acestei țări”, numit astfel de însuși mareșalul Țării, Eudoxiu Hurmuzachi, în discursul său de rămas bun de la Aron Pumnul, rostit în Dietă, în sesiunea din 1866, tot în limba imperiului (din care a fost tradus ulterior și în limba țării spre a fi publicat în Foaia Societății). Emanciparea Bucovinei îi găsiră pe români, ca exponenți ai principalului popor al ducatului, total nepregătiți pentru a prelua de la galițieni frâiele conducerii. În lipsa unor măsuri urgente, limba română risca să-și piardă șansa de a redeveni stăpână la ea acasă.

Categoria de cărturari care stăpânea mai bine la acea dată limba țării o constituiau preoții. Urmare a revendicărilor formulate în toiul revoluției din 1848 în Petiția Țării, teologii ortodocși obținuseră cei dintâi de la împărăție dreptul de a fi școliți în limba țării. La sate, preoții constituiau autoritatea supremă. În schimb, pe orașe și instituții de stat pusese mai demult mâna nemții. Era tocmai momentul de a repara situația.

Până la data emancipării Bucovinei de sub Galiția, orașul Cernăuți era un centru districtual destul de modest, cu câteva instituții administrative și cu vreo trei cluburi pentru domnii din lumea bună – o asociație de pușcași, o reuniune literar-muzicală, un cazinou și cam atât. Toate funcționau în baza cutumelor cosmopolite, unicele agreeate de autoritățile imperiale pentru asemenea întreprinderi. Cosmopolitismul era pe atunci la modă în imperiu. Civilizația și cultura universală erau considerate apanajul cosmopolitismului. În realitate, acesta era îndreptat împotriva spiritului național. Sosia lui de mai târziu, internaționalismul socialist, cultivat de sovietici, se va plimba pe străzile Cernăuțiului cu aceiași nonșalanță imperială de cândva, numai că nu va mai purta frac și joben, ci salopetă și șapcă proletară. Alți imperiali, aceeași doctrină. Doar termenii vor face diferența. Cosmopolitismul austrieilor ținea germanizarea, internaționalismul sovieticilor – rusificarea.

În ambele cazuri, reacția românilor a fost pe potrivă. În condițiile liberalismului de pe timpul lui Franz Josef ia ființă Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, în condițiile „perestroicii” lui Gorbaciov – Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți. Numai că cea dintâi a avut șansa să pornească la drum cu boieri de calibrul lui Hurmuzachi și să ia un start bun, cu ei în frunte, în primele două decenii de activitate, pe când cealaltă nu a avut o asemenea șansă. Involuntar îmi vine în minte celebrul vers al lui François Villon a cărui formulă îmi sugerează întrebarea ce se impune la 150 de ani distanță de la celebrul discurs inaugural al vrednicului boier Alexandru Hurmuzachi la constituirea Reuniunii române: Dar unde sunt boierii de-altădată?...

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

**Mircea
IRIMESCU**

Istoria convertirii unei forme de socializare într-o formă de apărare comunitară

După decizia din 1786 privind alipirea Bucovinei la Galiția, riscul dispariției comunității românești din Bucovina devine evident. Acest risc exista din 1774, când, ocupând ținutul, habsburgii îl supun unui proces de germanizare treptată, dar el devine îndoit în condițiile apartenenței administrative a fostului teritoriu al Moldovei la o provincie slavă. Situația se complică și din cauza conștientizării anevoioase a acestui pericol de către populație, nivelul de instruire al bucovinenilor fiind pe atunci foarte scăzut. Valorile tradiționale, culturale, economice și sociale, cad pe rând în fața formelor străine implantate de un regim, în fond, civilizator, dar permisiv imigrărilor de toate felurile.

În cei 60 de ani de guvernare, administrația de la Lemberg se distinge printr-un comportament dur, aș spune chiar agresiv față de sensibilele sentimente ale identității naționale. Cu toate acestea, fenomenul în sine nu provoacă forme specifice de autoapărare din partea autohtonilor. El continuă nestingherit și după separarea de Galiția, în 1861, prin proclamarea Ducatului Bucovinei. Declinul comunității românești din Bucovina nu numai că nu dispare – el se adâncește și mai mult, deznaționalizarea autohtonilor cunoscând, în noile condiții, forme noi, mai complexe, mai sofisticate. Identitatea românească a Bucovinei se dizolvă, lent dar sigur, în bucovinismul integrator de naționalități, produs, propovăduit și impus cu destulă energie de un sistem administrativ, cultural și social experimentat și performant.

Reacția comunității românești la acest fenomen a venit târziu, a fost lentă, greoaie, lipsită de coordonare și forță. Mijloacele pe care această comunitate le avea la dispoziție erau puține și lipsite de consistență. Cea mai îndemânăoasă formă de rezistență era biserica. Acestea i se alătură cu timpul presa, cărțile, școlile de toate gradele, reprezentările teatrale în limba română, adică toate formele laice, agreate atunci, de rezistență prin cultură. Pentru punerea în consonanță a acestor forme de acțiune a societății românești a fost nevoie de o mai bună mobilizare și organizare a acesteia. Așa a luat ființă Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina concepută, mai întâi de toate, ca o formă comunitară de autoapărare. Lucrul acesta s-a întâmplat la 1 mai 1862, deci cu 150 de ani în urmă, la Cernăuți.

Fondarea „Reuniuni române de leptură în Cernăuți”

Legislația austriacă din acele timpuri nu permitea organizarea cetățenilor în asociații pe criteriul apartenenței la naționalitate. Lupta națională, confruntarea ideologică deschisă cu alte comunități naționale conlocuitoare din

Bucovina, combaterea deznaționalizării nu puteau fi nici decum invocate pentru a justifica, *expressis verbis*, fondarea Societății. După ce unii patrioți români pătimiseră din motive de naționalism, nimerind chiar după gratii (Alec Hurmuzachi, de exemplu, când edita gazeta „Bucovina”),

Adunarea Generală jubiliară a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. În prezidiu: ing. Mircea Irimescu, președinte al SCLRB, deputat în Parlamentul României, ziarist Vasile Băcu, președinte al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, prof. Petru Bejinariu, vicepreședinte al SCLRB și rector al Universității populare „Ion Nistor”, acad. Dimitrie Vatamaniuc, președinte de onoare al SCLRB, prof. Elena Bostan, președinte al Filialei Bacău a SCLRB, prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci, Președinte al Filialei București a SCLRB (în picioare, vorbind). Rădăuți, Sala Bibliotecii Municipale „Tudor Flondor”, 26 mai 2012

Foto: Constantin Lozinski

curajul manifestării deschise a patriotismului în societatea bucovineană se mai domoli. Astfel se explică prudența cu care sunt rostite discursurile în ședința de constituire a Reuniunii Române de Leptură, atenția cu care sunt aleși termenii în luările de cuvânt ale fondatorilor.

Reuniunea română a dat startul. După ea au apărut și alte forme de asociere. Lupta pentru refacerea și conservarea identității naționale a românilor bucovineni a continuat până la Unirea din 1918. Această luptă s-a dat, în principal, prin organizațiile societății civile românești, create după 1862. Aceste asocieri benevole, bazate pe afinități și interese naționale comune, formează caractere, produc bunuri, inițiază acțiuni, pun la cale manifestări care dau o nouă amploare procesului de refacere a identității naționale început în 1848 prin mișcarea populară de separare de Galiția. Palmaresul societății civile românești cuprinde victorii reale: editarea gazetei „Bucovina” (1848-1850), proclamarea Ducatului Bucovinei (1849), înființarea Catedrei de limba română la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți (1849) și numirea în acest post a profesorului Aron Pumnul, înființarea Gimnaziului Superior Greco-

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Oriental din Suceava (1860), fondarea Școlii Superioare Real-Ortodoxe din Cernăuți (1862).

O realizare comunitară deosebită, poate cea mai semnificativă din această serie, cu durată lungă de existență și cu largi posibilități de adaptare, a fost Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, cu numele inițial „Reuniunea Română de Leptură în Cernăuți”.

Alte reuniuni și societăți din Transilvania și Bucovina

În istoria umanității, primele forme de asociere ale oamenilor în structuri ale societății civile au fost întruniri colective de binefacere socială. Mai târziu au apărut asocieri național-culturale, partide politice, societăți secrete, asocieri cu caracter economic sau profesional. Beneficiile rezultate din activitatea acestora sunt apreciable, ele mobilizând în scopuri umanitare un imens potențial al mulțimilor. Donațiile benevole, acțiunile de voluntariat, inițiativele civice au contribuit mereu la crearea echilibrului social, a spiritului emulativ și a climatului de echitate.

În anul 1838, este atestată documentar Societatea de Lectură din Blaj. În perioada 1840-1845 în cadrul comunităților românești din Imperiul Habsburgic iau ființă mai multe societăți de lectură. Acestea sunt fondate, de regulă, de tinerii aflați la studii în străinătate¹ sau întorși acasă după terminarea studiilor. Aron Pumnul, spre exemplu, înființase în 1844, la Blaj, Societatea Teologilor Români, societate de lectură și de emancipare națională a tinerei intelectualități române². După 1861, aproape fiecare oraș transilvănean se mândrește cu societăți de lectură. Fenomenul continuă în anii următori. După înființarea, în 1862, a Reuniunii Române în Cernăuți, se înființează Reuniunea de Lectură din Cluj, ale cărei statute sunt publicate în „Foaia Soțietății...” din 1867.

Mai multe surse documentare ce ne stau la dispoziție³ arată clar că la începutul deceniului cinci al secolului XIX, la Cernăuți funcționa un „Cazinou”, un fel de club de lectură fără culoare națională, al cărui nume oficial, din păcate, nu ne este cunoscut. Nu știm nici cine l-a fondat, nici de cine era administrat. Știm doar că avea sediul pe fosta stradă Ferdinand din interbelicul românesc, undeva în apropierea bisericii catolice din oraș. I. G. Sbiera îl amintește în lucrarea sa memorialistică ca o „societate germanizatoare”. Alte surse îl atribuie comunității evreiești.

Dar mai existau și alte asociații. În 1851, în timpul acțiunilor de înființare a Bibliotecii Țării, se pomeneste acțiunea sprijinitoare a „Societății Pușcarilor” (asociație de tir) din Cernăuți.

Înființarea Reuniunii Române pentru Leptură din Cernăuți, un eveniment modest la începuturi, capătă în timp dimensiunea unei opere de mare valoare istorică pentru comunitatea românească din Bucovina. Multe dintre problemele culturale ale acestei comunități își găsesc rezolvare prin intermediul acestei organizații.

O școală de patriotism: familia Hurmuzachi

Un rol extraordinar în acțiunile românilor bucovineni din 1848 și din anii următori l-a avut familia boierească Hurmuzachi. Doxachi și Elena Hurmuzachi, veniți în Bu-

covina din Moldova la începutul secolului al XIX-lea, și-au crescut copiii – cei 5 feciori și 2 fete – într-un spirit de patriotism rar întâlnit în alte familii de boieri, această educație conducând la formarea unor caractere și la dobândirea unor simțăminte naționale cu totul deosebite. George Barițiu, care a locuit, în 1848, în casa bătrânului patriarh de la Cernaucă, mărturisește îndemnul Elenei Hurmuzachi către soțul ei: „Să grijim iubitul meu soț ca pruncii noștri în acest amestec de limbi să rămână aceea ce sântem noi, adică români, și să-și conserve sentimentele lor naționale în toată viața”⁴.

Educația primită de copiii acestei familii a fost una cu totul specială, dovadă a grijii părinților pentru studiile copiilor. Mai întâi, acestora li s-a dat o sănătoasă educație religioasă, care pleca de la convingerea fundamentală a lui Doxachi că „începutul înțelepciunii este frica Domnului”. Au urmat studiile laice, prin școli sau prin dascăli particulari. Patru dintre cei cinci feciori (Constantin, Eudoxiu, Gheorghe și Alexandru) fac dreptul la Universitatea din Viena. Numai Nicolae, cel mai mic dintre frați, se mulțu-

Piața centrală din Cernăuți, cu Palatul Național al Românilor, imediat după achiziția acestuia de către Societatea pentru Cultură de la proprietarul hotelului „Weis”, păstrând încă firma hotelului pe frontispiciu

Fotografie de la sfârșitul sec. XIX

mește cu absolvirea Gimnaziului Superior de Stat din Cernăuți. Cele două fete, Eufrozina și Elisabeta, își fac studiile în casă, cu dascăli foarte buni, dobândind o frumoasă cultură și ajungând să cunoască fiecare câte cinci limbi străine.⁵ Rezultatul acestui tip de educație a fost formarea unor personalități puternice, competente și dispuse să se angajeze într-o largă paletă de activități culturale și științifice.

Lângă acești tineri vor veni și alții, de diferite condiții sociale, astfel formându-se un nucleu al intelectualității românești care se va angaja cu multă dăruire sufletească în rezolvarea problemelor bisericești, naționale, școlare și culturale ale românilor din Bucovina. Și asta în condițiile în care statul austriac nu ocrotea minoritățile naționale în sensul conservării valorilor lor culturale și lingvistice și nici nu garanta egalitatea de șanse a fiecărui cetățean al imperiului. Sărăcia, barierele lingvistice și culturale erau de netrecut pentru cei mai mulți dintre români care ar fi năzuit spre școli înalte. Împărăția era indiferentă față de școlarizarea cetățenilor defavorizați social, nu promova o politică educațională care să-i încurajeze în dorința de a face carte, nu investea, practic, nici un florin pentru ridicarea fiilor de țărani. Or, acest lucru s-ar fi putut face în Bucovina, dacă Fondul Religionar Greco-Oriental al țării ar fi fost folosit cu precădere în folosul țării și nu al Monarhiei.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Respectând obiceiurile moștenite din timpuri străvechi, familia Hurmuzachi avea mereu deschise ușile pentru oaspeți sosiți din celelalte provincii românești. Pe vremuri de bejenie, în 1821 sau 1848, casa Hurmuzăcheștilor fusese un adevărat loc de refugiu pentru bejenarii din principate. Mulți dintre cei sosiți la Cernăuți și Cernaucă erau oameni de mare valoare, luminați, buni cunoscători ai realităților în care trăiau. Contactul cu aceste personalități le-a fost de mare folos fiilor familiei Hurmuzachi, înflăcăându-le patriotismul și înnobilându-le gândirea cu idealuri naționale, pentru promovarea cărora nici unul dintre ei nu și-a precupețit energia, timpul și banii. În acest sens, Teodor Balan sublinia: „Un puternic imbold pentru afirmarea pe teren cultural l-au primit frații Hurmuzachi și de la refugiații moldoveni sosiți în Bucovina în anul 1848. Atunci s-au legat prietenii trainice cu literaturii moldoveni veniți în căutarea unui adăpost, cât și cu cei câțiva intelectuali din Transilvania fugiți din țara lor de groaza armatei revoluționarului Bem.”⁶

Prof. Grigore Nandris, președinte al Societății în ultimul deceniu interbelic și organizatorul serbării centenarului Societății la New-York, în 1962

Mihail Kogălniceanu, care-și vor exprima în permanență atașamentul față de provincia moldovenească înstrăinată de către habsburgi.

Societatea pentru Cultură, o formă de rezistență națională în Bucovina istorică

Din numărul mare de societăți și asociații înființate după liberalizarea politică din 1861 a Imperiului Habsburgic rămân doar câteva după Marea Unire și numai două își continuă activitatea până în zilele noastre. Acestea sunt ASTRA transilvăneană și Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina. Cronologic, Societatea cernăuțeană este a doua mare societate culturală creată pe pământ românesc vremelnice înstrăinat. La numai o jumătate de an distanță de la data constituirii, la Sibiu, a Asociațiunii Transilvane pentru Literatură și Cultura Poporului Român (septembrie 1861), ia ființă, la Cernăuți, „Reuniunea Română de Leptură” (1 mai 1862), care-și va schimba la scurt timp denumirea optând pentru numele pe care-l poartă și astăzi⁷.

Academia Română încă nu-și începuse existența. La înființarea acesteia, în 1866, dar mai cu seamă la elaborarea statutului în baza căruia urma să funcționeze, s-a ținut seama, printre altele, de experiența și prevederile statutare ale Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, ca și de cele ale surorii ei mai mari, ASTRA⁸. De altfel, printre membrii fondatori ai Academiei se numără

vicepreședintele și secretarul Societății bucovinene – Alexandru Hurmuzachi și Ambroziu Dumitroviță.

Începând cu anul 1862, în Bucovina, majoritatea actelor de cultură (și nu numai!), cu valoare istorică pentru români, au fost făcute în totalitate de către Societatea pentru Cultură sau cu ajutorul ei. De la înființarea celei mai mici școli românești în cel mai îndepărtat cătun bucovinean, până la înființarea Universității din Cernăuți (s-a cerut o universitate de limba română, dar s-a aprobat una de limbă germană), rolul Societății nu poate fi neglijat.

Legăturile culturale cu țara s-au stabilit și întreținut prin Societatea pentru Cultură. Ea a fost aceea care a adus în Bucovina habsburgică mari personalități din țară, trupe de teatru, formații artistice, cărți și publicații periodice. Ea este cea care, alături de alte societăți, a trimis în România mari grupuri de bucovineni (numai la Expoziția din 1906 de la București au plecat 2000 de persoane), făcându-i să fie prezenți la cele mai importante manifestări culturale din țară, inclusiv la cursurile Universității populare de la Vălenii de Munte, și îndemnându-i să colaboreze la reviste culturale din România.

Înființarea Societății pentru Cultură este momentul în care „inteligența” românească din Bucovina înțelege că românii, în număr de numai 250 000 suflete (față de cei 2 500 000 de locuitori ai Imperiului), nu-și pot influența în niciun fel viitorul urmând calea procedurilor democratice ale statului din care făceau parte. Ei nu vor putea determina adoptarea niciunei legi, niciunei hotărâri guvernamentale, niciunui act ministerial. Devine clar faptul că societatea habsburgică se baza pe nuclee formate din comunități naționale bine organizate, nu pe forțe slabe și neorganizate instituțional, cum era cazul elitelor române din Bucovina. La fel de limpede se dovedește a fi faptul că puterea economică în imperiu și în ducat se afla aproape în totalitate în mâinile reprezentanților altor comunități naționale. În societate, românii sunt considerați cetățeni de rangul doi, intereselor lor naționale fiindu-le opuse, printr-o tipică și abilă politică austriacă, interesele rutenilor, ajunși să fie grupul etnic cel mai numeros din Bucovina în ultimele trei decenii de existență a monarhiei Austro-ungare. Pericolul deznaționalizării definitive devine iminent, mijloacele de contracarare se împuținează pe an ce trece, la fel ca și oamenii apti să le implementeze: boierii, câți au mai rămas, intelectualii, câți au putut ajunge, preoțimea și satele, câte au mai rămas românești.

Modest, temeinic, tenace, cu o constanță notabilă, Societatea a pornit la drum și rezultatele pozitive s-au arătat. Cea mai importantă bibliotecă din Bucovina, cu lucrări în limba română, o avea Societatea. Primele reviste de cultură din Bucovina în limba română Societatea le-a editat. Una dintre cele mai importante tipografii din Bucovina

Doctorul Ion Nandris, președinte al Societății pentru Cultură în anii de război 1942-1944.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

s-a aflat în proprietatea Societății. Numai în perioada 1887–1916 aici s-au tipărit 9 reviste, 20 de ziare și peste 150 de cărți, manuale școlare și broșuri în limba română. Educația promovată de Societatea pentru Cultură a format patrioți români, Bucovina oferind României voluntari atât în războiul pentru independență, cât și în marele război al reîntregirii.

Unirea Bucovinei cu România s-a plămădit și din activitatea miilor de preoți, învățători, funcționari, intelectuali români, crescuți în internatele Societății, dar mai cu seamă în spiritul acesteia.

Deși a fost interzisă în țară în perioada comunistă, Societatea nu și-a întrerupt definitiv activitatea. Ea a continuat să activeze în exil sub conducerea unuia dintre cei mai vrednici președinți ai săi, profesorul Grigore Nandriș, stabilit la Londra încă din timpul celui de al doilea război mondial. În 1962, la New-York, Societatea își sărbătorește, cu participarea unor iluștri reprezentanți ai diasporei românești, centenarul existenței sale.

Reactivarea Societății după căderea comunismului

Bogata tradiție a Societății, prestanța acesteia în viața culturală a Bucovinei interbelice, existența mai multor participanți la activitatea Societății de altădată au făcut ca, în 1990, cu mult entuziasm, aceasta să-și reia activitatea, stabilindu-și primul sediu la Gălănești (județul Suceava).

Alegerea noului sediu a avut în vedere două criterii. Unul material, legat de condițiile propice care existau în această localitate: sediu în moderna clădire a Ateneului Popular „Mihai Eminescu”, locuri potrivite pentru organizarea de activități culturale, sprijin material din partea unei unități economice locale, capacități de cazare și transport

Adunare Generală a Societății la Rădăuți. La tribună președintele Filialei București col (r) George Galan. În prezidiu (de la stânga la dreapta: poetul Vasile Tărățeanu, președinte al Fundației „Casa limbii române” din Cernăuți, eseistul Dorin Popescu, consul general interimar al Consulatului României la Cernăuți, arhivarul Petru Grior, președinte al Societății „Golgota” din Cernăuți, ing. Mircea Irimescu, președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, ziaristul Dumitru Covalciuc, președinte al Societății „Arborea” din Cernăuți

Foto: Ștefan Hostiuc

accesibile. Altul simbolic: sediu în mijlocul Bucovinei, la 3 km de frontiera cu Ucraina, într-o localitate rurală. Se sugera prin asta un oarecare provizorat, care viza reîntoarcerea la locul firesc de activitate al Societății – orașul Cernăuți, capitala istorică a Bucovinei.

În primii ani de activitate, sediul Societății a constituit obiectul unor contestări aprinse din partea unor grupuri cu oarecare influență în viața organizației. Unii membri ai filialelor din țară susțineau ideea mutării sediului la Suceava, unde, ziceau ei, ar fi fost normal să se concentreze toate

instituțiile și organizațiile din Cernăuți de altădată reactivate după căderea comunismului. Cu timpul, aceste discuții au încetat. Din 1995, Societatea s-a stabilit la Rădăuți într-un sediu închiriat de la primăria orașului.

Dezbaterile privitoare la noua etapă de viață a Societății recent reactivate au avut ca obiectiv principal stabilirea priorităților în contextul realităților istorice ale Bucovinei de astăzi, împărțită în două state. O atenție deosebită s-a acordat situației în care se află comunitatea românească din regiunea Cernăuți care reprezintă o minoritate de 1/5 față de majoritatea ucraineană și care, după ce a trecut prin furcile caudine ale totalitarismului sovietic, are nevoie de sprijin cultural pentru a-și reveni în noile condiții nu tocmai roze pentru ea. Sintetic, existența Societății se justifică prin necesitatea de a ajuta actuala comunitate românească din regiunea Cernăuți. „Chiar dacă ar rămâne un singur român în nordul Bucovinei, Societatea noastră tot este utilă”, concluziaona atunci academicianul Vladimir Trebici.

Printre cei care au reactivat Societatea s-au aflat academicieni, profesori universitari, artiști, intelectuali cu mare notorietate sau locali, reprezentanți ai altor categorii sociale sau profesionale. Un sprijin deosebit a avut Societatea din partea vechilor cernăuțeni, refugiați în țară (stabiliți, cei mai mulți, în București) sau în străinătate. Emoționant a fost modul săritor prin care a reacționat la reactivarea Societății populația bucovineană din sudul Bucovinei.

În scurt timp, activitatea Societății a căpătat consistență. S-au organizat mai multe filiale, un fond documentar și o bibliotecă de circa 3000 de volume, un început de pinacotecă, o editură. Societatea editează două reviste de cultură – „Septentrion” (Rădăuți) și „Mesager bucovinean” (București), organizează Universitatea Populară de Vară „Ion I. Nistor”, care a înregistrat până acum 22 de ediții, menține legături frățești cu românii din regiunea Cernăuți, colaborează cu alte asociații similare, cu instituții ale statului, participă la viața culturală a României contemporane.

Societatea și istoricii ei de până în 1944

Primele încercări de a scrie o istorie a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina datează din anul 1911. Atunci, Comitetul de conducere, pregătindu-se să sărbătorească peste un an semicentenarul Societății, a luat hotărârea de a forma un colectiv care să elaboreze o primă istorie a Societății. Colectivul era compus din Sextil Pușcariu, T. V. Stefanelli (care a elaborat planul lucrării), George Tofan, Ion I. Nistor, Vasile Jemna, Ștefan Saghin, Ilie Luția, Dimitrie Bucevski. Contribuția fiecăruia la elaborarea lucrării urma să fie următoarea: 1) Introducere – Sextil Pușcariu, 2) Istoricul până la înființare – Ion I. Nistor, 3) Înființarea – T. V. Stefanelli, 4) Activitatea Societății de la înființare până azi – George Tofan, 5) Biblioteca – Ion I. Nistor, 6) Administrația și membrii – Vasile Jemna, 7) Internatul de băieți – Ștefan Saghin, Ilie Luția, 8) Internatul meseriașilor – Dimitrie Bucevski, 9) Publicațiile – George Tofan⁹. Dar cum nu s-a sărbătorit semicentenarul Societății, nu s-a scris nici istoricul ei.

Peste 20 de ani, în preajma aniversării a 70 de ani de la înființarea Societății, s-a pus din nou problema elaborării unei lucrări care să-i descrie trecutul. Cel care s-a aplecat

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

efectiv asupra acestei probleme a fost Constantin Loghin, vicepreședinte al comitetului de conducere, care a coordonat apariția volumului „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. 70 de ani de la înființare (1862-1932)” (Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1932 – 56 p.). Volumul conținea conferințele din cadrul ciclului dedicat aniversării a șapte decenii de activitate a Societății, organizat la Cernăuți în iarna 1931-1932.

Același Constantin Loghin publică, în 1943, la Editura „Mitropolitul Silvestru” din Cernăuți un alt volum, „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina la 80 de ani. Istoric și realizări (1862-1942)”. Inițial, autorul își propusese să scrie o istorie completă a Societății, dar, din motive necunoscute, a elaborat doar o lucrare de popularizare. E adevărat că lucrarea este amplă (aproximativ 300 de pagini), cu foarte multe informații.

Nemulțumit de textele sale anterioare, cu tentă popularizatoare, autorul nu a renunțat la planul de a da Societății monografia pe care o merita. El primise o însărcinare expresă din partea comitetului de a elabora această lucrare. Se pare că a și realizat-o în anii 1939-1940. Dar, n-a fost să fie tipărită. Potrivit mărturiei autorului, lucrarea pregătită pentru tipar a rămas în Cernăuțiul ocupat și s-a pierdut.

Cu ocazia sărbătoririi centenarului Societății, în 1962, profesorul Grigore Nandriș a publicat la New York lucrarea „Din istoria Societății pentru Cultură”, deosebit de prețioasă pentru înțelegerea momentului în care s-a desfășurat această manifestare și pentru precizarea momentelor istorice esențiale ale existenței Societății, dar limitată din punct de vedere documentar, lucru care se explică prin faptul că autorul nu a avut la dispoziție bibliografia de care ar fi avut nevoie pentru o asemenea întreprindere.

Contribuții istoriografice din ultima jumătate de secol

Timp de aproape un sfert de veac, cât a durat perioada cea mai crâncenă a dictaturii comuniste, în România numele de Bucovina a fost interzis. Literatura referitoare la activitatea Societății a fost trecută în fondurile secrete ale bibliotecilor și nu s-a permis publicarea unor noi lucrări despre Societate sau despre Bucovina. După 1966, încet-încet, numele de Bucovina reîntră în circuitul public. Dar spunerea adevărului despre vitregita provincie din nord-estul românității nu este încă posibilă. Abia în 1967 Anuarul Muzeului Județean Suceava publică studiul fostului secretar al Societății, Ionel Negură. După 10 ani, în același periodic apare și studiul pe aceeași temă al profesorului Vladimir Trebici.

Istoria înființării Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina ca parte a istoriei Bucovinei se găsește în sintezele profesorilor Ion Nistor „Istoria Bucovinei” (București, Editura Humanitas, 1991) și Mihai Iacobescu „Din istoria Bucovinei” (București, Editura Academiei Române, 1993).

Studiile dedicate societăților culturale din România conțin și ele capitole despre Societatea pentru Cultură. Profesorul și cercetătorul rădăuțean Marian Olaru s-a aplecat și dânsul asupra trecutului Societății pentru Cultură elaborând o lucrare, din păcate rămasă netipărită.

Studii pertinente despre Societate au apărut în „Analele Bucovinei”, în almanahul „Țara Fagilor”, în revistele „Glasul Bucovinei” și „Septentrion”, în multe alte publicații.

Există lucrări despre trecutul Societății aflate în manuscris. E de amintit aici opera inedită a medicului Ion Nandriș, fost președinte al Societății, cu date de mare interes referitoare la ultimul deceniu de existență cernăuțeană a

Rectorul Universității populare „Ion Nistor”, prof. Petru Bejinariu deschide ediția XXXIII a cursurilor de vară. Rădăuți, Biblioteca municipală „Tudor Flondor”, 21 mai 2012.

Foto: Ion Burciu

Societății. La Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale se găsește manuscrisul unui studiu despre Societatea pentru Cultură realizat de un alt medic vrednic, Octavian Lupu-Strejac, fost membru al comitetului Societății.

Încercarea de a scrie o nouă istorie a Societății, pe care o voi da în scurt timp la tipar, este animată de dorința de a aduce o modestă contribuție la cunoașterea trecutului acestei emblematice organizații a comunității românești din Bucovina, a cărei existență se identifică, într-un fel, cu ultimul secol și jumătate din viața Bucovinei. Sper să fie o întreprindere reușită.

Note

1. *Literatura Română. Dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 104.
2. *Ibidem*, p. 116.
3. Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. La 80 de ani*, Cernăuți, Editura „Mitropolitul Silvestru”, 1943, p. 2.
4. George Barițiu (1812-1893). *Scrieri istorice*, București, Editura Academiei Române, 2009, p. 352.
5. *Ibidem*, p. 352 și p. 358.
6. Teodor Balan, *Din activitatea culturală a fraților Hurmuzachi* - Manuscrit aflat la Arhivele Naționale ale României din București.
7. Vezi: Petre Dan, *Asociații, Cluburi, Ligi, Societăți. Dicționar Cronologic*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1983.
8. Dorina Rusu, *Istoria Academiei Române. Repere cronologice*, București, Editura Academiei Române, 1992.
9. Arhivele de Stat din Cernăuți, fond Ion Nistor, scrisoare a lui George Tofan către Ion I. Nistor din 7.11.1911.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Reuniunea română: un club elitist sau un proiect național?

Contextul istoric și premisele înființării Reuniunii române

Trecând în 1774 sub stăpânire austriacă, populația românească din nord-estul Moldovei (teritoriu ce avea să devină Bucovina) are numai de pierdut. Încrederea în promisiunea noii stăpâniri că regulile existente în țară la data ocupației vor rămâne neschimbate, în scurt timp se va dovedi a fi o iluzie. Urmând a se popula la nivelul cerut de Europa, a se moderniza administrativ, ecleziastic și educațional conform principiilor iluministe ale timpului, a se deschide dezvoltării economice de tip capitalist, Bucovina nu are cum să facă față, fără importante sacrificii, acestor încercări. Populația autohtonă, nemaiputând rezista concurenței coloniștilor alogeni – mai instruiți, mai abili, mai experimentați – susținuți puternic de noua stăpânire, se vede nevoită să cedeze acestora întâietatea în viața socială. În asemenea condiții, Bucovina își pierde în scurt timp caracterul românesc cu care intrase în istorie. Chiar dacă două treimi din perioada de ocupație sunt dominate demografic de prezența majoritară a românilor, situația rămâne aceeași. Cosmopolitismul devine politică de stat.

Când s-a înființat, în Cernăuți, Reuniunea Română pentru Leptură, populația românească din Bucovina avea în spate experiența revoluției din 1848 și dobândise trăsături specifice unei comunități omogene. Exista o conștiință de neam, o intelectualitate dispusă să-și asume responsabilitatea unei dispute directe pe tărâm național, structuri sociale care puteau dezvolta o viață comunitară distinctă. Spiritul românesc, conștiința apartenenței la un popor latin împrăștiat în principatele dunărene și în imperiile țarist și habsburgic, sentimentul unei origini nobile, se întâlneau destul de des la boierii și intelectualii români².

La rândul ei, Bucovina parcursese o etapă decisivă a existenței sale. Starea în care se afla în anul 1862 era cu totul alta decât cea din 1775². Achiziționând un teritoriu cu potențial economic, austriecii nu au ezitat să-l exploateze corespunzător. Prin reorganizarea proprietăților bisericești, prin reforme legislative și colonizări de populații, noua administrație a înțeles să stimuleze dezvoltarea economică a Bucovinei fără să țină seama de orice alte considerente: caracter național al populației, tradiții sau drepturi juridice legate de vechile reglementări turcești. S-a creat un aparat birocratic devotat statului care, dezvoltându-se, a impus limba germană ca factor cu rol decisiv în societate și cultură.

Populația s-a indusit considerabil. Unele părți din teritoriul provinciei, în special partea dintre Prut și Nistru, au devenit compact locuite de ruteni care, din motive economice, au migrat aici din Galiția. Orașele, deschise coloniștilor și dominate de breslele meseriașilor străini, se cosmopolitizează³. Rolul politic al boierimii tradiționale se estompează și tinde spre dispariție. Nici relațiile burgheze din comerț și activitatea manufacturieră nu sunt favorabile comunității românești. Mijloacele financiare sunt controlate de alte cercuri, iar comunitățile naționale concurente dețin pârghii mai puternice pentru a domina numeric

și calitativ clasa mijlocie care începe să-și facă simțită prezența. Experiența alipirii la Galiția, a emigrărilor masive spre Moldova, imigrările rutene din nord sau cele românești din Transilvania lasă, de asemenea, urme adânci în ființa Bucovinei de la începutul celei de-a doua jumătăți a secolului XIX.

Biserica ortodoxă, deși se bucura de mai multă bunăstare grație Fondului Religionar Greco-Oriental al Bucovinei, nu era în măsură să asigure o protecție puternică împotriva deznaționalizării enoriașilor săi. Condușă, în mai multe perioade, de către străini, rămasă fără acces direct la administrarea propriului Fond și fără drept de control asupra învățământului în limba română, biserica ortodoxă din Bucovina, a rezistat cu greu presiunilor de înstrăinare.

O tactică a prudenței: de la Reuniune la Societate

Pe întreg cuprinsul împărăției austriece, inclusiv în Transilvania, încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, au început să se înființeze fel de fel de asociații și societăți. Potrivit surselor

Dr. Mihai Zotta, primul președinte al Reuniunii Române (1862-1863)

bibliografice românești⁴, înainte de constituirea în Bucovina a Reuniunii române, în Transilvania, Banat, Maramureș și Crișana s-au creat 39 de asociații, inclusiv 15 literare sau/și de lectură. În Bucovina funcționau două structuri asociative private: Societatea Corală Cernăuțeană (din 1859) și Asociația pentru Promovarea Muzicii în Bucovina (din 1862). Sunt dovezi că au existat și alte asociații în Bucovina, necuprinse în lucrările de specialitate, cum ar fi, de exemplu, „Cazinoul” menționat de I. G. Sbiera în amintirile sale⁵. Dar s-ar putea ca numărul asociațiilor care funcționau în provinciile românești din Monarhia Habsburgică să fi fost mai mare.

În 1862, existau condiții favorabile pentru constituirea de asociații de tip național în cadrul societății civile, chiar dacă legea interzicea impunerea prin statut a naționalității, religiei

Alexandru Hurmuzachi, ctitorul Reuniunii Române

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

sau cetățeniei membrilor asociați. Imperiul era guvernat de o constituție de tip liberal adoptată în 26 februarie 1861, Bucovina își dobândise definitiv autonomia în cadrul împărăției, primele alegeri pentru Dieta Bucovinei (1861) polarizaseră oarecum comunitățile naționale. De mai bine de un deceniu, funcționa la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți o catedră de română (1849).

Episcopul Eugeniu Hacman, cel de-al doilea președinte al Reuniunii Române (1863-1865)

În 1860, s-a inaugurat Gimnaziul Superior Greco-Oriental din Suceava. Momentul favorabil a fost fructificat și astfel ia naștere societatea care va deveni cea mai importantă asociație culturală din istoria Bucovinei.

Impulsul pentru înființarea Societății pornește, în primul rând, din necesitatea asumării și manifestării publice a sentimentului de apartenență la propria națiune a elitelor intelighenției românești, indiferent de pătura socială din care acestea fac parte, de profesiunea pe care o practică sau de averea pe care o dețin. Statul austriac, aflat în căutarea unor căi de redresare a imperiului prin

promovarea unor măsuri oarecum liberale, nu-și organizase încă aparatul și mijloacele specifice de combatere a exceselor naționaliste. Să nu uităm că este momentul în care începe să „prindă” în Bucovina și propaganda slavă.

Un debut pe cât de precaut, pe atât de temerar

Asociația primește denumirea „Reuniunea Română de Lepură în Cernăuți” și are statutul redactat în limba română. După moda timpului, Reuniunea este accesibilă doar bărbaților („culți, nepătați, fără deosebire de naționalitate” – vezi paragraful 4 din Statut). Ea se definește prin Statut drept un „centru de adunare pentru bărbații cari vreu să se facă cunoscuți cu progresele din limba și literatura română”. Se aprecia că „va serbi nu numai unei lepture amăsurate în această privință de scripte periodice, de gazete și mai ales de cărți, ci încă și unei conversațiuni tăioasă în direcțiunea științială” (paragraful 1 din Statut).

Profesorul I. G. Sbiera, suplinitor la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți, un necunoscut pe acele vremuri, a fost cel care a întocmit proiectul de statut și, în numele unui grup de tineri, l-a înaintat autorităților imperiale spre aprobare.

Adunarea de constituire s-a ținut la 1 mai 1862 și a fost prezidată de boierul Iancu Costin, ca decan de vârstă al adunării. La ea au participat 11 persoane (Ion Calinciuc, Leon Ciupercovici, Alexandru Costin, Alexandru Hurmuzachi, Gheorghe Hurmuzachi, Leon Popescul, Orest Renei, Teofil Romanovici, I. G. Sbiera, Nicolae Vasilco, Mihai Zotta). Reuniunea însă avea la acea dată 185 de membrii (71 preoți, 62 boieri și 53 slujbași la stat), din toate districtele Bucovinei. Primul comitet al Societății a fost alcătuit din nouă membri: medicul Mihai Zotta (președinte), Alexandru Hurmuzachi (vicepreședinte), I. G. Sbiera (secretar), Ion Calinciuc, Aron Pumnul, Alexandru Costin și Leon Ciupercovici (membri), Orest Renei, Leon Popescul și Nicolae Vasilco (membri supleanți). Ultimii trei provin din fostul Comitet provizoriu (de inițiativă) și fac parte

din generația tânără de intelectuali bucovineni. Cea mai importantă personalitate prezentă la eveniment a fost, fără îndoială, Alexandru Hurmuzachi. Deviza Reuniunii era: „Limba și cultura națională – două condițiuni nedespărțite și absolut necesare pentru existența unei națiuni”.

Conducerea efectivă a Reuniunii a revenit lui Alexandru Hurmuzachi (vicepreședinte) și lui I. G. Sbiera (secretar). Este posibil ca, raportat la necunoscutele acestui început de drum, din prudență, să se fi preferat ca în funcția de președinte să ajungă o persoană cu reședința în alt stat, mai puțin expusă autorităților imperiale. Se știa că cel propulsat în calitate de lider al noii organizații, deși cu mare experiență în conducerea de organizații neguvernamentale, este bolnav și nu-și va putea îndeplini sarcinile. Medicul Mihai Zotta, primul președinte ales

al Reuniunii, cunoscut pentru poziția socială pe care și-o câștigase la Iași prin muncă de specialist versat în domeniul său, avea un bun renume în Bucovina încă de la inițiativa sa din 1851 privitoare la înființarea Bibliotecii Țării. Era un apropiat al familiei Hurmuzachi și avea o bună comunicare cu ea. Cert este că nu a putut participa la nicio ședință de comitet în timpul mandatului său și nici la adunarea generală de la finalul mandatului. Nu a semnat nici un document în numele Reuniunii.

Prof. Ioan G. Sbiera, primul secretar al Reuniunii Române (stânga), împreună cu fratele Nicolae, tineri abiturienți

Cotizația anuală a fost variabilă, proporțională cu nivelul veniturilor, plecând de la 12 florini, destul de mult pentru posibilitățile celor cu venituri provenite doar din salarii. Primul sediu al Reuniunii a fost (începând cu 26 mai 1862) în strada Ferdinand, colț cu strada General Mircescu (numele de străzi sunt cele din interbelic), în proprietățile Righetti-senior⁶. Modul de activitate al Reuniunii era în comisii de lucru. Limba folosită în cadrul Reuniunii și în corespondența acesteia cu diverse instituții locale ale statului austriac era română.

În ciuda interdicției statutare, femeile s-au implicat masiv în funcționarea Reuniunii, ele fiind cele care au organizat acțiunea de adunare a donațiilor materiale (mobilă și cărți pentru amenajarea sediului și a sălii de lectură), iar uneori și a donațiilor bănești⁷. A fost respinsă de către autorități propunerea inițiatorilor care prevedea că pot face parte din societate și tineri aflați în școli (cu aprobarea conducerii instituției de învățământ).

Faptul că Reuniunea s-a constituit la numai câteva luni după înființarea ASTREI a fost de natură să alimenteze ipoteza că Asociațiunea transilvăneană ar fi avut vreo influență în acțiunea românească de la Cernăuți. Acest lucru nu este însă probat prin documente. ASTRA nu a fost nici imbold și

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

nici model pentru Reuniunea cernăuțeană; practic, cele două asociații s-au înființat simultan.

Începerea activității Reuniunii a stârnit ecouri pozitive în comunitățile românești din Bucovina și din celelalte teritorii românești. Mari personalități ale timpului au primit calitatea de membri „onorari”, s-au primit donații din străinătate, s-au scris articole elogioase și chiar ode. După un an de activitate, numărul membrilor crește, ajungând la 221 persoane. Se întocmesc planuri ample de acțiune în favoarea comunității românești.

Primii conducători ai Societății pentru Cultură

Este interesant de aflat care au fost persoanele cu rol decisiv în înființarea Reuniunii, respectiv a Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina. Majoritatea cercetătorilor acestui fenomen cultural sunt de acord că la originea acestei prime forme de existență a Societății au fost frații Eudoxiu, Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi și profesorii Aron Pumnul și I. G. Sbiera.

Eudoxiu Hurmuzachi avea în 1862 o poziție cu totul deosebită în Bucovina. Practic, culegea roadele mai multor ani de politică practică cu inteligență și inspirație la Viena și Cernăuți. Considerat artizan al autonomiei Bucovinei, el ocupa o înaltă funcție în administrația Bucovinei. Era liderul „constituționalilor” locali și combătea politica autonomiștilor conduși de Alexandru Petrino. Poziția sa nu putea fi atunci de partea naționaliștilor, chiar dacă printre aceștia se găseau frații săi, Gheorghe și Alexandru. Prudența sa este de înțeles. Nu s-a aruncat în primele rânduri ale celor ce porneau la o întreprindere despre care nu știau ce sorți de reușită ar putea să aibă. Însă faptul că funcționari din structura superioară a Dietei Bucovinei au participat fără teamă și rezerve la constituirea organizației fanilor comunității românești din Bucovina ar putea să se datoreze tocmai protecției asigurate discret de Eudoxiu Hurmuzachi.

Poziția lui Gheorghe Hurmuzachi la acest moment de început trebuie să fi fost cea exprimată în articolul-program publicat în primul număr al gazetei „Bucovina”, ce apare în perioada 1848-1850⁸. Mărturie stă activitatea sa în Societate în perioada 1862-1882, atât în ce privește luarea deciziilor importante, cât și în privința modului zilnic de administrare a asociației. El credea în „timpul adevărat minunat” pe care-l trăia, care „a sfârșit toate lanțurile spiritului”. Era convins că popoarele imperiului „s-au deșteptat din politica lor de letargie” și se bat pentru a se bucura de acele drepturi ale binelui „ce ele mult le perduseră, dar care în veci nu se învechesc”. Între aceste popoare „s-au așezat o nobilă concurență, a căria glorios țal este realizația împărăției libertății și dreptății”.

După G. Hurmuzachi, „Bucovina nu trebuie să rămână restantă în lupta intelectuală”, pentru că ea a avut „un trecut întunecos și fără mângâiere”, „ani îndelungați în cătuși ținută de o birocrație incapabilă sau obraznică”. Pentru aceasta, „cu atât mai mari [...] sânt așteptările ce noi întemeiam [...] pentru dezvoltarea intereselor noastre”. Pentru aceasta, organizația aparținătoare comunității românești din Bucovina trebuie să

fie „defensorul intereselor naționale, intelectuale și materiale a Bucovinei, reprezentantul dorințelor și nevoințelor ei, organul bucuriilor și suferințelor ei”. În plus, ea este „chemată de a mijloci și cunoștința ambelor surori, Moldova și Valahia, Austriei și Germaniei”. Cu atât mai mult cu cât, aflându-se „la granița Moldovii, din care și Bucovina până la 1775 au făcut parte întregitoare și cu care această din urmă este unită prin fireștele a unei aceeași naționalități, a istoriei, a religiei, a năravurilor și a multor altor relații de trebi și de familii”. Nu trebuie uitată nici „soarta fraților noștri români – în număr de mai mult de trii milioane – din Ungaria și Transilvania”. În ciuda convingerilor sale, nici el nu a acceptat, ca om echilibrat, cu familie și cu multe probleme personale, să-și asume, la evenimentul din mai 1862, rolul de prim lider al acțiunii.

Alexandru Hurmuzachi, ca persoană ce se bucura de un prestigiu deosebit în cadrul comunității românești din Bucovina, a ajutat foarte mult Societatea în primii ei ani de activitate. Era în corespondență cu foarte multe personalități ale culturii române, din toate teritoriile locuite de români. Având înclinații literare, se afla în relații de prietenie cu V. Alecsandri. Dorința sa era de a pune totul în slujba comunității românești din Bucovina. Fără

Cripta Familiei I.G.Sbiera, liderul grupului de inițiativă pentru fondarea Reuniunii române de leprură din Cernăuți. Cimitirul vechi (fostul cimitir Horecea) din Cernăuți, alea Capelei Mitropoliei Bucovinei
Foto: Viorel Ungureanu

familie proprie, Alexandru Hurmuzachi era omul care, probabil, nu-și făcuse atunci niciun calcul care să-l determine a adopta o atitudine de prudență în acțiune. Și, cine știe?, se poate întâmpla să fi fost chiar singurul în această situație.

Artizanii din umbră ai Reuniunii și tânărul I. G. Sbiera

Profesorul și revoluționarul transilvănean Aron Pumnul a făcut o carieră deosebită la Cernăuți, unde ajunsese în 1848, în condițiile cunoscute, descrise de Iraclie Porumbescu⁹. Prin pregătire temeinică și atitudine de om serios, el câștigă repede încrederea fraților Hurmuzachi, în special a lui Alexandru. Acesta din urmă, foarte hotărât, îl ajută să ocupe prin concurs catedra de limba română la Gimnaziul Supe-

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

rior de Stat din Cernăuți, deși candidatul transilvănean nu primise invitație pentru participare la concurs. Chiar atunci înființată (mare succes al mișcării revoluționare românești din Bucovina!), catedra a stârnit destul interes, numele a 5 persoane fiind trecute pe lista candidaților pentru ocuparea ei. Sprijinit de Hurmuzăchești, cel ales a fost Pumnul. Rezultatele au fost pe măsura așteptărilor. Pumnul nu și-a deziluzionat susținătorii, implicându-se activ în viața culturală a provinciei. Lui i-a revenit misiunea istorică a promovării și difuzării în mijlocul societății bucovinene a ideilor care lucrau pentru afirmarea identității și unității românilor. Rolul său legat de colaborarea la gazeta „Bucovina” a fost esențial. Revenirea, în 1851, a imperiului austriac la absolutism însemna, pentru Pumnul, o restrângere iminentă a drepturilor cetățenești. Trecutul său revoluționar, îl obligă la reținere. Pe de asupra, el mai era și bolnav, avea de întreținut o casă și o familie în Cernăuți. De aceea, a preferat să se retragă din viața publică națională într-o asiduă activitate profesională. Cum lipseau manualele și cărțile necesare predării literaturii române, el s-a dedicat unei munci susținute pentru elaborarea acestora și pentru publicarea unor studii despre trecutul istoric și cultural al Bucovinei. Respectul pe care și l-a câștigat în Bucovina a fost unanim și este de presupus că și în Societate cuvântul său a avut greutate. Însă, cum spuneam, aici a înțeles să se

Orest Renei, secretar la Comitetul Țării, membru al grupului de inițiativă pentru fondarea Reuniunii Române

manifeste cu maximă precauție.

La înființarea Reuniunii, rolul și poziția lui I. G. Sbiera, au fost cu totul deosebite. Pentru tânărul în vârstă de 26 de ani, suplinitor al lui Pumnul la catedra de română de la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți, dornic de afirmare, singurul loc în care se putea remarca era în fața boierimii române care se dezmoștise la aprinse sentimente naționale. Nerăbdător să arate că-l poate suplini în toate pe mentorul său, spera în validarea sa cât mai rapidă ca înlocuitor. Se comporta ca un om săritor, cu inițiativă, instruit, energic.

Amintirile sale despre înființarea „Reuniunii Române de Leptură în Cernăuți” sunt deosebit de prețioase, mai ales că o parte dintre documentele de constituire s-a pierdut. Numai că aceste „Amintiri din viața autorului”¹⁰ au fost scrise târziu, la aproape 40 de ani de la consumarea istoricului eveniment, când toți protagoniștii de prim rol ai acestuia nu mai erau în viață. Autorul se afla, indubitabil, sub impresia evenimentelor petrecute în perioada anilor 1865-1895, marcată de nenumărate dispute pe teme naționale. În acest fel, el dă o semnificație corespunzătoare momentului de la 1862, sensibil diferită de cele petrecute în realitate. Bun cunoscător al realităților din Imperiul Austro-Ungar în perioada ultimului sfert al secolului XIX, profesorul cernăuțean evită participarea la ședințele Academiei Române, pentru a nu avea probleme cu autoritățile. Corespondența sa din 1876 cu George Sion¹¹ pe această temă stă mărturie în această privință. Rămâne de văzut dacă în tinerețe a fost mai curajos.

Grija de a nu se expune inutil prin participarea la înființarea „Reuniunii Române de Leptură în Cernăuți” este firească și trebuie înțeleasă. Alexandru Hurmuzachi fusese chiar arestat pe timpul gazetăriei sale la ziarul „Bucovina”, ori tocmai lui îi revenea acum sarcina să țină discursurile de fundamentare a începuturilor Reuniunii¹². Spirit diplomatic, el adoptă o poziție echilibrată și responsabilă, subliniind poziția în care se află comunitatea românească din Bucovina și pericolele care o pasc, dar nu intră în dispută cu niciuna dintre celelalte comunități naționale din provincie. Maturitatea politică și culturală e de luat în seamă.

În aceste împrejurări, înființarea Societății pentru Cultură nu a presupus riscuri pentru inițiatorii acțiunii. Altfel nu s-ar explica prezența printre membrii grupului de inițiativă, de exemplu, a lui Orest Renei, proaspăt ales secretar la Dieta Țării, și nici participarea lui Eudoxiu Hurmuzachi, ajuns într-o înaltă poziție de încredere față de autoritățile habsburgice. Nimeni nu a avut de suferit și astfel s-a creat premiza unei dezvoltări deosebite a organizației.

Este de presupus că I. G. Sbiera a avut consultări directe pe această temă doar cu Aron Pumnul căruia nu-i ieșea din

Compozitorul bucovinean Isidor Vorobchievici, scriitor de limbă ucraineană (pseud. Danilo Mlaka), unul dintre primii premiați (1866) ai Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (pentru o lucrare teoretică de armonie muzicală)

Fotografie de la sfârșitul sec. XIX

tualități române¹⁴).

I. G. Sbiera alege un nume „neutr” pentru Societate, mai întâi că nu era foarte sigur de reacția „compatrioților de vază”, cărora li se adresa inițiativa, apoi din prudență față de „adversarii mișcării naționaliste românești” (unde trebuie incluse și autoritățile habsburgice), pentru a evita

Samuil Andrievici (din 1873, Silvestru Morariu-Andrievici), preot, asesor consistorial, poet, cărturar, viitor mitropolit al Bucovinei (1880-1895), participant activ la fondarea Reuniunii (1862) și vicepreședinte al Societății (1874-1880)

cuvânt. Și cum între Pumnul și Alexandru Hurmuzachi existau relații cu totul speciale (să ne amintim numai cum l-a „impus” pe refugiatul ardelean ca titular al catedrei de limba română de la Gimnaziul Superior de Stat din Cernăuți în 1849¹³), se poate bănuși cine a pus la cale înființarea Reuniunii Române pentru Leptură în Cernăuți: Alexandru Hurmuzachi, Gheorghe Hurmuzachi și Aron Pumnul (care s-a folosit de Sbiera). Pumnul avea și o experiență în domeniu pentru că înființase, în 1844, la Blaj, „Societatea Teologilor Români”, (societate de lectură și de emancipare națională a tinerei intelec-

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

„prepusuri neîntemeiate, greutăți și piedici”. El este cel care și-i asociază la acțiune pe: Orest Renei, Leon Popescu (curajosul preot din timpul epidemiei de holeră ce va izbucni la Cernăuți peste câțiva ani), baronul Nicolae Vasilco, tânăr entuziast, mare proprietar și naționalist român, și Leon Ciupercovici. I. G. Sbiera va fi primul secretar al Societății, cu dese plecări și reveniri în această funcție în primul sfert de veac de activitate. Procesele verbale ale ședințelor comitetului Societății păstrate la Biblioteca Academiei Române nu arată că ar fi avut rolul de factotum pe care i-l conferă Constantin Loghin în lucrările sale¹⁵, fără ca prin asta meritele sale incontestabile în acțiunea de înființare a Reuniunii să scadă în vreun fel.

Strategia alegerii președinților și sfârșitul perioadei de tranziție

A doua adunare generală a „Reuniunii Române de Leptură în Cernăuți” are loc la 26 mai 1863. Se face o comparație cu situația „ASTREI” ardeleni și se trage concluzia că activitatea asociației trebuie radical schimbată și îmbunătățită. Se aprobă un nou proiect de statut prin care se propunea schimbarea denumirii Reuniunii în „Societatea bucovineană pentru literatură și cultura poporului român”. Guvernul austriac a stabilit că nici de această dată statutele nu prevăd restricții pentru membrii Societății din punctul de vedere al naționalității, religiei și cetățeniei și poate fi aprobat. Documentul se înaintează împăratului la 3 iunie 1863, fiind pasul decisiv spre încheierea perioadei de tranziție reprezentată de Reuniunea Română de Leptură și trecerea la Societatea pentru Literatură și Cultura Română în Bucovina.

Nicolai Wassilko (1868-1924), lider al rutenilor bucovineni, fiu al baronului Nicolai Vasilco, patriot român din grupul celor cinci inițiatori (1861-1862) ai Reuniunii Române

Semnificativ pentru primii trei ani de activitate ai Reuniunii este faptul alegerii președinților ei. Este destul de clară intenția inițiatorilor de a alege președinți care să îndeplinească doar formal atribuțiile, dar care să poată ajuta prin prestigiul și experiența lor, dar nefiind vulnerabili în fața autorităților. Astfel, cei ce exercitau conducerea efectivă înțelegeau să se protejeze pe ei înșiși și să protejeze asociația față de autorități. Începuturile, probabil, cereau prudență.

Primul președinte, medicul Mihai Zotta, deținea o poziție influentă la Iași, avea experiența de întemeietor a Societății de Medici și Naturaliști din Iași și era cunoscut în Bucovina ca boier și membru al delegației ce a susținut în fața împăratului, la 1848, „Petițiunea” bucovinenilor.

Al doilea președinte, episcopul Eugenie Hacman, a fost ales în adunarea generală din 26 mai 1863 din considerente pur strategice: era bine văzut de autorități și avea în spate puterea economică a eparhiei pe care o conducea. Se spera la revenirea lui la atitudinea de la 1848. N-a fost așa. Episcopul Hacman, ca și predecesorul său în scaunul de președinte al Societății, doctorul Mihai Zotta, nu s-a implicat deloc în administrarea treburilor Societății, fiind substituit în acest sens de vicepreșe-

dintele Gheorghe Hurmuzachi. Că alegerea a fost doar formală și fără efectul scontat ne-o dovedește și faptul că episcopul a refuzat orice implicare din partea sa și a părăsit Reuniunea atunci când i s-a cerut să-și achite cotizația statutară.

Abia după transformările din ianuarie 1865, președinții Societății și-au intrat în rolurile lor firești de conducători. Este și aceasta o dovadă că perioada „Reuniunii pentru Leptură în Cernăuți” a fost una de tranziție spre adevărata Societate pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Societatea va deveni o apărătoare a intereselor comunitare românești în Bucovina și mijloc de stabilire și întărire a legăturilor cu românii de pretutindeni.

Note:

1. Alexandru Pelimon, *Jidovul cămătar. Moldova și Bucovina*, București, Tipografia Rasidescu, 1863, p. 246-247; Gheorghe Sion, *Notițe despre Bucovina*, București, 1882.
2. Ion I. Nistor, *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina, 1774-1857*, București, Librăriile Socec & Co., C. Sfetea, Pavel Suru, 1916.
3. Ibidem.
4. Petre Dan, *Asociații, cluburi, ligi, societăți, dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
5. I. G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia R. Eckhard, 1889.
6. Între membrii Reuniunii se găsea și Anton Righetti, „senior confetariu”, posibil proprietar al imobilului în care s-a aflat primul sediu al Reuniunii.
7. A. Pelimon, op.cit.
8. *Bucovina*, an I, nr.1, 4 octombrie 1848, apud I. Hangiu, *Presa românească de la începuturi până în prezent. Dicționar cronologic, 1790-2007*, București, Editura Comunicare.ro, 2008, p.156-158.
9. I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui dimpreună cu documente relative la înființarea catedrei de limba și literatura românească la gimnasiul superior din Cernăuți, precum și scrierile lui mărunte și fragmentare*, Cernăuți, 1889.
10. I. G. Sbiera, *Familia Sbiera ...*
11. Ibidem, p. 206-207.
12. A. Hurmuzachi a vorbit în numele comitetului Reuniunii atât la adunarea generală din 1 mai 1862, cât și la cea de-a doua din 1863.
13. I. G. Sbiera, „Aron Pumnul...”
14. *Literatura Română. Dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 116.
15. C. Loghin, *70 de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-1932)*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1932, p.8.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

**Alexandru
HURMUZACHI**

Cuvânt de deschidere rostit în I^{ma} Adunațiune generală de'n 19 aprilie (1 maiu) 1862 a Reuniunii române de'n Cernăuți¹

Între individ și omenire se află națiunea, cu limba și literatura sa distinctă, cu originile și istoria sa proprie, cu moravurile și obiceiurile sale, cu legile și instituțiile sale, cu idealurile sale proprii de existență, de progres, de continuitate neîntreruptă etc. Așa cum individul își însușește cultura spirituală, forță productivă, securitate și bunăstare mai ales cu ajutorul și în cadrul națiunii, tot așa civilizația speciei umane poate fi concepută și realizată numai cu ajutorul civilizării și educării națiunilor.

(Friedrich List, Economie politică)²

Prea onoraților Domni!

Invitat de comitetul provizoriu al Reuniunii noastre de a vă saluta și de a vă bineventa³ pe Domniile Voastre în numele lui, mă simt onorat, dar și umilit totodată prin astă însărcinare a lui; umilit sănt, știind bine că sănt între noi alți bărbați mai demni, mai bine meritați decât mine, și care totodată ar fi împlinit cu mai bun succes chemarea impusă mie astăzi de împrejurări; vă rog dar, domnilor, să fiți bine încredințați că nu eu am pretins la astă onoare. Tot așa încredințați să fiți însă, domnilor și fraților, că prețuiesc mult, că sănt adânc pătruns de onoarea [de] a lua astăzi, chiar la deschiderea reuniunii noastre, cuvântul înaintea unei adunări naționale cu scop atât de nobil și frumos și care, în multe privințe, promite atâtea roduri, atâtea rezultate bune și salutare pentru viitor.

Însărcinarea mea, domnilor și fraților, cuprinde îndatorirea [de] a vă spune mai întâi și geneza acestei Reuniuni, adică istoria scurtă a ei: cum s-a înființat, care au fost originea și motivația ei? Nu voi lungi vorba în astă privință și voi răspunde cu puține cuvinte, cu un adevăr vechi și recunoscut: că adică Reuniunea noastră s-a născut prin puterea cea tare și legitimă, prin puterea ideii, că o idee, când este bună și adevărată, se comunică spiritelor, se înrădăcește în inimile oamenilor, crește și se-ntărește și, devenind matură, își face apoi drum prin toate greutateile, știe și poate învinge orice piedici care s-ar opune realizării sale. Iată în două cuvinte istoria Reuniunii noastre, iată titlul cel mai bun și legitim al existenței sale.

Acum însă iată întrebarea, dar cum de s-a născut și la noi, sau că s-a lătit și s-a întărit până de a se realiza, a lua trup și ființă înaintea noastră, astă idee?

Și aici răspunsul îmi este ușor, că am trebuință numai a aminti cum astă idee a c o n ș t i i n țe i, a d e m n i t ă ț i i, a d e z v o l t ă r i i naționale, este unul, și anume cel mai mareț și fericitor, din rezultatele civilizațiunii generale, unul din produsele întregii istorii și dezvoltări omenesti,

este unul din acele adevăruri mântuitoare și puternice care, descoperit sau, mai bine zicând, produs de geniul umanității, pătrunde toate popoarele și toate mințile și devine de acolo pentru totdeauna un principiu și o condițiune a propășirii omenesti. Toată propășirea, toată dezvoltarea lumii provine și atârână de la c u l t u r ă, care este s c o p u l o m e n i r i i. Toată cultura, pentru ca să fie adevărată, să cuprindă, să pătrundă în popor, trebuie să pornească, să izvorască din însăși ființa lui, să fie amăsurată, potrivită caracterului, însușirilor deosebite, i n d i v i d u a l i t ă ț i i sale. Acesta este adevărul cel mare care, zăcând în simțul oamenilor de secole, s-a recunoscut mai lămurit în secolul nostru, încât s-a enunțat și s-a formulat și în t e o r i e c a p r i n c i p i u, ca dreptul firesc pe care-l au popoarele de a-și cultiva, de a-și dezvolta i n d i v i d u a l i t a t e a, n a ț i o n a l i t a t e a sa. Acest mare adevăr s-a redus⁴ din experiența timpurilor, după mărturia istoriei, care ne arată că progresul general, că cultura universală nu este decât s u m ă d i n c u l t u r a fiecărei națiuni, și că calea cea mai dreaptă și firească spre împlinirea scopului omenirii nu este aceea a cosmopolitismului, care desbracă de ntâi⁵ de ființa sa, îmbracă o ființă nouă dar s t r ă i n ă, – și care niciodată nu se poate contopi cu geniul p r o p r i u unei națiuni – ca apoi cu un î n c u n g i u r să ajungă iarăși la cultivarea națiunii sale, un încungiur⁶ ostenitor și zădarnic, care încă niciodată nu a ajuns la scop.

Iată care este învățătura istoriei, și iată de ce toate popoarele, deșteptate la c o n ș t i i n ță d e s i n e, au recunoscut că nu-și pot împlini alminterea îndatorirea ce o au, de a contribui la scopul general al omenirii, a conlucra fiecare la opul mareț al civilizațiunii universale, decât prin dezvoltarea și înaintarea p r o p r i e i sale culturi.

Instinctul naturii însuși și experiența de toate zilele ne demonstrează acest adevăr, că după cum comunicăm mai lesne ideile, cunoștințele, impresiunile noastre celor mai aproape de noi, fraților, copiilor, amicilor, celor, într-un cuvânt, a căror ființă o cunoaștem mai bine, așa și mai lesne vom fi înțeleși de acei care sănt de o ființă, de o origine cu noi, și firește e dară, că cu aceștia mai întâi ne însoțim la orice lucrare.

Un adevăr care străbate toată lumea, o trebuință care se simte de toate popoarele, care este un postulat al timpului, cum nu le-am fi simțit și noi? Și noi, care în fine am ajuns la c u n o ș t i i n ță și la c o n ș t i i n ță că săntem și noi o p e r s o n a l i t a t e, că avem și noi o ființă p r o p r i e, cu care ne-a îmbrăcat și ne-a înzestrat creatorul, pe care pă-

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

rinții noștri ne-au păstrat-o prin seculii⁷ bărbăriei și pe care și noi sântem datorii a o păstra cu sfințenie și a o transmite nevătămată și nezduncinată urmașilor noștri. Mijlocul cel mai propriu, chipul cel mai sigur, arma cea mai puternică, condițiunea neapărată spre aceasta este cultura, este lățirea cunoștințelor, împărtășirea luminilor în⁸ popor, ridicarea, înălțarea lui înțelesuală și morală, este împărtășirea națiunii la progresul general prin propășirea și dezvoltarea sa proprie, este inițierea ei și apoi conlucrarea ei la toate scopurile, la toate năzuințele generoase și civilizatoare.

Dacă este un adevăr, astăzi mai presus de toată îndoială, că știința este putere, atunci este tot așa de adevărat că cultura este viață. Am simțit trebuința culturii, fiindcă am simțit trebuința vieții, adică a vieții cu conștiință de sine, adică trebuința ca să trăim ca acei ce sântem, și să nu ne pierdem în noianul unei mulțimi necaracterizate de indivizi, ci să ne dezvoltăm cu ființa pe care o avem din fire, după plecările⁹, însușirile și facultățile geniului propriu, să nu încetăm de a fi români când dorim și încercăm a ne cultiva, ci și pe trecutul acesta, și mai cu seamă pe acesta să fim și să rămânem români, ca cultivându-ne să nu ne depărtăm, să nu ne înstrăinăm națiunii poporului, ai cărui¹⁰ fii sântem, ci din contra, să construim și noi după puterile noastre, să aducem și noi partea noastră la cultura lui, împărtășindu-ne totodată și noi la rezultatele fraților noștri.

Reuniunea, pe care o inaugurăm astăzi, este cea mai vie, cea mai fericitoare și binecuvântată mărturie că am simțit adânc astă trebuință, că ne-am pătruns de necesitatea a ne deștepta din amoria în care am zăcut un timp prea îndelungat și a începe o viață nouă, mai că aș zice o viață vie, adică nu lăncedă, vegetatoare, pasivă și deșartă ca până acum, ci deșteaptă, cugetătoare, încordată spre un scop mareț și serios, activ, cu un cuvânt: o viață morală și de cultură.

Iată carele este în general scopul acestei Reuniuni, scop nobil și binecuvântat, scop de cultură, de propășire înțelesuală, scop de pace și de înfrățire.

În special și precizat, după cum e lămurit mai deaproape în statute, scopul Reuniunii este: de a da inteligenței naționale din patrie posibilitatea de a cunoaște produsele literaturii române din toate ramurile, de a citi și studia foile și cărțile acesteia, de a fi prin urmare un mijloc de întâlnire pentru toți compatrioții doritori de a urmări propășirea culturii naționale, toate mișcările și manifestările geniului român, de a-și lămuri prin conversațiune și dezbateri ideile, de a se consulta frățeste despre toate obiectele care să țină de ramul artelor, științelor și al literaturii.

Înaltul guvern, recunoscând legitimitatea scopului acestuia, precum totodată și adevărul că cu cât un popor e mai zelos de a se lumina, cu atâta el devine un membru mai folositor al statului, se pătrunde și împlinește mai cu scumpătate datoriile cetățenești, fără greutate a confirmat statutele Reuniunii, învoind totodată înființarea ei. Sântem datorii a recunoaște cu mulțumire încrederea aceasta a guvernului, la care vom răspunde prin vechea și cunoscuta loialitate a românilor, care totdeauna au știut respecta cu simțietate legile publice, încredințați fiind că aceasta este cea mai de-ntâi datorie, precum și cea dintâi virtute, dar totodată și tăria cetățenilor.

Acest principiu, astă convingere va pătrunde și va conduce pe tot viitorul Reuniunea noastră și pe fiecare din membrii ei, frații noștri.

Nu vom uita niciodată, ci, recunoscând cu mulțumită adâncă, ne vom aduce aminte în toată ziua, la toată ocaziunea, că Maiestatea Sa a prochiemat¹¹ „egala îndreptățire” a popoarelor, pe care o putem și sântem datorii a pretinde dară în toată privirea și noi, de care să ne folosim cu zel și veghere neprecurmată, ca de dreptul cel mai scump și vital, și pe care trebuie să și-l respecteze fiecare, că cine nu l-ar respecta pe acesta, acela ar vătăma totodată legea fundamentală a statului, ar vătăma respectul cu care toți cetățenii, fără deosebire și excepțiune, sântem datorii înaltei și presei voinți a împăratului. Demnitatea, înțelepciunea, patriotismul și maturitatea cetățenilor se arată, precum prin observarea¹² scrupuloasă a legilor publice, tot așa și prin înțelegerea, folosința deplină a drepturilor, care ne sânt concesse¹³ prin acele legi, că așa numai dăm dovadă că știm a le prețui, că simțim valoarea binefacerii lor, că nu uităm ce datorie avem către națiune, către patrie, către viitor.

Dragoș Olaru, șef de serviciu la Arhiva Regională de Stat din Cernăuți, pozând împreună cu un prieten basarabean în fața farmaciei din fosta stradă Lemberg, ridicată în proximitatea proprietăților Righetti-senior unde Reuniunea română își stabilise la 26 mai 1862 primul său sediu

Pătrunzându-ne tot mai mult de acest adevăr, și, pe de altă parte, păzind pentru totdeauna cea mai strictă legalitate în toate lucrările și pașirile noastre, concentrând toată inteligența națională a țării în reuniunea noastră, cu puteri unite și cu voce bună, invocând ajutorul lui Dumnezeu, carele niciodată nu ne-a părăsit și a sprijinit adeseori stăruințele noastre închinare intereselor patriei, vom pași spre împlinirea, spre realizarea scopului Reuniunii.

Să avem speranță în viitor, domnilor și fraților, că fapta pe care o împlinim astăzi este nobilă și de bun augur, și-și va produce roadele sale. Oricând ne-am însoțit, deși numai momentan, pentru un scop public, de câte ori s-a ivit trebuința, de câte ori aveam datoria de a apăra interesele patriei, am dat mărturie că știm a ne ridica mai presus de interesele mici și particulare, că avem o inimă și pentru acele generale. Astăzi, însoțindu-ne spre un scop statornic și trăitoriu, dăm încă și mai bună mărturie că înțelegem datoria care convine¹⁴ fiecăruia dintre noi, de a închina o parte

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

din activitatea sa, o parte din mijloacele sale morale și materiale pe altariul națiunii, al binelui comun.

Este scris că unde sânt doi în numele Domnului, acolo și el este cu ei, și mai zic că unde sânt trei în numele binelui comun, acolo este și simpatia țării cu ei; de aceea, domnilor și fraților, ne-am bucurat și până acum de astă prețioasă simpatie și de aceea și pe viitor ea nu ne va lipsi, că noi totdeauna, delăturând¹⁵, respingând departe de noi privirile, interesele, ambițiunile particulare și personale, - care, orbind mințile și otrăvind inimile oamenilor, sânt adeseori cele mai mari și dușmane piedici a[le] propășirii naționale, prin urmare și a[le] celei generale - neclintiți și cu bărbăție vom merge tot pe calea aceasta.

Să avem speranță în viitor, că sămânța pe care o răspândim astăzi cade pe pământ mănos în inimile fragede și nestricate ale tinerimii noastre, care este bună și studioasă și care se pregătește cu zel de a urma, de a continua și mai bine decât noi lucrările începute de noi; ea este aceea care are să moștenească viitorul, și este o mare și dulce mângâiere pentru noi, pentru acei dintre noi mai cu seamă, care am și trecut peste o jumătate, și cea mai bună a vieții noastre, a fi siguri de pe acum, că urmașii noștri, că astă bună și nobilă junime nu va rămâne îndărătul nostru, ci ne va în t r e c e în toate virtuțile, în zelul studios, în aplecarea către știință și dezvoltare morală, în curățenia și bărbăția caracterului, în amoarea¹⁶ învăpăiată, în credința neclintită către p a t r i e , către scumpa-ne mumă n a ț i u n e a .

Aceste zise acum, binevoii a le privi, domnilor, ca zise din partea comitetului; acu dați-mi voie a mai spune și două cuvinte ca din partea mea. După judecata mea, comitetul provizoriu - compus din domnii: baronul Niculai Vasilco, Leon Ciupercovici, Orest Reni, Ioan Sbiera¹⁷ și Leon Popescul - și carele astăzi încheie misiunea sa, are meritul mare și însemnat, de a fi expresiunea dorinței și trebuinței simțite de noi, de a fi lucrat cu zel, cu activitate și energie pentru realizarea Reuniunii, el este [cel] care, luând inițiativa în astă privire, a făcut și a dobândit învoirea statutelor, el este [cel] care a adunat subscrierile, care, terminând aceste, are bucuria de a vă vedea adunați astăzi la invitarea lui; a meritat dară bine de cauza națională și vă propun domnilor ca să-i arătăm cu unanimitate mulțumirea noastră, sculându-ne cu toții.

(se vinde în interesul Reuniunii cu 10 creițari)

Cernăuți, 1862

Note

1. Am păstrat titlul original al discursului publicat în broșură separată în 1862 la Cernăuți, operând o singură modificare: forma etimologizantă „cuvent”, promovată de școala pumnulistă, influentă în Bucovina, a fost ortografiată prin „cuvânt”, conform normelor ortografice astăzi în vigoare. De asemenea, am actualizat mai multe forme învechite din text, precum: învitat (invitat), sânt (simt), sânt (simț), sântăște (simte), impusă (impusă), întâi (întâi), pedeci (piedici), princip (principiu), seculi (secole), enunțat (enunțat), cultivi (cultiva), cultivire (cultivare), naciunea (națiune), năciunală (națională), naționalitatea (naționalitatea), aminterea (alminterea), expiriința (experiența), demonstră (demonstrează), sfînțietate (sfînțenie),

înțelesuală (intelectuală), inițierea (inițierea), îngreuere (greutate), vede (vedea). Am renunțat la „u” caduc, precum și la „i” scurt palatalizant din finalul unor nume masculine (spre exemplu, „viitoriu”). De asemenea, am renunțat la formele articulate ale numelui conjunctiv „care” (carele, cari etc.). Am păstrat procedeul marcării prin litere rărâte a cuvintelor și sintagmelor asupra cărora autorul a ținut să se pună un accent deosebit.

2. În textul original, tipărit în 1862, motto-ul este reprodus în limba germană. Actuala traducere este preluată din lucrarea: Friedrich List, „Sistemul național de economie politică”, traducere din limba germană, ediție îngrijită de prof. dr. Ivanciu Nicolae-Văleanu, dr. Victor Vasileoiu și dr. Dan Răducanu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973 (p. 148). Prima ediție germană, consultată de Al. Hurmuzachi, a apărut în anul 1841. Fr. List (1789-1846) este considerat fondator al școlii naționale de economie. A elaborat celebra doctrină a protecționismului economic, opusă într-un totu doctrinei lui Marx. Lui List i se atribuie paternitatea asupra ideii de unitate europeană, pusă în practică după mai bine de un secol. Al. Hurmuzachi preia ideea lui List privind națiunea ca „mijlocitoare între individ și geniul omenesc” și o aplică, în mod creator, situației Bucovinei, proaspăt declarată, în baza dreptului istoric ereditar, ducat (1861) al Imperiului Austriac, cu recunoașterea dreptului de folosire a limbii române ca limbă oficială a țării de coroană. Scopul Reunirii române de lectură era de a determina inteligența română din proaspăt înființatul ducat austriac să aplice cu mai mult curaj acest drept constituțional și să lucreze cu mai mult folos la deșteptarea conștiinței naționale a poporului român, astfel încât elementul autohton să devină un factor activ al vieții politice, economice și culturale în cadrul noii formațiuni politico-administrative. Doctrina economico-politică a patriotului german Friederich List oferea patriotului bucovinean Alexandru Hurmuzachi, în tripla ipostază a acestuia de formator de opinie, ideolog și conducător efectiv al Reuniunii române, pista cea mai potrivită pentru sensibilizarea clasei politice bucovinene compuse în mare parte din reprezentanți ai societății românești, pentru focalizarea tuturor stărilor sociale, de la marii proprietari până la ultimul țăran român, de la funcționari la preoți, într-un nucleu de forță intelectuală și socială care să conducă la o viață națională activă a comunității românești din Bucovina recunoscută oficial drept țară ereditară românească.

3. Formă latinizantă având sensul formulei de salut: „Bine ați venit!”

4. Aici: s-a dedus

5. Aici: mai întâi

6. Aici: oculire

7. Am păstrat forma originală, echivalentă formei moderne „secolele”.

8. În text: între

9. Aici: aptitudinile

10. În text: a cărui

11. Formă etimologizantă pentru „proclamat”

12. Aici: respectarea

13. Formă etimologizantă pentru „conferite” sau „acordate”

14. Aici: revine

15. Aici: înlăturând, dând la o parte

16. Aici: dragostea

17. În text: Sbira

(St.H)

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Cuvânt de deschidere a Adunării Generale din 14/26 mai 1863 a Reuniunii Române de lectură din Cernăuți¹

Prea onoraților domni!

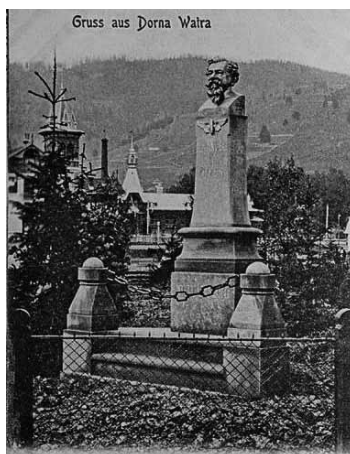
S-au împlinit anul de când am avut bucuria și onoarea de a vă saluta pe domniile voastre la ocazia înființării acestei Reuniuni, în interesul căreia ați binevoit a vă aduna și astăzi. Și astăzi, ca atunci, împrejurările mi-au impus misiunea de a lua cuvântul în numele Comitetului, ca să vă aduc, prea onoraților domni, pe lângă expresiunea stimei sale, o urare de binevenire.

Primiți dară, Domnilor, cu binevoință astă salutare din partea Comitetului și credeți totodată, că fiecare mădulariu² al lui este cuprins de via bucurie, văzând cum ați venit a vă aduna la invitarea sa, spre a cerceta de starea Reuniunii și lucrările lui³.

Astă bucurie, [pe] care o împărtășesc cu toții mădularii Comitetului, ar trebui să fie pentru mine îndoită, fiindcă a picat asupra-mi onoarea de a deschide adunarea Domniilor Voastre. Nu e însă așa, Domnilor, pentru că pe lângă acest simțământ de bucurie sunt pătruns și de altul dureros, văzându-mă nevoit a lua astăzi înaintea Domniilor Voastre locul unui bărbat, a cărui înfățișare între noi ar fi fost, desigur, tuturora de mare mulțămire și bucurie, precum acum lipsa lui dintre noi ne împle de întristarea cea mai vie.

Lesne găciți, Domnilor, de cine vorbesc, de d. Mihail Zotta, adică, acel bărbat demn, acel Român bun și patriot sincer, pe care l-a ales adunarea trecută cu unanimitate de președinte, în sămn de stimă, care i-o datorim și i-o păstrăm cu toții. Starea sănătății domniei sale, spre durerea noastră, nu i-a permis de a se împărtăși la lucrările comitetului, precum nici de a veni la sărbarea noastră de astăzi.

Am zis sărbare, Domnilor, și nu am zis-o fără conștiință, fiindcă privesc de o mare și frumoasă sărbare adunarea atâtor bărbați demni, luminați și zeloși, care vin mișcați de simțul nobil, de dorul sincer a se ocupa de un interes, de un scop moral de cea mai mare însemnătate, adică de îngrijirea pentru Reuniunea noastră, care, după cauza și motivele înființării, după statutele sale și după toată tendința sa, însăși nu are alt scop decât acela de a răspândi lumina și cunoștința între poporul nostru, de a lucra, prin urmare, spre rădicarea, spre nobilitarea, înflorirea și mântuirea lui prin sprijinirea și lățirea culturii naționale.

Bustul lui Eudoxiu Hurmuzachi, ridicat în Vatra Dornei, în piața care-i poartă numele. Ca membru și ocrotitor al Reuniunii Române, mareșalul Țării Bucovinei a dat un exemplu de curaj întregii elite politice a românilor bucovineni din primul deceniu de existență a ducatului

Carte poștală, studioul Leon König

Cu acest cuget ați întemeiat în anul trecut Reuniunea și dacă veniți astăzi, prea onoraților domni și frați, a vă interesa de ea, a cerceta despre starea ei, a cumpeni chipurile și mijloacele cum de a-i asigura și a-i întări existența, a-i lărgi și a-i întinde lucrarea binefăcătoare pe viitor, - apoi în adevăr, nu e asta o faptă frumoasă și măreață, nu e asta o mângâiere și un izvor de bucurie pentru oricare bărbat cugetătoriu și cu inimă, pentru oricare fiu credincios al națiunii, care-și cunoaște datoria de om civilizat și de Român, care simte și înțelege că sânt interese morale care nu le putem negriji⁴ fără să păcătuim, că sânt datorii sfinte⁵ de care nu putem uita fără să ne pierdem; - nu e astă faptă o dovadă că înțelegem, că sântim toate acestea, prin urmare, că ne-am deșteptat?

Sărbăm dară deșteptarea noastră, deșteptarea conștiinței noastre naționale, sărbând aniversarea Reuniunii noastre, întrunindu-ne aice ca să ne ocupăm de viitorul ei.

Deie ceriul, Domnilor și fraților, ca astă sărbare, cu timpul, să devină o adevărată sărbătoare națională, ce se va împlini atunci când Reuniunea noastră, astăzi copăcel tânăr plântat de mâna patrioților îngrijitori și jertfitori, va deveni cu sâmpăția și ajutorul lor un arbore puternic, tare și întins la rădăcină, umbros și bogat în roduri!

Deie ceriul, ca deșteptarea de care am vorbit să se prefacă, pe zi ce merge, în adevărată înviere, în viață p u t e r - n i c ă și l u c r ă t o a r e ! Cine nu lucrează, Domnilor, nu viează, ci vegetează; - se înțelege că aici poate fi vorba numai de lucrare înțelesuală și morală, de lucrare cu conștiința, pornită din motive clare și lămurite și cunoscătoare de scopurile ei.

Bustul lui Constantin Tomașciuc, primul rector al Universității din Cernăuți, ridicat în Grădina Publică din capitala Bucovinei în 1897 (autor - Anton Julius Bochner Brenak, sculptor și arhitect vienez). Constantin Tomașciuc a fost membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina din primii ani de existență a acesteia. Bustul său a fost înlocuit de sovietici cu bustul unui general al armatei roșii.

Carte poștală, editor nespecificat

Numai ăst⁶ feliu de activitate este viață adevărată, de asta avem cea mai mare lipsă și trebuință întetită, - că numai a s t a ne va putea mântui.

Cine are ochi vede, cine e cugetătoriu observează și judecă toate împrejurările, acela lesne va recunoaște adevărul acestor cuvinte.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Am rămas, cum nu se poate nega, înapoia altor popoare și de nu vom întinde toate puterile pentru a spori, a dezvolta și a răspândi între noi, între poporul nostru cultura națională, lucrând și studiind înșine, îndemnând pe alții, înlesnind fiilor acestui popor, conaționalilor noștri, tot felul și tot ramul de studii⁷; – de nu vom cerca și nu vom întrebuința tot chipul și tot mijlocul spre îmbrățișarea, cultivarea, lățirea, dezvoltarea științelor, artelor și literaturii între noi, – unde vom ajunge, Domnilor, peste timp?

Răspunsul îl aflăm oriunde aruncăm ochii împregiurul nostru, peste marginile patriei sau dincoace de ele.

Sântem o țară mică și facem parte dintr-un stat mare, care cuprinde un număr însemnat de națiuni diferite; o mare parte din acestea sânt mai numeroase decât noi, cele mai multe stau pe treapta culturii cu mult mai sus decât noi, mai toate desvâlesc în orice privire o activitate mult mai mare decât a noastră, favorite cum sânt sau prin numerozitatea lor sau prin alte bune împrejurări.

Nu e vederat⁸ dară, Domnilor, că de nu ne vom încorda toate puterile, ca să le urmăm cât mai iute pe calea culturii, acestea toate ne vor întrece și mai mult, ne vor lăsa și mai departe în urmă, încât niciodată nu le-om⁹ mai putea ajunge, încât am rămâne u l t i m a între toate națiunile.

Ce am deveni atunci față cu ele și înaintea lor, înaintea tuturor popoarelor civilizate? Am fi priviți și am fi în faptă și în adevăr o nulă între națiuni, am fi numai o mulțime lipsită de conștiința individualității noastre ca națiune, o materie crudă lipsită de suflet, disprețuită de unii, frământată¹⁰ și folosită de alții...

Iată ce perspectivă am avea de am mai păstra o indiferență neiertabilă în privința culturii naționale, dacă am mai sta cu mâinile în sân, nepăsători și neactivi, dacă am uita că nu mai avem nicio oră de pierdut, fiindcă astăzi și ideile pășesc mai iute, și toată dezvoltarea morală¹¹ și materială mai repede.

Ne-am uitat acum peste marginile țării noastre vorbind de celelalte popoare ale Austriei în asemănare cu noi; – dar aici în patrie ce vedem? La tot pasul, la toată privirea dovezi multe și prea vederate că, chiar și aici, rămânem în urmă și că, dară, avem și mai neapărată și mai imperativă îndatorire a ne grăbi din toate puterile propășirea.

Aici, la tot pasul vedem că avem lipsă de toate, și mai înainte de toate, că avem lipsă mare și dureroasă de oameni cu studii, cu cunoștințe speciale, cu pregătiri particulare și necesare în toate ramurile vieții publice și chiar private, de sus și până cât de jos; și anume: nu avem sau [avem] prea puțini dirigători de ai noștri, nu avem învățători, erudiți¹², artiști de ai noștri, nu avem avocați, medici de ai noștri, nu avem tehnicieni¹³, ba nici meseriași, niciun feliu de industriași de ai noștri, nu avem economi, silvicultori, grădinari etc. etc. de ai noștri. De s-ar mai ivi orice progres în țară, o industrie mai însemnată, o întreprindere mai mare, ce

tot e de sperat și de dorit, de exemplu un drum de fer, nu ar putea intra¹⁴ pe la ele nimeni de ai noștri, că nu-i avem, după cum, de pildă, nu avem acum nici măcar de acei ce ar putea intra sau la o casă de comerț mai mare, ca să poarte computurile¹⁵ negustorești sau să direagă¹⁶ economia și administrațiunea vreunei moșii mai întinse, după trebuințele de astăzi.

Nu-i avem pe toți aceștia, dar ar trebui să-i aveam, și cred că ar fi cu puțință să-i avem, să-i producem, să-i formăm, dacă numai ne vom apleca, o vom voi cu o voință statornică și perseveritoare¹⁷. Și nu numai oameni am putea avea, ci și științe și arte și literatură, dacă vom voi să l u c r â m toți, toți acei ce sântem în stare, dacă vom învinge nepăsarea și indiferența, dacă vom voi să ne aplecăm serios, să studiem, să înlesnim, să îndemnăm și altora studiile; – atunci nu s-ar mai putea zice ce s-au zis de mai multe ori, că toată producerea literară, toată activitatea înțelesuală a Bucovinei se mărginește la ... un calendariu.

Vorbind astfel de cele ce ne lipsesc și care ne-ar trebui, se înțelege că am vorbit în general, fără vătămare pentru nimene, și fără imputare pentru cineva¹⁸. Am constatat numai starea adevărată a lucrurilor, ce e bine să o avem pururi înaintea ochilor, pentru ca pururea, fără întrerupere și fără repaus, să ne nevoim a o îndreptăți, pentru ca neconținut să căutăm, să cercăm, să adunăm, să producem și să oferim măsurile și mijloacele cele mai proprii și mai nimerite spre schimbarea, reformarea acestei situații destul de nefavorabile și umilitoare.

Cel mai sigur și cel mai puternic dintre aceste mijloace este, după pilda stărilor celor mai înaintate, [a] popoarelor celor mai active, după o maximă augustă, inițiativa privată, asocierea, întrunirea puterilor particulare și împrăștiate, este – pentru noi aice – „Reuniunea Română”, s i n g u r a și u n i c a asociațiune națională, care Domniile Voastre, domnilor și fraților, ați întemeiat-o, despre a cărei stare și viitor veți cerceta și veți hotărî astăzi.

Zicând că Reuniunea este acel mijloc bun și puternic spre răspândirea culturii și, prin urmare, spre păstrarea și mântuirea existenței noastre naționale, se înțelege că am avut în privire nu aceea ce în decursul unui singur an și după starea ei de față¹⁹ a putut ea lucra și produce, ci aceea ce ar putea, ar trebui ea să fie și, desigur, ar și ajunge a fi.

Reuniunea, adică însoțirea noastră a tuturor, va fi aceea ce veți voi a o face Dumneavoastră, ea va avea acea direcție care i-o veți da, va avea acea întindere care i-o va da numărul, simpatia, impulsul, împărtășirea vie și practică a mădularilor; lucrările ei binefăcătoare vor crește și se vor înmulți potrivit cu măsura mijloacelor ce-i vor închina, ca o jertfă pe altarul cauzei naționale, fiii sinceri și credincioși ai națiunii.

Nu e destul însă, Domnilor și fraților, dacă am adus în jertfă obolul nostru, dându-l numai ca un fel de pomană, că cu aceasta n-am făcut încă tot; mai mult e de trebuință pe lângă aceasta, adică ca să-i dovedim, cum am zis mai sus, o împărtășire vie, să ne interesăm de ea, să conlucrăm împreună, să o cercetăm, ca să ne întâlnim, să ne schimbăm²⁰, să ne lămurim ideile, să ne aplecăm a-i arăta în tot chipul îngrijirea noastră, a îmbrățișa cu căldură scopul ei, a-i aduce neconținut spor, a-i da concursul nostru înțelesual, îndemnul moral, cu un cuvânt: tot feliul de încurajare.

Atunci, Domnilor, și n u m a i a t u n c i ea va putea câștiga o mare și binefăcătoare întindere și autoritate, atunci ea va putea înmulți modurile și chipurile lucrării

Monumentul Mitropolitului Eugen Hacman, ridicat recent în fața Catedralei ortodoxe ctitorită de el. Episcopul Hacman a fost al doilea președinte al Reuniunii române (1863-1865), după boierul Mihail Zotta (1862-1863), care fiind grav bolnav nu a mai putut fi ales pentru al doilea mandat

Foto: Mihai Cratofil

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

sale, atunci ea va putea fi un adevărat izvor de lumină pentru poporul nostru, atunci și ea va putea fi aceea ce a zis un Român bun, un erudit mare, de asociațiunea transilvană: un *reazim*, un *stălp* naționalității române!

În mâinile, în voința, la zelul binevoitor, la sprijinul activ și generos al Domniilor Voastre stă viitorul Reuniunii!

Să nu uităm, Domnilor; că frații noștri din Austria, după cum vedem în toate zilele, lucră cu energie bărbătească, cu zel și activitate nedormită la dezvoltarea culturii naționale; mai multe asociațiuni s-au înființat în timpul din urmă, și iată că, chiar în zilele trecute, s-a ținut la Arad, sub președinția prea sfințitului episcop, adunarea unei asociațiuni, care pân-acum numără aproape 1000 de mădulari.

Președintele Societății, ing. Mircea Irimescu, deputat în parlamentul României, depune o coroană de flori la mormântul lui Aron Pumnul – animatorul vieții naționale din Bucovina de după revoluția din 1848, ctitorul discret al Reuniunii Române din Cernăuți (1862). Cimitirul „Horecea”, Aleea Capelei Mitropoliților Bucovinei, 29 iunie 2012
Foto: Dan Ceucă

Sporesc dară frații noștri în cultură, iată un îndemn mai mult pentru noi, ca să dovedim un zel de o potrivă, ca să susținem și noi, ca ei pe ale lor, Reuniunea noastră.

Închei, prea onoraților Domni, că prea lung am cercat răbdarea Dumneavoastră; închei reînnoindu-vă salutarea comitetului care, totodată, depune în mâinile Domniilor voastre misiunea care i-ați încredințat-o an. Făcând aceasta, fie-ne iertat a exprima speranța sigură că Reuniunea va spori și va crește, fiindcă trebuie să recunoaștem cu toții, că ea este instituțiunea cea mai națională în patrie, că ea reprezintă interesul cel mai sfânt și cumpănitoriu, adică cultura națională, că susținerea și

întemeierea solidă a ei a devenit pentru noi toți o cauză, o datorie de onoare națională. Să trăiască dară și să sporească Reuniunea română!²¹

Note

1. Textul discursului Vicepreședintelui Alexandru Hurmuzachi este reprodus din „Protocolul Aduninței generale a II-a a Reuniunii române de'n Cernăuți ținute într-a 14/26 Maiu 1863 de'mpreună cu Cuvântul de deschidere și Instruiciunea pe'ntu împrumutatul cărților și foilor periodice cetite” (Cernăuți, Tipărit la Rudolf Echart, 1863, p. 12-18) - vezi *Dări de Seamă ale Comitetului Reuniunii române/Societății pentru Cultură, 1862-1879* – BOR, cota P.I.13430. Alexandru Hurmuzachi, chiar dacă nu e adeptul școlii linvistice pumnuliste, este nevoit să respecte anumite reguli de ortografie impuse de această școală în Bucovina din acele timpuri. Spre a nu îngreuna lectura, am înlocuit, în măsura în care a fost posibil, formele vechi, perimate, cu variante noi, recomandate de limba română literară contemporană, consemnând la **Note** aceste înlocuiri: administraciune/administrație, situaciune/situație, direpciune/direcție, espre-siune/expresie, năciune/națiune, năciunal /național, cunoșcință/cunoștință, știință/știință (și derivatele aferente), adunință/adunare, esistență/existență, indeferință/indeferență, mângăiare/mângâiere, împregiurare/împrejurare, asă-mânare/asemănare, asociare/asociere, iniciativă/inițiativă, desceptat/deșteptat, favorisat/favorizat, împrășciat/împrăștiat, spețial/special, chiar/clar, perseveritoare/perseverentă, recunașce/recunoaște, îndămăna/îndemna, creșce/crește, pute/putea, ave/avea, negriji/neglijă, sămn/semn (și derivatele aferente), ră-paas/repaus, isvor/izvor, fiuu/ fiu, oară/oră, studie/studii, diregători/dregători, adecă/adică, pre'n/prin, ast feliu/astfel, de'ncoace/dincoace.

2. Termen de epocă pentru noțiunea de „membru” al Reuniunii.

3. Se face referire la lucrările Comitetului.

4. Aici: neglijă

5. În text: sântă

6. În text: ast

7. În text: studie

8. Termen învechit cu sensul de „evident, vizibil, clar, limpede”

9. În text: le-am

10. Aici: modelată

11. Aici: spirituală

12. Aici: oameni de știință, oameni cu carte

13. În text: tehnici

14. Aici: nu ar fi în stare să se angajeze la lucru

15. Aici: socotelile

16. Aici: că conducă, să gestioneze

17. Aici: perseverență

18. În text: ver-cine

19. Aici: starea actuală

20. Aici: să facem schimb de idei

21. Exprimăm mulțumiri domnului Mircea Irimescu, președintele Societății, pentru punerea la dispoziția noastră a textului cules la calculator al celor două discursuri ale lui Al. Hurmuzachi.

(Șt.H.)

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Raport de activitate prezentat de președintele Mircea Irimescu la Adunarea Generală jubiliară din 26 mai 2012 a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (aprilie 2011 – aprilie 2012)

S-a mai adăugat un an la activitatea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, un an jubiliar, care-i marchează împlinirea unei vârste de un secol și jumătate. 150 de ani de muncă modestă și folositoare pentru comunitatea românească din Țara de Sus, 150 de ani de istorie proprie, care se confundă cu însăși istoria Bucovinei.

Modelul acestei asociații de voluntari, pildele personale ale celor care au slujit-o, faptele exemplare ale celor rămași necunoscuți, jertfele celor ce au donat și dăruit pentru națiunea română din Bucovina fac parte din comoara celei mai alese și înălțătoare fapte omenesti petrecute pe acest colț al pământului patriei noastre. Pe vremuri, Societatea îngrijea o parte din mormintele celor mai importanți binefăcători ai ei. Urmând modelul înaintașilor, ar fi bine dacă tot mai mulți dintre noi, membri de astăzi ai Societății, am găsi timp pentru a petrece clipe de pioșenie la locurile unde odihnesc într-o vecie cele mai mari personalități ale Bucovinei românești.

Avem datoria morală și patriotică de a pomeni încă o dată numele fondatorilor Societății, a le omagia memoria și a ne închina smeriți în fața luminoaselor lor chipuri. Lui Alexandru Hurmuzachi, Aron Pumnul, Ion G. Sbiera, Gheorghe Hurmuzachi, Ion Calinciuc, Iancu Zotta, Alexandru Costin, Orest Renei, Leon Popescu, Leon Ciupercovici, Nicolae Vasilco și tuturor ceilorlalți care au fondat această organizație, alături de cei care au cinstit-o, dezvoltat-o, întărit-o – Miron Călinescu, Silvestru Morariu-Andrievici, Eudoxiu Hurmuzachi, Victor Stârcea, Vasile Găină, Dionisie Bejan, Vladimir Repta, George Tofan, Sextil Pușcariu, Vasile Gheorghiu, Grigore Nandriș, Ion Nandriș, Maximilian Hacman, Constantin Loghin, Alexandru Vitencu, Vasile Precop, Vladimir Trebici, Radu Grigorovici, Radu Economu, George Muntean, Petru Ciobanu, Mircea Jemna, Cornelia Oneșciuc, Emilian Drehuță, George Galan, ultimii dintre ei, foști președinți ai filialelor Bacău și București, trecuți la cele veșnice în perioada de raportare – să le arătăm recunoștința noastră și să le păstrăm un moment de reculegere.

Comitetul s-a străduit să confere acestui an jubiliar o importanță aparte. A întocmit un plan de activitate deosebit, care conține o serie de manifestări dedicate marelui eveniment din viața Societății noastre. Între acestea amintim: publicarea monografiei Societății, organizarea unei sesiuni omagiale la Academia Română, organizarea unor simpozioane științifice la Rădăuți și Cernăuți, organizarea unor expoziții omagiale la Rădăuți și Suceava, publicarea unor articole despre Societate în presa locală și centrală, susținerea unei emisiuni omagiale la Radio România Actualități. Din această suită de manifestări omagiale s-a realizat până în prezent tipărirea istoricului Societății, popularizarea evenimentului în presa locală și organizarea ma-

nifestărilor locale. În periodicele *Crai nou* din Suceava și *Săptămânalul de Rădăuți* s-a asigurat publicarea, săptămânal, a unor articole în care a fost oglindită activitatea desfășurată de Societate în cei 150 de ani de existență. Au fost evocate personalități marcante ale Societății cu preocupări în folosul culturii bucovinene. Mulțumiri pentru acest lucru domnilor Dumitru Teodorescu, directorul publicației *Crai nou*, și lui Florin Cotos, directorul celeilalte publicații. Aceleași calde mulțumiri și autorilor articolelor publicate începând cu data de 19 ianuarie până săptămâna aceasta (Mircea Irimiescu, Petru Bejinariu, Victor Iosif, Luca Bejinariu, Valerian Procopciuc, Mihai Reman, Carmen Andronache, Gheorghe Giurcă și Gheorghe Dolinski). În cadrul unor emisiuni TV, Gheorghe Giurcă și Ștefan Purici au vorbit despre Societate, despre rolul ei în cultura română, în general, și în cea bucovineană, în special.

Astfel de acțiuni sunt în curs de desfășurare, potrivit calendarului întocmit, și în intervalul de timp care urmează. În lunile următoare va apărea volumul II al monografiei dedicate asociației noastre (care va conține lista membrilor Societății de la întemeierea ei și până în prezent, un dicționar al personalităților care au slujit-o, rapoartele de activitate ale Comitetului din perioada 1990-2012 și demersurile adresate autorităților statului). Pe 28-29 iunie curent va avea loc un simpozion consacrat jubileului și manifestări aniversare la Rădăuți și Cernăuți, o expoziție și o conferință științifică la Suceava, apoi, eșalonat pe tot parcursul anului, celelalte manifestări planificate.

Societatea nu a avut, totuși, forța necesară pentru a-și permite, așa cum și-ar fi dorit, impunerea publică a jubileului de 150 de ani ca un eveniment cultural de prim ordin la nivel național. Practic s-a repetat situația din anul 2011 privitoare la ASTRA, dovedindu-se din nou interesul scăzut al publicului român pentru activitățile cultural-naționale. N-ar trebui să trecem ușor cu vederea peste scăzuta prezență culturală bucovineană din marile centre culturale ale țării. Mai avem la dispoziție restul anului 2012 pentru a putea impune atenției publice, în cât mai multe și importante locuri, trecutul și actualitatea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

La data prezentării acestei dări de seamă, Societatea are 27 de filiale, în țară și în Bucovina. Numărul membrilor ei a ajuns la 702. În ultimul an nu s-au înființat filiale noi, dar avem bucuria să raportăm reluarea activității în municipiul Suceava, grație colectivului condus de domnul Gabriel Cărăbuș, căruia îi aducem pe această cale mulțumirile colegiului director.

În anul care s-a scurs de la ultima Adunare Generală, în afara acțiunilor aniversare, Societatea pentru Cultură și-a desfășurat obișnuita activitate curentă conform pla-

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

nurilor aprobate. Cuprinderea ei în prezentul raport nu s-a putut face în totalitate, în condiții mulțumitoare, din cauza faptului că nu s-a primit în timp util o parte dintre rapoartele de activitate ale filialelor, unele din ele trimițând doar informații sumare. Pentru Filialele București și Bacău, unde am înregistrat grele pierderi prin moartea președinților organizațiilor, col. George Galan și, respectiv, ec. Emilian Drehuță, situația este scuzabilă. Pentru celelalte organizații cauza neprezentării rapoartelor nu ne este cunoscută. Va fi necesară prezentarea unor explicații în cadrul Adunării Generale din partea reprezentanților acestor filiale.

Cea mai importantă acțiune a anului trecut a avut drept scop deschiderea unui centru cultural român, cu caracter privat, la Cernăuți. Ivindu-se posibilitatea cumpărării unui spațiu ultracentral în capitala Bucovinei, situat pe fosta stradă Iancu Flondor, Societatea a răspuns solicitării venite din partea unui investitor privat (un fost conducător al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți) și a întreprins demersurile necesare pentru implicarea statului român în împlinirea, pe această cale, a vechiului deziderat național al comunității românești din nordul Bucovinei. În acest sens, Societatea a adresat în anul 2011 un memoriu *Departamentului pentru Românii de Pretutindeni* din cadrul Guvernului României, solicitând implicarea materială a statului român. Guvernul a răspuns că, momentan, nu dispune de resursele necesare rezolvării acestei cereri în cursul anului 2011, sugerându-ne să depunem un nou proiect în anul 2012. Societatea s-a conformat, dar autoritatea îndrituită a statului român nu a aprobat nici acest proiect pentru anul 2012. Acțiunea este în curs de finalizare doar prin efortul privat al acestui binefăcător al comunității românești din Bucovina.

Societatea a mai depus, în afara proiectului amintit, și alte două cereri de finanțare, din care doar una a fost aprobată: cea referitoare la Simpozionul aniversar Rădăuți–Cernăuți de la sfârșitul lunii iunie 2012. Finanțarea albumului jubiliar al Societății nu a fost aprobată, deoarece un proiect similar a fost depus de Societatea pentru Cultura Românească „M. Eminescu” din Cernăuți, care a fost aprobat.

Dintre acțiunile culturale importante ale Societății din cursul anului 2011 amintim manifestările prilejuate de centenarul nașterii academicianului Radu Grigorevici, fost președinte de onoare al Societății. În parteneriat cu Institutul „Bucovina” al Academiei Române și cu alte instituții de stat, s-a organizat la Rădăuți un simpozion științific dedicat memoriei savantului. În parteneriat cu Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți, Societatea și-a adus contribuția (asigurarea transportului pentru o parte dintre participanții la manifestare) la complexa manifestare de omagiere de la sfârșitul lunii septembrie 2011 din Cernăuți. În cadrul aceleiași serii de activități, Societatea a participat la adunarea comemorativă de la Academia Română, prilej cu care președintele Societății a prezentat omagiul și recunoștința asociației noastre pentru fostul ei președinte de onoare.

E de remarcat faptul că, în cursul anului trecut, Societatea a acordat o atenție deosebită omagierii activității unora dintre membri ei care au împlinit vârste apreciabile. Dăm

în acest sens exemplul cinstirii muncii profesorului Pavel Țugui și învățătorului Valerian Procopciuc, care au trecut pragul de 90 de ani. Manifestarea desfășurată în luna ianuarie la Rădăuți, organizată în colaborare cu Asociația Învățătorilor „George Tofan”, poate fi considerată pilduitoare.

Societatea, la fel ca în anii anteriori, a participat la manifestările devenite tradiționale ale comunității românești din nordul Bucovinei (*Limba noastră cea română, Mărțișor, Florile dalbe*), popularizându-le prin acțiunile culturale pe care le-a întreprins. Cu acest prilej au fost făcute obișnuitele donații de carte românească pentru mai multe școli din regiunea Cernăuți. Problemele cu care se confruntă conaționalii noștri din nordul Bucovinei, marile evenimente naționale bucovinene au fost promovate în permanență în spațiul public românesc, inclusiv în cadrul Parlamentului României.

În cursul acestui an jubiliar, mai ales cu ocazia marilor manifestări comemorative care vor avea loc, Societatea va promova câteva documente având ca obiect principal situația comunității românești din Ucraina. Unul dintre aceste documente vizează problematica școlii în limba română din nordul Bucovinei, situația reală a accesului tineretului român la învățământul universitar din România (inclusiv echivalarea diplomelor de studii), precum și demersuri care să faciliteze trecerii frontierei de stat dintre Ucraina și România, cu aprecieri la calitatea serviciilor publice și consulare românești la care apelează curent populația românească din Ucraina. Elaborarea acestor documente rămâne în sarcina viitorului comitet, Adunarea Generală fiind chemată să aprobe de principiu propunerea actualului comitet.

În perioada supusă analizei Adunării Generale s-a desfășurat ediția XXII a cursurilor Universității Populare de Vară „Ion Nistor”. În formula devenită tradițională, în decurs de o săptămână, în mai multe localități bucovinene au avut loc manifestări care au adus în mijlocul oamenilor teme de interes general și local și care au devenit un mijloc eficient și calificat de culturalizare.

În cursul anului 2011, cele două publicații periodice ale Societății, *Septentrion* și *Mesager bucovinean*, au lipsit din viața noastră, dar, anul acesta, ele pregătesc pentru tipar numere jubiliare.

Conducerea Societății a fost constant preocupată de cointeresele tineretului la acțiunile sale. Deși suntem departe de o situație mulțumitoare, totuși trebuie semnalate unele progrese. Consultarea viitorului dicționar al membrilor Societății va fi edificatoare în acest sens. O mare parte dintre manifestările care au avut loc în filiale, stârnind interes local, au fost organizate de oameni tineri. Exemplul cel mai potrivit este manifestarea din Vicovu de Sus, ținută în cadrul Școlii Speciale de la Bivolărie. Nu trebuie uitată nici acțiunea de la Solca, o continuare a dezbaterii publice „Între pagina de carte și ecranul calculatorului”, începută la Siret cu un an în urmă. Cu aceste ocazii s-au donat cărți pentru bibliotecile unor grupuri școlare.

O altă activitate de interes local din anul 2011 a Societății a fost sprijinirea manifestărilor dedicate împlinirii a 150 de ani de la înființarea primei școli în comuna Bilca. Societatea s-a implicat în organizarea manifestărilor jubi-

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

liare, în amenajarea muzeului local „Memoria satului” și, mai ales, în tipărirea volumului „150 de ani de școală la Bilca”. Ar fi de dorit ca astfel de acțiuni culturale, finalizate prin tipărirea unor cărți, să se desfășoare în cât mai multe localități din județul Suceava și nu numai.

În cadrul filialelor noastre sătești, avem mai multe exemple de implicare a Societății în rezolvarea proiectelor cultural-educative de interes local. Amintim aici manifestările de la Sucevița („Tradiție și istorie în turism”) și Arbore („Nunta bucovineană”), în colaborare cu Straja și Horodnic de Jos. Tot la Arbore, prin colaborarea mai multor filiale și cu sprijinul consiliului local, este în curs de finalizare proiectul pentru amenajarea unui muzeu etnografic. Toponimia, antroponimia, porecele, meșteșugurile țărănești și tradițiile locale au stat și continuă să stea în atenția conducerii filialelor. Avem certitudinea că în scurt timp vor apărea și cărți cu asemenea subiecte.

Membrii unor filiale au susținut prelegeri în cadrul unor manifestări mai ample. La o activitate din Cluj, desfășurată sub genericul „Preocupări în domeniul culturii populare bucovinene și pictura pe sticlă în Bucovina”, inginerul Dumitru Vizniuc a vorbit și despre personalitatea starețului Iachint de la mănăstirea Putna. În cadrul Filialei Iași, seriile de manifestări culturale au continuat cu acțiunile: „Bucovina ieșeană în decembrie”, „O sărbătoare a spiritului: Amiază unionistă întârziată la Iași” și „Amiază culturală bucovineană în noiembrie”. Tradițiile bucovinene n-au fost uitate. Filiala Bacău a participat la proiectul cultural „Datini și tradiții românești”, derulat în colaborare cu Universitatea „V. Alecsandri” din localitate. Activități culturale semnificative sau participări individuale ale unor membri ai Societății la activități culturale locale au avut loc, de asemenea, la Suceava și Botoșani.

Apreciem faptul că la activitatea unor filiale, cum ar fi cele din Brașov sau Cluj, au fost invitați studenți bucovineni originari din Ucraina, precum și basarabeni care, prin descendenții lor, provin din Bucovina istorică. Exemplul trebuie neapărat dezvoltat și rămâne viitorului comitet sarcina de a stabili neîntârziat legături și a elabora planuri de activitate în comun cu asociațiile studențești, în special cu Asociația Studenților Creștin-Ortodocși din marile centre universitare ale României.

În perioada raportată, a continuat preocuparea membrilor filialelor noastre din zona Rădăuților de colectarea de cărți și trimiterea lor către copiii comunităților de români din Ucraina și Italia. Rezultatul colectei a fost strângerea a peste 3000 de volume care au fost trimise în regiunea Torino și în Ucraina. Transportul cărților la Torino a fost asigurat gratuit de către firma de transport TARSIN. În Ucraina, cărțile au fost duse de către membrii Societății, ori de câte ori aceștia au avut prilejul să plece acolo. La Milano s-au înzestrat bibliotecile școlilor în care învață copiii din familiile de români bucovineni plecate la muncă și stabilite acolo. Colectarea a fost sprijinită și de conducerea Bibliotecii Județene „I. G. Sbiera” din Suceava, prin domnul director Gabriel Cărăbuș.

Constatăm cu bucurie preocupările persistente ale unor membri ai Societății de a scrie și publica cărți. Aceasta este una dintre cele mai necesare și eficiente metode de

propagandă culturală. Trebuie subliniate eforturile profesorilor Petru Bejenariu, Victor Iosif și Ion Filipciuc, ale fraților Grigorovici (Corneliu și Irodion), ale lui Valerian Procopciuc și ale lui Emilian Drehuță. Filialei Bacău trebuie să-i menționăm meritul de a fi trimis albumul *Rădăcini*, realizate de fostul președinte, regretatul Emilian Drehuță, către bibliotecile sătești din Bucovina istorică. În toate filialele există o preocupare constantă și temeinică pentru valorificarea istoriei locale. La această acțiune sunt antrenați, lucru laudabil, pe lângă vârstnici, și tineri. Cercetarea monografică este o preocupare de competență în toate filialele noastre din mediul sătesc și chiar în cele din mediul urban. Sunt antrenați și elevi care trebuie să cunoască comorile folclorice și etnografice ale Bucovinei.

Activitățile Societății în satele bucovinene s-au bucurat de interes din partea localnicilor. Cele mai importante acțiuni din perioada supusă dezbaterii au fost: „Un secol de învățământ la Vicovu de Jos”, „Personalități din comuna Horodnic de Sus”, „I.G. Sbiera – fondator al SCLRB și Vasile Țigănescu, un scriitor bucovinean” (Horodnic de Jos); ediția a doua a „Zilei culturii arborene”.

Societatea, atât la sediul central, cât și în cadrul filialelor sale, a organizat manifestări cu ocazia sărbătorilor importante: Unirea Principatelor, Unirea Bucovinei, Marea Unire, Ziua Limbii Române, 15 iunie etc.

Membrilor Societății din afara județului Suceava nu li s-au perceput cotizații, ei urmând a-și achita această obligație statutară în cadrul filialelor. Doar de la membrii filialelor din județ s-a perceput o cotizație de 5 lei anual, lucru cerut de finanțele publice pentru ca noi să putem funcționa, conform legislației în vigoare. În rest, fiecare filială și-a procurat fonduri bănești cum a considerat de cuviință și i-a cheltuit așa cum a vrut. Cei aproximativ 5000 lei necesari funcționării curente a Societății din perioada aprilie 2011 – mai 2012 au fost asigurați din donațiile benevole ale unor membrii.

La 150 de ani de activitate, în linia bogatei sale tradiții, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, își cheamă membri la hărnicie și modestie, la voluntariat, generozitate și dărnicie față de Societate și de comunitatea românească din Bucovina. Iar noi, cei pe care Societatea ne-a îndrumat, ne-a ajutat și ne-a promovat, îi urăm cu bucurie să mai dăinuiească măcar încă un secol și jumătate.

26.05.2012, Rădăuți

**COMITETUL DIRECTOR
al Societății pentru Cultura și
Literatura Română în Bucovina**

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Mircea Irimescu: Monografia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

Pentru prima dată, ideea realizării unei monografii a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a fost avansată cu o sută de ani în urmă. În preajma semicentenarului Societății, comitetul dirigent al Societății a creat o echipă de lucru din care făceau parte mai mulți membri proeminenți ai Societății specializați în diverse domenii. Fiecare din ei se angajaseră să scrie câte un capitol, astfel încât în final să rezulte o lucrare colectivă de proporții. Dar cum celebrarea semicentenarului nu a avut amploarea cuvenită, nici redactarea monografiei proiectate nu a fost dusă până la capăt.

De atunci s-au făcut mai multe încercări de reluare, sub diverse forme, a acestui proiect, dar, cu excepția celor două bine cunoscute sinteze cu caracter popularizator, scrise la 70 și, respectiv, 80 de ani ai Societății, de vicepreședintele acesteia, profesorul Constantin Loghin, și a volumului jubiliar tipărit în exil (la New-York, în 1962) cu prilejul centenarului Societății, de fostul președinte Grigore Nandris, la acea dată profesor la Universitatea din Londra, nu s-au produs studii fundamentale care să reflecte istoricul și realizările Societății sub toate aspectele vieții ei. Abia acum, la un secol și jumătate de la înființare, după o experiență de activitate pe cât de dramatică, pe atât de bogată, în diverse regimuri istorice și sociale (Imperiul Austriac, Regatul Român, R.P.R., R.S.R., România postdecembristă, Uniunea Europeană), Societatea s-a învrednicit de o lucrare de anvergură, al cărei titlu anunță și un bilanț jubiliar: *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862-2012). La 150 de ani. Istoric și realizări*. Autorul ei este președintele în exercițiu al Societății, ing. Mircea Irimescu, om de carte, slujitor devotat al cauzei Bucovinei, continuator al operei patriotice începută de frații Hurmuzachi.

Preluând titlul lucrării din 1943 a lui Constantin Loghin, cu doar câteva mici modificări impuse de actualizarea datelor, autorul prezentei monografii înțelege să se alinieze direcției stabilite de ilustrii săi predecesori. Chiar și faptul că volumul apare la editura Societății („Septentrion”, Rădăuți) și nu în altă parte, stă mărturie că autorul își propune să nu se abată prin nimic de la vechea tradiție (monografia lui Constantin Loghin s-a tipărit tot la editura Societății - „Mitropolitul Silvestru” din Cernăuți). Mircea Irimescu aduce astfel un omagiu vrednicilor cronicari de altădată ai Societății, în linia cărora se înscrie prin prezenta lucrare, expresie fidelă a continuității.

De fapt, dacă aruncăm o privire retrospectivă asupra cărților ce s-au scris până acum despre Bucovina, vom constata că scrierea istoriei Societății pentru cultură s-a aflat mereu în sarcina conducerii acesteia. Mediul academic s-a arătat prea puțin interesat de realizarea acestei istorii. De aceea, a abordat-o sporadic și doar în măsura în care a considerat că i-ar putea fi utilă în elaborarea unor studii panoramice, precum *Istoria Bucovinei* de Ion Nistor sau *Din istoria Bucovinei* de Mihai Iacobescu. În perioada comunistă, despre Societate

practic nu s-a putut vorbi în mass-media. Printre puținii autori care au avut curajul să publice articole privind trecutul Societății, s-au aflat Ionel Negură, fost secretar, și Vladimir Trebici, viitor președinte de onoare. Mai recent, profesorului Marian Olaru, și el membru în comitet, consacră Societății o lucrare de grad didactic, care însă a rămasă în manuscris.

Monografia lui Mircea Irimescu, lansată discret la Adunarea jubiliară din 26 mai 2012, este o parte a unui proiect mai larg. Lucrarea a fost concepută în două volume. Aflat în pregătire, al doilea volum, prevăzut sub forma unui dicționar de personalități și membri ai Societății selectați după criteriul contribuției individuale la activitatea acesteia, a fost anunțat de autor pentru anul următor. De aceea, evenimentul lansării lucrării a fost amânat pentru o dată mai târzie, când va fi scos de sub tipar și volumul II.

Structurată în două părți aproape egale ca mărime, monografia ia în dezbatere, în Partea I, istoricul Societății, iar în Partea II, realizările practice ale acesteia. Capitolele sunt ilustrate cu reproduceri după cărți poștale, picturi de epocă și fotografii mai vechi sau mai noi. Trimiterile la sursă sunt făcute la subsolul paginilor. La sfârșitul lucrării se află o listă bibliografică cu 65 de titluri nenumerate. Indicele de nume se extinde pe 18 pagini. Cartea se încheie cu patru anexe: trei discursuri și o odă. Discursurile, rostite în primele trei Adunări Generale ale Societății (din 1862, 1963 și 1865), aparțin primilor lideri ai acesteia, Alexandru și Gheorghe Hurmuzachi. Oda, reproducă în două versiuni, ambele datate „Cernăuți, 1862”, e scrisă de basarabeanul Bogdan Petriceicu Hasdeu și e adresată fondatorilor Reuniunii Române, salutați nominal.

Primii pași. Discursurile ctitorilor

Discursurile merită să fie consemnate, întrucât sunt printre primele, dacă nu chiar cele dintâi luări de cuvânt publice ale liderilor intelighenței românești din secolul XIX, păstrate până astăzi datorită tipăririi lor la Rudolf Eckhardt, unica tipografie cernăuțeană din acele timpuri. Interesant este și faptul că discursurile s-au editat în mod diferit. Cuvântul de inaugurare a „Reuniunii române de leptură”, rostit la 1 mai

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

1862, de ctitorul ei, Alexandru Hurmuzachi, apare în broșură separată și are prețul afișat de 10 creițari. Următorul discurs al inimosul boier, care deja poate fi numit raport, căci e prezentat adunării generale din 1863 de Al. Hurmuzachi ca vicepreședinte al Reuniunii, vede lumina tiparului într-o colecție de documente legate de această adunare. Cuvântarea lui Gheorghe Hurmuzachi, al doilea vicepreședinte al Reuniunii, la adunarea din 1865 este inclusă în primul număr al *Foii Societății*. Or, această adunare transformă reuniunea în societate, alegându-l pe raportor președinte, funcție pe care o deține până la moartea sa, survenită în 1882.

Parcurgând „Cuvântul introductiv” și Partea I a monografiei înțelegem mai bine motivele includerii în carte a respectivelor discursuri. În primul rând, pentru că reprezintă modele de cuvântări patriotice din perioada istorică a formării conștiinței de neam și implementării spiritului asociaționist în viața națională a românilor din Bucovina după revoluția din 1848. În al doilea rând, pentru că aceste cuvântări de pionierat probează teza fundamentală a monografiei: Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina ia ființă și se dezvoltă în timp ca o formă de apărare comunitară.

În viziunea primilor lideri ai Societății, o țară tânără ca Bucovina, care își redobândise individualitatea în baza dreptului istoric ereditar, trebuia să-și consolideze statutul de ducat în cadrul imperiului ca o entitate națională reprezentată de principalul ei popor, recunoscut ca atare - cu limba și cultura sa - atât de Constituția imperială, cât și de Diploma împărătească. Din păcate, decretarea independenței Bucovinei față de regatul Galiei, care stăpânise această provincie mai bine de o jumătate de secol, îi găsește pe românii autohtoni nepregătiți pentru preluarea efectivă a conducerii patriei lor. Spre deosebire de celelalte țări de coroană (precum Ungaria, Bohemia sau Galia, ca să nu mai vorbesc de „landurile” germane din imperiu), unde elementul autohton domina în proporție hotărâtoare viața politică, impunându-se ca o forță cu putere maximă de decizie în organele electiv regionale sau chiar centrale ale imperiului, ducatul Bucovinei nu se putea mândri cu o clasă politică autohtonă capabilă să se impună, prin limba și cultura proprie, în fața clasei politice cosmopolite, aservită întru totul Vienei, germanizată în totalitate și întărită instituțional în Bucovina de stăpânirea galițiană. Mai mult chiar, boierii români se dezvățaseră să vorbească românește, folosind limba maternă doar în propriile conacuri, și nicidecum în instituțiile publice. La fel procedau și puținii intelectuali autohtoni proveniți din pătura de mijloc a populației, instalați în scaune de demnitari sau în funcții de „amploiați” ai imperiului. Până și preoților li se impunea limba germană în completarea condicilor și în corespondența cu organele de stat.

Pentru elitele intelighenției române (e adevărat, puține la număr, dar vizibile totuși în societatea bucovineană) nu putea fi de mirare faptul că românii, ca persoane individuale, erau lipsiți de orice posibilitate de apărare. Deci, Reuniunea nu era un moft, ei chiar aveau nevoie de o formă de rezistență comunitară. Iar cele trei discursuri ale primilor ei lideri atestă tocmai această nevoie de coalizare a tuturor păturilor sociale ale principalului popor al țării în vederea constituirii unui front comun care să devină o forță națională cu influență reală în viața tânărului ducat. Lucrul acesta nu se putea realiza doar cu lozinci patriotice. Chemările înflăcărte la deșteptare națională trebuiau

însoțite de acțiuni practice. Atât Alexandru, cât și Gheorghe Hurmuzachi au imprimat, de la bun început, Reuniunii, apoi Societății un caracter pragmatic. Cultivarea limbii și culturii române necesita fonduri importante care nu puteau veni decât din partea „mădularilor” Societății sau de la simpatizanții din afară ai acesteia.

Primii lideri ai Societății au știut să-și construiască discursurile în așa fel încât să reușească să convingă lumea bună românească să contribuie masiv la crearea unui fond solid de mijloace bănești necesare pentru cumpărarea de cărți în limba română, pentru deschiderea de biblioteci și cabinete de lectură,

Mircea Irimescu prezentându-și monografia la Cernăuți, în cadrul sărbătorii „Limba noastră cea română”, 2012
Foto: Nicolae Hauca

pentru acordarea de burse elevilor și studenților români din familii mai puțin înstărite, etc. Doar cu mijloace consistente se puteau realiza scopuri mărețe. Societatea românească avea nevoie de o intelighenție națională bine pregătită care să implementeze limba principalului popor al Bucovinei ca limbă a țării în viața administrativă, economică și culturală a ducatu-

lui. Cultivarea limbii române însemna un prim pas pe calea afirmării culturii principalului popor al țării în condițiile în care cosmopolitismul austriac lucra în folosul germanizării elementului național, iar celelalte etnii din Bucovina se deșteptau la viața națională proprie, concurând din ce în ce mai vizibil elementul autohton.

Timpuri, politici, strategii

Când lua ființă Societatea, rezelul ideologic naționalist încă nu se lansase cu adevărat în Bucovina. Dar primele semnale existau deja. Pentru a rezista identitar, românii trebuiau să reziste, mai întâi de toate, lingvistic și cultural. Or, limba și cultura constituie principalele piese de rezistență ale unei națiuni. Educarea cosmopolită a cetățeanului austriac de altă naționalitate decât cea germană a slăbit puternic elementul românesc în Bucovina. Amenințat cu dispariția prin asimilare treptată, el avea nevoie de susținere. Societatea pentru cultură trebuia să-i ofere această susținere. Ea trebuia să se constituie într-o stavilă serioasă în calea politicii păguboase de germanizare promovată de autoritățile imperiale. Istoria de mai bine de o jumătate de secol a Societății, descrisă în primele trei capitole ale monografiei, confirmă eficiența promovării acestei politici defensive, în care curajul și prudența se îmbinau de așa manieră încât nu dădeau nici cel mai mic prilej autorităților să pună la îndoială loialitatea afișată de Societate sau să conteste legalitatea acțiunilor întreprinse de aceasta. Dimpotrivă, printr-o asemenea politică ea reușea să le câștige încrederea, determinându-le să recurgă la sprijinul ei, comandându-i manuale în limba

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

română pentru școlile de stat, permițându-i să construiască internate pentru elevii români de la sate, să deschidă școli cu predare în limba română în localitățile mixte, să țină conferințe pe teme de istorie națională, să organizeze turnee prin Bucovina ale unor trupe de teatru din capitala României și chiar să participe la expoziția națională din București.

Un capitol al primei părți a monografiei este consacrat momentului unirii Bucovinei cu țara și rolului jucat de societate în realizarea acestei victorii. Câte un capitol li se repartizează celor trei perioade din istoria Societății care au urmat după Unire: perioada interbelică, divizată în două, cu mari probleme în prima jumătate și cu mari realizări în jumătatea a doua; perioada postbelică, împărțită și ea, la rândul ei, în două lumi paralele: lumea lagărului comunist, cu prigoana și restricțiile

Președintele Filialei Târgu Mureș, octogenara Rodica Puia, născută în Cernăuți, cu tricolorul la Sărbătoarea limbii române. Cernăuți, Casa Națională a Românilor, 2012
Foto: Nicolae Hăuza

sale abuzive, și lumea exilului occidental, cu libertățile, dar și cu limitele sale inerente; în sfârșit, perioada postdecembristă, cu entuziasmul primilor ani și cu pierderea acestuia în anii următori, cu constituirea filialelor în diverse localități din țară și cu stabilirea legăturilor de colaborare cu societățile culturale ale românilor din nordul provinciei, în special cu Societatea pentru cultură românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, cu care încheie un protocol de înfrățire. Acest protocol este reprodus integral în partea întâi a monografiei, penultimul capitol (consacrat reactivării societății și primului ei an de activitate).

Analiza perioadei postdecembriste trăită pe viu de autor în postura de președinte în exercițiu al societății, și descrisă din perspectiva acestei trăiri, prin implicare directă și reproducere participativă a faptelor, comportă un oarecare risc de interpretare subiectivă a evenimentelor, asumat, de altfel, cu bună știință de istoriograf, în pofida conștientizării tacite a posibilității de alunecare involuntară în zona discursului memorialistic.

Perioada celui de al doilea război mondial care rupe Bucovina în două și scoate Societatea din matca sa istorică face obiectul unui întreg capitol, la fel ca și momentul căderii regimului comunist și reactivării postdecembriste a Societății.

Cele patru perioade mari din istoria societății (imperială, interbelică, postbelică, postcomunistă) atrag după sine schimbări radicale de obiective, impun strategii și tactici noi, stabilesc noi perspective de dezvoltare în noile condiții politice, economice și culturale. Toate aceste adaptări din mers ale Societății la realitățile momentului istoric sunt bine surprinse de autorul

monografiei și comentate cu pricepere, din perspectiva cronicarului atent și temeinic pregătit pentru asemenea provocări.

Opțiuni, proiecte, realizări

Partea II a monografiei are ca obiect de cercetare realizările Societății în cei 150 de ani de existență. Mai întâi, sunt analizate tematic acțiunile întreprinse de Societate în scopul sprijinirii învățământului bucovinean în limba română: elaborarea de manuale în limba română pentru școlile de stat, organizarea de cursuri gratuite pentru elevii români înscriși la școlile de meserii, ajutorarea elevilor săraci cu haine de iarnă, deschiderea de școli românești în satele deznaționalizate sau cu populație mixtă, înființarea de internate (Internatul Francisc-Iosif de băieți români din Cernăuți, Internatul Meseriașilor din Cernăuți ș.a.), acordarea de burse sau ajutoare materiale tineretului studios român (prin numeroase fundații special constituite în acest scop), trimiterea de demersuri către autoritățile competente pentru înființarea de catedre de limbă română la licee și la școala normală etc. Capitolul următor este consacrat contribuției Societății la rezolvarea problemelor culturale ale comunității românești din Bucovina. Sunt descrise turneele trupelor românești de teatru în Bucovina (de la prima stagiune, din 1864, a trupei Tardini, cunoscută mai cu seamă grație biografiilor lui Eminescu, până la ultima stagiune, din 1914, a trupei Petre Liciu din București), sunt trecute în revistă conferințele și prelegerile publice, este prezentată Universitatea liberă înființată de Societate în 1930, sunt comentate publicațiile Societății (de la *Foaia Societății*, înființată în 1865, până la actualele reviste *Septentrion* și *Mesager bucovinean*). Autorul descrie în capitole separate activitatea Societății în perioada interbelică și în perioada războiului pentru înființarea de secții la sate și ridicarea de case naționale (Vijnița, Mahala, Roșă, Mănăstioara). Nu sunt trecute cu vederea nici raporturile Societății cu asociațiile reprezentative ale celorlalte comunități etnice din Bucovina (nemți, evrei, ucraineni, polonezi, armeni etc.), precum și cu organizațiile românești din Bucovina sau din alte părți (ASTRA din Ardeal, Școala Română din Suceava, Societatea Doamnelor Române din Bucovina, Societatea Mazililor și Răzeșilor din Bucovina, „Ateneul Român” din Ciudei, Liga Culturală a Românilor de Pretutindeni din București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”).

Autorul observă că niciodată Societatea pentru cultură nu și-a permis să instige pe români împotriva altor comunități naționale din Bucovina și nu a turnat gaz în foc, prin organele sale de presă, pentru amplificarea tensiunilor iscate, în special după recensământul din 1880, între asociațiile românilor și ale rutenilor.

Un alt capitol de bază, alături de cele două consacrate școlii și culturii, despre care am vorbit deja, este capitolul legat de patrimoniu. Sunt descrise bunurile Societății, mobiliare și imobiliare, biblioteca, tipografia (împreună cu editura și librăria), pinacoteca (împreună cu arhiva și muzeul). Patrimoniul imobiliar, așa cum ni-l prezintă autorul monografiei, s-a format treptat, prima proprietate (sediul din str. Transilvaniei 7 din Cernăuți) putând fi achiziționat după o perioadă de două decenii de acumulare a unor bunuri mobiliare consistente. Au urmat alte achiziții – un teren în Boian, un imobil pe str. Neue Welt (în care va fi amplasat în 1896 un internat de băieți români), un imobil în Ringplatz (fostul hotel „Weis” transformat

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

în Casa națională a românilor), un alt imobil în strada Senkowi-cz, cu ieșire în Elisabetplatz (în care ulterior s-a deschis un vestit restaurant). Este redată în detaliu povestea destul de complicată a ridicării Palatului Cultural, cu descrierea unor importante personaje ale vieții publice și clericale a Bucovinei interbelice și din perioada de război (Iancu Flondor, Ion Nistor, Grigore și Ion Nandriș, Visarion Puiu, Tit Simedrea ș.a.), implicate în acest proiect sau pornite împotriva realizării lui.

Nu mai puțin interesant este capitolul despre bunurile mobiliare ale Societății, cu specificarea expresă a donatorilor (printre care îi găsim pe „basarabenii Bogdan Petriceicu-Hașdeu, Constantin Stamati, Georgiu Stamati” și pe „un anonim, St. I., care donează...aproape cât toți ceilalți la un loc”), a binefăcătorilor („jumătate dintre binefăcători erau femei” – soții de boieri, cărora statutul nu le permitea să se înscrie în Reuniune), a fundațiilor („Pumnuleană”, „Hurmuzachi”, „Francisc Iosif I”, „Elena Popovici”, „Arhiepiscopul și Mitropolitul Silvestru”, „Ioan și Amalia Sucevean” ș.a.).

Biblioteca Societății ajunsese, conform ultimului raport, din 5 martie 1944, al comitetului, la un număr de 40750 titluri de carte, care, din păcate, s-au pierdut după ocupația rusească. La fel a dispărut și tipografia, și editura „Mitropolitul Silvestru”, și pinacoteca, și piesele de muzeu, și arhiva. Ceea ce a mai rămas din arhivă s-a depozitat la Arhivele de stat din Cernăuți, la Muzeul Satului din Suceava sau la Biblioteca Academiei Române.

Cât despre relațiile Societății cu statul, indiferent care ar fi fost el, autorul concluzionează: „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina nu a beneficiat niciodată de un regim privilegiat din partea statului în care a activat, indiferent că a fost vorba de Imperiul Austro-ungar, Regatul României sau România postcomunistă”. De aceea, reactivată în perioada de tranziție postdecembristă, când, în condițiile ruinei masive a economiei țării, membrii și simpatizanții ei nu puteau realiza venituri care să le permită plata unor cotizații comparabile cu cele din trecut și nici mijloace suficiente pentru efectuarea unor donații ca pe vremuri, Societatea pentru cultură nu a fost în stare, fără sprijinul statului, să se ridice la nivelul de până în 1944. Astfel, lipsită de orice posibilitate reală de a intra în posesia sediului și a bunurilor sale rămase la Cernăuți, orașul său de reședință, unde a fost fondată și unde se afla concentrată întreaga avere acumulată în mai bine de opt decenii, ea a fost nevoită să pornească de la zero, asumându-și riscul de a nu depăși, cu tot entuziasmul celor ce au reactivat-o în atmosfera de euforie generală a eliberării din comunism, stadiul de existență simbolică cu perspective minime de redresare reală.

Rod al unei munci serioase și îndelungate, monografia lui Mircea Irimescu, bine documentată, scrisă cu pasiune și competență, are toate datele pentru a fi considerată un studiu fundamental. Impresionează nu numai volumul mare de informații pe care-l conține, nu numai metoda complexă (cronologică, sistemică, analitică și statistică) cu care e scrisă, dar și felul particular, pe cât de incitant, pe atât de obiectiv, de evaluare a faptelor trecutului, a fenomenelor culturii și a comportamentului personajelor istorice, elemente care, selectate, armonizate, concertate, alcătuiesc tabloul panoramic al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina așa cum încă nu a fost produs vreodată până acum.

Cărți despre Bucovina primite la redacție

- Ovid Țopa, *Amintiri din Țara Fagilor*, ediție îngrijită de Iolanda Melamen, Prefață de Ion Bogdan Lefter, cuvânt introductiv de Barbu Cioculescu, Ivol. I-II, București, Tracus Arte, 2012. – 395 p. (vol.I), 256 p. (vol.II).
- Gheorghe Nandriș, *Familia Nandriș*, vol. I-II, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2011. – 377 p. (vol.I), 359 p. (vol.II).
- Pantelimon Socaciu, *Arboroasa, file din cronica vieții studențești cernăuțene*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii de dr. Marian Olaru, Rădăuți, Editura Septentrion, 2009. – 281 p. + 20 p. cu poze de epocă
- Teodor Balan, *Istoria teatrului german în Bucovina*, ediție bilingvă germano-română realizată după manuscrise de către D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, ediție bilingvă traducere din limba germană de Ida Alexandrescu, București, Editura Anima, 2007. – 207 p.
- Vasile Lazăr, *Spicuri din viața mea*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2011. – 456 p.
- Paul Lăzărescu, *Herța. Ținutul de basm și vis al copilăriei mele*. Editura Agerpress, 2009. – 85 p.
- Pavel Țugui, *File de istorie culturală. Fapte confruntări documente...* Cuvânt înainte de acad. Eugen Simion, București, Academia Română – Fundația națională pentru știință și artă, 2009. – 803 p.
- Valeriu Graur, *Nu te voi uita, Basarabie*, București, Asociația Culturală Pro Basarabia și Bucovina, 2010 – 209 p.
- Mircea Lutic, *Armindenii cu heruvimi*, versuri, Cernăuți, Cernăuți, Editura Misto, 2009. – 207 p.
- Grigore Crigan, *Cea mai curată lacrimă a noastră. Intervuri*, tablete și articole. Cernăuți, Editura Misto, 2009 – 248 p.
- *Iubirea până la capăt, Omabiu lui Ion Vatamanu*, Coordonatori: Călina Trifan, Valeriu Nazar, Editor: Mizeul Literaturii Române Mihai Kogălniceanu – Chișinău, Prut Internațional, 2012. – 268 p.
- *Linivistul și scriitorul Ion Popescu-Sireteanu. Articole, cronici și recenzii publicate pe seama cărților sale* Volum îngrijit de Silvia Popescu, Pitești, Editura Tipag, 2010. – 332 + 14 pag. cu reproduceri de coperte ale cărților autorului.
- Nicolae Pomohaci, *Note de călătorie*, Vol. 1, București, Editura Ceres, 2010. – 112 p.
- Ion Popescu-Sireteanu, *Mama*, poeme, Iași, Editura Taida, 2011. – 60 p.
- *Zăpada mieilor*, Florilegiu de proză ucraineană din toate timpurile. Selecție, note biobibliografice și traduceri de Mircea Lutic, Cernăuți, Editura Misto, 2009. – 967 p.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Gânduri răzlețe la an aniversar

La 150 de ani de la înființarea Societății pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina, două momente semnificative mi-au răscolit emoțiile latente, revenind în Bucovina natală.

Adunarea Generală jubiliară de la Rădăuți

La Rădăuți, la 26 mai 2012 s-a desfășurat Adunarea Generală anuală de dare de seamă și alegeri a Societății unde, după o clipă de reculegere în memoria regrețurilor dispăruți de la ultima întâlnire pe țară (între care și președinții filialelor Bacău și București – ec. Emilian Drehuță și col. (r) George Galan), președintele Societății, ing. Mircea Irimescu, deputat în Parlamentul României, a prezentat un dens și sobru raport de activitate (în care filiala București a fost adesea citată pentru manifestările inițiate), iar la discuții au adus completări utile reprezentanții filialelor care nu reușiseră să expedieze la timp informările solicitate de Consiliul central. Adunarea a fost onorată de prezența în prezidiu a academicianului nonagenar Dimitrie Vatamaniuc care, după o expresie arhivehiculată, e deja o „instituție națională” în cultura română.

La dezbaterile fructuoase pe marginea Dării de seamă au participat, alături de alți reprezentanți din țară, delegații Filialei București prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci (președintele filialei) și prof. univ. dr. Dumitru Curcă (vicepreședinte). Ambii vorbitori s-au întâlnit aici cu vechi și dragi colegi din școlile bucovinene. Mi-am amintit și eu că la liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava am avut un excepțional dascăl – profesorul de matematică Vasile Bujdei, care venise în capitala județului de aici, din Rădăuți, cu aureola unei personalități pedagogice marcante, într-un domeniu care îi acaparase aproape total existența cotidiană.

Larga reprezentativitate a Adunării a fost definită prin prezența, în aceeași ospitalieră și aniversar împodobită sală de festivități a Bibliotecii municipale „Tudor Flondor”, a delegaților unui număr de 27 de filiale (din totalul de 34). S-a abordat tangențial și problema autofinanțării Societății și a sponsorizărilor. Având în vedere faptul că majoritatea membrilor aparțin categoriei vârstei a treia cu pensii modeste, s-a stabilit o cotizație mică de 5 lei. Persoanele cu o situație financiară mai bună pot să-și exprime atașamentul material prin eventuale donații.

A trezit uimire în sală declarația președintelui Irimescu de a nu mai candida pentru un nou mandat, pe motiv că se află la cârma Societății de 22 de ani. Dar această perioadă a fost rodnică pentru asociație. O încununare a muncii asidui a președintelui o constituie primul tom al istoricului Societății, apărut în condiții grafice deosebite, în ajunul Adunării Generale. Publicația *Mesager bucovinean*, de sub conducerea lui Ștefan Hostiuc, sper, că o va onora cu o amplă recenzie. *Vox populi, vox Dei*. La rugămintile insistente și argumentate ale delegaților, domnul Irimescu a consimțit să mai candideze o dată

pentru un nou mandat. Demonstrând că legea continuității funcționează spre binele Societății, președintele și consiliul pe țară au fost realeși cu o singură modificare: în locul regretatului vicepreședinte George Galan a fost ales actualul președinte al Filialei București, prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci.

Dacă numeroasele luări de cuvânt n-ar fi fost sistate, în alocuțiunea mea aş fi menționat problema absenței oamenilor de vază din municipiul Suceava (nu e prima dată când

Grupul de delegați la Adunarea Generală jubiliară din 26 mai 2012 a Societății pentru cultură, înainte de servirea mesei de prânz la restaurantul „Autentic” din Rădăuți. Primul din dreapta (cu revista „Septentrion” și monografia Societății sub braț) – președintele Filialei București, prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci, ales de Adunare vicepreședinte al Societății

Foto: Alexandrina Lozinschi

centrul județean „boicotează” Rădăuții). În ajunul Adunării, stând de vorbă cu șeful unei prestigioase instituții sucevene care, cu vreo doi ani în urmă, venise la Adunarea Generală a Societății, l-am întrebat dacă intenționează să fie prezent la Rădăuți, la care mi-a răspuns tranșant că sâmbăta nu e cea mai potrivită zi pentru ședințe.

A doua chestiune pe care aş fi dorit să o aduc în atenția Adunării Generale ține de atragerea tineretului în rândurile membrilor Societății. E adevărat că, de data aceasta, sala s-a echilibrat ca medie de vârstă mai spre finalul manifestării, când formațiile artistice ale elevilor au încântat publicul cu un bogat și atractiv program artistic.

Discuțiile animate, schimburile de adrese și telefoane sau publicații au continuat și în ambianța relaxantă a restaurantului „Autentic” din imediata apropiere a Bibliotecii Municipale. Aici, ciocnind un pahar de șampanie, am primit de la prodigioasa scriitoare Lucia Olaru Nenati o documentată cărțuie, scrisă cu nerv și profundă simțire românească, despre Societatea noastră, denumită inspirat *Academia Nordului*.

Un mare regal: vizita la Cernăuți

Așteptată cu nerăbdare, ziua următoare ne-a prilejuit un mare regal: vizitarea orașului Cernăuți, organizată cu sprijinul președintelui Mircea Irimescu, pentru delegația bucureșteană, cu un microbus închiriat de la o firmă de transport din Rădă-

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

uți. Ni s-au alăturat și câțiva delegați de la filialele Brașov și Cluj. Ne-a însoțit în călătorie un autoturism cu cinci membri ai filialei din Târgu Mureș.

Pentru prima oară am văzut un oraș despre care am citit foarte mult încă din perioada copilăriei, dar pe care nu l-am vizitat niciodată. Am trecut doar cu trenul prin gară, pe la începutul anilor 70, în drum spre Varșovia, unde eram invitat la un congres internațional al slaviștilor. Tot așa am mai trecut prin capitala Bucovinei în ultimii ani, în drum spre Moscova, dat fiind faptul că obișnuita rută prin Chișinău-Tighina (Bender) fusese modificată din cauza problemei nerezolvate a Transnistriei. Deși am trăit mereu cu dorul de Cernăuți, n-am îndrăznit să mă aventurez de unul singur într-o călătorie, fără invitație personală, în legendarul oraș, sfânt de un trecut glorios, înobilat, prin prezența sa în anii junetei, de geniul literaturii române, Mihai Eminescu, tocmai în perioada când lua ființă Societatea de literatură și cultură română în Bucovina.

Din fericire, nici războiul, care făcuse ravagii prin alte locuri, nici administrația sovietică, și ea destul de inventivă în transformări păguboase la nivel de urbanism, nu i-au distrus farmecul de burg occidental (influența austriacă e o realitate incontestabilă) cu nu puține note arhitecturale românești, mai ales în cartierele locative construite în interbelic. Am admirat multe clădiri de patrimoniu, inclusiv fostul Palat Național al Românilor, proprietate a Societății noastre până în 1944. În anii de suveranitate a statului ucrainean, doar o parte din parterul imensei clădiri cu două etaje a fost închiriat Societății pentru cultură românească „Mihai Eminescu”.

Vibram de emoție noi, cei care am pășit pentru prima dată în acest oraș de rang european, unde construcțiile de dată mai recentă, moderat implementate în geometria spațială a așezămintelor vechi, renovate în spiritul respectului față de tradiția arhitecturii majoritar neoclasică, conferă un plus de atractivitate pentru orice vizitator. O înduioșătoare rememorare elegiacă i-a prilejuit fostei eleve a Școlii Normale de Fete, Alexandrina Lozinschi, reîntâlnirea cu locurile uceniciei cernăuțene: edificiul școlii, grădina publică etc. Ca și mine, doamna Alexandrina efectua acum, împreună cu soțul, Constantin (fotograful echipei), prima vizită la Cernăuți după refugiu din 1944.

Pelerinajul în capitala istorică a Bucovinei a fost, în primul rând, un pelerinaj spre locurile sacre ale românismului: casa memorială „Aron Pumnul” (ne-am fotografiat și la bustul lui Eminescu, adus din România și așezat în iunie 1990 în curtea acestei case), cimitirul central (unde, pe aleile cu mormintele lui Aron Pumnul, Epaminonda Bucevschi, ale familiilor Sbiera, Zotta și ale altor străluciți bucovineni, ne-am înclinat pios capetele), fascinantul complex rezidențial al foștilor mitropoliți ai Bucovinei (un adevărat palat ce are încorporat în structura sa arhitectonică și edificiul vechii Facultății de Teologie cu Biserica Seminarială), Universitatea înființată în 1875, unde, în perioada interbelică, au profesat eminente personalități ale învățământului superior românesc.

Ne-am plimbat pe strada Mihai Eminescu, admirând fostul Obergymnasium, unul din cele mai vechi edificii școlare, pe care se află basorelieful cu efigia și numele poetului Eminescu inscripționat cu grafie chirilică și latină, pe strada care pe vremuri se numea „Domnească” și care a rămas pietonală și în zilele noastre – fosta stradă lăncu Flondor, astăzi Olga Kobilianska. Și teatrul din fosta piață

Vasile Alecsandri poartă acum numele acestei scriitoare de limbă germană și ucraineană, născută la Gura Humorului.

Pe drumul de la Rădăuți la Cernăuți și retur ne-a însoțit bine informatul și volubilul profesor Ștefan Rotaru, iar în Cernăuți gazde primitoare și ghizi cu „vocație de făurari”, au fost Vasile Băcu, președinte al Societății „Mihai Eminescu”, Octavian Bivolaru și Petru Hrior, lideri ai Societății „Golgota”, care, între altele fie spus, au contribuit decisiv la amenajarea, cu aprobarea autorităților ucrainene, pe locul viran de depozitare a gunoaielor, situat la o margine a Cimitirului Evreiesc, a unui spațiu memorial cu două monumente (impozante plăci de marmură în plan vertical) dedicate, unul ostașilor români căzuți la datorie în anii 1941-1944 (pe acest petec de pământ au fost, de altfel, aruncate, într-o groapă comună, trupurile a peste 300 de soldați români), iar celălalt – victimelor terorii staliniste și opresiunii NKVD-ului, între care s-au aflat deopotrivă români, ucraineni, germani și alte naționalități. Din păcate, până azi n-a avut loc inaugurarea oficială a acestui memorial cu profunde semnificații istorice și afective, neexistând încă, după semnarea înțelegerii dintre președinții Ucrainei și României, a unui text între guvernele celor două țări (adresele trimise de către conducerea „Golgotei” către guvernul român și ministrul afacerilor externe n-au primit niciun răspuns). Românii cernăuțeni ne-au mai spus că autoritățile centrale ucrainene nu s-au împotrivit unui demers oficial din partea statului român.

În multinaționalul oraș de altădată am auzit vorbinduse în limbile ucraineană, rusă și română. N-am întâlnit însă persoane care să vorbească între ei, ca în timpurile apuse, în idiș (o simplă întâmplare?) sau în germană. N-am prea întâlnit nici romi pe străzi. Autoritățile locale, optând pentru statutul de urbe civilizată și curată, au depus eforturi serioase în opera de renovare a frumoaselor edificii istorice și au eliminat, pe cât se pare, cerșetoria, înfloritoare în metropole occidentale ca Roma sau Parisul.

Ca semn al profundului respect de care s-a bucurat printre românii de la Cernăuți fostul președinte al Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, regretatul colonel în rezervă George Galan, la sediul Societății „Mihai Eminescu”, am văzut amenajat un colț memorial dedicat marcantei personalități dispărute la începutul acestui an.

Pe drumul de întoarcere spre Rădăuți, am făcut un mic ocol trecând și pe la Storojineț, străveche așezare românească de pe vremea lui Alexandru cel Bun și loc de obârșie al marelui patriot român lăncu cavaler de Flondor, unul dintre principalii artizani ai mișcării naționale care a dus, în 1918, la unirea Bucovinei cu patria mamă. Puțină lume știe, însă, că lăncu Flondor a fost și vicepreședinte al Societății pentru Cultură.

Atribute ale văditei europenizări am putut constata, în prezent, și la vecinii noștri ucraineni, atât la punctul de trecere al frontierei, cât și în locurile vizitate, unde ne-am putut deplasa liber, fără restricții, într-o binecuvântată zi de duminică. Despre Cernăuți, această „Meccă a bucovinenilor de pretutindeni”, poate voi avea răgazul necesar să relatez mai pe larg într-un viitor articol de revistă.

Dumitru BALAN

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

Veronica
IONIȚĂAsociaționism și propășire națională
în Bucovina în secolele XIX–XX*(Note de la un simpozion științific internațional)*

Cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la înființarea primei societăți culturale românești din Bucovina a avut loc la Rădăuți, în data de 28 iunie 2012, Simpozionul Științific Internațional „Asociaționism și propășire națională în Bucovina, în secolele XIX–XX. 150 de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”. Simpozionul a fost organizat de Institutul „Bucovina” al Academiei Române, cu sediul la Rădăuți, în colaborare cu Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” al Academiei Române, cu sediul la Iași, și Universitatea „Stefan cel Mare” din Suceava.

Directorul Institutului „Bucovina” al Academiei Române, prof. dr. Marian Olaru, rostește cuvântul de deschidere a Simpozionului

Foto: Ovidiu Bătă

În cuvântul de deschidere, prof. dr. Marian Olaru, director al Institutului „Bucovina”, a precizat că tema Simpozionului e motivată de trei evenimente majore din istoria Bucovinei, evenimente ce fac din 2012 un an cu adevărat memorabil: jubileul de 150 de ani al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, care, indiscutabil, este cea mai importantă instituție de cultură a românilor bucovineni fondată în timpul stăpânirii austriece, cu merite deosebite în conturarea și dezvoltarea conștiinței naționale a elementului autohton din provincie; împlinirea a 20 de ani de la înființarea la Rădăuți a Institutului „Bucovina” al Academiei Române, cel mai reprezentativ for academic național specializat în cercetarea istoriei Bucovinei; aniversarea a 200 de ani de la nașterea istoricului și omului politic Eudoxiu Hurmuzachi, unul dintre corifeii mișcării de asociațiune și propășire culturală în Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. E de remarcat faptul că

Institutul „Bucovina”, gazdă primitoare a acestui prestigios for științific, înființat în septembrie 1992 drept Centru pentru studierea problemelor Bucovinei, este opera Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Societatea, prin academicienii săi Vladimir Trebici și, mai cu seama, Radu Grigorovici, vicepreședintele de atunci al Academiei Române, s-a zbatut pentru acest institut tocmai pentru a aduce în planul cercetării științifice problematica pe care ea însăși o slujește cu devoțiune timp de un secol și jumătate. „Am adus alături de noi forurile științifice invocate și, cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni din cadrul Guvernului României, punem în operă aceasta manifestare pe care o dorim un schimb util de experiență, o modalitate de comunicare a rezultatelor cercetării și un dialog fertil pe o tema mai puțin consonantă cu preocupările științifice contemporane cum ar fi *integrarea, globalizarea sau deschiderea spre universalitate* prin ruperea zăgăzurilor puse de războiul rece și de frontiere”, a conchis amfitrionul manifestării, prof. Marian Olaru.

Participanți la simpozion. Sala de conferințe a hotelului Gerald's din Rădăuți, 28 iunie 2012

Foto: Ovidiu Bătă

La reuniune au participat numeroși cercetători științifici, istorici, lectori și profesori universitari, scriitori, oameni de cultură, jurnaliști, membri ai Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, veniți din mai multe locuri din țară (Iași, Suceava, Rădăuți, București). Comunicările prezentate au redat, într-o manieră succintă, bine documentată și la obiect, inițiativele de organizare

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

asociativă din Bucovina de până la 1862 (momentul înființării Societății), acțiunile de emancipare culturală din a doua jumătate a sec al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, măsurile de solidarizare politică și culturală prin Societatea „Unirea” etc. S-au definit trăsăturile mitului habsburgic în Bucovina istorică și s-au conturat activitățile, categoriile sociale și instituțiile care au contribuit la dezvoltarea și emanciparea Bucovinei și a bucovinenilor, venind mult în actualitate și explicând drama identitară a comunității românești din Bucovina de nord.

Prezentăm aici numele specialiștilor în domeniu care au susținut comunicări la Simpozionul de la Rădăuți și temele abordate de domniile lor. Începem cu cercetătorii Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”: Mihai Stefan Ceașu (Asociaționism și propășire culturală în Bucovina, secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea), Catalin Turliuc (Emancipare și asociaționism în spațiul românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea) și Leonidas Rados (Spirit asociativ și mișcare națională în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Cazul studențimii ieșene). Cel mai bine reprezentat a fost, așa cum era de așteptat, Institutul „Bucovina” din Rădăuți, gazda Simpozionului: Marian Olaru (Temeiuri ale modernității românilor bucovineni – 200 de ani de la nașterea lui Eudoxiu Hurmuzachi), Stefan Purici (Inițiative de organizare asociativă în Bucovina înainte de 1862), Vasile Schipor (Cabinetele de lectură – formă de sociabilitate în Bucovina istorică), Elena Pascaniuc („Armonia” – societate pentru cultiva-

Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” – Cluj-Napoca). Și Suceava a fost reprezentată de două instituții științifice – Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, reprezentată de universitarii Mihai Iacobescu (Bucovina și mitul habsburgic), Dumitru Vitcu (Semnificația unei solidarizări politico-culturale: „Societatea Unirii”, 1856), Harieta Mareci Sabol (Societatea „Doamnele Române” din Bucovina: elitism, filantropism, militantism – 1891-1914), Radu Florian Bruja (Între ideal național și extremism politic: societățile culturale studențești din Bucovina în perioada interbelică), și Biblioteca „I.G.Zbiera” Suceava, în persoana doamnei Alis Niculică (Ion I. Nistor și „Junimea literară”). Și prof. Ștefan Purici ar trebui inclus în această echipă, ca prorector al universității sucevene. Din Cernăuți (via București) a sosit la Simpozion scriitorul Ștefan Hostiuc (Societatea pentru Cultură și drama identitară a comunității românești din Bucovina istorică).

În contextul aprins al discuțiilor, președintele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, ing. Mircea Irimescu, deputat în Parlamentul României și

Carte poștală: Rădăuți, Piața Primăriei

Fotografie de grup la încheierea lucrărilor Simpozionului. Hotel Geralds, Rădăuți, 28 iunie 2012

Foto: Ovidiu Bătă

rea și răspândirea muzicii naționale bisericești și lumești în Bucovina), Rodica Iațencu (Considerații asupra activității Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina de la înființare până în prezent), Ștefănița-Mihaela Ungureanu (Societăți studențești germane din Bucovina înainte de Primul Război Mondial). Tot din Iași au sosit bibliotecarii Liviu Papuc, șef de birou la BCU „Mihai Eminescu”, și Oltea Iordache, Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” din Iași (Epistole ale Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina în Fondul „G. Sion” de la

membru al Comisiei parlamentare pentru cultură, arte și mass-media, a menționat că societatea pe care are onoarea să o conducă de 22 de ani neîntrerupt, ca structură asociativă cu tradiții foarte vechi, are și în prezent statutul de asociație non-profit, e bazată în exclusivitate pe voluntariat, iar istoria a validat ca fiind pozitivă activitatea desfășurată de ea pe parcursul a 150 de ani. Cât despre cei 22 de ani care s-au scurs de la reactivarea Societății, aceștia adună suficientă experiență de așa natură încât să putem trage concluzia că o astfel de tradiție și o astfel de activitate sunt necesare și la ora actuală. Ca atare, vă invităm să veniți în mijlocul nostru, să priviți Societatea ca fiind un „bun comun” și să vă implicați activ în atingerea obiectivelor de păstrare și promovare a valorilor identitare în Bucovina, a spus în încheiere dl Mircea Irimescu.

Simpozionul de la Rădăuți a încheiat suita de manifestări organizate cu prilejul jubileului de 150 de ani ai Societății. În ziua următoare, participanții la simpozion, însoțiți de un numeros grup de membri ai Societății, s-au deplasat cu un autocar, un microbus și un autoturism la Cernăuți pentru a sărbători evenimentul în orașul în care a luat ființă, în 1862, celebra instituție numită foarte exact și foarte plastic de scriitoarea Lucia Olaru Nenati, bucovinencă și ea, Academie a Nordului.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

**Gheorghe
DOLINSKI**

Marcarea la Cernăuți a jubileului Societății

Zi splendidă de sfârșit de iunie. Caravana formată dintr-un autocar, două microbuze și patru autoturisme se pune în mișcare la orele 7 din curtea casei de cultură a municipiului Rădăuți. Direcția: Rădăuți-Cernăuți-Herța. Majoritatea călătorilor pleacă la drum cu multă emoție. E prima lor deplasare la frații din partea de nord a Bucovinei istorice. Printre ei sunt totuși destui călători care au mai bătut acest drum de nenumărate ori după 1990.

Consulatul General al României la Cernăuți, prin reprezentanții săi, doamna Denisa Gabor, viceconsul general, și domnul Corneliu Cibotaru, consul, depun flori la Capela mitropolitană. Câțiva dintre mitropoliții Bucovinei, printre care Silvestru Morariu și Vladimir de Repta, până a fi devenit prelați, au fost vicepreședinți ai Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Foto: Dan Ceuță

Prilejul de a pleca astăzi la Cernăuți se deosebește de celelalte ocazii prin faptul că vizează un eveniment extraordinar: sărbătorirea jubileului de 150 de ani al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina tocmai în orașul în care aceasta a luat ființă în 1862. Așadar, mergem în vizită la sora noastră mai mică, Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți.

Te Deum pentru fondatori și membrii răposați ai Societății

Primul popas îl facem la fostul cimitir „Horecea”, unde suntem așteptați de conducătorii societății surori, de preotul care tocmai oficiază, însoțit de corul Seminarului teologic din Cernăuți, un *Te Deum* la Capela Mitropoliților cu hramul „Sf. Andrei”, și, bineînțeles, de un mare grup de cernăuțeni de toate vârstele, de la copii mici până la

octogenari. După oficierea slujbei de pomenire a celor care au pus bazele Societății pentru Cultură, preotul, un tânăr evlavios, bine pregătit, cu studii teologice în România, rostește un cuvânt emoționant, scoțând în evidență meritele naționale ale patrioților bucovineni de-a lungul celor 150 de ani de existență ai Societății, menționând, conform ritualului, numele celor înmormântați aici. Serviciul divin s-a încheiat cu o predică ținută de preacucernicul părinte care, printre altele, a considerat necesar să menționeze, în final, un fapt care i-a emoționat profund pe bucovinenii din sud și din nord, prezenți laolaltă la slujba religioasă: „Revenirea la grafia latină a fost ușoară, pentru că noi, bucovinenii acestui ținut istoric, purtăm limba română în sufletele noastre chinuite.”

Ne-am răspândit prin cimitir punând coroane și jerbe de flori la mormintele oamenilor de seamă din istoria Bucovinei. Ne-am fotografiat în fața unor morminte, pentru a păstra imagini cu ele pentru arhiva Societății. La ieșirea din cimitir ne așteptau mașini din care primitoarele gazde au scos pâine și sarmale, pe care le-au oferit participanților la parastas întru cinstirea memoriei celor morți.

Celebrarea jubileului în sala Filarmonicii din Cernăuți

În sala Filarmonicii cernăuțene din fosta Piață Dacia, care pe timpul înființării Societății era cunoscută ca Piața Morarilor, iar spre sfârșitul epocii austriece, Piața Rudolf, am asistat la un spectacol folcloric și patriotic de excepție. Înainte de începerea spectacolului, în fața unei săli pline până la refuz de spectatori de toate vârstele, domnii Nicolae Șapcă, vicepreședinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, Vasile Băcu, președinte al societății cernăuțene, și Mircea Irimescu, președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina cu sediul la Rădăuți, au evocat, în cuvinte emoționante, momente din istoria de 150 de ani a Societății, vorbind, mai ales, de colaborarea dintre cele două instituții culturale pe parcursul ultimei două decenii: „Suntem în două societăți, dar în ele bate o singură inimă românească” (Nicolae Șapcă); „Vă vorbesc în numele bucovinenilor din partea țării rămasă în România. Venim aici pentru această societate, dar și pentru toți bucovinenii... Trăim în bună colaborare cu toate minoritățile din țară... Valorile perene se clădesc temeinic numai muncind zi de zi, cu toată inima. Am avut norocul să primim ștafeta de la personalități bucovinene care au

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

trăit în tradițiile vechii Societăți” (Mircea Irimescu); „Acum 150 de ani s-au adunat patrioții bucovineni pentru a se opune valului de înstrăinare, să-și apere ființa neamului, religia, limba, tradițiile și portul. Sunt sigur că vor veni și alte generații care vor duce tradițiile Societății mai departe.” (Vasile Băcu).

Cuvinte de salut au rostit și reprezentanții Administrației regionale de stat din Cernăuți, dar s-a tradus foarte puțin în românește sau deloc. În schimb, reprezentantul Consulatului General al României la Cernăuți în persoana doamnei Denisa Gabor, viceconsul, a rostit o strălucită alocuțiune, plină de patriotism și de simțire românească.

Spectacolul folcloric a fost susținut în mare parte de formații artistice din regiunea Cernăuți, dar și de formații corale conduse de preoți. Violonistul Dumitru Ignat din Hliboca ne-a delectat cu „Balada” lui Ciprian Porumbescu, taraful „Lăutarii” din comuna Voloca, ansamblul „Anastasius” din comuna Ciudei și alte formații artistice de amatori au încântat spectatorii cu cântece pe versurile lui Mihai Eminescu și Grigore Vieru. Ca un corolar, recitalul Danei Dăncilă, renumită interpretă de muzică populară din România, a ridicat spectatorii în picioare. La fel au fost ovaționate și interpretele grupului vocal „Fetele din Bucovina”, care au prezentat cântece pe versurile lui Mihai Eminescu.

Președintele Vasile Băcu a înmănat „Diplome de excelență” foștilor președinți ai Societății „Eminescu”, Ilie Tudor Zegrea, Alexandrina Cernov, Mircea Lutic, (Arcadie Opaît a lipsit din sală). Acești lideri ai românilor din nordul Bucovinei au condus destinele societății cernăuțene de-a lungul existenței acesteia, succedându-l pe președintele fondator, regretatul profesor Grigore Bostan. Deținătorii acestor diplome au rostit cuvinte emoționante: „Această sărbătoare nu este numai a bucovinenilor, ci a tuturor românilor” (acad. Alexandrina Cernov); „Suntem zidiți de Dumnezeu în limba română și nimeni nu mai poate distruge acest lucru” (poetul Ilie Zegrea); „Dacă suntem azi în ființă, acest lucru se datorează și Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina” (poetul Mircea Lutic). Domnul Vasile Băcu și cei menționați mai sus au primit, la rândul lor, diplome din partea SCLRB.

Pe scenă au fost invitați și reprezentanți ai delegației so-site de la Rădăuți. Vom cita doar două aprecieri făcute de doi profesori universitari: „Aducem fiecare un prinos de dragoste și recunoștință celor care au muncit la edificarea și propășirea acestei Societăți și vom face acest lucru cât vom fi sub soare. Să nu uităm că lumina vine din cultură și puterea din știință. Să fim demni de limba cu care ne-am născut și cu credința în care am crescut” (prof. dr. Mircea Iacobescu); „Să ducem mai departe tradițiile cimentate în cadrul societății” (prof. dr. Ceaușu).

Delegația Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina cu sediul la Rădăuți și participanții la Simpozionul Științific Internațional consacrat jubileului Societății, organizat de Institutul „Bucovina” al Academiei Române, împreună cu gazdele – Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” și celelalte societăți românești din Cernăuți – într-o poză de grup, după Te Deum, în fața Capelei Mitropoliei Bucovinei și a mormântului lui Aron Pumnul. Cernăuți, Cimitirul Horecea, 29 iunie 2012

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

S-au rostit mesaje de felicitare din partea Asociației ucrainenilor din Cernăuți și din partea Ligii tineretului „Junimea” din capitala Bucovinei.

În finalul spectacolului, domnul Vasile Băcu a înmănat domnului Mircea Irimescu o copie a trofeului Festivalului de folclor, ediția VIII, planificată a se desfășura la Cernăuți ziua următoare, adresându-i urarea: „Să păstrăm cultura, muzica și folclorul românesc nealterate!”.

Vizita la Herța - via Complexul Monahal Bănceni

În drum spre Herța, nu am scăpat prilejul de a vizita monumente istorice de pe traseu. Am admirat peisajul natural, pe alocuri asemănător cu cel din Codrul Cosminului, care amintește de istoria noastră glorioasă. Am constatat peste tot că este un peisaj românesc de poveste.

Am rămas profund impresionat de măreția Complexului Monahal de la Bănceni, complex aflat sub jurisdicția ecleziastică a Moscovei. Măreția acestui ansamblu, pictura de excepție și tot ce ține de gospodărirea sfintei Mănăstiri a trezit multă admirație în rândurile vizitatorilor.

Către seară, oaspeți și gazde s-au reunit în jurul meselor, la un pahar de vorbă și de vin, unde s-au comentat, într-o stare de deplină relaxare, activitățile deosebite la care am participat în timpul zilei, ele fiind calificate unanim drept excepționale, cele mai bine organizate până în prezent. Aceleași păreri le-au avut nu numai cei veniți aici pentru prima dată, ci și cei care au străbătut de mai multe ori acest traseu și au mai participat la asemenea acțiuni culturale.

Și dacă din cele trei culori ale drapelului național al românilor a ieșit o floare, Bucovina, vorba unui cântec auzit aici, s-o cinstim cu tot ce facem și să transmitem urmașilor noștri tradiții temeinice și, ce este mai important, frumoasa noastră limbă românească, pentru ca cei ce ne vor urma să fie mândri de noi, cei ce facem astăzi politica Societății, așa cum suntem noi mândri de înaintașii noștri.

Închei cu precizarea că manifestările culturale și sociale dedicate celor 150 de ani de la înființarea Societății vor continua până la sfârșitul anului în spațiul Bucovinei noastre istorice. Este o datorie pe care o avem față de faptele ilustrațiilor noștri înaintași.

În drum spre Herța (via Mănăstirea Bănceni), participanții la sărbătoarea ocazionată de jubileul de 150 de ani ai Societății fac un popas lângă fosta vamă austriacă din Țurenii, situată la granița cu principatul Moldovei. Întrucât aici s-a născut poetul George Sion, pe frontispiciul vechii clădiri (acum școală generală) a fost instalat un basorelieu cu efigia poetului de asupra căreia se poate citi de la distanță celebrul vers: „Mult e dulce și frumoasă limba ce o vorbim”

Foto: Dan Ceuță

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

**Lucia
OLARU NENATI**

Intâlnirea mea cu Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina

Generația mea nu a avut posibilitatea să afle prea multe despre Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, care, în 2012, va împlini 150 de ani de existență. Or, eu am avut norocul de a o fi descoperit înaintea multora din actualii ei membri, colegi de generație cu mine. Faptul are o conotație specială pentru că se leagă de niște clipe memorabile, petrecute cu mult înainte de reînființarea ei oficială în iunie 1990, la Gălănești.

Eminescu m-a condus la descoperirea Societății cernăuțene

Eram muzeografă la Muzeul lui Eminescu din Ipotești. Ocupam acest post din anul 1972 și eram foarte preocupată de ideea reorganizării muzeului în concordanță cu importanța numelui pe care-l poartă, pentru a da instituției anvergura națională pe deplin meritată. Am purces la cercetarea trecutului spre a găsi originile creației eminesciene și semnele vremii în care s-a format și s-a afirmat geniul poeziei române. Așa că am început prin a răscoli în arhive și biblioteci, intervievând concomitent pe unii dintre intelectualii mai în vârstă care-și mai aduceau aminte de vremurile vechi. Între lucrurile aflate se impunea cu recurență o realitate pe care nu o cunoscusem de loc din instruirea mea de până atunci, adică din școală și facultatea de filologie unde, e adevărat, am învățat multe lucruri, dar mai nimic despre Bucovina și despre societățile ei academice și culturale.

Răsfoind documente de arhivă și publicații vechi, am aflat cu surprindere că la Cernăuți a existat în timpul Austriei o societate de cultură, cu mari merite pentru istoria Bucovinei, care luase ființă tocmai în timpul adolescenței cernăuțene a lui Eminescu și din care făcea parte, împreună cu alți intelectuali bucovineni de elită, și profesorul acestuia, marele cărturar Aron Pumnul. Așa am putut să-mi dau seama că activitatea și spiritul acestei societăți au influențat în mod considerabil biografia poetului, contribuind la formarea lui intelectuală și, mai ales, morală. Am început, așadar, să adun și să pun cap la cap informațiile despre acea societate, alcătuind un fel de sinteză pe care nici nu îmi prea dădeam seama cum aș fi putut să o valorific. Ea însă avea să fie foarte curând indicatorul de marcare a direcției de destin pentru utilizarea întregului material adunat.

În 1973, am primit la Ipotești o scrisoare din partea forului academic de la București prin care mi se solicita să prezint o comunicare despre societățile culturale care au prefigurat înființarea Academiei Române, la o sesiune organizată în vederea aprofundării premizelor istorice ale Academiei.

Având deja un exercițiu riguros în cercetarea de arhivă și materialul fișat, am redactat, practic, o micromonografie a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, cum suna denumirea ei originală. Am trimis-o la București și am primit răspunsul că sunt invitată la sesiunea de comunicări la o dată anumită.

Ulița mare la Cernăuți / Haputstrasse in Czernowitz, gravură de Franz Xavier Knapp. Ulița Mare e denumirea de epocă a străzii principale a orașului, cunoscută și ca Drumul Mare, Drumul Liovului – veche arteră de negoț pe vremurile Moldovei medievale. Segmentul acestei ulițe, surprins de pictor în anii '60 ai secolului XIX, începe cu Palatul Generalului (construit de generalul Eizenberg) (în stânga) și cu Postul de Gardă (în dreapta). Puțin mai sus, vizavi de Catedrala catolică se află Piața Sfintei Cruci. Dincolo de piață, în proprietățile Righetti-senior, Reuniunea Română deschide primul cabinet de lectură cu o mică bibliotecă. Vizavi e Cazinoul, unde un grup de 5 tineri români inițiază prima societate națională din Bucovina – Reuniunea Română de Leptură

La sesiunea Academiei am avut un succes neașteptat

Am susținut comunicarea în aula Academiei Române, chiar în plen, programul sesiunii indicându-mi numele între acelea ale lui George Ivașcu și Viorel Cosma, și am avut un succes la care chiar nu m-am așteptat deloc și care m-a emoționat și m-a tulburat profund. M-au aplaudat atunci îndelung academicieni cu lacrimi în ochi și nu-mi dădeam seama de ce: la vremea respectivă, despre astfel de lucruri nu se pomenea, mai ales fiind vorba de Bucovina. După aceea am înțeles că, în acel timp de tăcere forțată din anii comunismului, îndelungile aplauze ale lumii academice constituiau un semn de recunoaștere a tinereții interior necenzurate, fiindcă, iată, s-a găsit până la urmă o fată blondă, subțirică și candidă, care, în igenuitatea ei, a venit să spună lucrurilor pe nume exact atunci când nimeni n-avea curajul s-o facă, la fel ca în povestea cu copilul și hainele cele noi ale împăratului.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

M-au sărutat, m-au îmbrățișat cu entuziasm mai mulți academicieni, printre care și vicepreședintele lor, acad. Ștefan Milcu, și, ca un fel de premiu, mi-au dăruit toate publicațiile Academiei de la începuturi și până în 1946 – peste 600 de volume. Le-am dus, bineînțeles, la Ipotești de unde nu credeam că voi pleca vreodată, fără să păstrez măcar una ca amintire. Din păcate, astăzi multe din ele nu prea mai sunt la locul lor: au dispărut de-a lungul timpului ca multe alte lucruri de valoare muzeistică. Așa că, pentru mine, momentul simbolic al întâlnirii cu Societatea bucovineană s-a întâmplat atunci când întreprindeam primul demers de reimpunere publică, după 1944, a acestei societăți, vorbind de la pupitrul marilor discursuri din aula Academiei Române, de unde mai păstrez câteva fotografii realizate de neuitatul fotograf al Uniunii Scriitorilor, Vasile Blendea.

Am participat la reactivarea Societății, în 1990

În 1990, imediat ce s-au rupt zăgăzurile, fiind de multă vreme în legătură cu profesorul Vasile Precop, cu domnul academician

Tânăra muzeografa Lucia Olaru Nenati prezentând o comunicare despre Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina la sesiunea din 1973 a Academiei Române.

Dimitrie Vatamaniuc și cu mulți alți intelectuali bucovineni de înaltă ținută, am făcut parte, chiar de la început, din colectivul Societății reînființate la Rădăuți, cu sediul inițial la Gălănești. Imediat după Adunarea de constituire, am fondat și Filiala din Botoșani a Societății.

Când s-a mers prima dată la Cernăuți cu Societatea, eu am venit cu o echipă de botoșăneni în două autocare. Îmi amintesc că am defilat atunci cu steaguri tricolore și prezența noastră pe străzile Cernăuților a fost, pentru locuitorii orașului, un eveniment surprinzător, iar noi ne-am simțit români în adevăratul înțeles al cuvântului. La Cernăuți, am fost desemnată de dl Precop să țin, alături de alți comilitoni, un discurs înflăcărat în numele societății, în curtea casei lui Aron Pumnul. Am trăit, așadar, și eu toate acestea pe viu, fiind acolo în coloanele de demonstranți care fluturau drapele tricolore prin centrul capitalei istorice a Bucovinei și cântau cântece patriotice fără să-și facă griji pentru ce-ar fi putut urma, căci nu simțeau frică, ci un sentiment de sublim entuziasm colectiv, despre care citim în cartea de istorie că-i va fi animat pe cei ce-au cântat cândva Hora Unirii... Sunt momente unice într-o viață de om, momente ce trebuie păstrate cu grijă în memorie căci ele rostuiesc istoria.

De atunci, am participat, la Cernăuți, cred că la toate edițiile Salonului de carte românească, la Ziua limbii, la sărbătorirea lui Vasile Tărășanu și la numeroase alte activități de cultură și conștiință. Acolo mă duc, precum m-aș duce acasă, căci la Cernăuți, la vremea înființării Societății pentru cultură, era casa bunicilor mei și a tatălui meu, casă care mă urmărește și-n vis, deși n-am reușit niciodată s-o găsesc. Și în cartea mea de proză, *Coridorul dintre ceasuri*, e un capitol întreg despre această obsesie și despre imaginea Cernăuțiului de odinioară.

Am fost desigur și între cei ce au „complotat” înființarea la Rădăuți a unui Centru de studii despre Bucovina, participând la discuția despre Enciclopedia Bucovinei, propunând ca în fruntea acestor rostuiuri să se afle ilustrul eminescolog, acad. Dimitrie Vatamaniuc.

La 150 de ani, Academia Nordului e o celebră necunoscută

De fiecare dată când mă întorc la prima mea impresie despre Societatea de odinioară, rămân surprinsă de amplitudinea activității culturale, impresionant de cuprinzătoare, a acestei instituții cu o vechime de aproape 150 de ani. Din primii ani de existență ea și-a asumat rolul de a patrona practic toate domeniile de activitate vitale pentru o națiune: școală, teatru, publicistică, muzică, folclor, literatură, muzeu, biserică etc., domenii care, în contemporaneitate, fie că se află în coordonarea mai multor ministere – al culturii, al educației, al cultelor etc. –, fie că se concentrează, ca obiecte de activitate, în mai multe institute aflate sub cupola Academiei. De aceea, am numit atunci acea societate, ale cărei implicații în biografia lui Eminescu aveam să le aprofundez ulterior, o *Academie a Nordului*, formulă pe care am păstrat-o și o găsesc și azi foarte potrivită și mă bucur când citesc că este folosită și de către alții, intrând oarecum în folclor ca și atâtea alte asemenea formule și idei.

Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina împreună cu celelalte simile ale sale – ASTRA sibiană ș. a. – au fost, și nu exagerez deloc spunând lucrul

Casa lui Aron Pumnul (Cernăuți)

„Casa prof. Arune Pumnul, în Cernăuți, în care a locuit Mihai Eminescu între 1865-1866”, acuarela de George baron Lövendal, 1944

Colecția L. și R. M. Papae

acesta, primii piloni pe care s-a construit Academia Română și de la care înaltul for a preluat multe elemente de structură, dar, mai ales, acel spirit enciclopedic care a guvernat-o în permanență.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

**Emilian
DREHUȚĂ**

Cunoașterea prin monografii a localităților Bucovinei

Prin strădanii individuale sau prin filialele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina care împlinesc venerabila vârstă de un secol și jumătate, au fost elaborate un număr semnificativ de monografii privind localități cuprinse în județul Suceava și actuala regiune Cernăuți din Ucraina. Pe această cale, prin date statistice putem cunoaște documente și imagini, sate cu trecut istoric a căror dăinuire, din păcate, este tot mai amenințată de migrația tineretului spre orașe sau spre țări străine precum unele state din UE, Statele Unite ale Americii, Canada, Australia, destinații inimaginabile cu mai mulți ani în urmă.

Este meritoriu efortul autorilor de monografii de localități bucovinene de a cuprinde, prin descrieri și studii, etapele de dezvoltare ale toposului natal, vizând cu precădere perioada interbelică și cea contemporană. Această întreprindere cărțurărească este – hai să o spunem pe șleau! – rodul unor inițiative personale care, sfidând tăcerea instituțiilor publice tot mai puțin interesate de aspectele istorice și culturale ale vieții comunităților cărora le datorează existența, s-au materializat în acțiuni concrete, în file de carte, în ediții atât de necesare cunoașterii ființei noastre naționale. Autorii acestor ediții nu numai că au consimțit să ia pe umerii lor povara cercetării, colectării datelor, analizei informațiilor și finalizării lucrării prin redactarea textului și ilustrarea grafică a studiului, ci au mai fost nevoiți să găsească și mijloacele financiare pentru tipar și difuzare.

Începutul acestei mișcări a fost declanșat, din câte știu, în anul 1986, prin monografia „Un sat de pe Valea Sucevei: Frătăuții-Vechi” de Dragoș Luchian, economist de formație, care astăzi nu mai există printre noi. Au urmat apoi „Putna de altădată” de Ileana Crețan, „Cupca, un sat din Bucovina” de un colectiv de autori coordonat de Petru Ciobanu, inginer silvic stabilit în Brașov, „Orasul Siret și împrejurimile”, de prof. univ. dr. Ion Popescu-Sireteanu, filolog de formație, „Sadova: Satul cu oameni frumoși: Însemnări monografice” de Gheorghe Rusu (coordonator), „Sucevița: Sat al obcinilor Bucovinei și gropnița a Movileștilor” de Valerian I. Procopciuc, „Oameni sub vremi la Baineș” de Emilian Drehuță (coordonator), „Un sat din Bucovina – Gălănești” de col. (r.) George Galan, „Monografia comunei Horodnic” de Ion Prelipcean, „Slătioara” de Mircea Mihalea, „Straja” de Vasile Păsăilă, „Școala Călugărița” de Popescu C. Valeria și Popescu I. Ion, „Mănăstirea Humorului” de Dragos Corlățeanu, „Monografie pentru „sufletul lor” (Pârteștii de Jos) de Mariana Mireuță, „Unde sunt feciorii bucovinei? Mușenița - studiu mono-

grafic” de Corneliu Grigorovici și „Confesiunile unui bucovinean. O istorie recentă a satului Mușenița” de Rodion Grigorovici. Societatea a readus în actualitate și monografii mai vechi, cum e lucrarea lui Ilie Dugan-Opaiț, „Date pentru monografia comunei Cireș-Opaițeni” (Rădăuți, Editura Septentrion, 2008). La Sibiu, doctorul Gheorghe Nandris publică manuscrisul unchiului său, Ionică Nandriș, doctor și el, mulți ani președinte al Filialei Mahala, județul Cernăuți, a Societății pentru cultură, „Satul nostru Mahala din Bucovina. Însemnări pentru mai târziu”, ediție pe care o îngrijește și o completează cu informații de dată mai recentă.

Este ușor de constatat, prin simpla lectură, că localitățile bucovinene care își așteaptă monografiile sunt încă foarte multe. Lucrarea meritorie a regretatului om de carte Emil Satco, „Enciclopedia Bucovinei”, intitulată oarecum impropriu câtă vreme include doar personalități, nu

Președintele Filialei Bacău, ec. Emilian Drehuță (1931-2011), împreună cu soția, într-o discuție cu președintele Filialei București, col. (r) George Galan (1929-2012), după o Adunare Generală a Societății,

Foto: Ștefan Hostiuc

și locuri, obiective etc. legate de aceasta provincie, ar putea fi întregită prin sinteze realizate în baza informațiilor din monografii de localități. Or, această întreprindere se află încă într-un stadiu incipient. Inițierea unei largi acțiuni de elaborare de monografii ale tuturor localităților Bucovinei trebuie să constituie un obiectiv al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, sprijinită de instituțiile statului. Prin finalizarea acestui demers generația noastră de bucovineni ar putea lăsa o moștenire spirituală valoroasă tinerilor care vin după noi.

SOCIETATEA PENTRU CULTURĂ – 150 ANI

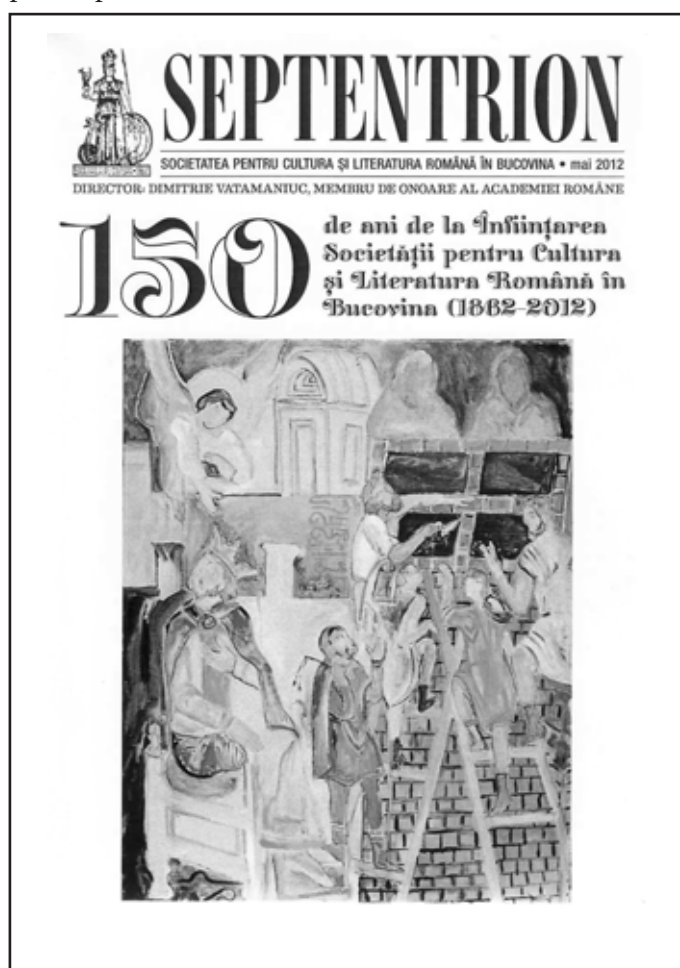
Revista „Septentrion”, ediție jubiliară

La Adunarea jubiliară din mai 2012, Societatea pentru Cultură a lansat o ediție specială (nenumărată) a revistei „Septentrion” (director, Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române; responsabil de număr – Carmen Andronache, profesoară de română la liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”, membru al Comitetului Societății).

Revista începe cu un cuvânt de salut din partea Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți (președinte Vasile Băcu), urmat de alte mesaje de felicitare trimise de Filiala București (președinte Nicolai Pomohaci), Institutul „Bucovina” al Academiei Române (director Marian Olaru), Centrul de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți (director Petru Grior), Societatea Scriitorilor Bucovineni (președinte Ion Beldeanu), Asociația Învățătorilor „George Tofan” din Rădăuți (președinte Veronica Moscaliuc), autoarea volumului „Academia Nordului – 150 de ani” (președinta filialei Botoșani, scriitoarea Lucia Olaru Nenatti), octogenarul Ștefan Rotaru, membru al Comitetului Societății.

Primul articol aparține președintelui de onoare al Societății, acad. Dimitrie Vatamaniuc. Domnia sa vorbește despre actualitatea viziunii lui Mihai Eminescu privind societatea românească. La rubrica de bază, „Din viața Societății”, Mircea Irimescu, președintele Societății, prezintă un fragment din viitoarea monografie consacrată Societății la 150 de ani de activitate, Petru Bejinariu semnează un articol despre Cursurile de vară ale Universității populare „Ioan Nistor” (1990-2011), organizate sub egida Societății, Marian Olaru, punctează câteva „scurte considerații” asupra vieții și operei lui Eudoxiu Hurmuzachi, de la nașterea căruia se împlinesc 200 de ani, Luca Bejenariu analizează principalele publicații ale Societății, Laura Boaru evocă, într-un „parcurs sentimental”, primele Cursuri ale Universității de vară, ținute la Gălănești, iar Ștefan Rotaru descrie fondul de carte al Bibliotecii Societății. La rubrica „Din arhiva Societății” sunt prezentate 27 documente istorice din Fondul Societății aflat la „Muzeul Bucovinei” din Suceava, iar la rubrica „Din istoria Bucovinei” profesorul Anghel Popa din Câmpulung Moldovenesc face portretul unor vechi familii românești din Bucovina (Reuș, Racoc). Sub același generic, revista republică articole scrise de foști membri ai Societății, precum Sever Zotta („Valeriu Braniște în Bucovina”) sau Ion Negură („Sextil Pușcariu și Bucovina). Urmează câteva portrete de personalități bucovinene: Ion G. Sbiera (filologul și profesorul care preia de la Aron Pumnul și duce mai departe ștafeta învățământului românesc în Bucovina), George Tofan (animatorul și apărătorul școlii românești din provincie), Iorgu G. Toma (om al legii, culturii și politicii din Bucovina de altădată, prea puțin cunoscut de bucovinenii de astăzi), Ghedeon Coca și Dragoș Vicol (poeti), Gheorghe Paliuc și Liviu Ionesi (geologi). Sub genericul „Restituiri”, revista publică dialogul președintelui Societății, Mircea Irimescu, cu tatăl său, invalid de război, despre campania din est și despre luptele de la Odesa, dialog înregistrat cu mai mulți ani în urmă pe bandă magnetică. Cronicarul

revistei, profesorul Victor Iosif, solicită un interviu scriitoarei Lucia Olaru Nenatti. Sextilia Crăciun semnează un articol despre „spațiul bucovinean în lirica eminesciană”. Un grupaj de poeme publică Alexandru Ovidiu Ventilă. La rubrica „Arte

plastice”, revista publică reproduceri după grafica pictorului bucovinean din perioada interbelică, Rudolf Rybiczka, însoțite de fotografia cu autograful autorului.

A doua parte a revistei „Septentrion” e rezervată „Junimii bucovinene”, supliment cultural-artistic, în care citim articole despre regretatul scriitor rădăuțean Vasile Țigănescu, cronici de autori tineri din Rădăuți despre poetul și dramaturgul Matei Vișniec (rădăuțean și el), romanciera Herta Muller, laureată a premiului Nobel, Ștefan Baștovoi, tânăr poet basarabean care de câțiva ani face parte din cinul monahal.

De data aceasta, revista apare în format carte și conține peste 200 de pagini. Pentru cine este interesat de istoria și viața actuală a Societății, această ediție jubiliară reprezintă o importantă sursă de informații și un excelent ghid prin labirintul celor 150 de ani de existență ai Societății.

Iluță CONDREA

EUDOXIU HURMUZACHI – 200 ANI

Placa memorială a Hurmuzăcheștilor dezvelită la Cernăuți după 10 ani de la execuție

Bicentenarul nașterii istoricului și omului politic Eudoxiu Hurmuzachi a fost marcat la Cernăuți, la 29 septembrie 2012, prin dezvelirea unei plăci memoriale pe imobilul cu nr. 15 din str. Holovna (Principală), al cărei balcon are aplicat pe grilaj sigla casei: două litere suprapuse – un „L” latin și un „X” slav – care, în opinia doctorului în istorie Ilie Luceac, profesor la Colegiul Pedagogic din Cernăuți, autor al unei monografii a familiei Hurmuzachi și editor al discursurilor politice ale primului căpitan al Țării Bucovinei, Eudoxiu Hurmuzachi, reprezintă inițialele unor nume de nobili bucovineni: Logotheti și Hurmuzachi. Or, se știe că în prima jumătate a sec. XIX, bătrânul Doxachi Hurmuzachi cumpărase de la contele Logotheti o casă amplasată în această zonă.

Imobilul cu nr. 15 din strada Holovna se află vizavi de Biserica cu hramul Sf. Paraschiva, târnosită în perioada când

Monograma de pe grilajul balconului casei din str. Principală nr. 15 din Cernăuți

Foto: Nicolae Hauca

Eudoxiu Hurmuzachi era căpitan al Bucovinei. E prima biserică ortodoxă de piatră construită în Cernăuți (în locul fostei biserici vamești). Dacă se adevărește că vechia biserica Sf. Nicolai din fosta Seliște e construită de un alt staroste pe nume Stroiescu decât cel considerat a-i fi, conform

tradiției, ctitor, biserica ce poartă hramul Sf. Paraschiva e ridicată pe locul celei mai vechi local de cult din localitate – biserica vamească).

Tot vizavi se află fosta stradă Hurmuzachi. Austriei, au numit-o astfel în semn de recunoștință pentru meritele față de țară ale acestei distinse familii care va fi avut aici reședința. Pe această stradă, vizavi de biserică, contele Logotheti deținea o casă cu un teren aferent care se întindea până la Piața Morarilor (devenită ulterior Piața Rudolf, actuala Piața a Filarmonicii).

La numai doi pași, pe strada principală ce duce spre fostul Palat al Generalului și spre fostul Punct de Gardă al orașului, se află clădirea fostului Hotel de Moldavie, foarte apreciat în epocă nu doar ca loc de cazare pentru musafiri, ci și ca instituție de cultură. Hurmuzăcheștii erau nelipsiți la reprezentările teatrale găzduite de această instituție.

Ora 9 dimineața. Poetul Vasile Tărățeanu, președinte al Fundației „Casa limbii române”, asistat de câțiva membrii ai corului „Dragoș Vodă” al Societății „Mihai Eminescu”, echipați cu

ciocane electrice și cu alte scule necesare, instalează pe perețele imobilului nr. 15 din str. Holovna placa de granit care, ca să poată fi montată pe acest perete, a trebuit să aștepte 10 ani în camera

Poetul Vasile Tărățeanu, președintele Fundației „Casa limbii române” instalând placa memorială a Familiei Hurmuzachi pe imobilul din str. Principală nr. 15 din Cernăuți

Foto: Nicolae Hauca

locuinței poetului. Placa reproduce prin metoda incrustării medalioanele de pe cunoscuta plachetă reprezentând portretele în semicerc ale celor trei frați Hurmuzachi – Eudoxiu, Alecu și Gheorghe, cu portretul părinților, Doxachi și Ilinca, în partea superioară.

Peste o oră își face apariția lângă „instalatori” un reprezentant al organelor de ordine publică, care cere explicații și solicită să i se prezinte auto-

rizația primăriei pentru dreptul de instalare a plăcii. Din câte știu, zice el, nu există așa ceva. De unde știa respectabilul reprezentant al mai sus numitelor organe că placa urma a fi montată în ziua de naștere a fostului căpitan al țării, e o întrebare pe care cei „în cuplă” nu au predidit a și-o pune, căci răspunsul le era clar. Așa stând lucrurile, l-au invitat să urce, cu Tărățeanu, într-o mașină și să se deplaseze la acesta acasă pentru a lua act de autorizația a cărei existență o punea la îndoială.

La ora 12 începe ceremonia dezvelirii plăcii memoriale. Mai întâi, prea cucernicul părinte Cristian Gabor săvârșește un Te Deum și sfințește placa memorială. Scriitorii Vasile Tărățeanu, Ilie T. Zegrea și Mircea Lutic dezvelesc placa. Urmează discursurile. După discursul inaugural ținut de Vasile Tărățeanu, iau cuvântul acad. Anatol Hurmuzaschi, descendent al celebrei familii bucovinene, sosit special din Chișinău pentru a participa la evenimentul de la Cernăuți, scriitorii Ștefan Hostiuc, Mircea Lutic, Ilie T. Zegrea, Arcadie Opaț, prof. Octavian Voronca. Reproducem în continuare, sub formă prescurtată, discursul „Eudoxiu Hurmuzachi, ctitor și mareșal al Țării Bucovinei”, rostit la ceremonia dezvelirii plăcii memoriale de criticul literar Ștefan Hostiuc.

Eudoxiu Hurmuzachi, ctitor și mareșal al Țării Bucovinei

În lumea științifică, Eudoxiu Hurmuzachi este cunoscut ca istoric, autor al colecției de documente ce-i poartă nume-

EUDOXIU HURMUZACHI – 200 ANI

le. Despre activitatea sa de om politic se știe mai puțin. Dar meritele sale din ultimii 14 ani de viață în instituționalizarea vieții publice a tânărului Ducat al Bucovinei nu sunt cu nimic mai prejos decât meritele din floarea vârstei (mult mai mediatizate de istorici), când, în iureșul revoluției pașoptiste, a înțeles să se implice cu toată ființa sa de luptător înăscut, cu toată priceperea, cu tot bagajul de cunoștințe acumulate de-a lungul vieții în cele mai prestigioase școli ale Austriei și, lucru deloc neglijabil, cu toate relațiile la vârful politicii imperiale (a fost coleg de facultate la Viena și prieten cu primii miniștri Alexander Bach și Anton von Schmerling) pentru a obține, împreună cu alți patrioți bucovineni, autonomia provinciei. De aceea, în pofida crezului său politic centralist, Eudoxiu Hurmuzachi rămâne, până la urmă, în memoria bucovinenilor, un „autonomist” imbatabil.

Misiunea sa de om politic s-a exercitat într-o perioadă când ținutului natal îi erau puse pe tapet identitatea de Țară și integritatea teritorială care oricând îi putea fi știrbită. Un om care s-a implicat nemijlocit în complicatul proces al dobândirii, în 1949, și al redobândirii, în 1861 (după desființarea ducatelui și redarea lui Galiției, în 1860), a autonomiei Țării (ambele victorii câștigate „la mustață”, cum s-ar spune, pe muchie de cuțit), un asemenea politician nu putea să conducă altfel parlamentul local decât cu maximă responsabilitate, cu multă prudență, chibzuință și înțelepciune politică. Or, el preia conducerea Dietei, chiar din primii ani ai existenței acesteia (mai exact, de la mijlocul celei de a doua sesiuni din prima legislatură), fiindu-i inițial vicepreședinte (începând cu data de 2 martie 1864), apoi, de la mijlocul următoarei sesiuni, președinte „definitiv numit” de Împărat (18 aprilie 1864), funcție pe care o deține – cu o mică pauză, de numai doi ani, în legislatura a doua – până în ceasul morții, care intervine subit în data de 10 februarie 1874, la numai 40 de zile de la închiderea sesiunii secunde din legislatura a treia. Până a se fi așezat lucrurile privind activitatea parlamentară ale primilor aleși, Dieta Bucovinei l-a avut ca președinte de tranziție în primele sale ședințe pe episcopul Eugen Hacman, deputat de drept (neales), având un rol mai curând de onoare decât executiv, conducerea efectivă revenindu-i vicepreședintelui.

Eudoxiu Hurmuzachi a condus dieta relaxat în anii de relativă stabilitate și cu inima încordată în timpul „viforos”, „cenușiu cețos”, cu „nouri tulburi” (epitetele îi aparțin) al crizelor constituționale, crize „care au zdruncinat puternic edificiul, în aparență solid, dar șubrezit pe dinăuntru” al Monarhiei. Perioada de stabilitate constituțională (1863-1864) a fost mai scurtă decât cea de instabilitate.

Criza din 1865-1867, finalizată prin Ausgleichul dualist, austro-ungar, schimbă constituția liberală centralistă din februarie 1861, înlocuind-o cu constituția dualistă din decembrie 1867. Dar abia se potolesc valurile „impetuoase” ale crizei Ausgleichului dualist că monarhia este cuprinsă de o nouă criză politică, a „Ausgleichului federalist”, care trenează până spre finele anului 1871, când programele federaliste ale cehilor și polonilor, ca și planul trialist urzit de elitele boheme după modelul celui dualist al ungarilor, sunt respinse de Casa Imperială, cu asentimentul coroanei ungare, constituția dualistă rămânând în picioare pentru toată durata de existență a Monarhiei Austro-ungare.

Artizan al autonomiei fostei Țări a Bucovinei și al organului ei legislativ, omul politic Eudoxiu Hurmuzachi, își creează, prin *Discursurile* sale în Dietă, un adevărat portret de

parlamentar și căpitan al Țării: caracter puternic, cunoștințe juridice, politice, filosofice vaste, orizont de cultură impresionant, gândire analitică pe cât de ageră, pe atât de elastică, imaginație bogată, talent oratoric, comportament vertical, onestitate și consecvență în lupta politică, atitudine echidistantă în dirijarea corpului legislativ și implicare cu întreaga ființă în actul de conducere.

Portretul de om politic al istoricului Eudoxiu Hurmuzachi transpare cu claritate din scrierile analize pe care le face vieții deloc liniștite a ducatului și imperiului ori de câte ori, în calitate de Căpitan al Țării, deschide sau închide sesiunile Dietei sau când, în calitate de simplu deputat, atacă teme de actualitate, polemizând la obiect cu preopinienții.

Luptător dărz pentru eliberarea provinciei de sub administrația galițiană, promotor activ al ideilor liberale, centralist convins și adversar neînduplecat al federalismului „lunatic” și prăpăstios (epitetele îi aparțin), bun român, bun austriac și „bun bucovinean”, cum singur se caracterizează, adept consecvent al principiilor naționalismului civic opuse principiilor naționalismului etnic (pe care îl detestă), excelent cunoscător al limbii imperiului, în care își concepe discursurile, cinstitor al limbii materne, în

care își redactează rezumatele și pe care o promovează cu osârdie în Landtag ca limbă a Țării, apologet al libertății însoțite de ordine și disciplină, apărător al constituției și dușman al haosului politic și al absolutismului, scutier al ideii imperiale și admirator sincer al „sublimului Monarh”

Criticul literar Ștefan Hostiuc, vorbind despre mareașul țării Bucovinei Eudoxiu Hurmuzachi

Foto: Nicolae Hauca

Acad. Anatol Hurmuzachi din Chișinău, descendent al celebrei familii, vorbind la dezvelirea plăcii memoriale

Foto: Nicolae Hauca

(considerat „stâlp al constituționalismului”), acesta este Eudoxiu Hurmuzachi – o simbioză de simțire romanică și cultură gotică, spirit latin educat în familie românească și format la școli germane, viță de boier moldovean grefată pe tulpina liberalismului vienez burghez. Un român austriac

EUDOXIU HURMUZACHI – 200 ANI

în togă de parlamentar bucovinean, așa ni-l prezintă cele 28 de discursuri, rostite în 13 ani, pe parcursul a 13 sesiuni din primele trei legislaturi ale Dietei bucovinene.

Oricât de mult s-ar strădui cineva să găsească măcar un rând, în *Discursuri*, în care să fie atacați autonomiștii, zădărnici-i va fi truda, pentru că nu-l va găsi niciodată. Adevărații adversari politici ai centralistului Eudoxiu Hurmuzaki sunt federaliștii, și asta pentru că sunt – cel puțin așa îi vede el – purtători de cuvânt ai „unor neamuri și țări care se supraapreciază cu îngâmfare”. În viziunea sa, aceștia se prezintă ca niște „experimentatori nefericiți” cu ștaif egoist, cu pretenții istorico-politice la o „poziție privilegiată” în Imperiu, cu nepotolite „pofte feudale”, cu dispreț pentru țările mici, pe care ar dori să le șteargă de pe harta imperiului, cu „tendențe descentralizatoare” și chiar cu nesăbuită „invitație la destrămare”. De aceea, pentru Hurmuzachi ideea autonomistă nu era tot una cu ideea federalistă așa cum era ea concepută de politicienii naționaliști din regatele „privelegiate” ale imperiului. Federalismul revendicat de aceștia nu era doar neavantajos pentru națiunile mici ale imperiului, ci chiar păgubos pentru ele.

Aflat în opoziție, în timpul guvernării Hohenwart, deputatul Hurmuzaki îi acuză pe federaliști de toate relele politicii din Imperiu: că încearcă să îmbrace ideea națională în „haina politicii de Ausgleich” pentru a o întoarce „împotriva ei înseși”, că vor să „atomizeze” (termen ironic, reiterat cu insistență de orator) statul sau, ceea ce i se pare și mai grav, că luptă – mai pe față, mai pe din dos, cu bună știință sau involuntar – să desființeze imperiul. Dacă pe cale naturală Monarhia nu a fost în stare să dea naștere unei structuri federale sănătoase, ci în mari chinuri ale facerii, pentru a-și salva viața, a procedat la „cezariana dualistă” (expresie care a stârnit râsete în sala de ședințe a Dietei), prin acest gest ea și-a ratat practic orice șansă de federalizare echitabilă pe viitor. Hurmuzachi a înțeles de la început acest lucru.

Transformarea vulturului austriac, cu un singur cap, în pajură bicefală austro-ungară, a fost calificată de centralistul Eudoxiu Hurmuzachi ca fiind un prim pas spre slăbirea, prin descentralizare, a întregului. Acestui pas el s-a opus cât a putut, sprijinind guvernul antidualist Rainer-Schmerling. Iar când a văzut că-i este peste puteri a i se opune, cu șanse reale de izbândă, în timpul guvernării Belcredi, și că din două rele – planul ministrului Richard Belcredi, de federalizare feudală, inițial „heptarhică”, apoi „pentarhică” a Imperiului, bazat pe principiul exclusivist al dreptului istoric și al divizării națiunilor din Imperiu în „istorice” și „neistorice”, plan prin care Bucovina nu avea nici o șansă de supraviețuire, pe de o parte, și planul Împăratului Franz Josif I de a iniția un Ausgleich numai cu ungurii (urgentat de rușinoasa înfrângere de la Sadowa, 1867, în fața Prusiei) – Hurmuzachi îl preferă pe cel de al doilea. Cel puțin, în acest al doilea plan, Bucovina avea un loc cât de cât asigurat prin constituție. De aceea, rămâne în continuare centralist, punând în strictă dependență integritatea Bucovinei de integritatea Imperiului, chiar și în versiunea cisleithană a acesteia, și ori de câte ori are prilejul nu prididește să sublinieze importanța principiului kantian al unității în diversitate și a raportului politico-filosofic dintre Libertate și Putere.

Putem spune deci cu toată încrederea că Eudoxiu Hurmuzaki a fost un autonomist antifederalist. De unde vine

înverșunata sa luptă antifederalistă în Dieta țării? Din convingerea că națiunile puternice, care cer privilegii în cadrul imperiului, nu pot fi de partea națiunilor mai puțin puternice, a căror poziție în imperiu nu le îngăduie acest lucru. Cât despre respectarea dreptului națiunilor mici

Participanți la dezvelirea plăcii memoriale după sfințirea ei de către Preacernicul părinte Cristian Gabor

Foto: Nicolae Hauce

din cadrul marilor regate ale Monarhiei, cazul românilor transilvăneni sau al altor popoare (chiar și al croaților) din Ungaria vecină, nu face decât să-i întărească și mai mult politicianului Eudoxiu Hurmuzaki convingerile centraliste. Ca om politic responsabil al unei țări mici, proaspăt recunoscute ca Ducat, fără o oligarhie nobiliară puternică, fără tradiții de coroană medievală de talia ungurilor, bohemilor și polonezilor, Eudoxiu Hurmuzaki înțelege foarte bine că șansele de a rămâne subiect al unei eventuale federații sunt practic nule pentru Țara sa.

Eudoxiu Hurmuzaki a luptat atât de mult pentru emanciparea provinciei și a iubit-o atât de tare încât nu a putut admite o nouă variantă de subjugare a ei într-o așa-zisă formulă federalistă. Peste o jumătate de secol, planurile, păguboase pentru Transilvania și Bucovina, de federalizare dezastruoasă a imperiului, urzite spre sfârșitul primului război mondial și agreeate de moștenitorul tronului, au demonstrat cu prisosință că Eudoxiu Hurmuzaki a avut dreptate împotriva lui. Astfel, Bucovina îi datorează primului ei mareșal nu numai emanciparea politico-administrativă, ci și integritatea teritorială, menținută sub două stăpâniri până în anii celui de al doilea război mondial. Prin aceasta, ca și prin realizările sale științifice unanim recunoscute la nivel național, el merită toată admirația bucovinenilor, din toate timpurile.

Evenimentul dezvelirii la Cernăuți a plăcii memoriale a Familiei Hurmuzachi încheie suita de manifestări ocazionate de bicentenarul nașterii istoricului Eudoxiu Hurmuzachi. Cu numai o săptămână în urmă, aici a avut loc un colocviu științific internațional „Personalități bucovinene”, al cărui organizator principal a fost Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți (director, acad. Alexandrina Cernov). La colocviu au ținut comunicări profesori, cercetători științifici, scriitori din Ucraina, Romania, Moldova și Polonia.

Micu CERNUCEAN

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

Cronica activităților culturale
(2009- 2012)

Programul de acțiuni cultural-științifice și artistice întocmit la fiecare început de an de Comitet și aprobat de Adunarea Generală a ghidat activitatea Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Ca și în numerele anterioare, prezentăm aici într-o formă restrânsă principalele activități desfășurate de Filială condrom programului sub genericul „Existență și spiritualitate bucovineană”.

Situația școlii românești din nordul Bucovinei: o dezbatere cu participarea scriitorului Vasile Tărășeanu

Sedința de început de an 2009 a fost conacrată situației învățământului românesc în școlile din localitățile nord-bucovinene locuite compact de români. Invitatul Filialei a fost scriitorul și jurnalistul Vasile Tărășeanu din Cernăuți.

În luarea sa de cuvânt, el a arătat, pe baze statistice, că în regiunea Cernăuți numărul total al școlilor la care predarea materiei se face în limba maternă a scăzut de la 92, câte erau la sfârșitul anilor '80, la 77 câte sunt în prezent. Ministerul Învățământului și Științei din Ucraina și Direcția de Învățământ a Administrației de Stat din regiunea Cernăuți adoptă, de la un timp încoace, di-

geografia și istoria Ucrainei, educația patriotică, ucrainologia; ținerea documentației, scrierea orarelor, programelor de lucru etc. în limba ucraineană, ignorându-se și în acest fel caracterul de școală națională garantat de Constituție; anularea examenelor de absolvire și de admitere în limba română la instituțiile de învățământ superior și la cele medii de specialitate; înlocuirea examenului la limba română, prin care se face admiterea la secția de limba și literatura română a Facultății de Filologie de la Universitatea din Cernăuți, cu limba și literatura ucraineană, precum și la specialitatea învățător de clase primare pentru școlile cu limba română de predare a materiilor.

Analizând și explicând aceste practici, domnul Vasile Tărășeanu a demonstrat participanților la întrunire că ele sunt expresia unei politici discriminatorii de asimilare treptată a minorității românești, de lichidare a învățământului în limba maternă a minoritarilor din Ucraina.

Bucovina și Conferința de pace de la Paris

Împlinirea a 90 de ani de la semnarea Tratatului de pace dintre Puterile Aliate și Austria, prin care aceasta a recunoscut unirea Bucovinei cu România a constituit obiectul unei conferințe ținute de prof. univ. dr. Pavel Țugui în cadrul unei ședințe de filială din prima jumătate a anului 2009. În cadrul sistemului internațional de recunoaștere a reșezărilor unor structuri statale europene, consfințit prin Conferința de Pace de la Paris, pentru Bucovina a prezentat interes Tratatul semnat la Saint-Germain, la 10 septembrie 1919, între învingătorii din primul război mondial (principalele Puteri Aliate și Asociate) și Austria. Astfel, art. 59 prevedea: „Austria renunță, în ce o privește, în favoarea României, la orice drepturi și titluri asupra părții din fostul ducat al Bucovinei, aflate dincoace de frontierele României, așa cum vor fi fixate ulterior de către principalele Puteri Aliate și Asociate”.

Nu insistăm în detaliu asupra Tratatului de la Saint-Germain, întrucât în prezentul număr al revistei se publică textul conferinței domnului prof. univ. dr. Pavel Țugui.

Societatea academică „Junimea” și revista „Junimea literară” la o dată aniversară

Împlinindu-se 130 de ani de la înființarea la Cernăuți a Societății academice „Junimea” și 105 ani de la înființarea revistei „Junimea literară”, respectivele evenimente au fost evocate de criticul literar Ștefan Hostiuc. S-a evidențiat faptul că „Junimea”, prin secțiile ei – literară, muzicală, juridico-economică, teatrală și sportivă – a desfășurat o intensă activitate atât în Cernăuți, cât și în celelalte localități – sate și orașe – bucovinene, organizând conferințe, șezători muzicale, piese de teatru. Presa timpului a consemnat cu fidelitate acțiunea studenților cernăuțeni pentru ridicarea nivelului cultural al locuitorilor Bucovinei, dornici de cultură și artă românească. Așa cum se menționa într-o revistă din perioada respectivă, activitatea culturală a studenților a înscris un capitol de mare înălțare spirituală în nordul țării.

Ședință de filială în Sala de protocol a Universității „Biotera”

Foto: Mihai Onciul

verse dispoziții, ordonanțe, recomandări, regulamente etc. al căror scop este restrângerea rețelei de învățământ în limba română. Această rețea a funcționat în Ucraina de-a lungul a mai multor decenii, practic în toată perioada postbelică, fiind garantată de Constituția Ucrainei Sovietice, iar mai târziu, și de Constituția Ucrainei Suverane, precum și de diferite legi adoptate de Parlamentul republicii. Contrar prevederilor constituționale și legilor în vigoare, sunt puse în practică metode inacceptabile pentru un stat de drept, care conduc la deznaționalizarea elementului etnic minoritar, a menționat vorbitorul. Iată doar câteva dintre acestea: deschiderea claselor ucrainene în școlile cu predare în limba română, astfel încât să fie posibilă desființarea lor tacită din interior (spre exemplu în localitățile Bahrinești, Vancicăuți, Boian, Mămăliga, Noua Suliță); predarea cu tot dinadinsul în limba ucraineană a unor obiecte din programul școlar, precum

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

„Junimea literară”, a menționat vorbitorul, este cea mai importantă revistă de cultură din Bucovina de până la Marea Unire și de după aceasta. Ea a fost înființată în 1904 din inițiativa unor membri ai societății „Junimea”. Scopul revistei a fost acela de a forma și a întreține în Țara Fagilor un public cititor cu gusturi literare rafinate, de a trezi interesul pentru valori literare și progres științific. S-a menționat că revista a avut colaboratori nu numai din interiorul provinciei, ci și din întreg spațiul românesc. Ca editori și redactori, revista i-a avut, la început, pe Ion Nistor și George Tofan. Conștienți de faptul că numai cu forțe locale nu se putea, la acea dată, realiza o revistă literară consistentă, redactorii „Junimii literare” deschid larg paginile publicației autorilor din toate provinciile românești, Mihail Sadoveanu, St. O. Iosif, Emil Gârleanu fiind doar câțiva dintre scriitorii de prestigiu care trimit spre publicare materiale. Dintre cărturarii locului sunt prezenți în paginile revistei T.V. Stefanelli, Simion Florea Marian, Sextil Pușcariu, Emanuil Grigorovitz, mai tinerii Ion Grămadă, G. Rotică ș. a. Nu sunt uitați nici scriitorii bucovineni care nu mai erau în viață, precum promițătorul poet T. Robeanu (alias George Popovici) sau causticul pamfletar Mihai Teliman. Ca ideolog literar, revista l-a avut o bună perioadă de timp pe istoricul și cărturarul Nicolae Iorga, căruia îi consacră în 1911 un număr triplu (7-9). Prin „Junimea literară”, literatura bucovineană și-a scos în evidență substanța națională, etalând cu multă însuflețire legătura ei seculară cu fondul tradițional românesc al provinciei.

Lansare de carte: „Golgota românească”

În primul trimestru al anului 2009 a apărut lucrarea „Golgota românească. Mărturiile bucovinenilor deportați în Siberia” (București, Editura „Vestala”, 2009 – 400 pag.), conținând texte despre deportarea românilor nord-bucovineni, culese și înregistrate între anii 1900 și 2005 de către cernăuțeanul Dumitru Covalciuc, președinte al Societății culturale „Arboroasa”, și publicate în Almanahul „Țara Fagilor” al cărui redactor este tot domnia sa. Îndemnată de scriitorul Ștefan Hostiuc, care-i pune la dispoziție colecția almanahului „Țara Fagilor”, și având asentimentul publicistului Dumitru Covalciuc, o tânără scriitoare din Basarabia, Liliana Corobca (n. 10.10.1975 în Săseni, raionul Călărași, Republica Moldova), doctor în filologie (conducător prof. Nicolae Manolescu), cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Gălinescu”, a selectat mai multe mărturii despre marile deportări din iunie 1941. Autorii mărturiilor, care abia după 20 de ani de surghiun au reușit să se întoarcă la baștină, povestesc cu lux de amănunte împrejurările în care au fost ridicați și trimiși în Siberia, Kazahstan, Komi, și alte regiuni nordice din URSS. Izbitorile în geamuri și uși, năvălirea în case, plânsetul mamelor, țipetele copiilor, despărțirea bărbaților de familie, urcarea în vagoanele de vite, hrana simbolică, în porții mici, din produse de multe ori alterate, apă de băut – stropi de ploaie adunați în gamele, drumul lung de mai multe săptămâni sau chiar luni întregi, cu morți aruncați din tren și nașteri sub privirile tuturor, bebeluși urlând de foame sau murind în fața părinților distruși fizic și sufletește, traiul în bordeie de pământ sau în barăci, oameni împușcați fără avertisment în caz că ieșeau din zona interzisă – toate acestea sunt secvențe din amintirile puținilor supraviețuitori ai calvarului deportărilor staliniste.

Lansarea volumului respectiv s-a făcut într-o adunare generală a Filialei, organizată în comun cu Societatea culturală

„Ținutul Herța”. La 3 octombrie 2009, amfiteatrul pus la dispoziție de Spitalul pentru copii „Grigore Alexandrescu”, prin bunăvoința preotului de la biserica din curtea acestei instituții, s-a umplut cu multă lume doritoare să se întâlnească, pe viu, cu realizatorii acestui volum coordonat de Dumitru Covalciuc.

Dezbateri aprinse în cadrul ședinței Filialei, cu participarea domnilor Ing. Ion Cunoroc (la mijloc, tocmai prins în verva discuției), flancat de diplomatul Irodion Grigorovici (stânga) și prof. Dumitru Curcă (dreapta). În capul mesei – prof. Dumitru Balan

Foto: Mihai Onciul

S-a menționat că almanahul se tipărește din 1992 cu sprijinul Fundației Culturale „Vasile Netea” din Târgu Mureș. La apariția acestei publicații și-a adus contribuția, în diverse perioade, și Societatea pentru cultură.

Coordonatorul almanahului „Țara Fagilor” a vorbit despre anii 1990-2005, în care a cutureierat satele din partea destrunchiată a Bucovinei istorice, din ținutul Herța și nordul Basarabiei, adică din actuala regiune Cernăuți, pentru a restabili, prin sute de pagini de istorie orală, martirajul românilor trădați, pârâți, uitați, lăsați sub o stăpânire străină, ca să fie împruținați prin masacre oribile, întemnițări fără vină, deportări în masă, trimiteri la moarte sigură în cele mai înfiorătoare lagăre de la periferiile imperiului roșu.

Fiind plecată în Germania cu o bursă, îngrijitoarea ediției, Liliana Corobca, nu a putut fi prezentă, alături de autor, sosit special din Cernăuți la acest eveniment.

La lansare au luat cuvântul prof. univ. dr. doc. Ion Gherman, ai cărui părinți au fost deportați în Siberia din cauza refugului său în 1940, și criticul literar Ștefan Hostiuc din Cernăuți.

Publicăm în acest număr de revistă o cronică despre această cutremurătoare carte de mărturii ale represiunii roșii.

(Cronicar)

Expoziție de carte: Mihai Eminescu

Filiala București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina a sărbătorit la 15 ianuarie 2010 împlinirea a 160 de ani de la nașterea poetului național Mihai Eminescu. Sărbătoarea ne-a oferit prilejul să redescoperim unicitatea în diversitate a operei eminesciene și locul ei în universul contemporan al culturii române.

În cadrul ședinței Filialei a avut loc deschiderea unei expoziții de publicații cu tematică eminesciană. Au fost prezentate volumele: D. Vatamaniuc, „Eminescu Manuscrisele jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific - Laborator de creație - Instrument de lucru” (Editura Minerva, București, 1988 -, 374 pag.); P. Țugu, „Eminescu - Creangă - Documente biografice inedite” (Editura Vestala, București, 1996 - 252 pag.);

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

R. Economu, „M. Eminescu în confruntare cu justiția” (Editura Lumina LEX, București, 1993 - 159 pag.); M. Prepeliță, „Ucenic la Eminescu” (Editura „Vasile Cârlova”, București, 1997 - 450 pag.); „Constelația Luceafărului. Sonetele. Scrisorile editate și comentate de P. Creția” (Editura Humanitas, București, 1994 - 255 pag.); V. Z. Teodorescu, „Mihail Eminescu. Simboluri ale cinstirii. Documente din Arhivele Naționale” (București, 2000 - 96 pag.); Lucia Olaru Nenati, „Eminescu. De la muzica poeziei la poezia muzicii”, Ediția a II-a (Editura Gee, Botoșani, 2002 - 125 pag.); Zoe Dumitrescu-Buşulenga, I. Sava: „Eminescu și Muzica” (Editura muzicală, București, 1989 - 200 pag.).

Lucrările expuse fac parte (majoritatea) din generația post-decembristă și sunt elaborări „cu acoperire documentară”, tezaur de istorie literară ce aduc completări la biografiile mai vechi, cum sunt acelea ale lui T. Vârgolici (1989), A.Z.N. Pop (1978), Gh. Bulgăr (1976) ș.a. Lista „bibliotecii Eminescu” este nepuizabilă. Spațiul nu ne-a permis să expunem mai multe exemplare din rafturile personale.

Printre celelalte cărți s-a aflat și un volum de interviuri, proaspăt scos de sub tipar la Cernăuți de scriitorul Grigore Crigan. Volumul a fost gândit special pentru această dată aniversară. Printre cei intervievați se află și criticul literar Ștefan Hostiuc, membru al filialei noastre.

La deschiderea expoziției au vorbit acad. D. Vatamaniuc, eminescolog cunoscut în țară și străinătate, prof. dr. P. Țugui, specialist în literatura bucovineană și exeget al operei lui I. G. Sbiera (profesor al lui Eminescu), scriitorul M. Prepeliță, autor al unor versuri consacrate poetului. O intervenție a doamnei Viorica Ghia ne-a readus în realitatea unor alte paralele - acelea ale detractorilor poeziei și poetului Eminescu. Pe aceștia nici nu merită să-i numim și oricum peste ei se va așterne cenușa uitării ca și peste vechii detractori. Important este că majoritatea covârșitoare a exegeților l-au așezat pe Eminescu pe soclul „unui izolat în gloria lui nealterată”, așa cum îl vede și prozatoarea Hortensia Papadat-Bengescu, „ca un profet cu discipoli și erezi”, ea însăși parte „din generația fericită care a primit de-a dreptul dezvăluirea fabuloasă a Poeziei prin opera lui Mihai Eminescu”.

(A. L.)

O temă incitantă: I. G. Sbiera și debutul gimnazistului Eminovici

În intervenția sa pe marginea mult discutatului debut literar al poetului Mihai Eminescu, la acea vreme gimnazist la Cernăuți, prof. univ. dr. P. Țugui a ținut să readucă în discuție spinoasă problemă a debutului lui Eminescu. Reproducem în continuare expozeul domniei sale:

Despre meritele lui I.G. Sbiera în realizarea debutului literar al lui Mihai Eminescu am scris în cartea *Povești și poezii populare românești*, apărută la Editura Minerva, în 1971, unde m-am referit la celebra „broșurică”, *Laecrimioarele învațate de gimnaziști de'n Cernăuți la mormântul prea iubitului profesoriu Arune Pumnul raepaeusat într'a 12/24 Ianuarie 1866*, broșurică apărută la Cernăuți în ziua de 27 ianuarie 1866, din inițiativa profesorului I. G. Sbiera, suplinitor al răposatului profesor. Era și firesc ca inițiatorul ediției să aibă grijă de ea până la capăt: să-i fie alcătuitor, îngrijitor și editor.

Se știe că, în pofida acestui adevăr istoric, unii eminescologi mai vechi sau mai noi, precum și unii autori de antologii

și manuale, ignoră meritul profesorului I. G. Sbiera în stimularea elevului M. Eminoviciu de a scrie și publica versuri. I. G. Sbiera a fost profesorul de limba și literatura română al elevului M. Eminoviciu. El a fost printre primii care au apreciat compunerile lirice ale gimnazistului din Ipotești, introducându-le chiar în primele pagini ale broșurii editate în memoria lui Aron Pumnul.

Referitor la rolul lui I. G. Sbiera în realizarea debutului literar al poetului nostru național, T. V. Stefanelli, prieten bun cu tânărul Eminescu, scrie: „După cetire, îmi spuse singur (M. Eminoviciu - n. n.) că începutul strofei a doua, adică «Metalica vibrândă a clopotelor jale» nu-i place, dar nu mai are timp să prefacă poezia, căci trebuie să o predea profesorului Sbiera”.

„Broșurica” cuprinde cinci poezii în limba română, a doua fiind semnată de „M. Eminoviciu, privatist”, a treia de „Șt. Ștefureac, VI cl.” și a cincea de „I. Jeremievici, V cl.”.

Pentru poeziile numerotate cu cifra romană „I” („O stea încântătoare a învierii tale”) și cu cifra romană „IV” („În vârsta-ți baerbaetească când pentru Românime”), I. G. Sbiera, ca alcătuitor al cărții, nu trece numele autorului, înlocuindu-l cu semnul „XXX”.

Dintre eminescologii din cele două decenii interbelice, doar Aurel Vasiliu, profesor la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, a

Vernisajul expoziției de grafică la versurile poemului eminescian „Luceafărul”, (autor Ioan Ștefiuc), patronată de Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina.

Foto: Antoaneta Lucașciuc

stăruit asupra celor două poezii nesemnate, afirmând că versurile numerotate „I” sunt „asemănătoare” cu cele din poezia „II” semnată de M. Eminoviciu (Aurel Vasiliu, *Bucovina în viața și opera lui Mihai Eminescu*, Cernăuți, 1943, p. 228). Personal, am împărtășit, în ediția citată mai sus, opinia lui Aurel Vasiliu.

Problema atribuirii celor două poezii fără autor din *Laecrimioarele...* e reluată, într-o cercetare aplicată, de către George Muntean, în lucrarea *Poezii de Eminescu?*. Articolul apare, sub genericul „O ipoteză bibliografică”, în *România literară* nr.6 din 7 februarie 1991 (p. 9). Am analizat pe larg această ipoteză în cap. „Despre debutul literar al lui Eminescu” din ediția: Teodor V. Stefanelli, Radu I. Sbiera, Samoil I. Isopescu, *Amintiri despre Eminescu. Profesori și colegi bucovineni ai lui Eminescu*, ediție îngrijită, prefete, microbio-grafii, note, bibliografie și postfață de Pavel Țugui (Craiova, Editura „Scrisul Românesc”, 1996, p. 318-323).

Remarcând meritul lui George Muntean de a relua discuțiile în jurul debutului literar al lui Eminescu, am demonstrat

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

că aserțiunea domniei sale privind paternitatea eminesciană asupra poeziei „I” – nesemnată – din broșură, nu e lipsită de teme. În acest sens am adus argumente de ordin filologic și artistic. Spre exemplu, verbele ce redau mișcarea sau sugerează tristețea, durerea, dar și admirația sunt comune sau, cel puțin, înrudite în primele două poezii din broșură: poezia „I”, nesemnată, având în loc de nume de autor un semn convențional – „XXX” (*s-au stins; ne-au străbătut; dorim;*

Ședință de filială, cu profesoarele Cuța Trandafir și Viorica Ghia – în prim plan
Foto: Ștefan Hostiuc

devine; să plângem – repetate de 2 ori, *moare; zace; cuprinde, lățise* – folosite o singură dată), și poezia „II” semnată de M. Eminoviciu (*se stinse* – repetat de 3 ori; *vuiește, sună, păși; ne-a lăsat, te-ai dus; ’ntoarnă; plânge* – repetate de 2 ori, *păși, se duse; urmeze, varsă* – folosite o singură dată).

Cu toate că învăța româna cu Pumnul și Sbiera, promotori ai latinizării excesive a limbii literare standard, Eminescu, la cei 16 ani ai săi, folosește limbajul scriitorilor moldoveni care înțeleg să respecte legile nescrise ale limbii vii, vorbite de popor, fără a proceda la rejectarea elementelor de origine nelatină, intrate în uzul lingvistic românesc de-a lungul veacurilor și încetățenite perfect în limba țării. Astfel, în unul din versurile sale, „Ce-i sâmt național”, din poezia „II” din broșură, elevul Eminoviciu scrie „național”, nicidecum „naeciunal”, cum scriu colegii săi Ștefureac și Ieremievi. I. G. Sbiera a inclus, după poezia „I”, semnul „XXX”, cu trimitere la autorul compunerii „II”, semnată de „M. Eminoviciu”, evitând astfel tipărirea repetată a numelui.

De aceea, susțin „ipoteza” lui George Muntean că ambele poezii, notate „I” și „II” din „Laecrimioarele...” aparțin lui Eminescu și trebuie incluse în Opera eminesciană ca poezii reprezentând adevăratul său debut literar, a subliniat istoricul literar Pavel Țugui

Despre paternitatea poeziilor „I” și „IV” din „Laecrimioarele învățăceilor”

Dar George Muntean, a ținut să menționeze în continuare profesorul Țugui, nu se oprește aici. El ia în discuție și paternitatea poeziei „IV” (*În vârsta-ți bărbătească*) din aceeași broșură, „înclinând” să creadă, prin extindere, că și acest text i-ar aparține lui Eminescu. Analiza realizată de noi infirmă această supoziție. Argumentele noastre sunt următoarele: în poezia „IV” există unele vocabule, precum *amă, naeciune, esprijoană, studinți, fătala*, care nu apar în niciun text eminescian cunoscut până acum.

Compararea vocabularului celor două poezii, numerotate de I. G. Sbiera „IV” și „V”, ultima semnată „I. Ieremievi...”,

demonstrează că ambele aparțin aceluiași autor: I. Ieremievi. Astfel, în poezia „IV”, nesemnată, marcată cu „XXX” în loc de autor, găsim expresiile *sprijoana Românilor; scump părinte; scumpule părinte; părinte-o vom amă*, care consună cu expresiile *un luceafăr răsare; Luceafărul ne dă îndemn; om mare; Sufletul de inger; Izvorul de lumină* din poezia „V” semnată „I. Ieremievi”. În poezia „II” semnată „M. Eminoviciu” apare sintagma „...atâtea inimi sfinte...”, pe când în poezia „IV”, nesemnată, pe care George Muntean ar „înclina” să o atribuiască lui Eminescu, apare sintagma: „imne de’n inime”. Scrierea din urmă este proprie pumnuliștilor în frunte cu I. G. Sbiera, neîmpărtășită de M. Eminoviciu. Ceilalți colegi ai săi, bucovinenii I. Ieremievi și Șt. Ștefureac, o împărtășesc.

Toate acestea și alte fapte filologice mă determină să susțin că poezia notată „IV” și însemnată „XXX” aparține lui I. Ieremievi. Editorul I. G. Sbiera a inclus-o în „broșurică” *înaintea* versurilor semnate de I. Ieremievi. În cazul poeziilor „IV” (nesemnată) și „V” (semnată I. Ieremievi) trebuie să procedăm la fel ca și în cazul primelor două poezii – „I” (nesemnată) și „II” (semnată „M. Eminoviciu”) și să admitem că două din ele aparțin lui Eminescu („I” și „II”) și două lui I. Ieremievi („IV” și „V”). Nu văd cum am putea proceda altfel.

Considerațiile profesorului Țugui au găsit un viu ecou la publicul din sală, adunat pentru a cinsti memoria celui mai important poet al românilor, descendent dintr-o familie de bucovineni, școlit la Cernăuți.

Mircea Streinul: 100 de ani de la naștere

Centenarul nașterii lui Mircea Streinul a prilejuit o evocare, în cadrul Filialei, a celui care a fost cel mai important scriitor bucovinean din interbelic românesc la Cernăuți, coleg de liceu („Aron Pumnul”, 1920-1928) cu regretatul academician Radu Grigorovici, fost președinte de onoare al Societății noastre. Conform planului de activități al Filialei, un expozeu despre viața și opera scriitorului bucovinean a fost prezentat, în cadrul unei ședințe găzduite de școala „Elena Văcărescu” din capitală, de către criticul literar Ștefan Hostiuc.

Unii scriitori, a spus vorbitorul, își încep cariera literară cu producții poetice, apoi se profilează pe proză, cu care își rotunjesc întreaga carieră, practicând, totodată, și comentariul literar. Mircea Streinul a publicat peste 40 de titluri de lucrări (vezi Liviu Papuc, *Postfața* la romanul „Lupul din țara huțulilor”, 1995 - ediție îngrijită de domnia sa). A început cu poezie, debutând cu volumul „Carte de iconar” (1933). Au urmat alte volume de versuri: „Itinerar cu anexe în vis” (1934), „Tarot sau Călătoria omului” (1935), „Divertisment” (1936), „Zece cuvinte ale fericitului Francisc de Assisi” (1936), „Comentarii lirice la Poeme într-un vers de Ion Pillat” (1937), „Corbul de aur” (1938). După un deceniu de activitate poetică și promovare a propriei doctrine a goticului bucovinean, Mircea Streinul își adună opera lirică într-un prim volum, „Opera lirică (1929-1939)” (Cernăuți, 1939), care nu a mai fost urmat de volumul II, poetul fiind în continuare preocupat de proză. Începe cu o nuvelă, „Aventura domnișoarei Zenobia Magheru” (1938) și continuă cu o serie de romane, apărute unul după altul, la un interval de un an (cu excepția anului tragic pentru Bucovina, care a fost 1940), începând cu 1939 și terminând cu 1944: „Ion Aluion” (1938, reluat sub titlul „Somnul negru”, 1941), „Lupul din țara Huțulilor” (1939), „Guzli sau Tsu-Tsui” (1939), „Viața în pădure” (1939), „Drama

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

casei Timotei" (1941), „Prăvălia diavolului" (1942), „Soarele răsare noaptea" (1943), „Băieți de fată" (1944). Seria ar fi fost continuată cu alte titluri dacă nu se întâmplau două nenorociri în viața scriitorului: tuberculoza care-l măcina și comunismul care bătea la ușa istoriei. Survenită în aprilie 1945, la Sanatoriul „Filaret" din București, moartea fostului redactor al revistei „Iconar" din Cernăuți, îl scutește de anii grei de temniță, care ar fi urmat cu siguranță dacă rămânea în viață.

Criticul Ștefan Hostiuc a ținut să scoată în evidență și faptul că de numele lui Mircea Streinul se leagă cunoscuta mișcare literară Iconar, cu al ei „gotic bucovinean", doctrină poetică rezultând din specificul etnocultural al nordului mol-

Poetul Vasile Ursache, bucovinean din părțile Câmpulungului, în dialog cu aviatorul Marin Rădoi, oltean din părțile Piteștiului, la o șuetă, după vernisajul unei expoziții de fotografii de epocă din Bucovina nordică, realizată de colecționarul Corneliu Beda și găzduită de Casa de cultură a Ministerului de Interne (director- col. Vasile Ursache)
Foto: Ștefan Hostiuc

dav, fondată și promovată cu inspirație (mai curând poetică decât teoretică) de către poetul care a dat nume și a insuflat viață mișcării. La ea a aderat floarea literaților bucovineni din generația interbelică – Iulian Vesper, Traian Chelariu, George Drumur, Gheorghe Antonescu ș. a.

Mircea Streinul a fost la vremea sa cel mai apreciat scriitor bucovinean. „Dintre poeții bucovineni, desigur, Mircea Streinul rămâne cel mai reprezentativ", conchide Ion Negoitescu. La fel, Virgil Carianopol, estimează că „Mircea Streinul, acest cântăreț al neuitatei Bucovine, este un mare scriitor". Perpessicius vede în Mircea Streinul un factor implicat în opera de renaștere a Bucovinei istorice după Marea Unire: „În opera aceasta de replămădire și reoglindire a noii Bucovine, d. Mircea Streinul își are partea sa de contribuție și merit, atât prin bogăția, cât și prin calitatea manifestărilor sale poetice".

Deși în ultimii ani s-a scris mult despre Mircea Streinul, opera sa rămâne încă necunoscută marelui public, câtă vreme întârzie să fie reeditată și difuzată cum se cuvine. Ar fi cazul să se purceadă la pregătirea unei ediții critice a operei scriitorului, a spus în încheiere criticul literar Ștefan Hostiuc.

O ultimă întâlnire cu graficiana Hortensia Masichievici-Mișu (1920-2010)

Un eveniment deosebit pentru membrii Filialei noastre a fost expoziția de grafică a pictoriței nonagenare Hortensia Masichievici-Mișu, care ne-a părăsit de curând, îndurerând sufletele celor care au cunoscut-o. Vernisajul expoziției, organizat de editura Anima în sala „Galateca" de la Biblioteca Centrală

Universitară a avut loc în data de 6 aprilie 2009. Vernisajul a fost însoțit de lansarea unor albume de grafică și a unor cărți de memorii semnate de pictoriță și de tatăl ei, Partenie Masichievici, fost secretar general al Camerei de Comerț și Industrie din Cernăuți, artist discret, pasionat de artele plastice, de poezie și muzică. Cinstind memoria tatălui, Hortensia Masichievici-Mișu a expus și câteva gravuri aparținând lui Partenie Masichievici (n. 1887, Cuciurul Mare – m. 1952, Caransebeș).

Partenie Masichievici a studiat la Cernăuți dreptul, dar a făcut, pentru inima lui, și conservatorul. A cultivat în familie dragostea pentru artă. Și nu e deloc întâmplător că fiica sa mai mică, Hortensia, după ce absolvă Facultatea de drept la Cernăuți, în perioada interbelică, se dedică, după război, artelor plastice, devenind la București „elevă" a lui Camil Ressu la Academia de Arte Frumoase. Carierei de magistrat îi ia locul o strălucită carieră de artist plastic. Iar în anii din urmă, își încearcă talentul și în beletristică, dând viață unor proze memorialistice cu valoare documentară deosebită pentru reconstituirea climatului cultural care guverna societatea cernăuțeană în perioada interbelică.

Artista s-a bucurat de numeroase expoziții personale, atât în țară, cât și în străinătate. În anii din urmă, a lucrat grafică la calculator, demonstrând o mare deschidere față de noile tehnici de lucru în domeniul artelor plastice.

Creația pictoriței Hortensia Masichievici-Mișu a fost apreciată de colegii de breaslă, iar criticii de artă s-au exprimat în termeni elogioși față de lucrările expuse pe simeze. Mai multe academii și uniuni de creație i-au acordat distincții. Le vom trece în revistă în ordinea obținerii lor: medalia „Meritul Cultural clasa I" (1968), medalia de aur pentru gravură a Academiei „Tommaso Campanella" din Roma (1968), premiul pentru grafică al Uniunii Artiștilor Plastici din București (1992), premiul „Ioan Andreescu" al Academiei Române (1998), premiul onorific al Trienalei de gravură de la Chamalière – Franța, (2000), ordinul „Meritul Cultural în gradul de Mare Ofițer, categoria Arte Plastice" (2004).

Membri ai Societății pentru Cultură, participanți la vernisajul expoziției de grafică a pictoriței nonagenare Hortensia Masichievici-Mișu și a tatălui ei, Partenie Masichievici, fost secretar general al Camerei de Comerț și Industrie din Cernăuți.

Foto: R. Marchidan

Educată, la Cernăuți, în spiritul multicultural tradițional, posedând la perfecție, alături de limba română, și limba germană, a scris și a publicat în țară și străinătate mai multe cărți de proză scurtă, având ca reper esențial propria viață. Le vom trece și pe acestea în revistă în ordinea apariției lor: „Destinul unui pian" (în germană), în „Von Reichenbach bis Buenos Aires"

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

(Heidelberg, Akademie für Ältere, 1996), „O casă uitată”, în vol. „Povestea caselor” (București, Editura Simetria, 1999), „Microbul și alte povestiri adevărate” (București, Editura Anima, 2003), „Povestiri mai mult sau mai puțin adevărate” (Ibidem, 2004). Dintre edițiile de artă plastică, menționăm: „Hortensia Masichievici-Mișu”, album (2002), „Expoziție retrospectivă (București, Editura Simetria, 2002), „Răsfărângeri”, desene (2005), „În umbra tăcerii” (București, Editura Anima, 2006), „O carte cu poze, o carte cu povestiri sau o profesiune de credință?” (Ibidem, 2008). Ultima lucrare a fost redactată, cum a menționat la vernisaj Matei Stârcea-Crăciun, „la augusta vârstă de 90 de ani” și reprezintă „ipostaze ale senectuții luminoase și fecunde”.

Amfitrionul expoziției, doamna Suzana Holan, prezentând grafica și lucrările literare expuse în sala „Galateca” ale Bibliotecii Centrale Universitare București, a atras atenția celor prezenți, între care și mai mulți membri ai societății noastre în frunte cu președintele ei, ing. Mircea Irimescu, deputat în Parlamentul României, că avem în față „o operă de o perfectă sinceritate și autenticitate – lipsită de orice fel de teribilisme – și totodată de o surprinzătoare varietate. Autoarea știe să găsească monumentalul în cotidian, trece ușor de la registrul terifiantului la cel al ironicului, poate reda în egală măsură filozoficul sau anecdoticul, forța implacabilă a istoriei sau farmecul gingaș al obiectelor și ființelor minuscule din imediata noastră apropiere. Și toate acestea cu o desăvârșită grație. Un destin cultural unic în felul său”.

De mai mulți ani, Școala generală „Elena Văcărescu” din București găzduiește, prin bunăvoința directorului Viorica Draga, ședințele Filialei, oferindu-i în acest scop săli de clasă spațioase

Foto: Antoaneta Lucașciuc

Artista s-a stins din viață la 12 ianuarie 2010, luând cu ea un noian de amintiri despre vechea societate cernăuțeană, pe care nu a reușit să le aștearnă pe hârtie. Directoarea editurii „Anima”, Suzana Holan, o apropiată a artistei, ne confirmă că are în stoc mai multe albume și cărți ale Hortensiei Masichievici-Mișu, toate remarcându-se printr-un aspect poligrafic de excepție, și este gata să răspundă oricărei solicitări din partea admiratorilor graficienei.

O seară bucovineană la Muzeul Țăranului Român din București

Prin grija domnului avocat Eugen Patraș și a soției sale, Ludmila, a fost organizată, în sala Muzeului Țăranului Român, o seară cultural-artistică cu personalități și artiști amatori din Cernăuți, precum și cu studenți din nordul Bucovinei, aflați la studii la Universitatea de Muzică din București.

Activitatea a fost moderată de domnișoara Rodica Cojocaru, doctor în filologie. Au luat cuvântul: dna Alexandrina Cernov,

Domnul Eugen Dușceac și doamna Viorica Ghia, discutând probleme de actualitate privind viața Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina - Filiala București

Foto: Ștefan Hostiuc

membru de onoare al Academiei Române, și poetul Vasile Tărățeanu. Cei doi vorbitori au analizat situația complicată a învățământului românesc în Ucraina. În acest context s-a vorbit și despre tentativele de reintroducere în școală a pseudoconceptului de tristă amintire „limbă moldovenească”, în jurul căruia comuniștii au urzit o doctrină mai curând politică decât lingvistică, pe care au promovat-o până la destrămarea URSS-ului. De fapt, pseudoconceptul de limbă moldovenească scos acum de la naftalină este o moștenire de la vechiul regim. El a fost folosit cu scop politic în sensul separării artificiale a moldovenilor de români și demonstrării cu orice preț a legitimității R.S.S. Moldovenești.

Sfidând argumentele lingviștilor, câțiva agronomi și foști activiști de partid au readus în discuție, în Ucraina, problema „limbii moldovenești” ca limbă diferită de limba română. Îndemnați de cine trebuie, ei s-au întrunit într-o Asociație național-culturală a moldovenilor din Ucraina, care s-a adresat printr-o scrisoare administrației de stat ucrainene de a găsi căi de rezolvare și de a pregăti documentele normative și juridice spre a rezolva „problemele” comunității „moldovenești” din Ucraina. Respectiva misivă încearcă să argumenteze „deosebiri” de cultură, limbă, folclor și istorie dintre români și moldoveni. Deși în școli se studiază limba română, se pare că unele cercuri ale puterii agreează ideea celor două limbi diferite conducându-se după dictonul latin: „divide et impera”, ceea ce în limba română – care este și a moldovenilor, și a oltenilor, și a ardelenilor, și a bănațenilor, și a bucovinenilor – înseamnă „dezbină și stăpânește”. Așa mai da politică lingvistică pentru minoritari, promovată de agronomi și girată de absolvenți ai defunctei Școli superioare de partid (comunist) de la Kiev, deveniți între timp lideri de opinie la Cernăuți!

Reprezentanții intelectualității românești din regiune au luat atitudine împotriva aberantelor teze ale respectivilor pseudolingviști, exprimându-se în sprijinul științei filologice internaționale că nu poate să existe decât limba română. Limba „moldovenească” e un anacronism menținut în uz de politicienii imperiului țarist, preluat în aceleași, ca pe timpuri, scopuri po-

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

litice de justificare a smulgerii Basarabiei de la Moldova, vasală atunci Porții Otomane.

Comunitatea românească din Ucraina, prin reprezentanții săi legitimi, s-a adresat conducerii Republicii Moldova pentru a discuta în Parlament această problemă vitală pentru unitatea neamului românesc și a restabili adevărul științific, decretând ca limbă oficială *limba română*, cum e și denumită, de altminteri, ca obiect de studiu în școlile din republica vecină.

În continuarea seriei cultural-artistice, ziarista Carolina Jitaru din Cernăuți a prezentat un recital de muzică folk pe versurile profesorului său, regretatul poet cernăuțean Grigore Bostan. Vii aplauze a stârnit și tânărul Alexandru Tărățeanu, care a interpretat melodiile „Limba mamei” pe versuri de Grigore Vieru și „Rugă pentru părinți” pe versuri de Adrian Păunescu. Un grup de cinci studenți din nordul Bucovinei, aflați la studii în București, la Universitatea de Muzică, a prezentat un putpuriu de muzică clasică, ușoară și jazz.

Ținuta deosebită a soliștilor care au menținut atmosfera de sărbătoare a acestei întruniri bucovinene a fost răsplătită cu lungi și vii aplauze.

Simpozionul „70 de ani de la notele ultimative ale guvernului sovietic”

În iunie 2010 s-au împlinit 70 de ani de când, în urma notelor ultimative ale guvernului sovietic adresate guvernului român, Armata Roșie a ocupat Basarabia, precum și o parte din Bucovina istorică și din județul Dorohoi (Ținutul Herței), aparținând Regatului României. Pentru a nu da uitării acest tragic eveniment care a dus la prăbușirea României Mari, Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina – Filiala București, împreună cu Asociația Culturală „Pro Basarabia și Bucovina” au organizat în data de 26 iunie 2010 un Simpozion, care s-a ținut în Sala de spectacole a Asociației Generale a Inginerilor din România (AGIR). Lucrările Simpozionului au fost moderate de col. (r) prof. George Galan, președinte al Filialei București a SCLRB.

Au răspuns invitației și au prezentat comunicări acad. Florin Constantiniu („Notele ultimative ale guvernului sovietic adresate guvernului regal român”), col. (r) Gheorghe Vartic („Aspecte privind comportamentul armatei sovietice de ocupație și situația instituțiilor militare române pe timpul retragerii”). Tabloul sinoptic al anului de ocupație 1940-1941 a fost descris, pentru Basarabia, de către doamna Viorica Olaru-Cemărtan, dr. în istorie din Chișinău, pentru Bucovina, de către prof. univ. dr. Ștefan Purici, decan la Facultatea de Istorie și Geografie de la Universitatea

„Ștefan cel Mare” din Suceava, iar pentru Ținutul Herța, de către prof. univ. dr. docent Ion Gherman, președinte fondator al Asociației Culturale „Ținutul Herța”. Unele comunicări ținute în cadrul simpozionului vor fi publicate, într-o formă prescurtată, în revista noastră. În actuala ediție publicăm comunicarea prof. Purici.

Luna Bucovinei

Luna Bucovinei a încheiat șirul acțiunilor cultural-științifice și artistice desfășurate pe parcursul celor doi ani trecuți în revistă. Adunarea Festivă din 28 noiembrie 2010 a fost consacrată aniversării a 92-a a revenirii Bucovinei la patria istorică. Adunarea s-a ținut în sala de spectacole AGIR. Raportul a fost prezentat de col. (r) prof. George Galan, președintele Filialei București.

Au mai luat cuvântul acad. Alexandrina Cernov și scriitorul Vasile Tărățeanu, ambii din Cernăuți, care au prezentat aspecte ale vieții comunității românești din regiunea Cernăuți. De asemenea au avut scurte intervenții domnii: Nicolae Lupan, președinte al Asociației Mondiale „Pro Basarabia și Bucovina”, a cărui biografie e strâns legată de Cernăuți, dr. în istorie Ion Constantin, cercetător științific principal la Academia Română.

Solemnitatea s-a încheiat cu un scurt program artistic cu participarea solistei de operă Jasmina Stângan, pianista Magda Geambașu și interpreta de muzică populară Mioara Bârsan.

Anul 2011: evenimente culturale

Ședință comună cu Asociația „Pro Basarabia și Bucovina” (8 februarie 2011) ♦ Adunarea Generală de dare de seamă și alegeri

Luna Bucovinei. Adunare Solemnă cu participarea colegilor Gabriela Iov-Jelenisz și Vasile Căpățână de la Asociația culturală „Pro Basarabia și Bucovina”

Foto: Antoaneta Lucașciuc

a Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina (Rădăuți, martie 2011), la care Filiala București a trimis delegați, iar președintele acesteia, col. (r) George Galan, a prezentat o informare privind activitatea filialei în perioada raportată. La adunare, președintele Filialei, George Galan, a fost ales vicepreședinte al Societății ♦ Ședință de filială (5 martie 2011). Dezbateri pe marginea planului de acțiuni stabilite de Adunarea Generală de la Rădăuți în vederea sărbătoririi a 150 de ani de la înființarea Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina (Cernăuți, 1 mai 1862) și a două decenii de la reactivarea Societății (Gălănești, 1991) ♦ Ședință de comitet pentru pregătirea unui nou număr al revistei „Mesager bucovinean” consacrat aniversării a 150-a Societății (24 martie 2011) ♦ Ședință de filială (14 mai

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

2011). Prof. N. Adăniloae prezintă comunicarea „Nicolae Iorga și Bucovina”, iar diplomatul Irodion Grigorovici prezintă cartea sa de memorii „Confesiunile unui bucovinean” (București, Editura Printech, 2011) ♦ Simpozion „Radu Grigorovici - 100 de ani de la naștere” (Cernăuți, 12-14 septembrie 2011). Prezintă comunicări: prof. dr. Pavel Țugui, scriitorul Ștefan Hostiuc, prof. George Galan ♦ Ședință de filială la Jockey Club București, patronat de Tudor Verona.

Celebrarea centenarului nașterii academicianului-lui Radu Grigorovici, fost președinte de onoare al Societății (vorbitori: acad. Dimitrie Vatamaniuc, prof. Rodica Marchidan, fiica lui Radu Grigorovici ș.a.), și aniversarea prof. dr. Nicolai Pomohaci, vicepreședinte al Filialei, la împlinirea vârstei rotunde de 80 ani (Laudatio – scriitor Ștefan Hostiuc) ♦ Ședință de filială în Sala de protocol a Universității Biotera București (19 octombrie 2011). Sărbătorirea prof. univ. dr. Pavel Țugui, la 90 de ani (Laudatio – prof. dr. Nichita Adăniloae; iau cuvântul, de asemenea, prof. dr. Dumitru Balan, criticul literar Ștefan Hostiuc, ing. Liviu Fendrihan ș.a.) și a scriitorului Ștefan Hostiuc, la 60 de ani (Laudatio – col (r) prof. George Galan, iau cuvântul, de asemenea, prof. Antoaneta Lucașciuc, prof. univ. dr. Dumitru Balan ș.a.) ♦ Simpozionul internațional „Grigore Bostan – 70 ani” (Cernăuți, 10-12 octombrie). Criticul literar Ștefan Hostiuc prezintă comunicarea „Dilemele poeziei lui Ion Vatamanu” (Ion Vatamanu s-a născut la Costiceni, reg. Cernăuți, a fost deputat în parlamentul Rep. Moldova din prima legislatură; împreună cu Arcadie Suceveanu, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, a participat la adunarea de constituire a Societății „Mihai Eminescu” din Cernăuți, fiind unul din fondatorii ei) ♦ Ședință omagială la Muzeul Literaturii Române. Sărbătorirea acad. Dumitru Vatamaniuc, critic și istoric literar, și a prof. Pavel Țugui, la împlinirea vârstei de 90 de ani. Prof. Țugui a primit, cu această ocazie, un premiu pentru noua sa lucrare, „File de Istorie Culturală (Fapte, confruntări, documente)”-Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și artă, București, 2009 ♦ Ședință la Societatea Română de Istoria Medicinii cu o comunicare despre medici și farmaciști din Bucovina, ținută de prof. Antoaneta Lucașciuc, membră în Comitetul de conducere al Filialei noastre ♦ Lansare de carte: prezentarea monografiei „Ciprian Porumbescu”, ilustrată copios cu fotografii de epocă, realizată într-o ținută grafică de excepție. Autor Nina Cionca, nepoată de la sora marelui compozitor bucovinean. Despre valoarea lucrării a vorbit prof. univ. dr. Pavel Țugui. A luat cuvântul, de asemenea, autoarea, membră a filialei noastre.

Antoaneta Lucașciuc, membru al Colegiului de redacție al revistei „Mesager bucovinean”, și domnișoara Corobceanu, absolventă a facultății de medicină din București, originară din Basarabia, interpretează de muzică populară, invitată în mai multe rânduri să prezinte recitaluri folclorice în cadrul spectacolelor organizate de Societatea pentru Cultură

Foto: Ștefan Hostiuc

Comemorarea lui Teofil Sauciuc-Săveanu la Jockey Club

În ambianța elegantă din saloanele Jockey Club București a fost comemorat, la 22 octombrie 2011, unul dintre cei mai aleși oameni de știință și cultură pe care i-a dat pământul Bucovinei: prof. dr. docent Teofil Sauciuc-Săveanu (1884-1971).

La invitația președintelui prof. col. (r.) G. Galan, generoasă gazdă, directorul clubului, Tudor Verona, a deschis prima pagină biografică a celui care a fost chiar bunicul său. Este recunoscător conducerii Societății noastre pentru inițiativa de a-l omagia pe cel care, prin ergografia sa, a ajuns la înalte titluri științifice de nivel european și național (membru corespondent al Academiei Române în 1945).

În același context a adresat cuvinte de mulțumire dl. prof. dr. ing. V. Ciofu, autorul unei monografii în manuscris (elaborată în 1983-1984) care cuprinde viața și activitatea savantului arheolog. Domnia sa a subliniat faptul că, în perioada de reclusiune comunistă, când a scris monografia, nu s-au putut arăta și cele două perioade de detenție în închisorile din Sighet și Râmnicul Sărat (1947 și, respectiv, 1950 – 1956).

Tudor Verona a relatat despre victimizarea celor mai apropiate rude ale profesorului care au trecut și ele prin închisorile regimului „democrat”: fiica, Carmen Verona, născută Săveanu, frații Nicolae și Emanoil Săveanu; nepotul Lucius Săveanu.

În continuare autorul biografiei, prof. dr. ing. V. Ciofu, a prezentat rezumatul acestei lucrări, dezvăluindu-ne și demersurile eșuate în încercarea de a o reda tiparului. Cornelii Coposu, președintele Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat, îi scria autorului la 23 februarie 1992: „Am citit cu mare atenție portretul, precum și relatarea vieții și activității prodigioase a

O intervenție din sală – doamna inginer Adriana Harasim

Foto: Antoaneta Lucașciuc

frunzașului nostru prof. Săveanu și consider că editarea unui volum omagial care să integreze activitatea și meritele lui deosebite este o justă reparație care se aduce unei personalități de importanță majoră din istoria politicii interbelice a României”.

Teofil Sauciuc-Săveanu, istoric, arheolog, epigrafist și numismat, a fost în interbelic Președintele filialei bucovinene a Partidului Național Țărănesc.

În interviul „De vorbă cu nonagenarul Tit Gheorghian, fiul dr. Octavian Gheorghian, unul dintre artizanii Unirii Bucovinei cu Țara, în 1918” publicat în „Mesager bucovinean” (nr. 8/2004), reporterul a surprins o bogăție de mărturii pe care juristul Tit Teodor Gheorghian (1914-2008), cernăuțean, le povestea în cascadă: „Tata era liberal, dar se avea foarte bine

(Cronicar)

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

cu Teofil Sauciuc-Săveanu, țărânist, căruia i-am fost și eu apropiat. Am jucat cu el și taroc, în refugiu.” Apropierea lui Tit Gheorghian de familia profesorului universitar Teofil Sauciuc-Săveanu s-a făcut și prin fostul său profesor de franceză de la Liceul „Aron Pumnul”, din Cernăuți, unde a cunoscut-o, la „un Sfânt Vasile” chiar pe fiica acestuia, Carmen (căsătorită Verona), „o fată deosebită care i-a rămas prietenă bună pe viață”. Un medalion despre profesorul Sauciuc-Săveanu vom publica în numărul următor al revistei noastre.

(A.L.)

Adunare solemnă: 93 de ani de la revenirea Bucovinei la patria istorică

Adunarea Solemnă dedicată Zilei naționale a României și împlinirii a 93 de ani de la revenirea Bucovinei la Patria Mamă (Sala de festivități AGIR cu sediul în Piața Romană, București, 28 noiembrie 2011). Au participat, în calitate de invitați ai Fili-

Col. (r) prof. George Galan, președinte al Filialei București a SCLRB, moderând ultima acțiune culturală din viața sa – Adunarea Solemnă din 28 noiembrie 2011

Foto: Dumitru Curcă

alei, ing. Mircea Irimescu, Președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Romanilor din Bucovina, Marian Clenciu, Președinte al Asociației Pro Basarabia și Bucovina, prof. Nicolina Berceanu, Președinte al Asociației „La Noi la Români”. Adunarea a fost deschisă cu intonarea Imnului Național. Președintele Galan a prezentat sintetic contextul istoric internațional al anului 1918 în care România s-a reîntregit în fruntariile ei naturale. Profesorul Pavel Țugui și criticul literar Ștefan Hostiuc au prezentat comunicările „Ion Nistor și rolul său în istoria Bucovinei” și, respectiv, „Iancu Cavaler de Flondor și rolul lui în unirea Bucovinei cu țara”. A avut o interesantă intervenție ing. Mircea Irimescu, președintele Societății, care a prezentat date puțin cunoscute despre actul unirii Bucovinei cu patria mamă. Prof. Antoaneta Lucasciuc a citit două poezii de Ștefan Hostiuc consacrate Bucovinei, iar actrița Doina Ghițescu, a recitat o vibrantă poezie despre Marea Unire. A urmat un frumos program artistic cu soliști vocali și instrumentiști. Studenți de la Universitatea de Muzică din București au interpretat „Balada” lui Ciprian Porumbescu și alte cântece bucovinene.

Despărțirea de Președintele Filialei, col (r) George Galan

La 27 ianuarie, Filiala București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina l-a condus pe ultimul drum pe vrednicul ei președinte col (r) George Galan. La capela Cimiti-

rului Reînvierea, unde a fost depus sicriul cu corpul neînsuflit al celui care a condus Filiala mai bine de un deceniu, s-au adunat foștii prieteni și colegi de filială pentru a-l conduce pe ultimul drum. Au fost prezenți reprezentanți ai mai multor organizații nonguvernamentale între care Asociația culturală „Pro Basarabia și Bucovina” (președinte Marin Clenciu), Liga culturală a românilor de pretutindeni (președinte prof. dr. Victor Crăciun), Asociația „Casa limbii române” din Cernăuți (președinte acad. Vasile Tărățeanu) ș.a.

După serviciul divin oficiat de doi preoți, între care și părintele Radu Ilaș, membru al Filialei noastre, s-au rostit cuvinte de adio. Din partea Armatei Române au luat cuvântul doi generali, Ionel Catargiu și Mircea Chilaru, și un colonel, Nelu Neagu, camarad de arme cu răposatul. Din partea Societății și-au luat rămas bun de la vrednicul ei vicepreședinte pe țară și președinte de Filială, prezentând ultime omagii, doi membrii ai conducerii centrale și locale – președintele Societății, ing. Mircea Irimescu, deputat în Parlamentul României, și vicepreședintele Filialei, prof. univ. dr. Nicolae Pomohaci. Redactorul șef al revistei „Mesager bucovinean”, scriitorul Ștefan Hostiuc, a adus un ultim omagiu din partea prietenilor cernăuțeni al celui care a fost colonelul (r) Galan. Vorbitorii au adresat condoleanțe fiicei răposatului, Manuela, și nepoatei, Roxana.

S-au depus coroane de flori din partea Societății și a Filialei, precum și individual din partea unor membri - acad. Dimitrie Vatamaniuc cu familia, avocat Eugen Patraș cu familia, prof. Paraschiva Trandafir, ec. dr. Liviu Cabariu. De asemenea au depus coroane reprezentanții bucovinenilor din nordul provinciei, de care colonelul Galan a fost foarte legat sufletește, precum și realizatorii revistei „Mesager bucovinean”, al cărei președinte fondator a fost George Galan.

După slujbă, sicriul a fost scos din capelă pentru a primi onoruri militare, fiind dus apoi la locul de înmormântare. Înainte de a fi coborât în mormânt, un pluton de ostași ai Armatei Române a tras mai multe salve de armă.

Cei care l-au însoțit pe ultimul drum pe neuitatul nostru președinte au fost invitați de fiica acestuia, Manuela, sa participe, la o masă de pomenire la restaurantul „Casa Jienilor” din strada Făinari, aflată în apropiere.

Parastas de 40 de zile la mormântul fostului președinte al Filialei, col. George Galan, în cimitirul „Reînvierea” din București

Foto: Ludmila Patraș

La 40 de zile, membrii Filialei, împreună cu rudele și prietenii, au organizat un parastas, cu o slujbă la mormânt și o masă

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

la restaurant, suportată de familia Patraș. Tot familia Patraș a suportat cheltuielile Filialei pentru coroane și tipărirea condoleanțelor în ziare.

(Cronicar)

Adunarea Generală din 10 martie 2012 și alegerea noii conduceri a Filialei

În a doua sâmbătă a lunii martie 2012 a avut loc Adunarea Generală de Dare de seamă și alegeri a Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Evenimentul s-a desfășurat în aceeași sală de clasă a școlii generale „Elena Văcărescu”, unde membri filialei s-au obișnuit de câțva timp să-și țină ședințele.

Pe ordinea de zi a Adunării s-au aflat următoarele chestiuni: 1. Darea de seamă a Comitetului pe perioada de raportare; 2. Raportul Comisiei de Cenzori; 3. Dezbateri pe marginea dării de seamă; 4. Alegerea președintelui Filialei și a noului Comitet; 5. Alegerea Comisiei de Cenzori pentru noul mandat; 6. Întocmirea proiectului de plan al activității Filialei pe anul 2012; 6. Diverse.

Adunarea a fost deschisă de vicepreședintele în exercițiu, domnul prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci.

Îndurerăți de trecerea în lumea celor drepti a președintelui Filialei, prof. col. (r.) George Galan (22.09.1929 – 27.01.2012), care a condus organizația în ultimii 14 ani, participanții la adunare i-au adus prinos de recunoștință pentru devoțiunea cu care a servit idealurile naționale și a susținut cauza dreaptă a românilor bucovineni de pretutindeni.

Ducând în suflet povara despărțirii, cei prezenți au păstrat un moment de reculegere și pentru alți doi membri ai Societății, Emilian Drehuță (1931–2011), președinte al Filialei Bacău, și Casian Lucașciuc (1932–2011). Acestor trei bărbați din vechiul district Rădăuți, foști colegi de școală la Siret în anul 1948, le-a fost închinată o jerbă poetică pentru veșnică neuitare.

În continuare, adunarea a fost condusă de scriitorul Ștefan Hostiuc care i-a dat cuvântul vicepreședintelui N. Pomohaci pentru a prezenta „Darea de seamă” privind activitatea Filialei în anul 2011. Trecând în revistă manifestările culturale artistice și activitățile lunare din anul mandatului său de vicepreședinte, raportorul a arătat că acțiunile Filialei au vizat aspecte actuale ale vieții bucovinene, evocări istorice ale unor evenimente, comemorări ale unor înaintași cu merite deosebite în promovarea românismului în Bucovina istorică. Nu au fost uitați nici contemporanii noștri cu merite deosebite în promovarea valorilor bucovinene, ajunși la o vârstă frumoasă. Unele acțiuni s-au desfășurat în cadrul filialei, altele au fost întreprinse în colaborare cu alte asociații, precum „Pro Basarabia și Bucovina”, „Ținutul Herța”, Institutul de Istorie. La organizarea acțiunilor și-a dat concursul în mai multe rânduri și conducerea centrală a Societății.

La dezbateri au luat cuvântul: prof. dr. Dumitru Curcă, prof. Paraschiva Trandafir, prof. dr. Dumitru Bălan, prof. Antoaneta Lucașciuc, academician Dimitrie Vatamaniuc, comandor Vasile Iliese și alții. A fost apreciată activitatea Filialei din anul precedent, cu implicarea totală a regretatului președinte G. Galan. S-au făcut și sugestii privind îmbunătățirea activității, propuneri legate de contribuția membrilor Filialei București la aniversarea a 150-a a Societății. Pe desfășurătorul de propuneri s-a aflat și programarea unei ședințe festive la Academia Română, sarcină care i-a fost încredințată domnului academician Dimitrie Vatamaniuc.

În continuare, Comisia de cenzori a prezentat raportul privind controlul activității financiare și de gestiune a Filialei pe anul 2011, cu specificarea expresă a documentelor justificative. Raportul a fost aprobat în unanimitate.

A fost supusă spre aprobare „Darea de seamă”, pentru care adunarea a votat în unanimitate. Vechiul comitet a fost descărcat de responsabilități și s-a trecut la alegerea președintelui și a noului comitet. Președinte al Filialei a fost ales dl prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci, originar din comuna Marginea, jud. Suceava (n. 28 nov. 1930). Cunoscându-i-se bogata activitate în cadrul Societății, domnia sa a fost votat în unanimitate. Tot cu unanimitate de voturi a fost ales și noul Comitet de conducere: prof. dr. Dumitru Bălan (vicepreședinte), prof. dr. col. (r.) Dumitru Curcă (vicepreședinte), prof. Antoaneta Lucașciuc (secretar), prof. dr. Petru Avrâmoaie, ec. dr. Liviu Cabariu, critic literar Ștefan Hostiuc, aviator comandor Vasile Iliese, jurist dr. Eugen Patraș, prof. Paraschiva Trandafir, prof. dr. Pavel Țugui. A fost aleasă Comisia de cenzori în următoarea componență: teh. Reus Oltea (președinte), ing. Dimitrie Oneșciuc și ing. Mihai Onciul (membri).

Adunarea Generală a adresat mulțumiri domnului ec. dr. Liviu Cabariu, membru al Societății noastre, pentru substanțialele sponsorizări intermediare de domnia sa în vederea editării numărului jubiliar al revistei „Mesager bucovinean” consacrat împlinirii a 150 de ani de la fondarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

(A. L.)

Prima ședință a Filialei sub președinția prof. Nicolai Pomohaci

La 28 aprilie, în Aula „Ion Maier” de la Facultatea de Horticultură a Universității de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București a avut loc prima ședință lunară a Filialei București de după Adunarea de dare de seamă și alegeri din 2012. Vicepreședintele Filialei, prof. univ.

Filiala își continuă activitatea cu un nou președinte în persoana profesorului universitar Nicolai Pomohaci, doctor în oenologie, fost rector al Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară, fost vicepreședinte al Consiliului Rectorilor din România
Foto: Constantin Lozinschi

dr. Dumitru Bălan a făcut o documentată analiză a cărții *Bucovina care ne doare* (Suceava, Editura Lidana, 2011), semnată de scriitorul și publicistul sucevean Ion Beldeanu. Inițial, cartea cu acest titlu a apărut în două volume, după care, la sugestia avocatului Eugen Patraș, membru al Comitetului Filialei, care și-a asumat și acoperirea cheltuielilor de reeditare, autorul a realizat o ediție completă. Revista *Mesager bucovinean* reproduce, la rubrica bine cunoscută, „Cartea Bucovinei”, textul comunicării profesorului Balan. Menționăm că poetul Ion Beldeanu, în calitate de reporter

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

de televiziune, a fost martorul ocular al mai multor acțiuni ale Societății „Eminescu” din primii ani de după destrămarea URSS-ului, și a cunoscut pe viu problemele comunității românești din Bucovina nordică. La finalul comunicării, artista Doina Ghițescu a citit câteva pasaje din cartea lui Ion Beldeanu. Pe marginea expunerii au avut intervenții prof. Antoaneta Lucașciuc și prof.univ. dr. Pavel Țugui.

În continuare, președintele filialei a prezentat proiectul planului de acțiuni pe anul 2012. S-au făcut mai multe propuneri pentru completarea planului, după care a fost supus aprobării.

În încheierea adunării criticul literar Ștefan Hostiuc a trecut în revistă drumul parcurs de Societate în cei 150 de ani de la înființare. Au venit cu unele completări prof. univ. dr. Dumitru Curcă, prof. Antoaneta Lucasciuc și prof. univ. dr. Pavel Țugui.

(Cronicar)

Președintele Filialei, prof. Nicolai Pomohaci, ales vicepreședinte al Societății

La 26 mai 2012 în Sala mare a Bibliotecii Municipale „Tudor Flondor” din Rădăuți a avut loc Adunarea Generală de dare de seamă și alegeri a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, care, conform statutului se ține odată în an.

Adunarea a fost precedată de o slujbă de pomenire oficiată la biserica „Sfântul Nicolae” de la mănăstirea „Bogdana” din localitate.

După primirea delegaților și distribuirea materialelor, președintele Societății, ing M. Irimescu, deputat în Parlamentul României, declară deschisă Adunarea Generală și face prezentarea delegațiilor filialelor din țară. Se alege prezidiul în următoarea componență: ing. Mircea Irimescu, președintele Societății, academician Dimitrie Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, prof. univ. dr. Nicolai Po-

Ședință de filială în aula „Ion Maier” a Universității de Științe Agricole și Medicină Veterinară din București (28 aprilie 2012)

Foto: Constantin Lozinski

mohaci, membru titular al Academiei de Științe Agricole și Silvici, președinte al Filialei București, ziaristul Vasile Băcu, președinte al Societății pentru cultură românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, prof. dr. Petru Bejenariu, rector al Universității de vară „I. Nistor” a Societății pentru Cultură, și Elena Bostan, președinte al Filialei Bacău. Mai întâi, s-a ținut un moment de reculegere pentru membrii Societății decedați în ultimul an, apoi s-a adoptat ordinea de zi a Adunării, alegându-se și Secretariatul pentru redactarea procesului verbal al Adunării.

În continuare, s-a acordat cuvântul domnului președinte Irimescu pentru prezentarea Raportului de activitate al Consiliului Director al Societății. După prezentarea raportului, a luat cuvântul prof. Petru Bejenariu, care a făcut cunoscut adunării Proiectul programului de activități culturale al Societății pe anul 2012. Conform regulamentului, președintele Comisiei de cenzori, prof. Gheorghe . , a prezentat Adunării raportul Comisiei.

La dezbateri au participat reprezentanți ai filialelor din țară, între care și președintele Filialei București. În continuare, a fost ales Președintele Societății și Consiliul Director, în aceeași componență ca și anul trecut, cu o singură modificare: în locul regretatului col. (r) George Galan, în funcția de vicepreședinte al Societății a fost ales actualul președinte al Filialei București, prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci.

După încheierea adunării, un colectiv de artiști amatori format din elevi rădăuțeni au prezentat un program artistic.

În cadrul manifestărilor organizate de Societate au fost difuzate, fără a fi fost lansate în mod expres, două lucrări fundamentale pentru Societate: monografia *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani. Istoric și realizări* (vol. I) realizată de Mircea Irimescu (Editura Septentrion, Rădăuți, 2012) și revista *Septentrion*, număr jubiliar consacrat împlinirii a 150 de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Excursie la Cernăuți

În ziua următoare, 27 mai 2012, delegații Filialei București, Tg. Mureș, Brașov și Cluj, alcătuind un grup de 19 persoane, au făcut o deplasare la Cernăuți, unde au vizitat sediul Societății pentru cultură românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți (aici au fost primiți cu onorul convenit de conducerea Societății surori), Piața Centrală, parcul din spatele Palatului Cultural unde se află statuia poetului Mihai Eminescu, realizată de sculptorul local Dumitru Horșchovschi, minunatul parc din fața fostului teatru „V. Alecsandri”, precum și somptuosul Palat Metropolitan, azi sediu al Universității din Cernăuți. Aici, sub îndrumarea ghidului Angela Bota, excursioniștii au vizitat Sala de Marmură (fosta Sală Sinodală, în care a avut loc Congresul Unirii).

De aici, microbuzul cu delegația Societății pentru Cultură a purces spre Cimitirul vechi, cunoscut în istorie sub numele „Cimitirul Horecea”, unde, urcând pe alea românească până la Capela Mitropoliților, a poposit câteva momente în dreptul mormintelor foștilor președinți ai Societății și ai fondatorilor acesteia. În dreptul mormântului lui Aron Pumnul delegații filialelor București, Tg. Mureș, Brașov și Cluj au făcut un portret de grup, după care s-au îndreptat spre Memorialul victimelor terorii staliniste și a ostașilor români, ctitorit de Societatea „Golgota” din Cernăuți.

Excursia prin capitala Bucovinei s-a încheiat cu o scurtă dar memorabilă promenadă pe Strada Domnească, zisă acum Olga Kobileanska, fosta Iancu Flondor, după care a urmat o masă în Cafeneaua vieneză de lângă fosta Casă Germană.

La întoarcere în țară, delegația celor patru filiale a trecut prin orașul Storojineț, unde a vizitat mormântul patriotului Iancu Flondor, fost vicepreședinte al Societății.

(Ștefan ROTARU)

VIAȚA FILIALEI BUCUREȘTI

O acțiune a Filialei Societății realizată în comun cu USAMV București

Și în anii precedenți, Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară a fost pentru Filiala București a Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina o gazdă

Delegația Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina și participanții la Simpozionul Științific Internațional consacrat jubileului de 150 de ani al Societății – într-o poză de grup în curtea fostei Reședințe Mitropolitane din Cernăuți

Foto: Ovidiu Bătă

primitoare. Spre exemplu, aici s-a desfășurat în 2002 Simpozionul consacrat împlinirii a 140 de ani de la fondarea Societății bucovinene. Pe atunci actualul președinte al Filialei noastre era rector al Universității. Acum domnia sa înțelege să întărească această colaborare prin acțiuni comune. O asemenea acțiune, organizată de Societatea noastră împreună cu Societatea Horticultorilor din România, a avut loc la 21 iunie 2012, în Aula „Ion Ionescu de la Brad” a USAMV din București.

În deschidere, prof. univ. dr. Stănică Florin, prorector al Universității, horticultor de înaltă clasă, a transmis un salut din partea rectoratului. A urmat prezentarea conferinței președintelui Filialei, prof. univ. dr. Nicolai Pomohaci, cu tema: „Pavel Babalean promotor al pomiculturii moderne din România”, însoțit de imagini proiectate pe ecran. Cu această ocazie s-a lansat și o broșură, apărută în mai 2012, despre viața și activitatea profesorului Babalean, născut în comuna Marginea din Bucovina. Au avut scurte intervenții ing. Constantin Lozinski, fost student la Iași al profesorului Pavel Babalean (care și-a amintit cu emoție despre călătoriile prin țară a studenților ieșeni, viitori horticultori, organizate de fostul său șef de catedră), și prof. Florin Stănică, un alt admirator al ilustrului savant, după care a fost înmănată fiecărui participant broșura despre viața și opera celui comemorat.

În continuare, schimbând puțin planul discuției, prof. univ. dr. Dumitru Balan, vicepreședinte al Filialei, a informat asistența despre un eveniment important din viața Societății – Adunarea Generală de dare de seamă și alegeri, care a avut loc la 26 mai, la Rădăuți, și despre vizita la Cernăuți a delegației Filialei, însoțind expunerea cu imagini digitale proiectate pe un ecran. Despre aceste evenimente cititorul *Mesagerului bucovinean* se poate informa mai pe larg citind relatarea profesorului Balan, la rubrica „Societatea pentru Cultură – 150 ani”.

Urmând aceeași linie tematică, scriitorul și criticul literar Ștefan Hostiuc a vorbit despre „Promotorii înființării SCLRB”. Domnia sa a făcut și o succintă prezentare a ultimelor cărți despre Bucovina apărute la Cernăuți cu sprijinul financiar al dlui avocat Eugen Patraș, membru al Comitetului Filialei.

E vorba despre reeditarea lucrărilor unor foști membri marcanti ai Societății: Radu Economu, *Unirea Bucovinei* (Cernăuți, Editura Alexandru cel Bun, 2011), Radu Grigorovici, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice* (Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2011), Alexandru Bocănețu, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei* (Cernăuți, Editura Zelena Bukovyna, 2011). O altă carte despre societățile academice din Cernăuți de altă dată, finanțată tot de dl avocat Eugen Patraș și prezentată în ședință de criticul literar Ștefan Hostiuc, a fost *Arboroasa. File din cronica vieții studențești cernăuțene* de rădăuțeanul Panteimon Socaci născut la Tereblecea în 1910 și stins din viață în 1989 la Rădăuți, unde a fost profesor la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi”. Volumul apare la Editura „Septentrion” din Rădăuți și este îngrijit de prof. dr. Marian Olaru, directorul Institutului „Bucovina” al Academiei Române.

În încheiere, prorectorul Universității gazdă, în intervenția sa, a apreciat calitatea materialelor prezentate, nivelul ridicat al discuțiilor și și-a manifestat dorința unei colaborări cât mai fructuoase cu Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina.

Președintele filialei București a mulțumit participanților și a anunțat data noi întruniri de filială, referenții și tematica ce se va dezbate.

Sărbătorirea jubileului de 150 de ani al Societății

Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina și-a sărbătorit jubileul de 150 de ani printr-un simpozion internațional organizat în data de 28 iunie la Rădăuți împreună

Pe scena sărbătorească amenajată a Filarmonicii din Cernăuți, corul „Dragoș Vodă” al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți deschide, printr-un emoționant cântec patriotic, manifestarea culturală consacrată jubileului de 150 de ani al Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina

Foto: Dan Ceuca

nă cu Institutul „Bucovina” al Academiei Române (înființat în 1992 la inițiativa și cu participarea activă a Societății), Institutul de Istorie „A.D.Xenopol” din Iași și Facultatea de Istorie și Geografie din cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, și printr-o manifestare culturală realizată la Cernăuți în ziua următoare, 29 iunie, împreună cu Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți, cu care în 1992 (decă, cu două decenii în urmă) a semnat un protocol de înfrățire. Filiala București a participat prin reprezentanții săi la ambele acțiuni.

Mai pe larg despre aceste activități jubiliare puteți citi în articolele semnate de Veronica Ioniță și Gheorghe Dolinski, publicate în acest număr de revistă la rubrica „Societatea pentru Cultură – 150 ani”.

(Cronicar)

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

**Maria
TOACĂ**

Căutând salvarea, găsim doar alinarea

(O retrospectivă a vieții culturale românești din Cernăuți)

Nu am niciun dubiu că, în condițiile actuale, numai prin cultură își mai pot salva ființa națională milioanele de români din afara Țării, că numai prin cultură își pot păstra identitatea românii din nordul Bucovinei, cărora le-a fost predestinat să trăiască doar două decenii în matricea firească a neamului, iar sub stăpâniri străine – secole de-a rândul. Sunt absolut convinsă că nimic nu poate egala cultura în rolul ei mântuitor pentru ființa neamului. Orice bun român de pe meleagurile noastre, de la cel mai instruit intelectual și până la cel mai simplu țăran care, în afară de Biblie, n-are altă carte în casă, înțelege perfect acest lucru. Îndoiala vine din altă parte. Mă întreb – și, probabil, nu fără temei, – dacă ceea ce numim aici, în ținutul Cernăuțiului, „viața culturală a românilor” este chiar beneficul colac de salvare despre care vorbim.

Viața culturală: între dulceața cântecului și lacrima comemorărilor

Făcând prin prisma acestei idei o retroproiecție a evenimentelor cu tentă națională (manifestări de suflet, cum ne place să poetizăm de zile mari) din ultimii patru ani, trebuie să recunoaștem că, din păcate, ele nu se prea încadrează în tiparele culturii ziditoare de identitate națională. M-aș bucura să-mi dovedească cineva că nu e tocmai

lie în dulceața cântecului, când cu resemnare în lacrima comemorării unor date tragice din trecutul de teroare și intimidare stalinistă.

Deși se desfășoară de două decenii mereu după aceleași scenarii, cu aceiași oratori, având (cu mici excepții) aceiași protagoniști, cele trei evenimente festive mai importante ale românilor din regiune – sărbătoarea de la începutul toamnei, „Limba Noastră cea Română”, festivalul de iarnă „Florile dalbe” și cel de primăvară, „Mărțișor” – adună săli arhipline. Spectacolul „Mărțișor”, bunăoară, face să fie neîncăpătoare sala spațioasă a Palatului Academic al Universității de Medicină. Multă lume – de la bătrâni sprijiniți în bastoane până la copii de vârstă preșcolară – stau cu stoicism în picioare. La aceste manifestări, organizate de Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, spectatorii, mai ales românii de la țară, vin cu o oră înainte ca să prindă un loc mai în față. Și dacă le merge, ocupă rândul întreg – pentru vecini, prieteni, cumătri... Cei punctuali, în principal domnii de la oraș, care intră la țanc în sală, n-au decât să stea în picioare.

Poate că nu merită să acord atâta atenție unor momente oarecum insignifiante pentru cei ce nu trăiesc în condițiile noastre. Sărbătoarea limbii, „Florile dalbe” și „Mărțișorul” sunt așteptate aidoma ploilor pe timp de mare secetă. Ne-am obișnuit cu acest ciclu de festivități, întrupate în viața noastră, și nu-mi imaginez ce calamități le-ar putea anula ori amâna pentru o vreme. Mi se pare chiar că prea adânc (și păgubitor) a intrat obișnuința în sufletele noastre, câtă vreme nu ne înălțăm nici cu o iotă după aceste manifestări „patriotice și de respirație românească”. Iar dacă ne schimbăm, dăm înapoi ca racul, regretul din „Doina” lui Eminescu revenind și mai acut decât odinioară în actualitatea nord-bucovineană. După ce ascultăm discursuri înflăcărâte, mesaje încurajatoare, aplaudăm și ne înflăcăram, ne simțim mai români până ajungem acasă, porția de alinare fiindu-ne îndestulătoare până la sărbătoarea următoare. Mai ales că timpul trece nu pur și simplu repede, ci zboară ca vântul. Abia scăpăm de postul Crăciunului, precedat de festivalul colindelor, că ne trezim la „Mărțișor” – ultima petrecere din preajma Postului Mare.

Vizite din România în preajma sărbătorii Limbii Române

Un suflu nou a adăugat sărbătoririi cuvântului românesc la Cernăuți publicista și scriitoarea Doina Cernica din Suceava. Prima duminică a lui septembrie sosește aici

Veteranul cântecului popular, profesorul Nicolae Mintencu din Voloca, la sărbătoarea tradițională a Mărțișorului, organizată de Societatea pentru cultură românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți

Foto: Nicolae Hău

așa. Neîndoielnic, avem multe sărbători frumoase care au prins rădăcini de tradiții statornice și ne cad bine la suflet, așternându-se ca un balsam pe rană. Ne sunt ca o dulce-amară alinare, viața perindându-se când cu vese-

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

cu „Respirările” acestei energice doamne, care pavează drumul spre Ziua Limbii Române cu „un șirag de piatră rară”, de fiecare dată găsim ceva inedit pentru conturarea unui emotiv preludiv la tradiția festivității. Debutul l-a făcut cu un prinos personal de carte, aducându-le copiilor noștri volumul ei cel mai drag – „Fetița și broasca țestoasă” (ediție bilingvă), la care a stăruit mult să fie tradus și în ucraineană. Tot atunci am avut revelația întâlnirii cu creația originală a artistei plastice din Bacău Dany Madlen Zărnescu, compozițiile ei de-o tandră austeritate fiind expuse și în cadrul unui vernisaj internațional la Muzeul de Artă din Cernăuți.

Ne-am obișnuit să ne apropiem de sărbătoarea limbii române la Cernăuți cu două măicuțe de la Sfânta Mănăstire Voroneț, monahinele Elena Simionovici și Gabriela Platon. Prima fiind și scriitoare, a lansat la Cernăuți o serie de cărți despre miracolul voronețean văzut și simțit din interior. Ne-a bucurat inimile și darul de carte de la măicuța

În preajma Sărbătorii limbii române, Societatea „Mihai Eminescu” găzduiește „Respirările” inițiate de scriitoarea Doina Cernica din Suceava. Acum, invitatele ei sunt scriitoarea Elena Condrei din Botoșani și măicuța Elena Semionovici de la Mănăstirea Voroneț

Gabriela Platon, doctor în teologie. Astfel, ne-am simțit în proximitatea divinului de Voroneț, atingându-ne harul evlaviei acestor două măicuțe care revărsă farmecul verbului matern aidoma unei lacrimi din icoana Sfintei Născătoare. Ele au înlesnit drumul spre Cernăuți al „Respirărilor” inițiate de Doina Cernica. În timp i s-au alăturat și alte doamne sufletiste, precum Maria Olar din Suceava, păstrătoarea moștenirii intelectuale a lui Leca Morariu, Elena Condrei din Botoșani, scriitoare, editoare, ziaristă, mai recent patroana unei galerii de artă și lista ar putea să continue. În 2009, Elena Condrei a venit cu o misiune aparte. Ea a ținut să înmâneze aici, la Cernăuți, premiile Editurii Gee, „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint”, oferite unor autori care s-au distins în literatură, artă, în crearea de colecții cu tematică eminesciană. Dintre autorii cernăuțeni, de premiul „Teiul de Argint” s-a învrednicit scriitorul Grigore Crigan, pentru cartea de publicistică literară „Cea mai curată lacrimă a noastră”.

Ziua când murim spre a renaște

Și dacă tot am ajuns la Eminescu, trebuie să spun că, de două ori pe an, numaidecât, mai punem un plus la dorul nostru de Poetul nepereche. Chiar dacă repetăm aceleași

fraze până la o iritantă banalizare, 15 ianuarie și 15 iunie sunt Zilele care, într-adevăr, ne scot din „cercul nostru strâmt”. Poate grație faptului că la alcătuirea suitei de manifestări își dau concursul mai multe organizații, precum Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți, Fundația de Binefacere „Casa Limbii Române”, Consulatul General al României la Cernăuți, eminescienele cernăuțene conțin de fiecare dată ceva inedit, bucurându-ne inima și îmbogățindu-ne cu seve, „negustate” încă, din pomul cu incommensurabil rod lăsat pentru multe generații înainte de Eminescu.

Relevant și elevat prin prestanța oaspeților a decurs, în anul jubiliar 2010, ziua de 15 ianuarie. Câteva ore mai târziu, după tradiționalele depuneri de flori și reculegeri la bustul lui Mihai Eminescu din curtea Casei lui Aron Pumnul și la monumentul adolescenței Sale din centrul Cernăuțului, axa pământului rotindu-se pentru noi în jurul nașterii Poetului, s-a oprit pentru câteva momente de regăsire în sublimul poeziei, la Herța. Acolo, dintr-o lectură fugitivă a unuia dintre laureații Premiului Național „Mihai Eminescu” am reținut obsedantul semn de întrebare: „Care din noi s-ar jertfi?”. Deși e o întrebare cu multiple înțelesuri, eu am conceput-o la modul cel mai direct: cine dintre românii pretinzând a fi astăzi elita intelectuală a națiunii s-ar jertfi și ar trăi ca Eminescu doar pentru idealuri, renunțând la orgolii, premii sau ordine naționale, la beneficii și mușumiri din partea mai marilor zilei?. Pentru Eminescu aceste lucruri nu însemnau sacrificiu, ci constituiau viața însăși, cu bucuriile și durerile ei, cu modul absolut firesc de fi liber în simțirile interioare și manifestările exterioare, lăsând posterității un model teluric de mântuire sufletească.

Daruri pentru muzeul „Mihai Eminescu”, în renovare

Și printre personalitățile cu nume și renume adunate din diferite spații românești la Cernăuți, sub raza de mister a Luceafărului, am întâlnit câțiva oameni despre care e prea puțin să spunem că sunt împătimiti sau îndrăgostiți de Eminescu. Bunăoară, pasiunea colecționarului din Iași, Dumitru Grumăzescu, poate fi considerată un sacrificiu

Scriitori din Republica Moldova și România, participanți la simpozionul internațional „Paul Celan”, în balconul Casei memoriale Aron Pumnul din Cernăuți, unde se va deschide în curând muzeul „Mihai Eminescu”

Foto: Nicolae Răileanu

doar pentru cei care prima oară îl ascultă și îi admiră colecția. Pentru el, care de la vârsta de 15 ani (pe parcursul a cinci decenii) adună rarități (cărți, tablouri, documente

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

etc., în total mai mult de 8 mii de exponate) legate de Eminescu, aceasta este o stare firească a existenței, ca necesitatea de a respira aerul curat. Astfel, prin tot ce a teaurizat și continuă să adune, el ne altoiește nedorința de a crede că am putea muri vreodată.

L-am admirat și ne-am emoționat de bucuria lui de a expune la Muzeul Etnografic din Cernăuți scumpe relicve din bogata-i colecție, printre care și un talisman de excepție: cea mai mică carte cu cel mai lung poem de dragoste din lume, „Luceafărul”, în mărime microscopică de 3 milimetri pătrați. Și dacă tot m-am oprit la capitolul dăruirilor nelimitate, nu pot să nu amintesc și de Vasile Șoimaru din Chișinău. Pornind de la cuvintele Poetului că „nu există un stat în Europa orientală, nu există o țară de la Adriatică până la Marea Neagră, care să nu cuprindă bucăți din naționalitatea noastră”, acest călător nepereche a colindat lumea până în Caucaz, Canada și alte orizonturi, restituind în imagini sufletul eminescian al românilor de pretutindeni. Monumentalul său *Album* și filmul *Boianul românesc* din Canada au îmbogățit colecția de exponate ale Muzeului „Mihai Eminescu” ce-și așteaptă de vreo două decenii inaugurarea la Cernăuți. La darurile lui Vasile Șoimaru se adaugă câteva volume de valoare donate de scriitori din Iași, București, precum și promisiunea dlui Varujan Vosganian de a reveni la Muzeul din Cernăuți cu traduceri în armeană din lirica eminesciană, lui aparținându-i versul dens „lacrimile din ochiul tău să nu te împiedice să vezi lacrimile altora”.

Autografe celebre pentru Liceul „Gheorghe Asachi” din Herța

Susținuți de primarul orașului Botoșani, domnul Cătălin Flutur, literații din județul învecinat din România, însuflețiți de Gelu Dorian, au strâns în jurul lor confrăți de condei din întreaga țară pentru a participa la o excepțională lansare de carte la Liceul „Gheorghe Asachi” din Herța. Poetul Gelu Dorian a prezentat colecția unicat de 19 volume de poezie ale laureaților Premiului Național „Mihai Eminescu”, scoase recent de sub tipar, fiecare într-un tiraj de 500 exemplare. Deși autorii, și-au văzut volumele și le-au ținut pentru prima dată în mână la Herța [în sală se aflau cinci dintre premianți – Ana Blandiana, Ilie Constantin, Adrian Popescu, Cristian Simionescu, Dorin Tudoran – și câțiva prefațatori ai volumelor premiate – profesorii Ioan Pop (Cluj Napoca), Mircea A. Diaconu (Suceava), Cornel Ungureanu și Adrian Dinu Rachieru (Timișoara)], după ce au citit câte o poezie, s-au despărțit de cărțile premiate, lăsându-le cu autograf bibliotecii liceului. Au mai făcut donații de carte Doina Cernica din Suceava, Leo Butnaru din Chișinău, și scriitorii cernăuțeni, prezenți la eveniment. Cu cât sentimentul de renunțare la volumul-semnal se citea mai înrourat în ochii poezilor, cu atât prinosul lor de suflet le-a fost mai scump tinerilor herțeni.

Recitalul literaților noștri, Ilie T. Zegrea (președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți), Vasile Tărășeanu, Mircea Lutic, Grigore Crigan, Marin Gherman, a confirmat opinia exegeților din țară că tradiția poeziei românești pulsează oriunde reverberează ecoul metrului antic al Ode eminesciene.

Evenimentul poetic de la Herța, perceput aici ca un fel de odă în metru cernăuțean a culminat cu sfintele colinde ale călugărilor de la mănăstirea din Bănceni, unde spiritul de jertfire, despre care se întreba și ne întreba liric pe unda recitalului de la Herța poetul Dorin Tudoran, tinde spre întruchiparea perfectă, învățându-ne că trebuie uneori și să murim pentru a renaște. Să murim..., dar nu de tot, ci numai cu acea parte din noi, în care nu-și găsesc loc iubirile și sacrificiile lui Eminescu.

Cu Florin Piersic, la Cernăuți

Pe lângă rarele momente de supremă vibrație sufletească, când ar trebui să murim pentru a renaște cu „sinele nostru cel mai bun”, am avut parte și de alte mângâieri. Luna lui Florar a debutat cu o memorabilă întâlnire de dragoste cu România. Zilele culturii române în Ucraina au avut la Cernăuți, o semnificație aparte, depășind rigourile oficiale, specifice manifestărilor concepute și organizate la un nivel atât de înalt. S-a simțit că demnitarii din Ministerul Culturii și Patrimoniul Național, diplomații de la Ambasada României la Kiev și Consulatul General al României la Cernăuți ne cunosc dorurile și aspirațiile, lucrând la scenariul acestor manifestări și cu acea particică de inimă, care bate în unison cu dorința noastră de a ne bucura prin valorile Patriei istorice. În cadrul suitei de manifestări artistice am avut ocazia să asistăm la vernisarea expoziției de fotografii realizate de maestrul fotograf Felician Săteanu din Baia Mare. Referindu-se la motivația vernisării anume a acestui artist, Consulul General, ministru consilier Tatiana Popa, a pus accentul pe senzația de libertate generată de lucrările expuse. Expresie a performanței de cel mai înalt grad, compozițiile surprinse de obiectivul aparatului de fotografiat al artistului satmărean ne-au surprins prin libertatea pe care o lasă interpretării, oferind vizitatorilor cernăuțeni posibilitatea de a vedea ceva nou, inedit.

După clipele de reverie abstracționistă prilejuite de lucrările lui Felician Săteanu, au urmat momente mai pământenești, pe cât de simple, pe atât de înălțătoare, pătrunse, în naturalețea lor supremă, de un amalgam de note comice, grefate pe un soi de amuzament oarecum trist, răscolitor. După ce l-am văzut și l-am ascultat pe Florin Piersic, s-a produs ceva neașteptat în înțelegerea ființei noastre, lăsând zâmbetul și lacrima să facă un corp comun. Pentru mulți dintre noi a fost o adevărată feerie să-l vedem pe artistul admirat până atunci pe ecranele cinematografice sau la televizor, aici, între noi, în carne și oase, la un pas-doi de noi, în sala unde ne adunăm la sărbătorile naționale, pe scena de unde răsună cântecele noastre de dor și bucurie, unde se învârtesc hore românești și bat talpa călușarii. În sală erau femei de vârstă venerabilă care, de obicei, spun că din copilărie îl venerază pe Florin Piersic, doamne neumbrite de ani cu of la inimă pentru idolul viselor adolescentine, bărbați ce le țin isonul, dar și tineri care abia în acea seară au aflat cine e Florin Piersic. De fapt, toți l-am descoperit și l-am văzut în atâtea ipostaze pentru prima dată, aplaudându-l și primindu-l cu aceeași dragoste.

Incomparabilul actor a venit cu dragoste să ne vadă și să ne spună sincer tot ce-l doare. Nu a fost o simplă întâlnire

CORRESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

cu admiratorii săi, ci o revenire la matricea copilăriei, o regăsire în „nostalgia locurilor de unde a plecat”. De aceea a și fost atât de sensibilă întâlnirea.

Florin Piersic a apărut în fața cernăuțenilor mai întâi de toate ca o persoană care ține mult la tradiții și la tot ce respiră românește pe aceste locuri. Actorul, înzestrat cu fascinantul talent de a trece, în intervale de secundă, de la răs la plâns, și-a scos masca scenică, deschizându-și până în străfunduri drama sufletească și durerea ce-l ține legat de orașul de pe Prut. Ne-a prevenit cu umorul său marcant să ne înarmăm cu răbdare, că o să ne spună despre toate, altfel de ce-ar mai fi venit! La șapte ani copilul care avea să dea rezonanță numelui Florin Piersic trăia împreună cu părinții pe fosta stradă Dominic din Cernăuți, unde-și începuse primul an de școală. Tatăl său, Ștefan Piersic, era în acea vreme medic-veterinar șef al județului. Era în vara anului 1942, când sora sa Lucica, s-a dus cu fetele de la Liceul „Oltea Doamna” să culeagă plante medicinale pe malul Prutului, pentru ostașii răniți. Mama a condus-o până la capătul străzii și a prevenit-o să nu intre în apă, că Prutul e un râu periculos, cu vârtejuri... Fata a încălcat promisiunea dată mamei pentru a-și salva colega de bancă, fiica unui profesor de liceu, care intrase în apă și cerea ajutor. Era campioană la înot și a sărit după prietena ei. Un domn, care trecea pe acolo, s-a grăbit să le salveze. Prima pe care a pus mâna a fost Doina, fiica profesorului. Pe Lucica au găsit-o niște pescari din Basarabia, după 11 zile, la 4 kilometri de Cernăuți. După trei zile de la sfârșitul tragic, avea să împlinească 15 ani.

„Doamne, nu-mi vine să cred că sunt la Cernăuți, că am fost condus de prietenii mei de aici pe acea stradă pe care am hoinărit cândva, că am mers la cimitirul vechi, unde este înmormântată sora mea pentru a-i căuta mormântul...” Ștergându-și lacrima din colțul ochiului, actorul și-a cerut scuze pentru începutul trist: nu putea să nu-și spună durerea care-l urmărește de ani de zile și care a culminat în aceste clipe, aici, în Cernăuțiul copilăriei de până în anul 1944.

A strâns vise, gânduri, aplauze și flori. Dar, cum îi place să spună, încă nu a obosit și nici n-ar vrea să moară pe scenă, ci să ardă mai departe și să mai vină pe la noi. Luându-și rămas bun în stilul său umoristic cu „Dacă v-am supărat cu ceva, mă bucur din toată inima”, Florin Piersic ne-a asigurat că nu ne despărțim pentru totdeauna, dându-ne de grijă să-l așteptăm, că va veni cu un film nou și cu o nouă „hoinăreală” prin amintiri...

Și totuși există întoarceri...

Pe unda nostalgiilor a sosit la Cernăuți și pictorul Constantin Flondor din Timișoara, care până nu demult trăia cu gândul la „imposibila întoarcere”. A pictat chiar un tablou cu acest nume. Atât amar de timp l-a mistuit dorul revenirii pe tărâmul miraculos al copilăriei, atât de mult și-a dorit să mai bată odată cu piciorul străzile copilăriei, să admire grădinile rustice din preajma acestora, să mai poată vedea o dată conacul din Hotin al părinților săi. Sumbra imagine a unei căi ferate, ce lega două părți ale Bucovinei, barată nefiresc cu bârne de lemn, era pentru el nu numai o metaforă a despărțirii, pictată pe pânză, ci o obsesie re-

ală, care îi baricada drumul în trecut. Soarta a vrut până la urmă să-i restituie vechile datorii, încât „Imposibila întoarcere”, lucrare care îi reprezintă destinul, acest simbol

Vernisajul expoziției de tablouri ale pictorului timișorean Constantin Flondor, găzduită de Muzeul de Artă din capitala Bucovinei. La microfon – organizatorii evenimentului, prof. dr. Ilie Luceac și acad. Alexandrina Cernov

al durerii românilor bucovineni și al propriei sale drame sufletești, să țină mai mult de artă decât de realitatea vieții. Întâlnirea din 2001, la Timișoara, cu profesorul Ilie Luceac s-a materializat într-o cunoștință benefică, urmată de vizita la Cernăuți a pictorului, împreună cu soția și fratele Sergiu, care s-au regăsit în sublimul retrăirilor.

Intellectualii români din Cernăuți au avut excepționala ocazie de a se întâlni cu opera maestrului și a-l cunoaște ca personalitate, alături de alți artiști plastici din grupul „Prolog”. Pictorul înnobilit de laurii popularității în România, dar și în alte țări, a revenit acasă ca să atingă orizonturile inocenței, de unde a plecat când avea doar 7 anișori, părinții reușind să prindă ultimul tren din mersul căruia se vedeau tancurile sovietice intrând în oraș. A fost îndemnat și ajutat să-și verniseze opera marcată de nostalgii de același Ilie Luceac, de doamna Alexandrina Cernov, academician de onoare al Academiei Române, drumul picturilor prin vamă fiind facilitat de Consulatul General al României la Cernăuți.

O prestanță aparte a imprimat acestei elevate întâlniri prezența academicianului Dan Hăulică, președinte de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă, unul dintre cei mai subtili și mai pătrunzători exegeți ai creației lui Constantin Flondor, care a sosit special de la Paris pentru a fi alături de artistul admirat de el. După discursul rostit la întâlnirea care a prefațat inaugurarea vernisajului, organizată în cinstea distinșilor timișoreni de Consulatul General al României la Cernăuți, academicianul Dan Hăulică a vorbit în fața unei audiențe numeroase prezente în Sala de expoziții a Muzeului de Arte. Alături de profesori, studenți, ziariști, scriitori, artiști plastici români, de călugări sosiți de la Putna erau și mulți intelectuali ucraineni. A fost cea mai interesantă și mai de lungă durată inaugurare la care am asistat vreodată. Nimeni din cei prezenți n-ar fi spus că au mai auzit până la acea dată un discurs filozofico-estetic de intensitatea celui rostit de dl Dan Hăulică, care parcă se transfigurase într-o altă epocă, vorbind unor intelectuali de croială europeană din pleiada Hurmuzăcheștilor, sau din cohorta artizanilor unirii cu Iancu Flondor în frunte. Ascultându-l, într-adevăr, simțeam provocarea ambiției de a ne afirma ca succesori demni ai acelor tim-

CORRESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

puri, atât de viu regăsite în pânzele lui Constantin Flondor, despre care prof. Dan Hăulică spune „că-i sincer ca firul de iarbă”, și că pictura este iubita lui concretă, nu abstractă – o copilărie a inimii creatorului.

Dacă e adevărat că, așa cum spun francezii, cu fiecare plecare murim câte puțin, la fel de adevărat ar trebui să fie și că, în ordine inversă, cu fiecare întoarcere renaștem. Tocmai acest adevăr l-a probat, nespus de frumos, Constantin Flondor prin picturi, dar și prin filmul său, „Întoarceri”, o intuiție poetică a revenirii la lucrurile esențiale.

La capitolul sentimentalelor reveniri se încadrează vernisajele prezentate la Cernăuți de pictorul din Gura Humorului, Radu Bercea, născut în nordul Bucovinei, la Cucurul Mare, și cu multe neamuri în Ostrița, expoziția de fotografii a lui Cornel Hlupina din București, cu bunici și părinți din Cireș și Davideni, nevoiți să părăsească meleagurile natale în dramaticul 1940...

Aniversări, lansări, speranțe

Fără doar și poate, în perioada cuprinsă în aceste consemnări au mai fost evenimente și manifestări generatoare de energie și bucurie sufletească. În memorie îmi apare sărbătorirea, la 70 de ani, a scriitorului și traducătorului Mircea Lutic, care a adunat elita intelectuală din România și Republica Moldova, sărbătorirea la 60 de ani a poetului Ilie T. Zegrea, spectacolul de gală al tânărului interpret Alexandru Tărățeanu, susținut pe scena Teatrului Muzical-dramatic din Cernăuți, seara de literatură și muzică din

Foto – Nicolae Hăuca

septembrie 2010, când scriitorul Vasile Tărățeanu s-a oprit pentru un moment din veșnicul pelerinaj prin durerile românimii pentru a trece un nou hotar al destinului, domnia sa pricepându-se de minune să-și transforme datele de bilanț ale vârstei în sărbători de neuitat pentru toată lumea.

În peisajul cultural-artistic și-a cucerit deja un loc de seamă și Iurie Levicic, redactor la postul de televiziune „Cernăuți”. În calitatea sa de președinte al Centrului bucovinean de artă pentru conservarea și promovarea culturii

tradiționale românești, el se impune tot mai cutezător ca promotor de tinere talente. Festivalurile-concurs „În grădina cu flori multe”, „Vise printre stele”, spectacolele „Să-mi cânti, cobzar...”, organizate de el lansează tinerele talente, crescute și modelate de câțiva ani buni la centrul său. A devenit deja o tradiție înrădăcinată în activitatea sa de animator al vieții culturale ca în a treia duminică după Paști, când creștinătatea cinstește vrednicia femeilor mironosițe, să ne invite la spectacolul discipolilor săi, care încep să devină și ei purtători ai unor miruri binecuvântate. Or, copiii adunați în constelația „Perlei” sunt ca niște flori de primăvară, ce-și revarsă gingaș mireasma.

Plutași temerari pe valurile istoriei

Editura „Alexandru cel Bun”, sprijinită de Departamentul pentru Românii de Pretutindeni și Consulatul General al României la Cernăuți, a organizat în Sala Roșie a Universității Naționale din capitala Bucovinei un simpozion consacrat memoriei unor importante personalități bucovinene – acad. Radu Grigorovici, acad. Vladimir Trebici, jurist Radu Economu și istoric literar George Muntean.

În tinerețea lor, acești făuritori de valori culturale au pornit de aici, din Cernăuți, în căutarea propriului destin. Iar în 1990, tot ei au fost primii care s-au întors în leagănul copilăriei, cu nostalgii, dar și cu energii edificatoare, cu entuziasm, credință, optimism. Au revenit cu aceeași puritate morală, cu care s-au despărțit de aceste locuri în urmă cu mai bine de o jumătate de secol.

Oameni care au trăit în proximitatea lor au venit acum să-și împărtășească gândurile despre ei. Doamna Rodica Marchidan-Grigorovici, fiica academicianului Grigorovici, a ajuns la Cernăuți pentru prima dată abia acum, cu prilejul acestui moment comemorativ. Nimeni altul nu putea să ne vorbească mai emotiv și mai profund despre tatăl și, totodată, despre bunicul ei, George Grigorovici, fost deputat social-democrat în parlamentul austro-ungar, iar apoi și în parlamentul român, militant activ pentru unirea Bucovinei cu țara, care, pentru crezul său politic, a fost persecutat de regimul comunist și a murit în închisoarea Văcărești, fostă mănăstire din capitala României, București.

Cu emoții la fel de puternice ne-a copleșit și poeta Adela Popescu, soția lui George Muntean. Împreună cu el a petrecut aproape 50 de ani de viață. Poeta ne-a descris într-o nouă lumină chipul sfătosului George Muntean „care ca nimeni altul era ascultat, dar și știa să asculte”. De la uimire la omagiu, cu numele lui George Muntean ne-au purtat scriitorii Ilie Tudor Zegrea (Cernăuți) și Doina Cernica (Suceava). Contribuția juristului Radu Economu la menținerea trează a memoriei istorice a Bucovinei a fost pusă în lumină de fiica acestuia, Raluca Fux-Economu sosită din Elveția, și de juristul dr. Eugen Patraș din București.

Regretatul colonel în rezervă, George Galan, președintele filialei din București a Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina, ne-a lăsat senzația că, oricât de amănunțit ai vorbi despre un subiect anume, întotdeauna va mai rămâne ceva important de spus, ceva necuprins în cuvinte. Scriitoarea Lucia Olaru-Nenati din Botoșani, în cuvântul său, a adus un omagiu lui Vladimir Trebici și generației acesteia calificând-o drept generația „energiilor ru-

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

inate”. A fost urmărită cu interes și incursiunea deputatului în Parlamentul României, ing. Mircea Irimescu, președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, care a atras atenția asupra faptului că acțiunile înțelepte și eficiente ale înaintașilor trebuie să aibă continuitate.

În cadrul colocviului au avut loc și lansări de carte. Două dintre cărturarii bucovineni comemorați la această întâlnire au fost prezenți cu numele pe copertele a două volume reeditate prin osârdia juristului Eugen Patras. E vorba de „Unirea Bucovinei” de Radu Economu, care a apărut la editura „Alexandru cel Bun”, și „Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice” de acad. Radu Grigorovici (traducător și îngrijitor de ediție). În același cadru și-au lansat volumele proaspăt apărute scriitorii ieșeni, participanți la colocviu, Ion Muscalu și Constantin Parascan.

Nu a plecat cu totul niciodată dintre noi...

S-au împlinit șapte ani de la plecarea dintre noi a celui care ne-a fost călăuză în drumul nebulos al regăsirii propriei ființe naționale, profesorul Grigore Bostan, președinte fondator al Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”. Conferențiarul Lora Bostan a găsit puteri să continue viața distinsului dispărut prin manuscrisele pe care i le-a publicat, prin cărțile pe care le-a reeditat, prin manifestările pe care le-a organizat *in memoriam* la Catedra de Filologie Română și Clasică de la Universitate Națională „Yuri Fedkovici”, prin antologia „A treia chemare” pe care a îngrijit-o și pe care a publicat-o post-mortem – „o carte din panopticul literaturii române” (Arcadie Suceveanu), prin reperele bio-bibliografice și analitice pe care le-a adunat într-o plachetă și, bineînțeles, prin inaugurarea, în 2007, a Festivalului internațional studențesc de creație literară „Grigore Bostan”, ajuns în 2011 la a treia ediție. Ce mai recentă realizare a domniei sale în sensul imortalizării memoriei soțului ei a fost publicarea romanului științifico-fantastic al acestuia, rămas în manuscris, „Eterna – 2, sau Peștera Urșilor”.

Simpozionul Internațional „Grigore Bostan – 70 de ani. Probleme actuale de filologie română” a fost o manifestare de anvergură ce a unit savanți de elită sau simpli străjeri al limbii române din diverse colțuri ale lumii. Ca idee, el trebuia să se desfășoare cu un an înainte, când se împlineau șapte decenii de la nașterea omului de știință și de litere. În 2010, însă, comemorarea s-a constituit într-o reuniune de suflet, cu evocări și regrete. În schimb, în 2011, toamna, Universitatea cernăuțeană, Catedra de Filologie Română și Clasică, Centrul de filologie română comparată „Grigore

Bostan” și Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu”, cu sprijinul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni al guvernului român, repară ceea ce nu s-a putut face în 2009, adunând în Sala Roșie a Universității oameni de știință din mai multe țări, precum și un public numeros de cărțurari locali, răspunzători pentru dănuirea limbii române în partea nordică a Bucovinei istorice.

Putem să fim români doar cu jumătate de inimă?

Privind cu mintea trează la realitate, putem admite că și jumătate de inimă ni-i de ajuns să putem trăi, în condițiile când mulți dintre noi nu și-au păstrat nici măcar o fărâmbă de suflet pentru a se numi români, ca strămoșii noștri, și a se mândri cu aceasta.

În raionul Herța, unde istoria de până la 1940 n-a împetrișat cu elemente alogene, ca în Bucovina sau Basarabia, peisajul etnic, a trebuit o basarabeancă naturalizată aici să le amintească localnicilor cine sunt, de unde vin și încotro se îndreaptă. E vorba de dna Eugenia Cimborovici-Teodoreanu, care a fost mulți ani profesoară și animatoare la Herța a culturii naționale. În prezent, susținută de soțului ei, Alexandru, ea continuă cu o ardoare înzecită, ca președintă a Fundației „Gheorghe Asachi”, această grea și extrem de necesară muncă. Faptul că e de câțiva ani e destul de bolnavă și suferindă nu o împiedică să aibă o atitudine civică demnă și combativă. Nici un eveniment din calendarul faptelor remarcabile ale înaintașilor nu trece neconsemnat de fundația pe care o conduce.

În duminica cu data de 20 noiembrie 2011, parohul Bisericii Sfântul Spiridon, preotul Nectarie, după obișnuita slujbă, i-a rugat pe enoriași să rămână la tedeumul pe care urma să-l officieze întru pomenirea vrednicilor bărbați români deschizători de drumuri și de noi orizonturi. Prilejuri au fost câteva – 142 de ani de la moartea lui Gheorghe Asachi, 73 de ani de la trecerea în eternitate a lui Nicolae Verona, tatăl pictorului Paul și fratele pictorului Artur Verona, împlinirea a 170 de ani de la înființarea de către Gheorghe Asachi a primei școli de meserii și a 175 de ani de la ctitorirea primului conservator filarmonic-dramatic românesc. Iar principalul motiv al momentului comemorativ a fost de a împrăști memoria herțenilor cu cuvintele testamentare ale ilustrului lor fiu: „O națiune fără de limbă nu mai este națiune”.

„Bucovina literară”: un popas la Cernăuți

Marcarea a 70 de ani de la apariția primului număr al revistei sucevene „Bucovina literară” ne-a oferit prilejul unei scurte întâlniri cu literați din România și Republica Moldova, organizată de Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți (președinte Ilie T. Zegrea).

Înființată la Cernăuți în anii 40 ai secolului trecut, revista „Bucovina literară” ar trebui să ajungă mai des în această urbe. Deocamdată ea sosește aici cu totul ocazional. Nu e de mirare deci că o cunosc doar câțiva poeți sau ziariști locali și, poate, vreo doi-trei intelectuali interesați de literatură. E lesne de înțeles că la Cernăuți, de unde a pornit primul ei număr, ea nu are nici o difuzare. Ne-o aduc prietenii care ne vizitează cu prilejul unor evenimente culturale sau o căutăm noi când ne aflăm prin Suceava. Același lucru l-

CORRESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

am putea spune și despre celelalte publicații din România, care ne-ar fi de folos pentru suflet și ne-ar întregi cunoștințele despre țară.

Popasul în nordul Bucovinei, conceput ca o continuare a simpozionului de la Suceava organizat de conducerea revistei, s-a transformat într-o discuție atât de interesantă încât gazdele ar fi dorit să-i sporească durata. Dar pentru un popas timpul se măsoară altfel decât pentru o acțiune culturală gândită și realizată pe îndelete. Aidoma frânturilor de raze calde peste răceala toamnei, surprizele plăcute s-au ținut lanț. Printre ele a fost și neașteptata întâlnire cu poetul Marcel Mureșeanu, invitat din Cluj, în calitate de fost redactor-șef al „Bucovinei Literare”. La fel, întâlnirea cu Ion Cozmei, prezent mai mult ca sonetist decât ca fost secretar de redacție al revistei, și cu Dumitru Brăneanu, poet din Bacău, au adus un spor de emoție pozitivă, învi-orând atmosfera distinsă a evenimentului, umbrit (pentru

îmbrățișeze mama aflată mereu în așteptare), oaspeții au găsit totuși timp pentru o scurtă întâlnire cu studenții la Catedra de Filologie Română și Clasică de la universitate. Aici, Arcadie Suceveanu și Ion Hadârcă au citit poezii din cărțile lor recent apărute, lăsând studenților câte un set din acestea. Arcadie Suceveanu s-a prezentat la *alma mater* cu o proaspăt apărută culegere de poeme, „Ființe, umbre epifanii”, ce include poeme cu „viziuni din Cernăuți”, iar Ion Hadârcă a făcut o mărturisire de dragoste mai specială, citind o poezie la care, zice el, ține cel mai mult: „Bucoavna Bucovinei viitoare”. În calitate de parlamentar al Republicii Moldova, el a invocat ora astrală din istoria Basarabiei care ar fi putut să aducă mai mulți sorți de izbândă luptei basarabenilor pentru renaștere și pentru rezolvarea definitivă a problemei legate de limba română.

Cu visul departe, cu inima aproape...

Momente de revelatoare primenire spirituală ne-a adus vernisajul de fotografii artistice, realizat de profesioniști din presa și de la televiziunea română, cu care a continuat, la 2 decembrie 2011, marcarea Zilei naționale a României la Cernăuți. Nu e prima dată când Muzeul de Artă găzduiește asemenea manifestări de aleasă ținută intelectuală, susținute de Clubul popular „Pozitiv”, împreună cu autoritățile regiunii, Consulatul General al României la Cernăuți, organizații nonguvernamentale din județul Suceava.

Purtați pe cărări de legendă, vizitatorii vernisajului s-au arătat atrași de minunile României, dorind să viziteze bisericile din imagini, să se plimbe pe Dunăre, împreună cu pescari în bărcile acestora, să urce pe carpatinul „acoperiș al lumii” de unde să-și scalde ochii în lacrima curată a dimineților românești.

„Izvorașul” din Ropcea

Se spune că orice minune ține trei zile. Există însă un miracol care durează de treizeci de ani. Și nu undeva departe, ci în realitatea apropiată, într-un sat de pe valea Siretului, Ropcea, unde locuiește Victoria Costinean. Nu e locul ei de baștină. S-a născut și a trăit, până la căsătoria cu profesorul Ștefan Costinean, în satul vecin Igești. Ropcea pentru mulți se identifică cu numele Victoriei și cu cântecele ei. Or, multă lume a auzit acest nume de sat tocmai la întâlnirile cu micuții românași, gătiți în strai străbun, apărând pe scenă într-o revărsare nesfârșită, aidoma unui râuleț izvorând din străfundul pământului. Se strâng toți ciucure în jurul conducătoarei artistice, dând glas cristalin, întâi abia șoptit, apoi, susținut de amplitudinea vocii artistei, tot mai viguros, ca ropotele tumultuoase ale unei cascade.

De la primele spectacole și până astăzi, Victoria ne apare cu același „Izvoraș”. Iese pe scenă mereu cu aceeași copilași, neatinși de bruma toamnelor sau argintul iernii. N-am văzut niciodată mult comentata cloșcă cu pui de aur din tezaurul României, dar ori de câte ori asist la spectacole cu „Izvorașul” Victoriei Costinean, îmi apare imaginea acelei legendare găinușe cu pușori de aur în jurul ei, care mă fac să cred în miracol eternei tinereți.

Ansamblul modelat de conducătoarea artistică Victoria Costinean, care e și profesoara de istorie la Școala Medie din Ropcea, numără 30 de ani. M-am întrebat de multe ori,

Poetul și Parlamentarul Ion Hadârcă, în vizită la studenții români de la Universitatea din Cernăuți. Alături de el – poetul cernăuțean Vasile Tărășeanu. Conferențiera Lora Bostan face prezentările

Foto: Nicolae Hauca

mine, cel puțin) de regretul de a nu-l regăsi printre oaspeții pe cel care a redactat mai bine de un deceniu „Bucovina literară”, poetul și publicistul, Ion Beldeanu, iubit de noi mai ales pentru „Bucovina care ne doare”.

Din pâinea dulce a cărții

În preajma sărbătorilor de iarnă, și-au arătat în mod cu totul special dragostea pentru micuții cititori din regiunea Cernăuți câțiva poeți basarabeni obsedați de originala pasiune de a „cădea” în mintea copiilor. Chiar de ziua Sfântului Nicolae, o delegație din Chișinău a poposit la Cernăuți cu o donație extraordinară de carte. Zic extraordinară, pentru că, după cum ne-a asigurat bucovineanul nostru, poetul Arcadie Suceveanu, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, au fost aduse cărți nu dintre cele ce adună praful prin depozite, ci un lot de carte de înaltă calitate – colecții valoroase, editate în condiții grafice excepționale. Pachetele de cărți au fost depozitate la Gimnaziul nr. 6 din centrul orașului, Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți (președinte Ilie T. Zegrea) urmând a se îngriji de repartizarea lor pe la grădinițe și școli.

Trecând „mai mult în fugă” prin Cernăuți (după amiază delegația era așteptată la Costiceni, iar Arcadie Suceveanu se grăbea să ajungă și în satul său natal Suceveni, să-și

CORRESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

de ce orice melodie îngânată, indiferent dacă e tristă sau veselă, dacă e bocet sau cântec de petrecere, îmi aduce lacrimi în ochi, de ce întotdeauna îmi vine să exclam: „Așa încă nimeni n-a cântat pe la noi”. Aproape toate cântecele Victoriei sunt de la sursă, culese de la bătrânii satului. Ele nu comportă stilizări sau zorzoane, nu sunt măsluite. Kitschul nu are de a face cu ele. Sunt autentice și curate, în murmurul lor, ca izvorul din care provin.

În ziua de Sfântul Ștefan pe vechi, cum se sărbătorește de un timp în satele nordice ale Bucovinei, adică în data de 9 ianuarie 2012, „Izvorașul” a dat un spectacol „de gală” la el acasă. Spunem de gală pentru că a fost un spectacol aniversar. Concertul a fost o expunere la judecata sătenilor a zbuciumului creator al Victoriei Costinean.

O altă prețioasă realizare pentru ea a fost participarea „Izvorașului” la un grandios spectacol pe scena celei mai mari săli de concerte din capitala Ucrainei, unde a ridicat în picioare mii de spectatori, făcându-i să aplaude fierbinte cântecul și costumele naționale românești. Nu demult, micuții artiști au luat premiul întâi la un concurs regional, la care au participat 54 de colective artistice. Piesa pe care au interpretat-o a fost chiar imnul limbii române scris parțial special pentru „Izvorașul” din Ropcea de marele admirator al Bucovinei, Grigore Vieru.

Despre Vasile Levițchi, în trei ipostaze

La invitația colaboratorilor ziarului „Zorile Bucovinei”, mai mulți scriitori și jurnaliști din regiune s-au adunat la sediul celei mai vechi publicații românești din nordul Bucovinei pentru a se întâlni aici, la modul imaginar, cu Vasile

Profesorul și poetul Vasile Levițchi într-o vizită cu studenții săi, în toamna anului 1969, la Chișinău, discutând în librăria „Lucafașul” a Uniunii Scriitorilor din Moldova cu Arcadie Suceveanu, student în anul I la Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți (în dreapta profesorului), Mihai Prepeliță, student în anul III la Facultatea de Filologie a Universității din Chișinău, și Emilia Panfil, tânără absolventă a universității din Cernăuți, angajată la Muzeul Literar al U.S. din R.S.S. Moldovenească

Fotografie din arhiva de familie a fiului poetului, Valeriu Levițchi

Levițchi, cel care a semnat primul număr al primului ziar de limbă română din nordul Bucovinei în perioada de ocupație sovietică. Evenimentul a fost prilejuit de aniversarea a 90-a a nașterii poetului.

Vorbitorii au scos în evidență trei dimensiuni ale personalității primului redactor șef al ziarului. Astfel, s-a vorbit, mai întâi, despre șeful de redacție sub a cărui îndrumare s-a realizat transformarea vechii dubluri românești a publicației ucrainene „Bucovina sovietică” într-o nouă

publicație independentă, pur românească, „Zorile Bucovinei”. Apoi s-a făcut un portret literar al poetului sub a cărui aripă protectoare s-au maturizat tinerele talente ale Bucovinei. Iar mai spre sfârșitul colocviului s-au depănat amintiri despre profesorul care, pe lângă cunoștințe temeinice de literatură română, le-a transmis învățăceilor și o doză de conștiință națională.

Spicuiind esențialul din toate câte s-au spus cu dragoste și nostalgie la această întâlnire de suflet s-ar aduna suficient material pentru un nou volum de amintiri despre impresionanta personalitate a scriitorului, publicistului și profesorului Vasile Levițchi.

Cu *Inima iarăși...* în aulele universității

La câteva zile, după manifestarea de la „Zorile Bucovinei”, autorul volumului de versuri „Inima iarăși...”, a fost comemorat și la Universitatea Cernăuțeană. Altfel nici nu se putea. Or, tocmai acolo s-a manifestat vocația sa de profesor de literatură română.

Studenții de la Catedra de Filologie Română și Clasică, uniți în jurul îndrumătorilor lor, conf. Lora Bostan și conf. Gheorghe Jernovei, au cutreierat luminoasele cărări ale liceului lui Vasile Levițchi, ascultând dezvăluirile oaspeților, care l-au avut drept dascăl sau, pur și simplu, l-au cunoscut în diferite perioade ale vieții.

Rămânem răzlețiți sau facem front comun?

Întrebarea plutind în aer în clipa în care și-a încheiat lucrările cel de-al III-a Congres al Forumului Internațional al Jurnaliștilor Români, desfășurat la finele anului 2011 la Cernăuți, sub genericul „Identitate – Cultură – Mass Media”, a fost: Rămânem răzlețiți sau facem front comun? Desigur, nu e vorba de vreun război, doamne ferește! Termenul comportă aici sensul cel mai nobil cu putință. Prin front comun, jurnaliștii din mass-media de limbă română, multă, puțină, atâta câtă există în regiunea Cernăuți, înțeleg un mod de a strânge rândurile în vederea realizării scopului comun: supraviețuirea lor în acest spațiu, ca reporteri „minoritari”.

Atât delegații din România, cât și cei din Republica Moldova au constatat cu surprindere marea deosebire dintre Congresul al II-a, ținut toamna trecută la Chișinău, și cel actual, ținut aici, la Cernăuți. Spunând aceasta, mă refer nu atât la ordinea de zi sau la problemele dezbătute, ci la confortul sufleteșc al oaspeților din țările vecine. Dacă la Chișinău, la ceremonia deschiderii și chiar la lucrările pe secțiuni au participat primele persoane din conducerea statului, la Cernăuți dezinteresul și răceala, ca să nu zic ostilitatea autorităților, au fost evidente. Delegații au fost salutați doar de viceprimarul Cernăuțiului, dl Petru Rotar, ceilalți doi reprezentanți ai conducerii regiunii, prezenți în sală, nu au luat cuvântul neavând mandat în acest sens.

Cui îi este teamă de ortografia română?

Dacă e să judecăm după numărul participanților la „masa rotundă” organizată de Editura „Alexandru cel Bun” din Cernăuți cu sprijinul Facultății de Litere a Universității din București și al Consulatului General al României la Cernăuți, am putea presupune că cel mai mult se tem de ortografia

CORRESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

română chiar cei care o au drept instrument de lucru – profesorii de limba și literatura română. Or, la această întâlnire care a fost convocată special pentru categoria respectivă de intelectuali din regiune în vederea discutării aspectelor actuale ale ortografiei române, nu am văzut nici un profesor de română. A fost totuși o excepție. O tânără doamnă, cadru didactic la nu știu ce școală, care, probabil, o fi crezut că a nimerit din greșeală la această masă rotundă. Și n-ar fi bai dacă paguba ar fi doar a profesorilor, dar ea este și a copiilor pe care aceștia îi instruiesc. La întâlnire au participat, în principal, ziariști.

Colocviul a fost moderat de doamna lector univ. acad. Alexandrina Cernov. Limba este un mecanism viu, în perpetuă dezvoltare. Pe această temă a vorbit dna dr. Helga Bogdan-Oprea, cadru universitar la Facultatea de Litere a Universității București. Domnia sa a prezentat noul Dicționar ortoepic, ortografic și morfologic (DOOM), pe care l-a calificat drept o nouă „biblie” a limbii române, și cartea sa „Relatinizarea limbii române”. La fel de incitant a fost

Discuții aprinse la Masa rotundă privind aspecte actuale ale limbii române
Foto: Nicolae Hauca

și subiectul abordat de drd. Minodora Bucur, care a adus în discuție orientările, curente și tendințele actuale din literatura română.

Sărbătoarea Mondială a Poeziei la Cernăuți

În ziua de 21 martie 2012, am avut revelația că sufletul românesc al Cernăuțului i-a redat bătrânei urbe valoarea de centru de cultură și civilizație europeană, redescoperindu-i faima de oraș cu mai multe biblioteci și librării decât cârciumi și dughene. Nu știu cum au întâmpinat intrarea astronomică în primăvară alte etnii purtătoare de istorie și spiritualitate cernăuțeană, dar noi, românii, ne-am unit inimile în Sărbătoarea Mondială a Poeziei și, sincronizându-ne, ca cetățeni ai capitalei Bucovinei, cu cetățenii celorlalte capitale europene, am trăit o zi a deschiderii către frumos, către sublim, către cuvântul liric.

În această zi s-a vorbit cu inspirație, cu mult har și aleasă trăire sufletească despre dulcele chin al scriiturii, iar poezii cernăuțeni Ilie T. Zegrea, Mircea Lutic, Simion Gociu, împreună cu colegii lor Carmen-Veronica Steiciuc, Ileana Brândușa Steiciuc, Liviu Popescu din Suceava și Dumitru Brăneanu și Ioan Prăzișteanu din Bacău, au susținut un recital de poezie. Trăim într-o urbe mică, dar bucuria noastră este mare, precum nemăsurat este universul poetic. Această stare de spi-

rit a fost adusă în prezență de scriitoarea și publicista Doina Cernica din Suceava.

Președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, Ilie T. Zegrea, moderând colocviul consacrat Sărbătorii Mondiale a Poeziei, desfășurat în sala de lectură a Bibliotecii Regionale din Cernăuți

Foto: Nicolae Hauca

Ziua Poeziei ne-a adus bucuria, îngemănată de durere, de a-l regăsi în ochii înlăcrimați ai dnei Rozalia Motrici pe regretatul ei soț, cunoscut de toată lumea ca reporter și de mai puțini ca un sensibil poet. În preajma zilei sale de naștere (la 24 martie Mircea Motrici ar fi împlinit 59 de ani), dna Rozalia a venit să ne bucure cu o nouă carte, „Ion Irimescu în împărăția eterului”, rămasă doar în înregistrările radiofonice ale soțului ei.

Accente emotive deosebite a imprimat sărbătorii și recitalul unui grup de elevi din clasa a IX-a de la Gimnaziul nr. 6 din Cernăuți, unde predarea materiilor școlare se face în limba română. Cărțile și revistele dăruite de oaspeții din România au fost pentru ei, precum și pentru studenții de la Catedra de Filologie Română și Clasică de la Universitatea din Cernăuți, un gest de aleasă prețuire, iar bucuria cu care au fost primite – o coroană de recunoștință.

Poezia aduce căldură în suflet. Iar Bucovina, cu capitala în jumătatea ei nordică, are nevoie de multă căldură.

Limba noastră, cea cântată

De 23 de ani ne adună la Cernăuți Sărbătoarea Limbii Române, și tot de-atâta timp vorbim cam despre aceleași dureri

Ansamblul folcloric „Izvorașul” condus de prof. Victoria Costinean din Ropcea, Storjineț

Foto: Nicolae Hauca

și probleme. Ce-i drept, la ultimele ediții mai mult se cântă decât se cuvântă. Demult odihnesc în morminte țărani care

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

veneau la Cernăuți apăsăți de povara vârstei, dar înaripați de mari speranțe, fluturând mândri Tricolorul, cu preoții din parohiile lor în fruntea coloanelor, aidoma celor pornite la 1 aprilie 1941 spre Fântâna Albă.

De câțiva ani buni „Limba noastră cea Română” începe fără binecuvântarea cucernicilor părinți, fețele bisericesti schimbându-se radical la față.

Nu sunt o clarvăzătoare, dar am presimțit că, în pofida agravării condiției românilor noștri ajunși minoritate la ei acasă, toamna aceasta vom avea o Zi a Limbii Române mai blândă decât în ceilalți ani, marcată doar de nostalgiile și bucuria revederii cu oaspeții din Țară. Așa a și fost: Societatea „Mihai Eminescu”, care este și a fost de la începuturi organizatoarea acestei sărbători, prin liderii ei actuali, publiciștii Vasile Băcu (președinte) și Nicolae Șapcă (vicepreședinte) a avut grijă, mai întâi de toate, să mulțumească conducerii Ucrainei pentru adoptarea Legii Limbilor, elaborată conform cerințelor Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, și să îndemne spectatorii să-și exprime recunoștința prin aplauze fierbinți.

Conform legii, limba română trebuie să aibă statut de limbă regională în regiunea Cernăuți

Am observat că, de un timp încoace, întrunindu-se la manifestări de respirație românească, românii noștri bucovineni, se complac în postura pasivă de spectatori, eschivându-se de la datoria lor civică de cetățeni apti să-și hotărască destinul. Dacă în alte regiuni ale Ucrainei, respectiva lege funcționează, acordând limbilor minoritare drepturile cuvenite, deputatul poporului nostru în Rada republicană de la Kiev, dr. Ion Popescu, susține că în ținutul nostru nu există nicio problemă în legătură cu limba română și nu are niciun rost să se pună la vot în consiliile locale statutul ei de limbă regională. Că nu e chiar așa s-a demonstrat la sărbătoarea limbii noastre. Propunerea lui Nicolae Toma, redactor-șef al

La tribună, Nicolae Toma, redactorul șef al ziarului regional „Zorile Bucovinei”, ridicând problema statutului limbii române în regiunea Cernăuți

Foto: Nicolae Hauce

ziarului „Zorile Bucovinei”, de a cere Consiliului Regional Cernăuți să includă pe ordinea de zi a apropiatei sesiuni și să pună la vot chestiunea cu privire la acordarea statutului de limbă regională pe teritoriul regiunii Cernăuți limbii române a fost susținută de întreaga sală. Prin vot unanim, adunarea a pus în sarcina Consiliului Societății „Mihai Eminescu” să redacteze o petiție în acest sens. La câteva zile după Sărbătoarea Limbii Române aflăm cu stupeoare că demersul oficial către Consiliul Regional a fost semnat doar de liderii a patru asociații românești – Nicolae Toma, președintele Societății Jurnaliștilor Independenți din regiunea Cernăuți, Ilie T. Zegrea, președintele Societății Scriitorilor Români din

regiunea Cernăuți, Arcadie Opaț, președintele Ligii pentru apărarea drepturilor omului, și Eugenia Cimborovici-Teodoreanu, președinta Fundației civice raionale Herța „Gheorghe Asachi” și de nici un lider al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”. Tocmai cei ce au organizat Sărbătoarea limbii române să se dea în lături?

Limba română, ca obiect de studiu pentru etnici ucraineni

Pot fi aduse numeroase dovezi că am lăsat ca limba noastră frumoasă și bogată să ajungă la sapă de lemn, dar cea mai convingătoare demonstrație în acest sens a făcut-o în fața celor adunați să o sărbătorească chiar șeful Catedrei de Filologie Română și Clasică a Universității cernăuțene, conf. dr. Gheorghe Jernovei. Domnia sa a ținut să aprecieze ca îmbucurător faptul că la catedra pe care o conduce numărul studenților s-a mărit anul acesta până la 17 persoane (până acum grupele fiind, de obicei, de 10 studenți), printre care se află și câțiva studenți de naționalitate ucraineană.

Fotografie de grup la statuia poetului Mihai Eminescu din parcul fostului Palat Național al Românilor din Cernăuți: participanții la Sărbătoarea Limbii Române, ediția XXIII

Foto: Nicolae Hauce

nă. Și nu e vorba de ucraineni autohtoni din ținutul nostru, dintre care unii cunosc din familie sau din școală româna, ci de tineri care au venit la facultate să învețe a vorbi românește. Poate n-am dreptate, poate ar trebui să mă lumineze cineva ca să împărtășesc și eu bucuria profesorilor de la catedră, însă mi se pare că e ceva putred de tot în Danemarca noastră. Este lăudabil faptul că ucrainenii vor să cunoască limba română, dar nu-mi pot imagina cum vor face față acești tineri cerințelor programei de studiu alături de studenți care au zece ani de școală românească. Or, o facultate nu e o școală de cursuri de câteva săptămâni sau luni, unde se predă la nivel elementar o limbă străină. De fapt, n-ar trebui să mă îngrijoreze soarta acestor studenți, dar semnalez acest lucru pentru că intuiția îmi spune că e o problemă mult mai serioasă la mijloc. Admiterea la secția de limba și literatura română doar în baza testării de stat la disciplinele „Istoria Ucrainei” și „Limba și literatura ucraineană” poate avea consecințe catastrofale pentru tinerii români. Ne putem pomeni ca la Catedra de Filologie Română și Clasică să susțină concurs doar tineri ucraineni pe baza acumulării mai multor puncte la evaluarea externă de stat. Nimănui nici prin cap nu-i trece să-și înainteze documentele la facultatea de limbi străine fără a fi studiat serios în școală și poate chiar suplimentar, cu meditari, engleza, franceza, germana etc. Dar la română se poate. Pentru că tinerii români nu fac concurs la această specialitate. Nu ne rămâne decât să așteptăm ca studenții ucraineni, admiși

CORRESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

anul acesta la secția de limba și literatura română, să ajungă buni profesori în școlile noastre și să le cultive copiilor noștri dragostea de limba română.

Anița Nandriș: un simbol al învierii prin sacrificiu și curaj

Anița Nandriș, țărâna din Mahala cunoscută lumii întregi prin cutremurătoarea sa carte de memorii *20 de ani în Siberia*, nu mai e o simplă muritoare care odihnește în cimitirul din deal al satului, alături de fiul ei mai mare, Mitruță, și fiul ei mai mic, Toderică (nu și de fiul ei mijlociu, Vasile, care-și doarme somnul de veci în cimitirul nou din Cernăuți), ea nu mai e o simplă mamă deportată în fundul Rusiei împreună cu copilașii săi, pentru care s-a sacrificat și pe care a avut grijă să-i aducă teferi acasă din infernul de gheață al Siberiei. Ea nu mai e o victimă anonimă, pierdută printre miile de victime ale unui neam ce merită, poate mai mult decât alte neamuri, calificativul de de popor deportat. Țărâna Anița Nandriș e deja un simbol. Un simbol al sacrificiilor prin care creștinii își câștigă veșnicia, un simbol al rezistenței mamelor care și-au salvat

Bustul Aniței Nandriș-Cudla din comuna Mahala din nordul Bucovinei, lucrat în bronz de pictorul prahovean Constantin Ionescu

Foto: Silvica Nandriș

copiii de la moarte în condiții incompatibile cu viața. Dar mai presus de orice, chipul ei blând, înveșnicit în bronz și dezvelit în ultima duminică de septembrie în părculețul amenajat cu acest prilej în centrul satului, este un omagiu limbii române și o înălțare în slăvi a demnității țărânului bucovinean. Mântuirea și fericirea cerească, în care-și pune speranța orice bun român, au fost coborâte pe pământ. Pe pedestalul gloriei a fost înălțat curajul unei sărmane femei, năpăstuite de vitregiile istoriei, torturată de sălbătăcia tiranilor, aleasă de forțele răului să plătească pentru faptele demne ale înaintașilor neamului ei. Or, nu frații Aniței – Grigore sau Ionică Nandriș – deveniți celebri prin faptele lor cărturărești, unul fiind savant de talie europeană, iar celălalt, medic strălucit și mare patriot al satului natal, care a făcut pentru propășirea economică a mahaleniilor mai mult decât toate stăpânirile străine de până și de după el, dar, cum spuneam, nu ei, ci sora lor mai mică, Ana, a avut prioritatea de a fi înălțată prima pe postamentul recunoștinței consătenilor, chiar dacă nu a fost decât o țărâncă simplă, cu numai trei clase primare. Având și un nume predestinat, ea a fost aleasă de providență spre a fi zidită în jăratecul jertfelnicilor. Pe ea au ales să o vadă în fiecare zi urmașii celor masacrați la granița de pe Prut și înghețați în nordul Siberiei, ca de la chipul ei înveșnicit în bronz să se întărească cu puterea de a pași peste greutățile de astăzi, să învețe a nu-și pleca capul decât în fața lui Dumnezeu și a memoriei celor din morminte.

„Prin câte poate trece o ființă omenească fără să-și deie seama...”

Aceste cuvinte cu care Anița Nandriș își începe povestea zbuciumată a vieții sale ar putea fi atribuite fiecărui român

din generația ei, căci ele reflectă destinul dramatic al întregului neam românesc din Bucovina. În clipa în care cele trei părți direct implicate în aducerea, instalarea și dezvelirea bustului Aniței la Mahala – Societatea donatoare, „Mihai Viteazu”, reprezentată de liderul ei Mircea Cozma, președinte al Consiliului județean Prahova din România, Fundația intermediatoare, „Casa Limbii Române”, reprezentată de președintele ei Vasile Tărățeanu, și Primăria beneficiară, reprezentată de primarul Elena Nandriș – semnav la sediul primăriei, în prezența unor distinse personalități din România, sosite în calitate de oaspeți dragi, procesul verbal de donare-primire a monumentului, oamenii locului se strângeau în micul parc din fața bisericii, privind nerăbdători spre statuia încă nedezvelită.

Primarul comunei Mahala, Elena Nandriș, președintele Fundației cultural-istorice „Mihai Viteazul” din Ploiești, Mircea Cosma, și președintele Fundației „Casa limbii române” din Cernăuți, Vasile Tărățeanu, semnând procesul verbal de predare-primire a bustului Aniței Nandriș-Cudla. Consiliul local Mahala, 30 septembrie 2012

Foto: Nicolae Hauca

S-ar fi putut auzi, în aerul înnobilit de puritatea simțirilor ce-i răscoleau, vibrația emoțiilor trăite de ei, dacă liniștea solemnă n-ar fi fost tulburată de zarva veselă a copiilor adunați în jurul scrânciobului din preajmă, deja „inaugurat” de cei mici. Pentru bucuria lor, tânărul arhitect Egor Prodaniuk, a prevăzut în perimetrul parcului proiectat de el un mic teren de joacă, cu nisip și cu un scrânciob în stil retro, meșterit de mahaleni ca pe timpul copilăriei Aniței.

Nu departe, cu ochii la micuții din scrânciob, am zărit-o pe octogenara **Domnica Hostiuc**, una din puținele supraviețuitoare ale calvarului siberian. Îngrijit îmbrăcată, mi s-a părut că arată chiar mai bine și mai odihnită decât astă iarnă, când am întâlnit-o în cimitirul comunei, lângă crucile martirilor mähăleni împușcați la Lunca. Mătușa Domnica era mulțumită că, din puștinul ce-l are, a dat și ea ceva pentru acest loc al Aniței Nandriș. Meșterii au tăiat din răpa din spatele casei sale câțiva copăcei, pe care decojindu-i i-au folosit pentru scrânciob. Măcar cu atâta folos s-a ales din acel loc prăpăstios. „Mi-au spus meșterii că drept răsplată mă pot legăna și eu în acest scrânciob, dar îs prea grea și mă tem că s-or rupe stâlpi”, glumește bătrâna, suspinând că, „iaca, Anița a avut noroc de frați renumiți și nepoți cumiți din România, care i-au tipărit cartea, iar acum i-au adus și un monument...”. Îi pare rău că scrierile ei (cântece, poezii, compuse în anii deportării și la închisoare) vor rămâne numai în câteva caiete. Totuși, a căzut de acord că Anița a meritat mai mult ca oricine această cinste, pentru că chinurile ei au durat

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

un timp mai îndelungat. Unele familii din Mahala, printre care și familia mătușii Domnica, au fost condamnate la 5-6 ani de exil, iar Anița Nandriș, cu cei trei băieți ai ei – tocmai la 20 de ani, nemaivorbind de faptul că bărbatul ei, Chirică Cudla, de care a fost despărțită de enkavediști imediat după ce au fost luați sub arest, s-a pierdut fără urmă. „Poate cei tineri își vor aduce aminte și de noi, când vor trece pe aici”, speră Domnica Hostiuc, adăugând că nu demult a vizitat-o un tânăr scriitor din România, cu rugămintea să-i povestească suferințele deportării. „Mi-i tare greu și urât singură, iar vecinele glumesc că, așa bătrână cum sunt, tot mai trebuie cuiva” – mi s-a plâns femeia, grăbită să prindă un loc pe băncile din apropierea statuii.

Traian Mihaiesi a venit din Ostrița, sat vecin de peste Prut. Cunoaște istoria Aniței Nandriș din povestirile mamei sale, Dochița: „În tinerețe, Anița și Dochița o fost prietene, părinții se hrămuiau. Mama mai avea doi frați, dintre care unul o vrut-o de nevastă pe Anița. Da' Anița n-o vrut să meargă după el, că era tare 'nalt: avea doi metri și un centimetru. I-o spus: „Bade, ești tare lung, cum o să îmbli din urma ta”. Că pe atunci așa era obiceiul, bărbatul, dacă mergea la nuntă, pășea în față, iar femeia venea din urmă. Mama mea o trăit până la 93 de ani și s-o întâlnit cu Anița după ce ea s-o fost întors din Siberia. Și familia noastră era cât pe ce să fie deportată dacă noi nu fugeam de acasă noaptea aceea, când umblau călăii prin sat să ridice lumea”.

Nu departe, am văzut-o și pe **Aurora Bujeniță**, un fost copil al exilului, despre a cărei soartă „cu coroană de spini” am scris un articol, pe care l-am publicat cu vreo doi ani în urmă în gazeta „Zorile Bucovinei” din Cernăuți. Printre lacrimi mi-a mărturisit că o doare inima după sătenii care au îndurat chinurile deportării și n-au ajuns să vadă ce se întâmplă aici în această zi. Când a fost scoasă din casă, de mână cu maică-sa, Aurora avea numai patru ani, iar frățiorul ei, un an. Cu ei au mai fost ridicați bunica și o mătușă. După cinci ani a revenit la baștină cu fratele și mama. Ceilalți muriseră de foame și ger în fundul Rusiei. Pe Anița Nandriș a cunoscut-o mult mai târziu. Lucra poștăriță și trecea des pe lângă poarta ei, îi aducea ziare și, câte o dată, scrisori de la frații din România. Luând cuvântul în fața monumentului, Aurora și-a amintit de anii petrecuți în Siberia, de mamele care, mâinate cu forța la tăiat copaci în pădure, munceau toată ziua pentru 400 grame de pâine în două cu apă. Cea mai mare pedeapsă era foamea, care-i secera nemilos pe copii și bătrâni. Înfometate, mamele împărțeau „nafura” primită pentru o zi de muncă istorivoare copilașilor, care, hămesiți de foame, le așteptau cu sufletul la gură în barăcile neîncălzite. Și azi îi sună în urechi cântecul acelor mame năcăjite: „Pe Peciora tare-i bine,/ Cine merge nu mai vine,/ Pe Peciora apa-i bună,/ Nu trăiești mai mult de-o lună”. „Pentru toate mamele care ne-au ținut în brațe și ne-au dat ultima fărâmbă de pâine de la gura lor este acest monument”, le-a spus, printre lacrimi, consătenilor, în finalul cuvântării sale, Aurora Bujeniță.

Prin cântecul „Doar o mamă poate ști...”, tânăra Mihaela Antonescu a confirmat acest adevăr. Fiorul cutremurătorului discurs și emoțiile melodiei s-au transmis participanților la eveniment, printre care se afla și dna Tatiana Popa, Consul General al României la Cernăuți: „Mă simt deosebit de onorată și fericită să asist la acest moment de excepție. În timp ce vorbea dna Aurora, mă uitam la măicuțele

din jur. Sunt convinsă că fiecare are o tragedie în suflet, o istorie ce se cere cunoscută. Doar întâmplarea și destinul a făcut ca Anița Nandriș să aibă inspirația de a-și fi scris tragedia pe hârtie”. Astfel, doamna Consul General a elogiut puterile nebănuite ce izbucnesc din inimile acestor oameni și cer dreptul la cuvânt.

„Ne simțim mici în fața acestei firave, dar puternice femei”

Toți cei adunați la ceremonia dezvelirii bustului Aniței Nandriș au venit aici cu o amintire vie, cu un gând de aleasă pioșenie, cu o parte proprie de jertfă, dar cu cele mai mari emoții au venit urmașii Nandrișilor, mândria satului și a întregii Bucovine. Din Sibiu a sosit doctorul Gheorghe Nandriș, nepotul Aniței din partea fratelui Florea. El a fost acela care a trecut prin vama de la Siret manuscrisul mătușii sale. Văzându-l puțin schimbat la față după ce luă în mână manuscrisul, Anița, ca să-l ajute să-și depășească teama de grăniceri și vameși, îl îmbărbătă: „Dor nu ți-o fi frică, Gheorghe!”

Doctorul Nandriș a venit în satul natal special pentru a participa la acest eveniment. A petrecut doua zile cu nepoții de la soră și s-a odihnit două nopți în casa părintească. Mi-a mărturisit că așa somn n-a făcut de multă vreme. În fața monumentului, însă, calmul i-a fost înăbușit de emoții, invocând momentele de glorie și de sacrificiu ale baștinei părinților și strămoșilor săi: „Timp de un secol, satul Mahala a trecut prin două momente de jertfă: ciuma din 1840 a răpit pe fiecare al zecelea locuitor, iar ciuma comunistă din 1940 a adus moartea la o mie de oameni din cei 4.000 de locuitori ai satului. Pe la noi aceasta se numește genocid. Eu am lansat o noțiune nouă, „comucid”, desemnând crimele săvârșite de comuniști. În primul volum al *Istoriei familiei Nandriș* proiectată în cinci volume am prevăzut un capitol special consacrat *comucidului sovietic din satul Mahala din Bucovina*. Acest monument e un semn de neuitare pentru morții noștri și sunt sigur că ei ne aplaudă din cer, pentru că puține sate și-au adus morții acasă așa cum au făcut mähălenii cu cei împușcați la Lunca”. Dl Gheorghe a dăruit școlii din Mahala 30 de exemplare din noua ediție a cărții „20 de ani în Siberia”, care a reușit să facă înconjurul lumii datorită traducerilor în engleză, franceză, germană. În curs de apariție este varianta italiană. Astfel, țărâna din Mahala dă lecții de viață unei lumi care n-a cunoscut niciodată genocidul prin înfometare și muncă silnică.

Traducerea în franceză a memoriilor Aniței, aparține lui **Daniel Nandriș**, fiul cunoscutului lingvist dialectolog Octavi-

Cei trei doctori Nandriș – frații Gheorghe (Sibiu) și Vasile (Reșița), împreună cu verișorul lor, Daniel (Franța) – asistând la ceremonia semnării procesului verbal de predare-primire a bustului mătușii lor, Anița Nandriș, donat comunei Mahala de către Fundația „Mihai Viteazul” din România

Foto: Silvica Nandriș

CORRESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

an Nandriș. Aflat în exil, profesorul Octavian Nandriș a creat la Universitatea din Strasbourg (Franța) o catedră de limba română, care funcționează și astăzi. După un an de la prima vizită în satul unde bunelul său, Vasilică Nandriș, a fost director de școală, Daniel a mai sosit aici și anul trecut, cu ajutoare pentru copiii cu dizabilități intelectuale, găzduiți de

Nepotii Aniței Nandriș (rândul întâi, de la stânga la dreapta) Vasile (Mahala, Bucovina), Daniel cu soția Silvica (Franța), Gheorghe (România), John (Anglia) și stăneputul Dumitru (gazda) după plantarea în comun a unui stejar la colțul casei strămoșești. Mahala, septembrie 2010.

Foto: Ștefan Hostiuc

fosta „Casă de Ocrotire” a satului Mahala, ctitorită de Filiala Mahala a Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina, condusă de doctorul Ion Nandriș, fratele cel mai mare al Aniței. Însoțit ca și celelalte dăți de nevasta sa, Silvica, Dănuț a venit de data aceasta să depună la postamentul Aniței suferințele ei tălmăcite în limba franceză. După apariția, în Franța, a acestor memorii, traducătorul lor în franceză a fost sunat de mai mulți cunoscuți, care i-au mărturisit că au citit cartea dintr-o răsuflare, felicitându-l pentru „neamul mare din care face parte”. Un prieten din Bolivia i-a sugerat că ar fi bine ca memoriile Aniței să fie traduse și în spaniolă. Găzduit de profesorul de franceză Ion Antonescu din Cotul Ostriței, sat ce face parte din comuna Mahala, Daniel Nandriș a putut să comunice cu neamurile sale, al căror arbore genealogic îl completează de mai bine de doi ani, prin gura acestui erudit mähălean, cu sprijinul activ al prietenului său, scriitorul Ștefan Hostiuc, născut în Mahala.

Mahalenii au avut noroc de o zi frumoasă cu soare și cu cer senin pentru a se bucura din plin de fastuosul eveniment al dezvelirii bustului Aniței Nandriș în parcul din centrul comunei. Iar în această minunată duminică de sfârșit de septembrie s-a mai întâmplat un eveniment: înrudirea simbolică dintre un fiu al Maramureșului, pe nume Mircea Cosma, cu mahalenii care mai păstrează în graiul lor neaș urme din graiul descălecătorilor maramureșeni pe aceste meleaguri ale vechii Moldove medievale. Mircea Cozma, președinte al Societății „Mihai Viteazu” are faima de a fi ctitorit peste o sută de monumente ale neamului în întreg spațiul românesc și dincolo de acesta. Domnia sa este și președinte al Consiliului județean Prahova, zonă bogată în petrolul, meag al turismului montan și al vinului roșu. Cu puțin înainte de a o aduce pe Anița Nandriș eternizată în bronzul modelat de sculptorul prahovean Constantin Ionescu, președintele Societății „Mihai Viteazu” a tăiat, la Chișinău, de sărbătoarea limbii

române, panglica de inaugurare a bustului marelui domnitor al Unirii principatelor române, Alexandru Ioan Cuza. A răspuns cu promptitudine și la rugămintea prietenului său Vasile Tărățeanu, președinte al Fundației „Casa limbii române” din Cernăuți, având grijă ca statuia Aniței Nandriș să ajungă la Mahala chiar în această toamnă jubiliară, când satul împlinește 450 ani de la prima atestare în hrisoavele vremii (moment evocat în comunicarea făcută de profesoara de istorie Ana Hostiuc, șefă de studii la școala medie din localitate).

Sculptorul Constantin Ionescu mi-a mărturisit că a înveșnicit în bronz mai multe figuri proeminente ale istoriei și culturii românești, majoritatea fiind finanțate de societatea „Mihai Viteazu” din Ploiești. Bustul Aniței e primul monument al său consacrat unei simple femei și a trebuit să se documenteze, să coboare la izvoarele suferințelor acestor oameni, să retrăiască istoria ei, pentru a reda smerenia înălțată la rang de demnitate supremă. Nu a fost o misiune ușoară. Or, președintele Mircea Cozma a dorit ca statuia să reprezinte simbolul puterii de a păși cu viața prin moarte, să fie un bust închinat suferințelor, dar și dârzeniei, onoarei, mândriei de a fi român, încât oricine va trece pe lângă el să simtă că „se află în fața unei femei care e mai mare decât Ceahlăul, care a spus lumii în cartea ei mai mult decât 20 de scriitori la un loc. Doar în munții Carpați, poate se mai găsește cremenea din care a fost clădită Anița Nandriș, ajutând-o să-și salveze copiii, să aibă credință în neamul ei, în limba română. Primiți acest cadou din partea unui român care a avut taman aceeași soartă, fiind refugiat din Maramureșul istoric, prin noroc și prin destin, undeva lângă Arad, și al cărui tată a ajuns prea târziu aici cu batalionul Vânătorilor de Munte”.

Mahalenii votează unanim ca școala din localitate să poarte numele savantului Grigore Nandriș

Cei ce-și zic astăzi cu mândrie mahaleni au fost menționați de primăreasa Elena Nandriș, pentru eforturile depuse la amenajarea parcului,

pe care ei l-au pregătit ca și cum ar fi pregătit de hramul satului o Casă Mare în care să dăinuiască în eternum statuia Aniței. Vom aminti aici câteva din numele acestor mahaleni vrednici de toată lauda: Mihai Chișcari, Vasile Nandriș, Gheorghe Boiciuc, Dumitru Hostiuc, Mihai Doroș, Ion Dimitriuc, Ion Bujeniță, Gheorghe Vasiloi, Constantin Bujeniță, Dumitru Chelbea. Sincere cuvinte de mulțumire pentru susținere a primit și deputatul consiliului local, Mihai Tănăsescu. El a pus punct discuțiilor iscate la o sesiune, convingându-i pe deputați că Anița Nandriș este simbolul tuturor mamelor trecute prin calvarul deportărilor. Poartă și el în inimă dramatismul familiei. Printre cei 602 țărani din Mahala deportați în Si-

Poetul Vasile Tărățeanu votând pentru acordarea numelui „Grigore Nandriș” Școlii medii din comuna Mahala, absolvit de marele savant

Foto: Nicolae Hăuca

CORESPONDENȚĂ DIN NORDUL BUCOVINEI

beria s-a aflat și tatăl său, alături de părinți, bunică, frate. Într-o noapte, când lucra în câmp, la ruși, tatăl său, auzi pe cineva cântând românește. Tare s-a mai mirat, pentru că nu avea știință să fi fost prin preajmă vreun român. Cântecul „Pocnind din bici, pe lângă boi...” îi aduse aminte de casă, de satul său din Bucovina. A mers după acea voce, cunoscându-l astfel pe viitorul său custru. De atunci acest cântec este transmis din tată în fiu, ca o relicvă ce simbolizează continuitatea neamului.

Cu mult drag și-au făcut datoria sfântă părinții duhovnicești ai comunei – precucernicul Gheorghe Moroz, paroh al satului Mahala, în a cărui biserică se păstrează icoana lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei care a donat această fostă moșie voievodală sfintei mănăstiri Putna, precucernicul Dumitru Mițitei, paroh al satului Buda din aceeași comună, a cărui biserică recent zidită poartă hramul lui Ștefan cel Mare și Sfânt, precucernicul Ion Bivolaru, paroh al satului Colincăuți din raionul Hotin, originar din Mahala, fiu al preotului Dumitru, care a păstorit în comună pe vremurile cele mai aspre ale stăpânirii sovietice, și precucernicul Vasile Covalciuc, protopopul raionului Storojineț, înnemurit cu Anița Nandriș prin căsătoria cu nepoata acesteia, Maria, fiica mezinului Toader, amintit în mai multe rânduri de maică-sa în amintirile ei despre „catorga” siberiană.

Invocând numele Aniței, protopopul de Storojineț a amintit celor prezenți la ceremonie rugăciunea *Ușa Milostivirii*, care i-a ajutat pe mulți osândiți să pășească pe pământul scump de acasă și poate-i va ajuta la împlinirea

unui vis frumos: toți cei prezenți la manifestare au ridicat sus mâinile, votând ca școala din centrul satului să poarte numele ilustrului savant cu renume european, Grigore Nandriș, cunoscut în mediile academice ca important slavist, profesor și șef de catedră la Universitatea din Londra. Ca un ecou la această rugăciune au urcat către ceruri vocile corului Bisericii, drept omagiu de veșnică recunoștință și invocare a proniei cerești întru binecuvântarea acestei legitime dorințe a dreptcredincioșilor din fosta moșie ștefaniană. Până departe în zarea albastră a zburat jalea cântată de martirii din Mahala, împușcați la graniță sau rămași în Siberii de gheață, purtați pe drumul pătimirilor, înfometați, înghețați, exterminați.

Pentru pacea lor în lumea umbrelor, dar mai cu seamă pentru întărirea coloanei noastre vertebrale ar trebui să fim și noi la fel de dârji și să batem cu îndoită râvnă la mai multe uși decât doar la cea a Milostivirii.

În loc de epilog

Parcurgând încă o dată aceste mult prea lungi rânduri, m-am gândit că cine le va citi poate să rămână cu impresia că o ducem numai în distracții și că avem cultură cu vârf și îndesat. Așa și este, privind de departe. Însă dacă doriți să cunoașteți cu adevărat ce simțim și cum trăim aici, în nordul Bucovinei, veniți să ne „bucurăm” împreună. Dar nu cu grabă, pentru o zi-două, ci înarmați-vă cu răbdare să zăboviți mai mult. Și echipați-vă corespunzător, că nu plecați la sud, ci la nord.

Participanți la ceremonia de dezvelire a bustului Aniței Nandriș la Mahala

Foto: Silvia Nandriș

CRONICA LITERARĂ

Ștefan
HOSTIUC

Apolinic și dionisiac în poezia lui Arcadie Suceveanu

Apolinic prin plasticitate, fast metaforic și abilitate artizanală, prin semeție olimpică și cult al formelor perfecte, versul lui Arcadie Suceveanu are, dincolo de ștaiful ușor manierist și micile slăbiciuni narcisiste, un zvânc dionisiac. Acesta îi dă viață, precum „fastul baroc” (Alex Ștefănescu) îi dă strălucire. Faptul că abundă în imagini filigranate lucrate, „pline în esența lor” (Mircea V. Ciobanu), nu-i aduce valoare în sine, ci doar un plus de frumusețe. Nici jocul de oglinzi al imaginărilor, atât de îndrăgit de ludicul Suceveanu, n-ar fi decât un spectacolul foc de artificii, dacă nu ar atrage după sine în spectacolul poeziei taina spațiilor ascunse, interzise privirii ochiului neinițiat. Și nici retorica onirică, omniprezentă în discursul liric al acestui incurabil visător, nu și-ar afla rostul dacă nu ar avea ca resort energiile fondatoare ale ființei, neliniștea ontologică, marile frământări metafizice. Tot în măsura în care dau sens existenței, fac obiectul meditației lui Suceveanu transcendentul și preexistentul, zone de atracție constantă a imaginărilor frământate de dilema fundamentală a ființei în augusta sa exprimare hamletiană.

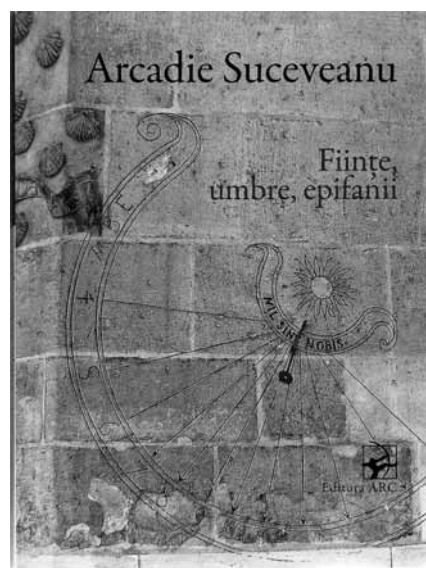
Sensul existenței, între adevăr și iluzie

De la prima atingere (romantică) de taina scrisului până la ultima evadare (postmodernistă) din „perimetrul hârtiei”, „mâna care scrie” – și care dă titlu unui poem *de referință* (Mircea V. Ciobanu) din recentul volum *Ființe, umbre, epifanii* (Chișinău, Editura Arc, 2012) – trage după sine, dintr-o paradigmă în alta, pe serpentinele priporoase ale traiectului liric ce urcă și coboară versantele a două milenii, modelul discursului „autentic în sinceritate” anunțat cu patos de hidalgo în volumul de debut, *Mă cheamă cu-vintele* (Cernăuți, Editura „Carpați”, 1979): „Nu-i vinovată pasărea de zbor / Poruncă grea în aripi i se zbate, / Discursul soarelui e roditor / Și autentic în sinceritate” (*Chemare sau poruncă*). În subtila sa alegorie, acest crez artistic comportă și un sens polemic. Raportat la momentul istoric al anilor '70 ai secolului trecut, el reprezintă o replică a poetului la tentativa culturnicilor comuniști (dușmani înverșunați ai literelor române din Cernăuți) de a-i perverti scrisul (ca în cazul lui Ion Chirlaru, răsplătit pentru obediență cu înalte ordine de stat, cu onorarii grase și funcții bănoase)

sau de a-i curma „zborul” (ca în cazul lui Ilie Motrescu, omorât și aruncat în Prut). Dar încercarea propagandistilor de a-l transforma pe poet într-o fabrică de lozinci, de erzațuri „apolinice” în stilul potiomkineadelor realist-socialiste s-a lovit de zidul unei conștiințe puternice. Așa cum soarele nu poate să lumineze strâmb, așa cum aripa nu poate să zboare fals, tot așa și poetul (născut, nu făcut) nu este capabil să existe în minciună, ci numai în adevăr și numai în deplină sinceritate cu ceea ce scrie. Pentru el, scriitura cu cât e mai stăpânită în esență de adevărul vieții cu atât e mai adevărată în substanță. Cu acest crez de la care nu s-a abătut niciodată pornește la drum în anii '70 ai secolului trecut poezia lui Arcadie Suceveanu.

Guvernată de poetica frumosului (care poate fi înțeleasă și ca poetică a urâtului – replică modernistă la estetica frumosului clasic), lirica de tinerețe a (neo)romanticului Suceveanu e îndreptățită a se manifesta în toată splendoarea ei olimpică. Dar din moment ce va fi constatat că „frumusețea <...> e șansa pierdută a lumii”, scepticul „hermeneut al Firului-de-nisip-ce-sângerează-în-scoică” va pune la îndoială capacitatea artei apolinice de a justifica de una singură, fără sprijin dionisiac, strălucirea perlei. Splendoarea vieții e tot mai asimilată suferinței din care purcede.

Apolinicul transcende dionisiacul. „Ceea ce nu poate fi / dar încearcă să pară” comportă un sens tragic. Oricum am dori să o interpretăm, escatologic sau estetic, „promisa minune” (din poemul cu același nume) rămâne cantonată în metafizic. Dacă „a fi sau a nu fi” (dilema hamletiană)

Colegiul de redacție al
revistei *Mesager bucovinean* îl felicită
pe poetul Arcadie Suceveanu,
Președinte al Uniunii Scriitorilor
din Moldova și Președinte
al Asociației Culturale „Bucovina”
din Chișinău,
cu prilejul împlinirii frumoasei
vârste de 60 de ani.

CRONICA LITERARĂ

consacră o opoziție existențială între ființă și ne-ființă ca entități fundamentale aflate într-o disjuncție totală, „a nu putea fi dar a încerca să pară” (iluzia donquijotesacă) instituie o opoziție modală care pune față în față o neputință și o voință. Acestea, deși sunt moduri adverse, nu se exclud reciproc. Cei doi termeni ai opoziției – ‘imposibilitatea (în)ființării’ vs ‘tentația părelnicei (re) (în)ființării’ – negociază, de fapt, un compromis. În voința sa de a reproduce ființa, înființarea părelnică recompensează – prin iluzie tonică – neputința producerii ființei. Înainte de a fi ajuns la înălțimea „demiurgiei verbale” (Cioran) care să facă posibilă „promisa minune” (estetică), tragismul neputinței-de-a-fi-ceea-ce-este va trebui să treacă obligatoriu prin inima sisificei „deveniri întru ființă” (formula o preiau chiar de la Suceveanu), cu bolovanul morții pe umeri și cu prăpastia ne-ființei în față. Spre această cotă înaltă a trăirii proprii vieții în tragismul ei sisific își croiește drum „linia din palmă” (*Linia din palmă*). Poezia acolo vrea să ajungă, în miezul ființei, să aducă în prezență enigmaticul adevăr ce stă în firea lucrurilor, tupilat în sine, peste fire a se revela sieși decât doar prin cunoașterea vizionară, întemeiată pe un „instinct divin” și pe o fenomenologie ontologică concepută în spiritul și în termenii actului poetic. De aici, tendința permanentă a imaginarului poetic de a pătrunde în adâncurile abisale ale existenței. De aici, irezistibilă dorință (care învinge teama ancestrală provenind chiar dinăuntrul nepotolitei vreri) de a sonda ființa până în straturile ei cele mai profunde, unde-și află locul – în unicitatea ei funciară – unitatea originară a lumii, unde, în nestăvilire extatică, pulsunile morții întâlnesc elanul vital și unde bucuria de a fi transcende suferința din care ea însăși descinde ca alinare supremă.

În căutarea acestor forțe întemeietoare, eul, pe cât de visător pe atât de neliniștit metafizic, al poeziei lui Arcadie Suceveanu, se identifică spontan cu natura și cosmosul, cu suferința originară și bucuria contemplării acesteia, cu realitatea dură a existenței și iluzia ei salvatoare. Străfulgerat prometeic de sentimentul extatic al cunoașterii abisale de sine, poetul apare ca un negativ de film expus luminii orbitoare a „fulgerului se aur”. Întrebarea pe care și-o pune, în această ipostază, nu-și găsește rezolvare în actul poetic decât doar printr-o deschidere apolinic-dionisiacă: „Supus dezvoltării, în armonii și vis, / Putea-voi să obțin, din negura ființei, / Radiograma lumii, portretul suferinței?” (*Fulgerul de aur* – din volumul *Mesaj la sfârșit de mileniu*, 1987). Îngemănate, cele două principii ale creației artistice – dionisiacul și apolinicul – își află expresia firească în acest tip de poezie, pe cât de frumoasă, pe atât de adevărată (cum spuneam mai sus) în substanța ei.

Între iluzia realității și realitatea iluziei Arcadie Suceveanu construiește punți încă din anii de ucenicie la școala lui Homer: „Eram o ceată de inși transparent / un fel de visători de profesie / ... / Bătrânul ședea la un pupitru de lemn / ca Senior al Ordinului Iezuiții Poeziei / „Zgârâie cu unghia peretele acesta, / mi-a zis. Acum spune ce vezi” // „Văd infernul, am răspuns. Da, nu mă înșel: / văd chiar fața infernului.” / Bătrânul a surâs misterios / și, luminat la față, i-a șoptit Marelui Scrib: / „Poate să rămână: băiatul are / simțul realității” (*Ucenicul lui Homer, I* – din volumul *Țărnuț de echilibru*, 1982). Varul din perete (*Ucenicul lui Homer, I*), din tavan (*Cucul din cusătură*), din ziduri (*Viziuni la Cernăuți*), tencuiala (*Alte viziuni la Cernăuți*) și chiar zidul însuși (*Zidul*), în închiderea pe care o instituie și căreia îi dă sens arhetipal, sunt metafore ale epidermei pro-

tectoare care acoperă adevărul ființei cu un fel de văl al Mayei transformat în țesut viu (vezi, spre exemplu, „zidul cărnii” din *Recurs la istoria ieroglică*), imposibil de dat la o parte decât doar prin scrijelare, prin deschiderea unei răni ca poartă a suferinței către abisul existențial, perceput ca o realitate ascunsă. Iar ascunsul, vorba lui Jean Starobinski din celebrul eseu *Vălul Penelopei*, fascinează.

Din starea sa de ascundere, dionisiacul trimite apeluri ademenitoare ascunzătorului său, apolinicul. Or, rațiunea de a fi a apolinicului este de a capta în paradisul formei informal zvânc dionisiac, a stăvili prin iluzii frumoase nestăvilita pornire către cunoașterea sensului funciarmente tragic al existenței.

Originea celor două principii ale artei o găsim în mit, ca produs al unei trăiri comunitare plenare în care Realul și Imaginarul se întâlnesc și se întrepătrund de așa manieră încât devin inseparabili, iar spectacolul pe care-l inițiază nu e o simplă reprezentare, ci un mod de viață.

Nașterea poeziei din spiritul mitului

Chiar dintru început, Arcadie Suceveanu vede în actul poetic un exercițiu mitic. *Poemul de trecere* din volumul de debut, *Mă cheamă cuvintele*, care instituie lungul șir de arte poetice propuse de-a lungul timpului pentru diverse paradigme ale scrisului, definește starea poeziei drept spectacol al reintegrării mitice a ființei în natură. Vorbind în termenii *Nașterii poeziei din spiritul muzicii* a tânărului Nietzsche, putem spune că aici, în ființa reintegrată, suveran nu mai e principiul individuației, ci principiul unității originare. Conform acestui principiu, actul poetic nu poate fi decât o emanație a fuziunii fericite a regnurilor și a sferelor, a nunții acestora în Unul Primordial – „pitagoreicul Unu, cel care există / fără să fie” (*Psalm*) – din care se revarsă o muzică atotstăpânitoare. Or, „în Unu stă închis tot începutul” (*Turnul enigmelor*). Această muzică suverană o auzim pretutindeni, pe pământ și în cosmos, sub formele ei cele mai înălțătoare, ca muzică a sferelor, dar și sub formele ei cele mai abisale, ca țipăt germinal, ca sunet ancestral de lacrimă întemeietoare, ca strigăt de durere și bucurie a nașterii universului, ca chiot dionisiac. Odată ce eul poetic intră, ca un veritabil faun, în starea teiului și îmbracă viziunea ierbii, odată ce iese la arat, ca un veritabil plugar al visului romantic, și brăzdează lumina cu statui de zei, lăsând, din perspectiva poeticii naturii reîntregite, urme minunate în jocul scriiturii, mitul se impune cu necesitate: secara crește din glasul zeului, chitara dă în spic de dragoste, clepsidra se încarcă de crini, crinii captează, din înalte sfere, acordul sublim al muzicii, muzica sferelor pune stăpânire pe ființa reîntregită și, pe măsură ce poemul înaintează, se propagă la nivel terestru, în elemente ale microcosmosului din care, tot mai răspicat, se aude vocea demonului dionisiac al ființei silvestre, prototip al omului originar. Atunci, în floare țipă fructul, „în somnul pietrei, iarba viitoare”, „în patul lor de nori” plâng magii, „în tronul ei de lacrimare” rouează steaua – Phoenix astral, lacrimă primordială ce-și revarsă tristețea în demiurgia propriului plâns, cu reverberații intertextuale în demiurgic plâns eminescian. Dar să-l ascultăm pe poetul însuși, vorbind prin vocea lui Pan, devot al impetuosului Dionysos: „Să-ți tragi pe simțuri starea unui tei / Și să privești prin prisma lui de floare, / Să ari lumina cu statui de zei / Peste câmpii de mituri necesare. // Să-mbraci viziunea ierbii și să vezi / Că-ți

CRONICA LITERARĂ

dă în spic de dragoste chitara. / Să arzi ca roua și să n-ai dovezi, / De glasul tău să crească-n câmp secara. // Clepsidra zilei s-o încarci cu crini – / Suav acord al muzicii din sfere, / Când vei cânta – în pomii anonimi / Să sfârșie omida de plăcere // Să țipe fructul ca un prunc în flori / Și-n somnul pietrei iarba viitoare, / Să plângă magii-n patul lor de nori / Și steaua-n tronul ei de lăcrimare” (*Poemul de trecere*). Melosul însoțit de imagini sincretice se produce în simultaneitatea desfășurării acestora prin antrenarea mai multor simțuri, fără a fi însă motivat de ele. Imaginile vizuale, care sunt și cele mai numeroase în poem, vin doar să pună în valoare și să potențeze „cântecul cel mare”, cum spunea Rilke în unul din poemele sale de tinerețe. Tumultuoasa metamorfozare a personajului liric în elemente ale naturii schimbă precipitat registrele și încarcă până la refuz versul cu forme prețioase, creând acea atmosferă de fast baroc despre care a vorbit de atâtea ori critica de întâmpinare.

S-ar putea crede că Arcadie Suceveanu debutează cu o poezie panteistă, o poezie a naturii care ia chipul lui Dumnezeu. Dar nu este așa. Poezia de tinerețe a lui Arcadie Suceveanu dezvoltă o relație metonimică, de contiguitate, cu natura, prin care *vegetalul* și *mineralul* devin părți *organice* ale personajului liric, ale cărui brațe se prelungesc în ramuri sau ning, ale cărui priviri îmbracă „viziunea ierbii”, al cărui suflet fumegă în păsări, a cărui vorbă se aude în „lungi miresme”. „Pan, zeul sălbatic”, biat de dragoste, se avântă în spectacolul dionisiac al cuceririi iubitei prin angajarea întregii naturi în propriul său mod de a fi: „Numai cu plopii te mai pot iubi / Numai cu ramul te mai pot cuprinde / În mine vine iarba peste zi / Și simțurile toate mi le-aprinde” (*Duminică de floare*) sau, în altă parte, cuprins de aceeași beție dionisiacă: „Surâsul tău mai sapă-n mine gropi / Și cărnii mele i se face frică / De sângele ce parcă o despică, / Iar mâinile îmi hohotesc prin plopi” (*Miraj*). Plopul, copac predilect al neoromanticului Suceveanu din anii '70-'80, întâlnește hohotul într-o euforie a metaforei care naște din melos și se îmbată de sunetul ce-i dă ființă. Semantica versului intră într-o relație aproape muzicală cu virtuțile fonetice ale frazei și produce poezia. Rezonând discret la o distanță de câteva silabe, cuplurile fonice *mă/îmi, ho/plo, le/esc* din versul „Iar mâinile îmi hohotesc prin plopi” dau aripi plasticității verbale rezultate din fuziunea metaforică a psihosomaticului cu vegetalul. Reprezentarea vizuală a hohotului prelungit în mâini și a mâinilor prelungite în plopi nu poate fi decât o soluție apolinică a reproducerii mitice a chiotului dionisiac provenind din adâncurile abisale ale ființei, ca pulsione refulată a melosului funciar al iubirii.

Demitizarea visului romantic. Mitul apocaliptic

Un alt tip de mit se prefigurează în versurile de după 1900. Volumul *Arhivele Golgotiei* (1990) încheie, într-o manieră combativ-patetică (specifică momentului istoric în care este scrisă cartea), faza lirismului neoromantic. Grupajul de poeme inedite, *Mașina apocaliptică*, din volumul antologic *Eterna Danemarcă* (București, Editura Eminescu, 1995) inaugurează o nouă paradigmă poetică, în care lirismul este copios parodiat, romantismul, sarcastic deconstruit, iar mitul, trecut prin malaxorul grotescului. Bufonada jucăușă ascunde sensuri existențiale grave. Personaje selenice, Neantul, Abisul, Apocalipsa prinse în hora „Noului Babilon” cu „Magnificul Vierme”, sunt gratulate în termeni de reverență bășcăliosă, iar stilul înalt, la care Suceveanu nicidecum

nu vrea să renunțe, capătă tentă ironică. Frazarea nervoasă, contorsionat sincopată a versului amintește de Maiakovski sau Minulescu: „Jumătate în această viață, jumătate postum / lunecam pe fierăstraiele secunde de-acum / și mă întrebam, înecat în fumul subțire / unde-ți sunt, sire / muschetarii sentimentelor de iubire? / ce amurguri și-au subțiat trena / peste zilele tale strălucinde ca trăsurile din Viena? / în care piață, la ce tarabe / ți se împart oasele pe silabe? // Dar în loc de răspuns, în față și-n spate / se auzeau doar pocnetul zarurilor aruncate / râsul de clopoțel al Damei de Caro / lustruind pereții în Cazino / Îngerul meu de duminică (Îngerul de circumstanță) / semăna tot mai mult / cu o ușă cu clanță / care, când se deschidea, dădea Dincolo / spre-un cer verde sau poate galben sau poate gri / unde stau la o masă / cei care-am fost cu cei ce vom fi / adormiți între jilțuri de iarbă, zidiți între perne / cu fruntea citită de Magnificul Vierme / ca pe un verset știut pe de rost / cum voi fi, Îngere, când abia dacă-am fost?” (*Îngerul de circumstanță*).

Datul cu flit în simbolurile romantice, atât de curtat odinioară, se constituie într-o poetică postmodernistă cu o pronunțată tentă parodică, în care tema principală o constituie flirtul cu Apocalipsa. Aceasta, chiar dacă patronează sfârșitul lumii, e catastrofal de bine dispusă. E o Apocalipsă veselă: „În aburoase ceasuri de lut / sunau secunde noastre din timpul trecut // Pe când în pat de iarbă sau în fotoliu / ședea doamna Apocalipsă îmbătându-se / de plăcere și-orgoliu / sedusă de-un balcanism moldo-vlah / iar corbii se înmulțeau / ca bobul de grâu pe tabla de șah / multiplicându-se în serie / peste zarea lumii eternă / din spiritul lipsit de materie / al acestui poem cu ardere internă / și-ncercând să existe cu adevărat / în orașul acesta închis ca un regat / cu ziduri de hârtie, îngeri parașutați / și mult transport în comun / în care eu am rolul de rege nebun” (*Corbii de la Waterloo*).

În subsidiar însă parodia e mai mult tristă decât veselă. Și aici, ba poate mai mult chiar decât în paradigma lirică precedentă, spiritul donquijotesco e la el acasă. Dar dacă acolo straniețea donquijotesco ataca „normalitatea”, aici ea frizează „anormalitatea”. Dacă în lumea visului romantic, puritatea și noblețea duse până la absurd de cavalerul tristei figuri erau privite cu simpatie și înțelegere filosofică superioară, în lumea „viselor oloage” și a coșmarului vesel ele capătă forme caricaturale, care însă nu le diminuează tristețea și tragismul funciar. „Mașina apocaliptică” toacă realitatea și fabrică haos. E un mecanism delirant care, pentru Cavalerul Înzadar, e depotrivă vehicul și balaur, Rosinante și Moară de Vânt.

De unde, la începuturi, ființa își căuta desăvârșirea în depunțarea armoniei organicului, vegetalului și mineralului, acum ea se simte fragmentată, divizată, împrăștiată de demonul mecanicii: „La drept vorbind, iubit cititor, mă și tem / să te invit în atelierul mecanic / al acestui poem / pe cât de lucid pe atât de halucinant / căci aici și acum, Domnul Abis și cu Prințul Neant / vor pune în funcțiune / după un scurt repaos / mașina de fabricat absurd / mașina de fabricat haos” (*Mașina apocaliptică*). Atât apolinicul cât și dionisiacul îmbracă aici măștile mitului travestit în carnaval apocaliptic.

Vocația nautică și cântecul sirenic

Forma predilectă a poeziei lui Suceveanu este parabola, iar tipul de acțiune în care se regăsește cel mai bine spiritul

CRONICA LITERARĂ

acestei parabole este aventura existențială concepută, de regulă, în stil baroc, spectaculos, având în centru un personaj cu ștaif aristocrat și maniere cavalierești sau, în cazul aplicării rocadei metonimice, un substitut atributiv al acestuia.

Cavalerul clasic, știe toată lumea, intră în romanul de aventuri călare pe cal. În poezia romantică a tânărului Suceveanu, augustul patruped e doar o umbră care, în funcție de context, se schimbă în nor, în tren, în corabie sau în alt mijloc de locomotie ce impune ideea de hoinăreală donquijotescă. La un moment dat, straniu vehicul preia rolul stăpânului însuși, descoperind în rătăcirea pe pământ, prin aer, dar mai ales pe mări o adevărată vocație. Să-i urmărim avatarurile.

„Prelins” din „șeaua norilor” (à la Dali) în poezia „la patru ace” (Em. Galaicu-Păun) a tânărului poet, emblematicul hidalgo descalecă olimpiu din medievalitatea splendidei sale nebunii în modernitatea ușor romantică a **Țărmlui de echilibru** (1982) „cu un tren suav tras de doi îngeri roșii” (*Hidalgo*). În **Mașina apocaliptică** (1995), în locul visătorului cavaler, cu lancea înfipă în aripa morii, vine, fluturând nervos floreta deșertăciunii, Cavalerul Înzadar.

Trăgând după el pe șinele lirismului pur „cisterne de azur”, trenul avea, în poezia anilor '80, o gară de destinație, „Corabia de la mansardă”, un

„jurnal de bord”, fluturile, o floare în așteptare, îngerul, o inimă chemătoare. Chiar și corabia lui Sebastian, oricât de nebună era, naviga către un țărml imaginar. Altfel spus, mișcarea avea un vector, fie și aiurit, fie și absurd. În onirismul suprarealist al anilor '90, suprasaturat de imagini mecaniciste dintre cele mai trăs-nite, când nesăbuita corabie intra în tângaj, când totul plutea în derivă, când nu mai exista nici un reper pentru a ieși din starea de rătăcire postmodernistă, apărea la orizont corbul lui Poe rotindu-se deasupra cetății poeziei, semn că acolo stăpân peste viață e spiritul apocaliptic: „De la un timp, în orașul Nevermore / populat de câini și hingheri / străzile duceau spre nicăieri / în jur mirosea a orient și a zei de stearină / călăii se numeau, elegant, mecanici de ghilotină / și în fiecare dimineață întrebam aiurit: / nu știți, mai trăiesc sau poate am murit? / ziua de mâine a fost ieri sau va fi azi? / dar în zadar: / câți oameni atâtea păreri // Fiecare cu apocalipsa lui, / ziceau unii, destui / fiecare visându-și seară de seară / o apocalipsă de lux așteptându-l la scară / o apocalipsă Philips cu video și bar / o apocalipsă ediție de buzunar / o apocalipsă verde, roz-bombon, în carouri // În băncile cu ferestre ovale ca niște zerouri / se prăseau rublele ca guzani / «ce-am de pierdut? doar

Împreună cu Stefan Hostiuc, după absolvirea facultății (1994), pe fosta stradă Domnească din Cernăuți, în fața restaurantului „Nistru” (fosta Wiener Café, devenită ulterior Cafeneaua L'Europe)

anii, numai anii» // Pe la colțuri de străzi, la câte-o răscruce // strălucea tinerețea mea răstignită pe cruce // În spațiile de jos, de-alcool și plictis // Doamna de Gri și domnul Abis / cântau la un pian / cu claviatură din oase albe de câine / ale zilei de azi / ale zilei de mâine / liduri roșii de-amurg, abisale / pentru aceste șuruburi de carne ușor sentimentale // În cușca pieptului meu, Corbul lui Poe / alegea secunde de verzi de secunde indigo / ca pe niște microscopice ouă / ale cifrei șapte / ale cifrei nouă / potrivit viața mea ca pe o rotiță dințată / în marele mecanism / al lui nimic-niciodată” (**Peisaj cu rotiță dințată**).

Mesager al morții, corbul lui Poe, arcă eoliană cu vele negre, stăpână peste tăriile uranice, revine, mereu același și mereu altul, în fiecare nouă paradigmă a poeziei lui Suceveanu. Hohotul său selenic, „Nevermore”, reverberează în cetăți, cafenele, ploi, spitale. Expresie orgiastică a libidoului fremătând în ploi fal(n)ic avântați către bolta albastră ca niște flaute ale lui Pan, hohotul dionisiac din paradigma romantica se revarsă, sublimat în cântec de lebedă, peste ruinele aceleiași paradigme. Buldozerul literaturii vine să facă ordine în această paragină a romantismului aiurit, în care personajele clasice o iau razna, fără a renunța totuși, în donquijotesca lor sminteală, la ștaif și reverențe, iar vechile simboluri o țin tot pe-a lor în încăpățănarea, clasică și ea, de a-și menține cu orice preț statutul de arhetipuri cu care le-au investit „vechii greci”. Transfigurarea lebedei în arcă, simbol schopenhauerian al principiului individuației, preluat de Nietzsche pentru explicarea naturii apolinicului, face ca, în imaginarul poetic, arhetipul să prolifereze în diverse forme. Dintre acestea, simbolul ales de Suceveanu, nu fără contribuția apolinică a homerului Ulise și cea dionisiacă, a himericului Rimbaud, este, în cele mai frecvente cazuri, corabia. Înainte de a fi rătăcit în legănări ecvestre prin labirintul silvestru al romanului cavaleresc, arhetipul rătăcirii labirintice a lunecat pe mări nemărginite înfruntând valurile înspumate „cu-o zdreanță de credință / legată de catarg / și-un cântec cât nu-s mările de larg”, cum foarte sugestiv spune, exprimând o premoniție („Talazurile vremii vin și trec / și nu mă mai înec, / și nu mă mai înec...”), confratele bucovinean, Ilie Motrescu, în **Cântecul vâslășului**.

Or, mai mult decât oricare dintre avatarurile acestui arhetip, corabia are înscrisă în ea, de rând cu condiția apolinică a singurătății, cântecul dionisiac al morții. La Suceveanu acesta se manifestă în mai multe feluri. Fiecare corabie lansată la apă de-a lungul timpului în versurile poetului are impregnat în lemnul său cântecul de lebedă propriu, programat să întâlnească în largul mării învolburate cântecul ispititor al apei și să rezoneze cu el într-o halucinantă simfonie a morții. Am văzut deja, în sonetul **Miraj** din **Mesaje la sfârșit de mileniu** (1987), cum, „înflorat<ă> de o neînțeleasă briză”, „nava beată a sângelui în derivă”, cedează în fața cântecului sirenic, căzând pradă „iluziei cu chip de Monalisă”. Tot din **Mesaje la sfârșit de mileniu**, o altă navă a poeziei, „Corabia de la mansardă”, transmite *semnale* apocaliptice care se vor converti treptat în *cântec* de apocalipsă. Săltând „în ritmuri stranii”, „corabia bolnavă” a lui Sebastian din **Arhivele Golgotiei** (1990) se „scufundă în apele subțiri” ale propriei predestinări, dansând valsul morții în ritm triumfal de orchestră care se întrece pe sine în interpretarea grandioasă a „apoteoticului” cântec de lebedă al Titanicului sovietic: „Corabia-i bolnavă și saltă-n ritmuri stranii / Și-ncet se tot scufundă în apele subțiri, / Iar sus se sparg orchestre, pocnesc în

CRONICA LITERARĂ

jur șampanii, / Se țin discursuri grave, se mai discută știri // Și nimeni nu observă, în noapte, șobolanii / Ce se aruncă-n apă, minaiți de presimțiri” (*Corabia lui Sebastian*). „Săltând dinspre Niciunde către Niciunde”, „pe talazuri de muzică și de gunoaie”, Corabia lui Sebastian Brant revine, „glorioasă și sfidătoare”, în *Mașina apocaliptică* (1995). Aici, sub pavilionul Noului Babilon, ea navighează mai curând bufonă decât nebună, mai curând ridicolă decât tragică, pe valurile jucăușe ale unor „versuri <, > mai mult vesele decât triste”, cu ușoare ecouri din Topârceanu și Minulescu trecuți prin Cenușă de luni al optzeciștilor bucureșteni. Pe cât de nebună este corabia, pe atât de absurd îi este naufragiul în apele „secate” ale Levantului, sub cântecul apocaliptic de sirenă post-modernă dansând „pe valuri de sticlă”, ca o veritabilă vedetă, în răsuciri de arpegii cabalistice: „Iar cum trei ori doi fac șase / Apocalipsa are picioare frumoase / și noi o urmăream prin lunetă / cu o bucurie aproape secretă / cum urca puntea din spre lagună / pe corabia noastră aproape nebună / ce plutește, de veacuri, în voie... // – Ah, strigă Noe, / aprindeți o lumânare sau o lanternă / că-i beznă în lumea modernă / autorul acesta cu epitetul bufant / pare s-ascundă ceva important / învăluind tot ce există (sau nu există) / într-o ceață manieristă ...” (*Corabia lui Sebastian (variantă nouă)*).

Deconstrucția apolinicului. Hohotul selenic

Dacă *Eros*-ul întinde curse sirenice corăbiilor navigând în apele opzecist-nouămiiste ale poeziei lui Arcadie Suceveanu, *Thanatos*-ul le direcționează selenic, în recenta lor cursă douămiistă, pe drumul neantului. Cea mai recentă corabie, cioplită „pe dinăuntru” din fibra vie a cioplitorului însuși, în *Ființe, umbre epifanii*, cade în captivitatea hohotului selenic venind dinspre „partea cealaltă, nevăzută, a lumii”. Ea duce „în burta-i de fum și iluzie” tot „nebulia lui Don Quijote” și „frumusețea cuvintelor”, dar abandonându-se acestora nu mai crede în ele. De aici conștiința tristeții poetului de a nu mai putea fi captivul absolut al iluziei, ci doar observatorul ei nostalgic. Tensiunea din care se hrănește poezia are ca resort iluzia deopotrivă asumată și demitizată: „De ceară, de piatră și de nisip s-au făcut mările / dar ea continuă să le străbată / duce nepătrunsul pe ape / leagănă diamantul tristeții pe valuri – // de parcă ar exista” (*Corabia*). „De parcă”, din *Corabia*, e tot una cu „încearcă să pară”, din *Promisa minune*. Așa cum iluzia construiește corăbii înăuntrul visului dând expresie apolinică sentimentului de securitate și împlinire a vieții, deziluzia, expresie a deconstrucției apolinicului, naște himera. Iar himera, asemenea corăbiei construită din sinele corăbierului, crește dinăuntru ca o vietate: „Lemnul ei îmi crește din brațe, în craniu / busolele ei se hrănesc cu gravitația / inimii mele // Cuvintele mele sunt chiar umbra ei / proiectată-n afară”. Prinse în jocul ființei, cu mai multele ei moduri de a fi sau a nu fi, eventual a părea, ceea-ce-e-în-afară și ceea-ce-e-înăuntru se schimbă mereu cu rolurile în propriile ocurențe, ca ființă-în-lume, sau emergente, ca ființă-în-sine.

Identificându-se cu corăbierul, corabia nu mai poate fi depozitara optimismului acestuia ca barca în care își punea toată încrederea vâslașul în lupta sa cu stihia valurilor mării din parabola schopenhaueriană evocată de Nietzsche. Actul scrisului reproduce, într-un fel, tragismul acestei lupte: „Scrii și deodată mana ta se lovește de o umbră / scrii și nici nu bă-

nuiești că la capătul versului / te așteaptă gata să te devoreze himerele” (*Foarfecele eretic*). La fel se aruncă în gura morții sturionul în drumul său către origini: „Celui căzut să-i fie dat / destinul sturionului, de a se azvârli mereu / contra curgerii, spre origini, astfel încât / doar murind să poată rămâne / el însuși?” (*Vae victis*). Același destin îl are și fluturele de noapte care, atras de lumina din felinare, își înmoaie aripa în flacără, oferind, în naivitatea gestului său de sacrificiu, prin eminența și tragismul său firesc, răspunsul la întrebarea fundamentală privind sensul vieții: „Ai căutat sensul vieții prin toate tratatele / ai cotrobăit prin sertarele filosofilor greci / ai umblat cu cheița silogismelor / pe la Nietzsche (de la păpădie la supraom) / și Kierkegaard (trecând prin toate cercurile existenței) / îmbătrânind printre sisteme și definiții – // Și abia acum, într-un târziu, / ai putut avea revelația răspunsului, / urmărind acest plâpând fluture roșu / ce dimineța se naște și seara moare / ademenit de focul albastru din lampă // Iată-l: fragilă anatomie pictată – / viața ta, viața ta / imită fluturele roșu / ce zboară și cântă / apoi se îngroapă-n cenușă. / Atât” (*Mic tratat despre sensul vieții*). „Atât” e ciocanul lui Dumnezeu ce bate în cuie ultimul preț al vieții, căci, spune poetul în altă parte, „suflul / ce leagă cenușa de flacără / e Dumnezeu însuși” (*Alte viziuni la Cernăuți – VIII. Dialectica supraviețuirii*).

Întreaga Odisee a existenței se regăsește în triumghiul arhetipal al Călătoriei, Morții și Renașterii, exprimat prin corăbii, sturioni, „fluturi agonici” sau alte simboluri neptunice, uranice, chtonice, purtând pecetea intertextualității sau a subconștientului colectiv, a biografiei sau a imaginarului. Uneori acestea se prezintă ca păsări ale morții, precum Corbul lui Poe, „mesagerul zădărniceii și al iluziei deșarte”, sau bufnița lui Ioan Flora, care apare în salonul spitalului, izbindu-se „de sticla ferestrei, <...>, de perdea, de clanța ușii, de tavan” pentru a da glas înțelepciunii selenice: „O, scapă acum, scapă acum, scapă acum de animalul / uman! Te vei întoarce la clipa nașterii tale, pe circumferință, / vei reveni la feericele grădini prenatale. Ușor și aproape în / neființă” (*Bufnița poetului*). Alteori, imaginile arhetipale apar ca umbre de prinți medievali, precum cea a lui Hamlet, plutind „sub o lună agonică” sau cea a lui Grigore Ghica, rătăcind decapitată pe străzile Cernăuțului. În *Alte viziuni la Cernăuți* se profilează, la un moment dat, „imaginea <cu valențe arhetipale a> țărânului ducând munții de lanț / printre neguri / ca pe niște tauri îmblânziți la abatorul din vale”. Obsedante sunt și unele simboluri ale subteranului, precum „șobolanul metafizic” sau, mai nou, cârțița, în diversele ei ipostaze: de mamă chtonică ce fată la Suceveni „la rădăcina cartofului” sau de mână care scrie – „cârțița oarbă, câine negru al inimii” ce înțelege să-și ducă lucrarea până la capăt, părăsind „perimetrul hârtiei” și rătăcind pe străzile Chișinăului (echivalentul de suprafață al galeriilor labirintice subterane), spre a cunoaște, în exercițiul de zbor al imaginarului, starea de aripă, din care „nimeni și nimic / nu ar putea să o scoată”.

Ființe, umbre, epifanii: un trinom arhetipal

Mai puțin interesat de dimensiunea ludică a scrisului și mai curând preocupat de revelarea „sensului vieții”, Arcadie Suceveanu, își propune în volumul *Ființe, umbre, epifanii*, o nouă abordare a actului poetic. Versul său din ultimul timp e tot mai

CRONICA LITERARĂ

încărcat de întrebările fundamentale ale ființei, iar metafora sa, tot mai adaptată sensului metafizic al existenței.

Așa cum am lăsat să se înțeleagă din analiza făcută mai sus, poetul încearcă să rescrie vechiul trinom arhetipal *Călătorie-Moarte-Renaștere* într-o formulă originală în care existența umană apare sub forma unei călătorii cu traseu predestinat, proiectat, după caz, în „linia din palmă”, în zbor de aripă, în salt de sturion, în legănări de catarg sau în alte simboluri obsedante. Ființa își poartă Umbra după sine, ca pe o a doua natură a sa, ca pe o *contraființă* întotdeauna pregătită să ia locul *ființei*, ca pe un fel de *memento mori*, ce bate alarma posibilei despărțiri de ființă sau se insinuează în modul de a fi al acesteia sub diverse forme arhetipale. Întruparea Umbrei reclamă Epifania – renașterea Ființei în chip miraculos în altă dimensiune.

Aplicând volumului această grilă de lectură, ne dăm seama că ordinea termenilor din titlu nu e întâmplătoare. Cum nu întâmplător, cartea începe cu *Linia din palmă* și se încheie cu *Un trup ce abia începe*. Fără a se înscrie riguros simetric în triunghiul arhetipal invocat adineauri, cele trei grupaje ale volumului răspund, fiecare în felul său, la chemarea aceleiași voci care vine din străfunduri aducând mesajul „feericelor grădini prenatale” (*Bufnița lui Ioan Flora*).

Volumul are o pronunțată tentă autobiografică. E acesta un lucru bun? Se știe că invocarea unor momente din viața personală a unui autor poate și să nu fie benefică poeziei acestuia. Dar, ca și la Paul Celan, un alt cernăuțean aflat în căutarea meridianului ce unește toposul cu tropii, factorul autobiografic comportă aici o imensă încărcătură poetică. Or, nicăieri altundeva decât în propria viață nu poți fi mai apropiat de condiția umană. De aceea, de la un timp încoace, versul lui Arcadie Suceveanu e tot mai autobiografic și tot mai încărcat de întrebările fundamentale ale ființei, iar metafora sa, tot mai adaptată sensului metafizic al existenței. Reluând vechea dilemă a artei, poetul regândește în termenii unei metafizici și fenomenologii ale imaginarului, raportul dintre principiile fundamentale ale actului poetic, trăind în termenii unei topo-biografii afective tensiunea care dă viață scriiturii. Relația mereu încărcată de mister dintre adevăr și iluzie, real și imaginar, ființă și neant, viață și moarte se impune aici ca temă de viață și de literatură.

Întoarcerea la izvoare

În primul grupaj, *Rădăcinile din paharul cu apă*, „linia vieții” și cursul istoriei se întâlnesc într-un destin unic, aparținând deopotrivă unui om și unui topos. Așa cum Celan are nevoie de meridianul inimii ca să poată reveni la toposul bucovinean în al cărui sol i-au rămas înfipte rădăcinile ființei înstrăinate, Suceveanu, ca oricare alt nou iconar al Bucovinei rupte în două, are nevoie de „paharul cu apă”, pentru ca, „în absența solului”, plantele rupte de toposul ce le-a dat viață să poată slobozi rădăcini și să-și continue existența. Cele două drame ale despărțirii de solul dător de viață al plaiului natal sau, ca să folosim termenul arhetipal consacrat, de edenul prenatal al sânelui matern, se regăsesc imprimate în două efigii emblematice care, din perspectivă istorică diferită, aduc în prezență fenomenul dureros al detrunchierii: „Ay, în absența solului, plantele-acestea / ar putea slobozi rădăcini / în paharul cu apă! // O lumină prevestitoare se aprinde pe ziduri / poezii tineri duc în pumn lumini de cenaclu / uimiți, negustorii din piațe descoperă / chipul lui Franz Joseph și chipul lui Carol I bătute adânc pe monede” (*Noul iconar*).

Revenirea la izvoare a ființei înstrăinate e privită din două unghiuri diferite: odată prin prisma fericitei revederi, preluată parcă de la Eminescu în ciuda (sau poate în folosul) doctrinei postmoderne dominată de spiritul livresc și guvernată de demonul deconstrucției (*După-amează arhaică*), altădată prin prisma tragismului întoarcerii, preluată parcă de la vechii greci în deplină consonanță cu *agonul* descris de sturion în azvârlirea sa „mereu contra curgerii, spre origini” (*Vae victis*). Aici, glasul izvoarelor și cântecul greierului transcend „vetustețea idilică”, ridicând-o prin firescul, puritatea și profunditatea lor genuină, deasupra oricărui artefact. Poetul dă un sens deosebit poeziei baștinei, în care factorul contemplativ atrage după sine factorul meditativ, iar uimirea provocată de cele mai umile elemente ale peisajului (mâțisori de salcie, mușuroaie săpate de cârțițe, păpădii) antrenează reflecția metafizică sau analiza ontologică. În acest grupaj de versuri, legătura cu natura e atât de puternică încât depășește ca intensitate orice altă relație afectivă pe care o va fi avut poetul după despărțirea de cuibul părintesc: „În gangul de lemn / ca și acum o jumătate de veac / același greier ecumenic țâraie / incoruptibil. În fața acestei mărunte eminențe / speriat, ții în pumn sensurile adunate din cărți / să nu se împrăștie / (ah, bătrâne monah, / vino să salvăm frăgezimile...)” (*Suceveni*).

Tot în acest ciclu își află expresie și dialectica dintre parte și întreg, margine și centru, înăuntru și înafară, rădăcină și sol, cu toate conotațiile și alegoriile vizând destinul Bucovinei și al oamenilor ei (*Alte viziuni la Cernăuți*).

Memorabile sunt și poemele cu mama (*Cucul din cusătură, Litanie*), ca și poemul scris în amintirea tatălui (*Pahare vărsate peste fața de masă*). Principiul matern și toposul natal – satul cu biserica sa, casa, grădina cu cârțițe sub peri, râul cu salcii pe maluri, Cernăuții cu „luna cea sfântă și clară” tronând peste ruinele cetății Țenina sau proiectând pe ziduri și străzi auguste umbre (Franz Joseph, Grigore Ghica, străbunicul Costache cu arma de cătană austriacă la picior în Piața Austriei, kir Hurmuzachi cu caii „nechezând în lucarne”, adolescentul Eminescu, tânărul Celan – măști suprapuse în timp, salutându-se cordial, unul din trăsura secolului romantic, celălalt din tramvaiul erei moderne, – pictorul Bucevschi, profesorul și poetul Levițchi, iconari mai vechi și mai noi, târgoveți cu barbă roșie, țărani „ducând munții de lanț <...> la abatorul din vale”), Bucovina cu bucuriile și tristețile ei de veacuri și alte viziuni, sunt atât de legate între ele încât orice separare a lor ar produce adânci fisuri în structura de rezistență a ansamblului.

Fără să conțină elemente de imn sau elegie în accepțiunea clasică a termenilor, acest grupaj glorifică sau deploră (după caz), fără patetisme sau lamentări, în mod profund poetic, o realitate topo-biografică afectivă privită ca (pre) existență edenică slobozind, în lipsa solului, cum spuneam deja, „rădăcini în paharul cu apă”. Rizomul induce aici, pe lângă ideea de vitalitate naturală, un anumit stil arhitectonic în care sticla, apa și rădăcina se îmbină organic într-o veritabilă construcție postmodernă.

Între Hamlet și Don Quijote

Dacă primul grupaj, *Rădăcinile din paharul cu apă*, are ca tema principală relația fundamentală dintre ființă și timp, biografie și istorie, memorie și topos, fiu și mamă ca principii ale vieții, cu întreg corolarul lor arhetipal – gangul de lemn al casei părintești (în care cântă, cu glasul nopții, greierul universului), patul („în care tata a cunoscut-o mireasă” pe mama), grădina

CRONICA LITERARĂ

(pre)natală (cu „mușuroaie magnetice”), apa Siretului (născând cercuri), salcia (rodind, în „amiezi de aprilie” mătșori pufoși pe firave crenguțe, sub semnul cărora, în vacanțe de paști, se pare că a fost scris întreg acest ciclu), – grupajul următor, **Viața de la geamul literaturii**, se axează pe un alt tip de relație care, deși nu o exclude pe cea dintâi, se deosebește de ea prin situarea în alt plan de referință.

Relația anterioară era una intra-mundană. Acum avem de a face cu o relație inter-mundană. Viața și literatura sunt două lumi – una reală și alta ficțională – poziționate în planuri diferite. Totodată, ele sunt două personaje care au nevoie de un cadru comun de comunicare. Metafizica sau meta-literatura ar putea să le ofere acest cadru. Dar cum poezii simt nevoia de a-și face singuri publică, prin propriile mijloace, arta poetică, ei pot oricând să-i devanseze pe poeticieni, anticipând oarecum exercițiul exegetic. Nemaîmulțumindu-se a fi, ca pe vremuri, un soliloc, un act autoreflexiv suficient sieși,

poezia postmodernă reflectează și, totodată, tranzitează senzuri, discută cu Sine și cu Celălalt pe care-l proiectează în afara sa.

Poetul se împarte între viață și literatură, între Hamlet și Don Quijote, existând într-o schizoidie permanentă ce nu se mărginește la o singură *ars poetica*, ci cuprinde un întreg grupaj. Edificatoare în acest sens este imaginea geamului ca mijloc de separare și, totodată, de comunicare între două realități – una nescrisă, cealaltă scrisă – condamnate la dialog și conlucrare. Sunt de precizat și câteva detalii legate de această imagine. Importantă este, pe lângă alegerea punctului de observație (geamul literaturii), și stabilirea vectorului care, în funcție de perspectiva deschisă de geam, poate să ducă privirea dinăuntru în afară sau din afară înăuntru, adică dinspre viață spre literatură sau dinspre literatură către viață. De obicei, ne-am obișnuit să vorbim, în termenii mimesisului, despre reflectarea vieții în literatură. Aici însă nu de reflectare este vorba, ci de contemplare. Mereu există, lângă geam, un ochi care scrutează viața din perspectiva literaturii sau literatura din perspectiva vieții. Literatura, așa cum apare în acest grupaj, pare a fi o construcție închisă de la geamul căreia viața e văzută ca un spațiu deschis, pe cât de ademenitor pe atât de riscant, ce poate la fel de bine să susțină construcția sau să o distrugă.

Literatura absoarbe viața, precum plantele lumina. Pe cât de captivă e viața înăuntrul literaturii, pe atât de captivantă

este ea în afara acesteia. De unde și atitudinea oarecum sado-masochistă a vieții față de literatură. Agresată de „mâna care scrie”, viața contraatacă dur („scrii și nici nu bănuiești că la capătul versului, te așteaptă, gata să te devoreze, himerele”), dar și suportă cu o plăcere secretă atacul („fericită sabia adormind în patul / propriei străluciri”).

Pentru mâna care scrie, geamul nu mai poate fi o opreliște. Geamul e pentru ochiul care contemplă (visător-apolinic), nu pentru mână care scrie (agresiv-dionisiacă). Sătulă de masa de scris, ea părăsește spațiul hârtiei pentru a cunoaște viața pe viu și a încerca să producă literatură în afara

literaturii. „Niciun săpun nu ar putea să o spele / de microbii literaturii”, dar niciun microb al literaturii nu ar putea să o ținutiască la pat, mai ales dacă e vorba de patul textualismului. „Câine flămând, sentimentele mele / abia o mai pot ține în lesă” (**Mâna care scrie**). Rușinat din cauza faptului că această mâna „periculoasă”, văzută ca operator de text, aproape că-i scapă de sub control, eul poetic se

ferește să mai dea ochii cu îngerul poeziei care și el scrie „cu graffiti pe ziduri: «Salvați-vă! Cine / rămâne în frumusețe moare»” (**Îngerul poeziei**).

Strigătul îngerului păzitor al poeziei (frumoase) ne ajută să înțelegem mai bine clivajul dintre viață și literatură. Prin el ne dăm seama că, de fapt, avem de a face cu același mult discutat clivaj dintre principiul dionisiac și cel apolinic caracterizând, deopotrivă, arta și viața (care, după Nietzsche, e tot o artă). Suceveanu asociază literatura cu principiul apolinic: „Seara vin groparii literaturii / cu hârlețe, funii și târnăcoape / sunt deciși, categorici // „Să îngropăm utopia! <...> // Nu mai tolerăm aparențele, ni s-a făcut greață / de-aceste măruntaie estetice” <...> // Zeloși, bat în cuie transcendența / grăbiți, răstignesc parabola lumii, / miracolul, frumusețea...” (**Epifanie**) sau „Dar când să fii fericit / constăți că nu mai există literatură // Cuvintele refuză aventura, perfecțiunea se rușinează // se pare că frumusețea, iubite Fiodor Mihailovici / Dostoievski, / e șansa pierdută a lumii...” (**Promisa misiune**) sau „Ce duce ea în burta-i de fum și iluzie? / În burata-i de fum și iluzie / ea duce frumusețea cuvintelor / și nebunia lui Don Quijote” (**Corabia**). Or, dacă literatura se confundă cu apolinicul, e normal ca viața, oricât ar fi de nedreptățită, să fie apanajul dionisiacului: „Viață, animal trist / îmbătrânind la geamul literaturii” (**Complexul Rimbaud**).

E aici o ambivalență care marchează puternic întregul grupaj: pe de o parte poetul încearcă să renunțe la vis și iluzie,

Arcadie Suceveanu (primul din stânga), student în anul I la Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți, împreună cu colegii de grupă. Fotografie realizată în 13 aprilie 1970, în curtea Universității (fosta Reședință Metropolită)

CRONICA LITERARĂ

în favoarea elanului vieții, pe de altă parte regretă pierderea acestora, ca virtuți fundamentale ale literaturii. Complexul Rimbaud, prin aducerea în ecuație a elementului pragmatic al vieții, pe care noi l-am ocolit până acum ca termen de opoziție față de artefact, acutizează și mai mult această stare de ambivalență: „Sunt ca un monstru cu două capete / o parte din mine trece din carte / în carte cărând în spinare schițele lumii / altă parte încearcă în zadar să descuie lucrurile / cu aurita cheiță pragmatică – și încă nu știu / care din ele îmi va aduce gloria / și care pierderea de sine // Întotdeauna, Doamne, mi-a fost frică de mine / azi începe să-mi fie milă” (*Ibidem*).

Există, totuși, cazuri când acest dualism dispăre. Atunci, vitalismul transcende frica și mila: „Peste masa de scris furnica trezită din amorțire / trece invulnerabilă / ca un triumf peste coala ta de hârtie / Ca să-ți vezi sufletul urcând la cer / nu e nevoie neapărat să mori, / îți zici împăcat, / încălzindu-te la flacăra lucrurilor mărunte // Și renunți în gând la literatură // Apoi, ziua apune cu o buburuză în palmă / și nori eleganți se amestecă / cu sângele tău ușor electrizat / bun conducător de moarte” (*Furnica trecând ca un triumf*).

Poziția mediană a acestui grupaj nu e aleasă întâmplător. Poetul se împarte aici între viață și literatură, trăindu-le pe ambele cu aceeași sinceritate și profunzime. Uneori însă dependența de literatură apare ca un viciu care face imposibilă căutarea adevărului vieții: „Te trădează pervertită la scris mâna străvezie / și, pfi! de la tine duhnește cumplit a literatură”. Tentația literaturii este, totuși, irezistibilă. Chiar dacă eliberarea de sub tirania stilului înalt și coborârea în realitatea simplă a adevărilor adânci este ținta poeziei mai recente a lui Arcadie Suceveanu, fascinația pe care i-o trezesc „urmele de aur și purpură” ale cadavrelor literaturii ce „luminează marea” îl readuc la condiția inițială de devot al visului apolinic, a cărui epifanie o vestește cu pioșenie. Nu în zadar ciclul parizian, dominat de retorica apolinică, a fost introdus în acest grupaj, iar ciclul cernăuțean, expresie a zvâcnutului dionisiac de „sânge amestecat cu cenușă, / cald și real, cât se poate de real, lipsit de / orice semnificații / estetice”, și-a găsit locul potrivit în grupajul precedent. Nu ne putem da seama dacă avem de a face cu un impas sau o incertitudine când „foarfecele eretic” ia urma „mânii străvezii” ce fuge cu pașii poetului: „Pașii tăi ezită, / se bălbăie pașii tăi, / și nu știu / încotro s-o apuce”. Dar până la urmă, tendința de a „ieși” din literatură se simte parca mai puternic decât opțiunea „rămânerii” în ea.

Nicăieri în altă parte apolinicul și dionisiacul nu și-au disputat atât de acut întâietatea ca în acest grupaj median din *Ființe, umbre, epifanii*.

În căutarea sensului pierdut

Până acum, poetul s-a aflat în căutarea visului pierdut. De acum înainte el se lansează în căutarea sensului vieții. Chiar dacă, tangențial, l-a mai urmărit anterior și de la geamul literaturii, în grupajul precedent, și de la fereastra casei părintești, în primul grupaj, niciodată el nu s-a apropiat atât de mult de înțelegerea acestuia ca în ultimul grupaj, *Revelația răspunsului*. Aici sensul vieții se revelează printr-o parabolă a zborului de fluture nocturn (mesager al înțeleptului Selen) irezistibil atras de „focul albastru din lampă” (*Mic tratat despre sensul vieții*), ca ultim joc de dragoste al aripii cu flacăra în noaptea în care se iese din toate și se intră în nicăieri, ca nuntă a principiilor în care

corbul lui Poe întâlnește bufnița lui Flora, ca straniu epitalam, *Nevermore*, conducând către „grădini prenatale” în care cârțița suverană împlânzește întunericul. Zborul fluturelui reproduce zborul îngerului, văzut ca zeităte hermetică: „Viața lumii durează / cât aerul stârnit de aripile sale” (*Ce zeu o mai fi și acesta?*). Niciodată moartea nu s-a apropiat atât de mult de ființa celui care o vede (sau doar o simte) apropiindu-se: „Acum e încă devreme nu ne putem / vedea la față. Dar îi simt respirația / apropiindu-se tot mai mult de pădăria / trupului meu” (*Încă o șansă*).

Dacă în grupajul anterior poezia făcea exerciții de epifanie, aici poemele sunt exerciții ale morții: „Cobor în lucruri adânc / cobor până la marginea materiei / mă las încorporat în ordinea secretă a universului / în ritmul sevelor / mă lovesc de limite și / sufletul mi se-ntoarce ecou îndărat: / Nimic și Totul. Totul și Nimic!” (*Plalm*) sau „Înfrăgezit, spiritul substituie carnea profană / ușor, nemaipomenit de ușor / mă aplec și ridic aureola din lucruri / depășind firesc, materialitatea // „Ce va mai fi e ce a mai fost” <...> / Niciodată n-am să te pot uita, / lume în care a trebuit să trăiesc / <...> Nici chiar pe tine / trup al meu care mi-ai fost un timp incintă / spre a mă consacra apoi / morții...” (*Anamnesis*) sau „Viața mi s-a dat doar împreună / cu moartea // Așa cum golul paharului face parte / din pahar / inexistența face parte din mine” (*Paharul cu golul din el*) sau „Va fi o zi când vei ajunge în spațiul dindăratul oglinzii / la linia despărțitoare, mai subțire / ca aburul // Iată, îți vei spune, clișeu pe care s-a imprimat / negativul ființei // Va fi ca și cum vei fi fost plecat / la ora de metafizică” (*Argint și penumbră*).

Revelația răspunsului e cu siguranță cel mai încheat și mai unitar ciclu din carte. Poemele se succed într-o ordine tematică perfectă. Dacă într-un poem se spune că „primele care se vor înmuia în transcendent vor fi pleoapele / deschise dincolo cu fermitate / și eleganță”, în poemul imediat următor se reia aceeași linie a gândului parcă special pentru a face o completare: „Pe sub pielea mea crește / un alt fel de piele / pe dinăuntru chipului meu / se insinuează un alt chip / pe dedesubtul unghiilor mi se profilează / alte unghii subțiri – transparent de subțiri / ale unui trup vast, nesfârșit // ce abia începe” (*Un trup ce abia începe*).

Așa cum poemul *Linia din palmă*, care deschide volumul, introduce preexistența pe „linia vieții” pentru a putea marca, ulterior, printr-un „un noduleț de sânge”, începutul existenței și, printr-o prăpastie amețitoare, marginea acesteia, tot așa și poemul *Un trup ce abia începe*, care închide volumul, proiectează în transcendent un nou început de „trup vast, nesfârșit” a cărui epifanie, în altă dimensiune, e pregătită de poet din primele versuri ale cărții.

Prin volumul *Ființe, umbre, epifanii*, Arcadie Suceveanu introduce o schimbare de viziune în gândirea sa poetică. El renunță, în bună parte, la fastul baroc, la stilul înalt, la retorica prețioasă, pe care le înlocuiește cu expresia frustă, stilul colocvial, rostirea directă. În această nouă paradigmă, poezia sa este tot mai guvernată de principiul dionisiac, chiar dacă nostalgia după strălucirea apolinică o încearcă încă, iar „urmele de aur și purpură” ale literaturii crucificate și reînviolate „luminează marea” (*Epifanie*). Rămâne de văzut dacă de acum înainte ea va pași pe urmele lui Apollo sau va urma pașii lui Dionysos.

POEZIA BUCOVINEI

**Arcadie
SUCEVEANU**

Alte viziuni la Cernăuți

II. Timp suprapus

E ceață și întunericul se lasă în jur

În spatele fiecărui zid e un alt zid
în spatele fiecărui trecător e un alt trecător

Îndărătul turnului cu ceas
e un alt turn și un alt ceas. Și ceasurile
amândouă arată aceeași oră a înserării:
17 și 30 de minute

Se stârnește vânt
și chipurile trecătorilor intră unul în altul
timpul unui ceas se răstoarnă în timpul
altui ceas

Pe nesimțite, limuzina gri metal
a directorului fabricii de bere
dispare în burta tramvaiului galben în care
călătorește masca lui Paul Celan,
tramvaiul galben, la rândul său, este înghițit
de trăsura neagră în care, pe un cufăr negru,
stă masca adolescentului Eminovici Mihai
privind la târgoveții cu bărbi roșii

(Peste tot, jumătatea prezentă
stă spate-n spate cu jumătatea absentă)

Timp suprapus peste timp,
oglină răstrântă în alte oglinzi:
de sub caldarâm
rând pe rând se înfățișează
înfiorată de mezosoprame
clădirea Teatrului Național,
elegantul Hotel Bristol,
țărani în ȋtari, amploiați cu cocarde,
ceasornicării...

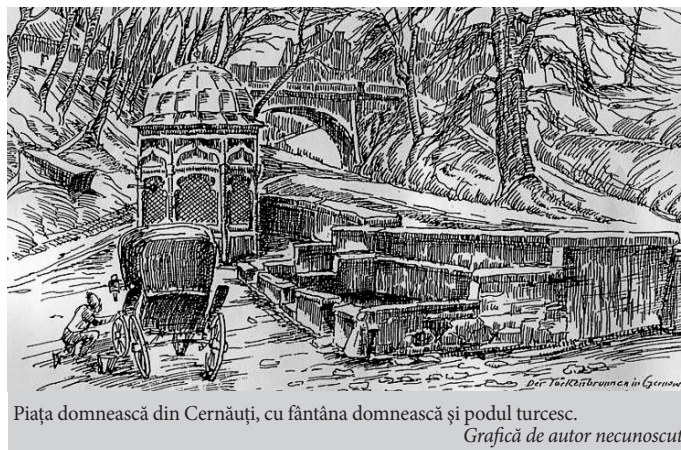
De pe celălalt versant al memoriei, apar berline
din care zâmbesc domnișoare cu evantaie,
se perindă ferestrele atelierului
lui Epaminonda Bucevski
Orașul îngropat se dezgroapă,
dinapoia străzilor se deschid alte străzi
care, uitate de veacuri, mi se scurg pe umeri,

pe braț, se-adună și se înnoadă
la mine în palmă...

Între timp, întunericul se face
mai umed, mai rece
ceața devine mai umedă, mai deasă

Strada pe care merg e pavată cu zaruri

Jumătate apă, jumătate vânt,
steagul melancoliei foșnește pe ziduri

Piața domnească din Cernăuți, cu fântâna domnească și podul turcesc.
Grafică de autor necunoscut

III. Înlăuntrul și înafara

Am văzut umbra lui Grigore Ghica voievod
rătăcind noaptea pe străzi

Într-o mână, ținea două jumătăți de sferă
în cealaltă ducea o trâmbiță.
La doi-trei metri în urmă îi venea
capul

Era într-o vineri dinaintea Paștelui
și bisericile aveau ușile larg deschise

Fantoma veni
strecurându-se printre copacii din Grădina Arboreasa
intră în Catedrală, aprinse candelabrele, turnă
în candelă un ulei negru ca sângele, un fel de
lumină înghețată (memorie și spirit –
lacrimile noastre neplânse, adunate
timp de aproape trei sute de ani)
și ieși

POEZIA BUCOVINEI

Ajuns pe locul unde fosta Stradă Domnească
se revarsă în Piața Unirii (fostă și ea)
capul vorbi, devenind, abia atunci,
vizibil:

„Adevăr zic vouă: sfera aceasta
scoasă a fost în afara sinelui său; când îi veți
regăsi centrul și îi veți reda rotunjimea,
înafara va fi iar înăuntru,
alleluia!”

Apoi, cap și trup, dispărură
pe străzi lăturalnice în întineric
Bătea un vânt cald și întremător, ca scăpat din geneză,
și orașul se umplu de un puternic
parfum de mir, smirnă
și alte, nelămurite, miresme

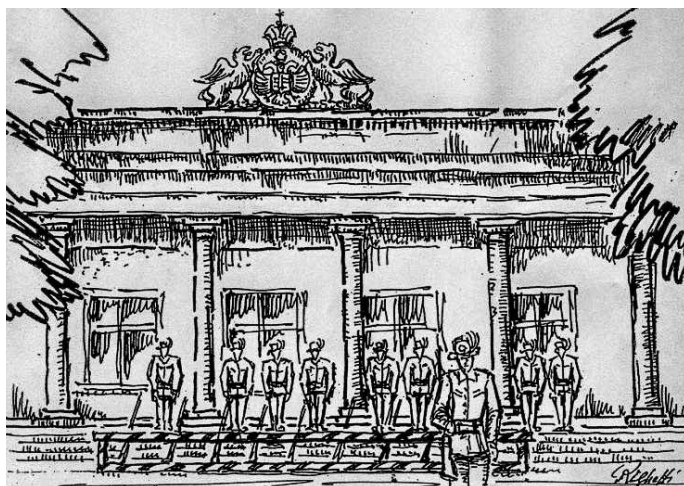
IV. Noul Sinedriu

Descojit de sinele său,
orașul

Vopsitorii de cositor
lucrară nu doar pe ziduri

„Steaua sus răsare, ca o taină mare...”

E seara Crăciunului și Dumnezeu coboară la noi
pe aripi de colinde românești. Dar nici acum
nu va accede în centru, ținut va fi
la periferie – a-a-ah, Dumnezeule periferic!
o, tu, umilă margine a marginilor
marginale!

Postul de Gardă din Hauptstrasse

Grafică de autor necunoscut

Istoria doarme,
încă mai doarme în patu-i de zaruri...

Micul Paris și-a înghițit de rușine
lavaliera
Îmbătrâniți, poezii orașului își dispută
glorii locale. Noul Sinedriu îi aclamă din umbră,
îi decorează

La cimitir morminte cotropite, oase cenzurate
date pe vânt. Risipite pe sub ierbi,
lăcrimioarele învățăceilor, scoase
și aruncate la porci, aidoma biblicelor
mărgăritare

Legea morală? Uite-i, făcând-o țandări
ca pe o cupă de cristal
în piața publică, în tribunale

„Înoată, înoată, bour negru...”

Prin ceața timpului postmodern
încărunțit de lumina reclamelor, vin sau plec?
urc sau cobor?

Tot mai multiplicat chipul meu,
tot mai mărunțit de ferestre

V. În marginea cuibului

I-auzi cum cloncănește istoria cu pui
se-ncrucișează-n nopți mistreții cu păunii
din ouă alegorice, ce-ai zis că ies: statui
de fauni, siamezi cu monștrii rațiunii?

Zici, temeliile? Se țin pe câte-un zar
și cum pe-aici hazardul fu generos în zaruri
le lustruim noi cu râvnă, așadar,
parte având de-ale zădărnicii haruri
O, *urbs bucovinensis*! Bat vânturi la răscruci
timp sincopat în ceasuri, amurg de-odinioară...
gu-au! gu-au! auzi-i – un neam pervers de cucu
ne-aruncă jos din cuib, ne-nghesuie-n afară

Și guguitul lor ni-i semnul și măsura?!
mefistofelic stilul, peltic: gu-au, gu-uu!
Ni-s ochii roși de sare, de psalmi spuzită-i gura –
dar nu...

VI. Istoria se scrie din mers.
În academii, se rescrie

Îngândurat și palid e Împăratul
la marginea împărăției

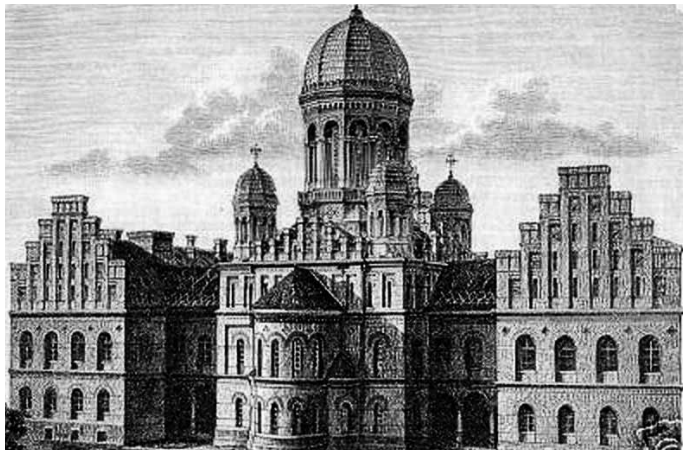
În dreptul Catedralei Ortodoxe
lărgit, îi cade din deget inelul –
semn că în curând istoria își va schimba
paradigma

Din poemul acesta pe care îl scriu
se vede clar, ca dintr-un habitacul,
că afară e primăvară și în liliacul din curtea Catedralei
s-au redeșteptat albinele autohtone
Se poate vedea, de asemenea, anul
în care ne aflăm: 1914, cu doar câteva luni înainte
de începutul primului război mondial

Cântă fanfara. Mulțimea adunată pe străzi
ovaționează. Împăratul pare ușor emoționat

POEZIA BUCOVINEI

mustața sa uriașă îi depășește viziunile
Pe coroană stă scris *Viribus unitis*
iar deasupra coroanei pâlpaie
un fluture negru

Fosta Facultate de Teologie a Universității din Cernăuți. După 1944, aici s-a mutat Facultatea de Filologie, absolvită în 1974 de poetul Arcadie Suceveanu
Grafică de autor necunoscut

De la fereastra cazărzii de vizavi
câțiva soldați urmăresc cortegiul magnific
între ei, unul pare mai trist
e Costache, străbunicul meu, care stă și chibzuieste
în sinele său: „Din punctul în care se află acum,
mustața lui Franz Josef atinge c-un vârf
Boemia și Croația, iar cu celălalt
gâdilă Antanta”
În piața mare a orașului Împăratul se oprește
în fața unei mese pe care se află
o tablă de șah. De partea cealaltă a mesei,
într-un jilț improvizat, stă fluturele negru –
un cap de câine între două aripi negre
cu vârfurile vopsite
în roșu

Negre și roșii, figurile de pe tabla de șah
strălucesc feeric la soare
cântă fanfara mulțimea ovaționează în jur

Împăratul întinde brațul și mută un pion,
un pion negru. În replică, fluturele negru
face o combinație cu Nebunul roșu și
în clipa următoare se întâmplă
mai multe lucruri deodată
ce neapărat se cer aici
consemnate:

pasărea ce zbura adineauri deasupra
își leapădă penele și carnea,
rămânând numai schelet –
un schelet cu o trâmbiță-n cioc;
calul alb al guvernatorului e năclăit
de o sudoare roșie ca de sânge
iar din urechea guvernatorului însuși
iese un vierme cu cap negru,
strălucitor

Fanfara cântă. Emoționată, mulțimea ovaționează în jur
Împăratul e tot mai palid, tot mai îngândurat
mustața uriașă îi zvâcnește nervos

Estimp, Costache, străbunicul meu,
încearcă să-și întindă brațul până la mine,
să mă atingă în poemul acesta pe care îl scriu,
vrea să știe dacă nu e încă târziu să-l întâlnească
în sângele său pe tatăl meu cu mine,
și-mi strigă aproape disperat peste umăr
ceva ce abia reușesc să percep cu auzul meu de acum:
„niciodată nu vei putea fi altceva decât ești”,
dar timpul său este scurt, se termină
și el nu reușește să-mi lase ca amintire
decât chipul lax destrămându-se-n timp:
un castan înflorit, scuturat înainte de vreme
undeva prin Silezia

Când să facă următoarea mutare,
poate cea decisivă,
un strănut banal ce nu mai poate fi reprimat
îl scutură puternic pe Împărat
și din mustața-i uriașă se risipesc
ca niște pui de păianjen
dezastrele

Imaginea istoriei se tulbură
și în jur se lasă o ceață neagră, păsloasă
din care pricină
poemul acesta pe care îl scriu
începe să huruie ca un mecanism infernal
devine un fel de mașină de război
din cuvinte țâșnește
un lichid negru, vâscos,
un fel de sânge amestecat cu cenușă,
cald și real, cât se poate de real, lipsit de
orice semnificații
estetice

Poetul Arcadie Suceveanu, președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, la o întâlnire cu studenți români la Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți. Participă poezii Ion Hadârcă, deputat în parlamentul Moldovei, Ilie T. Zegrea, președinte al Societății Scriitorilor Români din Cernăuți, și Vasile Tărățeanu, președinte al asociației „Casa Limbii Române”

Foto: Nicolae Hauceu

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

Pavel
TUGUI

Bucovina la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920)

Unirea Transilvaniei, Banatului și Bucovinei cu România (Vechiul Regat), decisă de Adunările Naționale de la Cernăuți (28 noiembrie 1918) și Alba Iulia (1 decembrie 1918), a putut să devină realitate politică, administrativă și juridică numai prin recunoașterea reîntregirii statului ROMÂNIA de către toate statele din Europa și de pe celelalte continente. România (Vechiul Regat) avea, cu privire la aceste teritorii - provincii românești -, garanții politico-militare stipulate prin tratatul de Alianță din 16 august 1916, semnat de Rusia, Franța, Anglia și Italia. Recunoașterea oficială, ratificarea Actelor naționale ale Unirii, consfințirea faptului istoric de reîntregire a României a revenit Conferinței de Pace de la Paris din anii 1919-1920. Această instanță internațională trebuia să asigure încheierea Tratatelor de Pace între fostele țări beligerante, între care și România, să RATIFICE, prin asemenea tratate, configurația granițelor unor state noi sau reîntregite (cazul României), din Centrul, Estul și Sud-Estul continentului european.

România urma să semneze Tratatul de Pace cu Austria, Ungaria, Germania, Bulgaria și Turcia. Cele mai îndelungate și agitate discuții, tratative diplomatice și chiar pasagera conflicte militare le-a avut România cu Austria și Ungaria. Tratatul de Pace cu aceste țări cuprindeau numeroase probleme, în primul rând cele privitoare la întinse teritorii ce aparținuseră Austro-Ungariei, stat cu care România (Vechiul Regat) a purtat un război pustiitor.

Primul Tratat de Pace, semnat de delegația României formată din Ion I. C. Brătianu și generalul Constantin Coandă, a fost realizat cu Germania (28 iunie 1919). În el apar două referiri concrete la România. În art. 224 și anexa VII - problema reparațiilor - se prevede încetarea tuturor drepturilor, titlurilor și privilegiilor de orice fel asupra cablului Constanța - Istanbul, acesta intrând exclusiv în posesia României. A doua referire, de natură politică și juridică o găsim în art. 259, aliniat 6, care obligă Germania să renunțe definitiv la clauzele cuprinse în Tratatul de Pace de la București, din 7 mai 1918, încheiat cu guvernul Marghioloman. Referitor la plata despăgubirilor de război ale Germaniei, s-a decis formarea unei comisii tehnice, dar Puterile Aliate n-au admis, din motive greu de înțeles, includerea unui delegat al guvernului român în comisie.

Pe parcursul tratatelor dificile din unele Comisii, cum a fost cea „teritorială” sau cea a „reparațiilor de război”, bunăoară, s-au iscat dezacorduri principiale între delegații, nemulțumirile acumulându-se la reprezentanții

României. Controversele au apărut între reprezentanții României și cei ai Franței, iar la Comisia „teritorială” între români și delegații Statelor Unite ale Americii, Putere Asociată, ce avea un cuvânt greu la Conferința de Pace. Fără prejudecăți de ordin diplomatic, la 14 mai 1919, Ion I. C. Brătianu exprimă ministrului de externe francez *nemulțumiri privind modul cum e tratată delegația României, în diferitele comisii ce pregăteau Tratatul de Pace cu Austria*. Premierul român l-a avertizat pe ministrul francez că delegația României nu va semna textul tratatului, „dacă nu vom fi tratați altfel”.

Tensiunile dintre Ion I. C. Brătianu, șeful Guvernului român, și unii dintre membrii Consiliului Suprem Interaliat s-au iscat în urma unor neînțelegeri de principiu privind modalitățile de rezolvare a problemei minorităților naționale din Bucovina, în special teritoriul de la nord de Cernăuți, între Prut și Nistru - aria Coțmenilor...

Comisia minorităților naționale a Conferinței de Pace elaborase un document, *Tratatul minorităților*, privitor la regimul viitor al minorităților în statele noi și în statele reîntregite, cum era România. Premierul român Ion I. C. Brătianu a avut, din start, observații de principiu și le-a comunicat membrilor Consiliului Suprem Interaliat. Reprezentanții Marilor Puteri, inclusiv S.U.A., n-au împărtășit opiniile premierului nostru, situație ce a provocat adâncirea divergențelor între delegația României și membrii Consiliului Suprem al Conferinței de Pace.

În aceste condiții, la 23 mai 1919, Comisia pentru minorități a Conferinței de Pace solicită Guvernului român să prezinte *în scris* „garanțiile ce are de gând să le acorde minorităților de neam și de religie”. I. I. C. Brătianu comunică, peste patru zile, președintelui Comisiei, că Guvernul român asigură egalitatea în drepturi „tuturor minorităților de limbă, rasă sau religie...”

A doua zi, în 28 mai, Consiliul Suprem Interaliat *hotărăște* „să se insereze în tratatul austriac un articol care să impună României aceleași obligații față de minorități care se vor impune și slovacilor și polonezilor”.

Încă de la Conferința de Pace, după încheierea Primului Război Mondial, problema minorităților naționale capătă *priorități* în politica internă a statelor europene și în relațiile internaționale, proporțiile de influențare a relațiilor dintre State crescând considerabil, uneori având rol decisiv în asigurarea păcii. În zilele noastre, problema minorităților etnice și soluțiile găsite pentru rezolvarea acestei moșteniri istorice acaparează gândirea și activitatea tuturor instituțiilor

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

internaționale, încercându-se din partea unor cercuri politice exclusiviste, *înlocuirea drepturilor naturale, democratice ale individului*, cu cele ale *unor colectivități umane solidare prin rasă și religie*, constituite *pe principii de ghetou etnic*. La Conferința de Pace de la Paris, din 1919, aceste chestiuni extrem de sensibile s-au discutat, pornind de la Tratatul de Pace cu Austria, punctual, de la situația din Bucovina, din teritoriul aflat la nord de Cernăuți, între Prut și Nistru, al cărui viitor nu fusese decis în Tratatul de Alianță al României cu Antanta, din august 1916. Rusia insistase ca acest teritoriu „să rămână lângă Basarabia”, pe motiv că majoritatea populației este ucraineană... Deci, reprezentanții Rusiei n-au luat în considerare realitatea istorică, socio-economică a acelui teritoriu, pe care încă din secolul XII au conviețuit etnici români și slavi în cadrul Statului feudal Moldova, majoritatea localităților rurale fiind entități comune româno-ucrainene, în formațiuni socio-economice răzășești, de religie ortodoxă și practicând bilingvismul³. Situația creată obligă pe șeful Guvernului de la București să depună un nou memoriu la Secretariatul General al Conferinței, în care sintetizează obiecțiile românești la unele articole din Tratatul cu Austria și la textul Tratatului minorităților.

Vârtejul acestor interminabile tratative și confruntări între delegația română și reprezentanții Puterilor Aliate și Asociate se întrerupe, la 11 iunie 1919, în urma unei știri de importanță capitală pentru poporul român. După deliberări aprofundate, Consiliul Suprem Interaliat *supune aprobării Conferinței de Pace hotărârea definitivă privind linia de frontieră între România și Ungaria*. Hotărârea este prezentată oficial, într-o ședință solemnă, delegației României și cuprinde *recunoașterea*, de către reprezentanții celor 31 state, a *liniei de demarcație fixată în Tratatul de Alianță cu Antanta din 17 august 1916*, aceasta urmând a fi inclusă în Tratatul de Pace încheiat cu Ungaria. Documentul consfințește *prima victorie reală* a României în lupta pentru *reîntregirea neamului*, recunoscută internațional.

Din respect pentru adevărul istoric, trebuie să aducem, în atenție, o observație de ordin principal. Liderul Partidului Național Liberal, Ion I. C. Brătianu, șef al Guvernului român în 1919, prezent la Conferința de Pace, n-a sesizat extraordinara importanță ce urma s-o aibă, în secolul XX, chestiunea minorităților naționale pentru România, țară ce-și realiza *reîntregirea*. Provinciile din Austro-Ungaria, ce-și declaraseră Unirea fără condiții cu Vechiul Regat (România) veneau cu minorități importante: maghiari, țigani, germani, ucraineni, evrei, sârbocroați, ruși, poloni, armeni, turci, tătari etc. – realitate de care orice om politic și de stat trebuia să țină seama în construirea României Mari. Din păcate, politicianul liberal Ion I. C. Brătianu a nutrit concepții nerealiste, dacă nu chiar păguboase cu privire la viitorul minorităților naționale din România reîntregită. Mai mult decât atât, el n-a avut răbdarea și nici tactul diplomatic necesar în dialogul și căutarea de soluții raționale în relațiile cu membrii Consiliului Suprem Interaliat.

Intempestiv, șeful Guvernului român *părăsește*, la 2 iulie 1919, Conferința de Pace de la Paris, lăsând ca ceilalți membri ai delegației noastre să depună la conferință *un nou memoriu, România la Congresul de Pace*, care prezenta motivele pen-

tru care România *nu poate semna Tratatul de Pace cu Austria și Tratatul minorităților*. Cu toate că unii membri ai delegației române (Vaida-Voevod, N. Titulescu, dr. I. Cantacuzino) au vădit rezerve față de tezele susținute de I.I. C. Brătianu, ei au evitat să le facă publice prin contactele cu reprezentanții străini la Paris, chestiunile divergente discutându-le acasă, la București, ca reprezentanți ai unor partide *diferite*. Semnificativ este că Ion I. C. Brătianu l-a izgonit pe politicianul bucovinean, de viziune europeană, Iancu Flondor, neacceptând să-l coopteze în delegația la Conferința de Pace, probabil, din pricina ideilor moderate, înțelepte ale acestuia, în ce privește poziția față de minoritățile naționale din Bucovina.

La București, I. I. C. Brătianu îl convinge pe regele Ferdinand și pe membrii Guvernului să aprobe activitatea sa la Conferința de Pace, inclusiv propunerea personală de a nu semna Tratatul de Pace cu Austria. Istoricii români au apreciat această „politică de rezistență”, din vara și toamna anului 1919, ca pe un „război al notelor” între Guvernul român și Consiliul Suprem Interaliat.

Situația politică din Ungaria obligă Consiliul Militar Interaliat să decidă ocuparea acestei țări de trupe ale Puterilor Antantei. În iulie-august 1919, armata Ungară atacă trupele române staționate la est de râul Tisa. Guvernul român ordonă o puternică contraofensivă, rezultatul fiind înaintarea spre Apus și intrarea, la 3 august 1919, a avangărzii Armatei Române în Budapesta. Intervine Consiliul Suprem al Conferinței, care acuză România că ar vrea să excludă Puterile Aliate și Asociate de la soluționarea diferendului româno-maghiar. Tratatul referitoare la încheierea păcii cu Ungaria s-au prelungit până în iunie 1920, cauzele fiind numeroase.

La 8 august 1919, Secretariatul Conferinței de Pace înformează Guvernul de la București despre hotărârea Consiliului Suprem privind fixarea frontierei între România și Cehoslovacia, iar Comisia privind minoritățile prezintă delegației române proiectul de *tratat special privind minoritățile*, redactat în *completarea proiectului de tratat cu Austria*. În text existau prevederi ce obligau România „să acorde libertate de tranzit și scutiri de vamă”, pe o perioadă de cinci ani, pentru mărfurile, mijloacele de transport și cetățenii Puterilor Aliate și Asociate, prevedere ce a fost respinsă de Partea Română.

La 8 septembrie 1919, Consiliul Suprem Interaliat transmite un *avertisment guvernului lui Ion I. C. Brătianu* cu privire la semnarea Tratatului cu Austria și a Tratatului minorităților, prevenindu-l că, în cazul în care nu semnează tratatele respective, România nu va putea să *semneze nici tratatul cu Bulgaria*. Se creează o situație periculoasă de criză politică, ce-l determină pe regele Ferdinand și pe oamenii politici din România, cu excepția celor din P. N. L., să propună delegației de la Paris o modificare a orientărilor politice, în întâmpinarea exigențelor membrilor Consiliului Suprem al Conferinței.

Bucureștiul ordonă evacuarea trupelor române din Ungaria. Paradoxal, Consiliul Militar Interaliat a intervenit imediat cu cererea de *a se prelungi* șederea trupelor române în țara vecină, până la calmarea situației și asigurarea ordinii de către autoritățile maghiare.

Delegația română prezintă Consiliului Suprem Interaliat un alt memoriu, în care dă asigurări de participare la

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

semnarea Tratatului de Pace cu Austria, propunând, totodată, să se opereze modificarea paragrafului referitor la *minorităţi, tranzit şi comerţ*. Consiliul Suprem ignoră şi acest nou demers românesc, iar la 10 septembrie 1919 are loc festivitatea de semnare a Tratatului de Pace cu Austria, la Saint-Germain-en-Laye, fără participarea şi semnătura reprezentanţilor României. Textul semnat de cele 31 de state prevede, la art. 59, următoarele: „Austria se obligă să recunoască unirea Bucovinei cu România”, ceea ce denotă că S. U. A. renunţase la opinia privind teritoriul de la nord de Prut, până la Nistru, din moment ce semnează pentru încorporarea teritoriului bucovinean, adică a întregului Ducat al Bucovinei, în graniţele României.

Hotărârea celor 31 de state n-a fost contestată, atunci, de niciunul dintre Guvernele ţărilor vecine cu România. Nici autorităţile sovietice de la Kiev, nici Guvernul central de la Moscova n-au contestat decizia celor 31 de state, fapt ce are o importanţă semnificaţie istorică, cu implicaţii ulterioare.

La Conferinţa de Pace de la Paris, delegaţia României a avut de rezolvat şi importanta problemă a Dunării, având caracter deopotrivă politic şi juridic. De această dată, în definitivarea Tratatelor intervin state noi, precum Austria, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia, România reunificată, Bulgaria. Intereselor acestora li se adaugă interesele economice şi strategice ale Puterilor Aliate din Occident. Este un subiect teritorial-economic şi istoric cu implicaţii mari în politica externă a României, până în zilele noastre.

La începutul lui august 1919, Guvernul liberal Ion I. C. Brătianu vine cu o „întâmpinare” la exigenţele Consiliului Suprem Interaliat. În data de 2 august 1919 emite un nou Decret cu privire la „naţionalităţile conlocuitoare”, sintagmă ce o înlocuieşte pe cea veche, „minorităţile naţionale”, completare importantă a decretului din 22 mai 1919, prin care se acordă „evreilor născuţi din părinţi născuţi în Vechiul Regat care au fost supuşi unor alte state”, *cetăţenia română*, „dacă manifestă această intenţie”. Acest decret, cât şi completarea lui cu cel din 2 august 1919 au provocat polemici politice şi reacţii violente, neavenite, în unele publicaţii din Vechiul Regat, din partea unor cercuri politice de orientare antisemită care, în timp, au determinat apariţia partidelor de extremă dreaptă – cuziştii şi legionarii.

Tot în august 1919, Guvernul liberal I. I. C. Brătianu obţine încă un succes politic în relaţiile cu naţionalităţile conlocuitoare: Adunarea generală a *şvabilor* din Banat proclamă, oficial (cu o anumită întârziere ce trebuie reţinută!), acordul de Unire a Transilvaniei şi Banatului cu Vechiul Regat – România, aderând astfel la Hotărârea adoptată la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia. Această declaraţie a *şvabilor* din Banat, prezentată de delegaţia română Consiliului Suprem Interaliat, a temperat, într-o oarecare măsură, pornirea critică negativă a unor Mari Puteri faţă de cererile şi observaţiile României cu privire la unele articole din Tratatul minorităţilor.

Pentru că relaţiile dintre membrii Consiliului Suprem Interaliat, sprijiniţi de majoritatea reprezentanţilor celor 31 state la Conferinţa de Pace, şi Guvernul României, format din liberali, pur şi simplu s-au blocat, s-a hotărât deplasarea la Bucureşti (la 11 septembrie) a reprezentantului Conferinţei de Pace, Sir George

Clerk, în scopul găsirii unor *soluţii politice* noi, pentru a depăşi gravele neînţelegeri dintre România şi Puterile Aliate şi Asociate, în primul rând cele referitoare la situaţia din Ungaria ocupată de trupele române etc. şi controversele cu privire la Tratatul de Pace cu Austria şi Tratatul minorităţilor. Tratatul purtat la Bucureşti de reprezentantul Conferinţei de Pace de la Paris cu toate partidele politice, cu Casa Regală şi cu reprezentanţi ai românilor şi naţionalităţilor conlocuitoare din Provinciile alipite, Transilvania, Banat şi Bucovina – au fost urmate de *hotărâri istorice*, convenite între interlocutori şi preluate de regele Ferdinand. Strategic, Sir George Clerk a purtat mai întâi TRATATIVE CU PARTIDELE POLITICE DIN ROMÂNIA MARE.

La 12 septembrie 1919, Consiliul Dirigent – în realitate guvernul care conducea Transilvania şi Banatul – emite celebrul decret pentru *reforma agrară*, pentru introducerea *votului universal* şi egal al tuturor *bărbaţilor* din provincie, acte juridico-sociale cu implicaţii profunde în viaţa socială, naţională, economică şi culturală. Tot în septembrie 1919 s-a înfiinţat Opera Naţională din Cluj, Universitatea din Cluj, cu patru facultăţi (rector, filologul Sextil Puşcariu) şi Conservatorul de Muzică şi Artă Dramatică din Cluj (director, compozitorul George Dima).

Asemenea reforme structurale în domeniile social-economice, politice şi culturale – necesare în Bucovina – au provocat dispute ideologico-politice aprinse între reprezentanţii diferitelor curente şi partide bucovinene, analizate punctual şi sub toate aspectele de cercetătorii români din perioada 1965-1995, sintetizate, într-o expunere coerentă, de juristul Radu Economu, în studiul *Unirea Bucovinei 1918*, apărut la Editura Fundaţiei Culturale Române, în 1994. Documentele relevă anume influenţe negative ale disputelor politice dintre Partidul Naţional Liberal din Vechiul Regat şi gruparea politică bucovineană în frunte cu Iancu Flondor asupra activităţii delegaţiei române la Conferinţa de Pace de la Paris, chestiuni reale elucidate, în bună măsură, abia în ultimele decenii post-comuniste.

Revenind la problematica Conferinţei de Pace, este necesar să remarcăm faptul că tratativele delegaţiei române cu membrii Consiliului Suprem Interaliat „băteau pasul pe loc”, Guvernul liberal Ion I. C. Brătianu nefiind în stare să iniţieze noi căi şi soluţii pentru depăşirea blocajului politic provocat de o *imobilitate* ideologico-diplomatică, în care se cantonasera ambele Părţi - România şi Consiliul Suprem Interaliat. Situaţia părea fără ieşire şi devenise extrem de periculoasă pentru ţara noastră într-un moment crucial, când SE AŞTEPTA CONFIRMAREA (RATIFICAREA) actului de *reîntregire naţională* din partea celor 31 de State.

Regele Ferdinand şi *noii săi colaboratori politici* (cei mai mulţi din *Provinciile alipite*) decide, la 27 septembrie 1919, demiterea Guvernului liberal Ion I. C. Brătianu şi instalarea unui guvern militar, condus de generalul Arthur Văitoianu, având obligaţia să *pregătească*, în cel mai scurt timp, *alegeri democratice*, întemeiate pe decretul-lege de aplicare a principiului *votului universal pentru bărbaţi, egal, direct şi obligatoriu*, aprobat de Parlamentul României (Vechiului Regat) în anul 1917. Schimbarea guvernului şi anunţarea de alegeri parlamentare generale pe teritoriul

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

României reîntregite, în vederea realizării *Constituantei României Mari*, a determinat o surprinzătoare regrupare a partidelor politice și organizațiilor socio-culturale românești. În urma tratativelor cu Consiliul Militar Interaliat, Guvernul A. Văitoianu reușește să ajungă la o înțelegere rezonabilă, astfel încât, la 14 noiembrie 1919, Marele Stat Major ordonă retragerea „în patru etape”, a trupelor române din Ungaria, la Est de frontiera dintre România și Ungaria, fixată deja de Conferința de Pace.

La 15 noiembrie, România primește din partea Consiliului *Suprem Interaliat* un *ultimatum*, care cerea semnarea „fără discuție, fără rezerve și fără condiții”, în decurs de opt zile, a Tratatului cu Austria și Tratatul minorităților. *Totodată*, se subliniază că un refuz din partea Guvernului român ar atrage după sine obligația României de a se retrage de la Conferința de Pace, iar toate țările membre în Consiliul *Suprem Interaliat* vor rupe relațiile diplomatice cu țara noastră.

Acest *act politic* ultimativ a avut, de bună seamă, un impact puternic asupra opiniei publice din Vechiul Regat, Transilvania, Bucovina și Basarabia. România nu a fost admisă să semneze, în ziua de 27 noiembrie 1919, Tratatul de Pace cu Bulgaria, pentru că nu semnase încă Tratatul de Pace cu Austria. România va semna mai târziu Tratatul de Pace cu Bulgaria.

Evenimentele politice, militare și diplomatice din România anilor 1916-1920 nu pot fi cunoscute în toată complexitatea și nici nu pot fi apreciate dintr-o perspectivă istorică națională, rațională și democratică, dacă nu sunt analizate în raporturile lor cu evenimente din toate țările europene și nu numai. Pe lângă o serie de documente oficiale interne, trebuie să mai cunoaștem și actele păstrate în arhivele altor țări, eventualele referințe la țara noastră, iar nuanțele de comportament și acțiune, consemnate în acte oficiale, trebuie căutate și în „corespondențe”, „memorii”, „evocări” etc., materiale de orice gen, absolut necesare studiului istoric.

În această ordine de idei consemnăm câteva observații de interes general privind *viața politică* din România reîntregită a sfârșitului de an 1919, adevărat preludiu al anului 1920: au loc *primele alegeri parlamentare din istoria milenară a poporului român, prin vot universal (pentru bărbați), egal și direct*. Scopul lor a fost alegerea *Constituantei României Reîntregite* din Vechiul Regat, Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia. Au fost chemați la vot toți bărbații din provincii, indiferent de naționalitate și religie. Guvernul militar a luat hotărârea ca bărbații din Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia, care aveau încă cetățenie austro-ungară și rusă, să participe la vot.

Scurta campanie electorală, din octombrie-noiembrie 1919, a determinat noi regrupări între partidele politice din România Mare. La începutul lui octombrie s-a constituit o *alianță* de partide și formațiuni politico-ideologice în ceea ce s-a numit „BLOCUL DEMOCRATIC”, opus atât Partidului Național Liberal, condus de Ion I. C. Brătianu, cât și Partidului Conservator al lui Marghiloman. *Blocul Democratic* era o *combinație* politică *de centru-stânga*, între *Partidul Național Român* din Ardeal, *Partidul Țărănesc* al lui Ion Mihalache, din Muntenia, Oltenia și Moldova,

Partidul Naționalist-democrat, condus de N. Iorga, *Partidul Democratic din Bucovina*, condus de Ion Nistor, *Partidul Social-democrat* din Transilvania, Banat, Bucovina și Vechiul Regat, diferite grupări socialiste de stânga, inclusiv gruparea de orientare comunistă a lui Cristescu etc.

La scrutinul din 24 noiembrie 1919, *Blocul Democratic* a câștigat majoritatea în primul Parlament al României Reîntregite și, conform legii electorale, a format guvernul. Regele Ferdinand pune în sarcina lui Alexandru Vaida-Voevod, lider al celui mai mare partid din coaliție – Partidul Național Român, obligația de alcătuire a cabinetului. După secole, primul Guvern al României Mari are ca președinte un român din Transilvania, recunoscut ca premier de către parlamentarii din toate provinciile românești.

La 28 noiembrie 1919, Guvernul format de *Blocul Democratic*, condus de Al. Vaida-Voevod, membru activ în delegația română la Conferința de Pace de la Paris, politician experimentat în Austro-Ungaria, în Parlamentele din Viena și Budapesta, solicită Consiliului *Suprem Interaliat* amânarea semnării de către România a „Tratatelor de Pace cu Austria și Bulgaria” până ce Parlamentul nou ales al României va decide, deoarece e singurul for național „care ar putea să angajeze un eventual viitor țării (s. n.)”. De la sine înțeles, Conferința de Pace aprobă cererea autorităților de la București, acestea comunicând, la 6 decembrie, că sunt gata să semneze Tratatul de Pace cu Austria. Meritul istoric al noii coaliții politice din România Mare constă în recunoașterea Parlamentului ales drept „singurul for național” de decizie privind viitorul poporului și statului român.

După începerea lucrărilor în sesiune, noul Parlament a votat câteva legi cu ecou politic și civic pozitiv în țările vecine și la Conferințele de Pace. S-a decis *stoparea* și *anularea* tuturor legilor și deciziilor luate de guvernele anterioare privitor la *culpabilizarea* și *sanționarea* civică a așa-ziselor „colaboraționiști” cu autoritățile austro-ungare și țariste etc. Guvernul liberal luase decizia ca în categoria „colaboraționiștilor” să intre și să fie „lustrați” zeci de mii de cetățeni de diferite etnii și profesii din cele trei provincii românești alipite, foști funcționari de stat, judecători, procurori, avocați, militari, polițiști, persoane cu funcții eligibile, intelectuali, profesori, publiciști etc.

Prin vocea unor parlamentari din *Constituantă*, ca N. Iorga, N. Lupu, Costa-Foru și altor deputați și senatori din *Vechiul Regat*, ca să nu mai citez pe reprezentanții din provinciile alipite, hotărârile fostului guvern liberal au fost considerate *nedemocratice*, „acte de răzbunare primitivă”, de încălcare a „voinței și conștiinței libere” a cetățenilor oricărei țări.

Este necesar să remarcăm *succesul* obținut de noul Guvern român, format de „*Blocul Democratic*”, în modificarea unor articole din textul Tratatului de Pace cu Austria și Tratatului Minorităților. Membrii Consiliului *Suprem Interaliat* au acceptat să *elimine* din Tratatul cu Austria *orice referire* la Tratatul de la Berlin din 1878 și la „independența condiționată a României”. De asemenea, s-a convenit suprimarea art.10 și 11 din Tratatul minorităților, ce prevedeau drepturi speciale pentru minoritatea evreiască. În preambulul aceluiași Tratat al minorităților s-a admis o *precizare*: Tratatul „nu este impus, ci discu-

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

tat și convenit” între Aliați și România. Delegația română (Victor Antonescu și generalul C. Coandă) a insistat și, până la urmă, a obținut reformularea art. 56, în sensul accentuării *recunoașterii explicite*, din partea Austriei și a tuturor Statelor de la Conferința de Pace, a „Unirii Bucovinei cu România”⁴.

Delegația română a obținut, între altele, importante precizări în textul *Tratatului special cu privire la minorități*, unele de o excepțională importanță, cu mari implicații civice și economice până în vremurile noastre. Prin noul său guvern, România a subscris la norma internațională potrivit căreia „*tuturor locuitorilor fără deosebire de naștere, de naționalitate, de limbă, de rasă sau religie, li se acordă deplina și întreaga ocrotire a vieții și libertății lor*”, iar la rândul său a obținut o legislație internațională ce prevedea că sunt recunoscuți ca supuși români toate persoanele *ce domiciliază în România în momentul intrării în vigoare a tratatului, supușii austrieci și unguri având drept de opțiune timp de 12 luni* (art. 3); tuturor persoanelor născute în România și care pot deține altă naționalitate (cetățenie) li se recunoaște naționalitatea română; evreii primesc cetățenie română.

Monumentul ridicat în 1902 de autoritățile austriece, la colțul străzilor Primăriei și Transilvaniei din capitala Bucovinei, în onoarea ostașilor din regimentul 41 infanterie „Arhiducele Eugen”, ce și-au pierdut viața pe câmpul de luptă apărând monarhia Austro-Ungară. Autor – Oskar Laske, arhitect (Cernăuți)

Carte poștală

Cetățenii austrieci și unguri, *care părăsesc România* pentru Austria, Ungaria sau altă țară, numiți „*optanți*” conform Tratatului aprobat de Conferința de Pace de la Paris, pierd definitiv *toate proprietățile personale* din Ardeal și Bucovina. Întreaga chestiune s-a discutat apoi la Liga Națiunilor, care a hotărât ca aceasta să se judece la Tribunalul Internațional de la Haga. *Era vorba de averi uriașe din Transilvania, Bucovina și Banat, părăsite de persoane, în general bogate, prin opțiunea lor pentru cetățenia austriacă, ungară sau a altei țări, ce au fost despăgubite între anii 1930-1940, de Statul Român.* „Restituirile” pe care le-au făcut, în ultimii trei ani (2005-2008) instituții ale României așa-zișilor „moștenitori”, constituie abuzuri și falsuri, deoarece respectivi *optanți* au primit deja, de la Statul Român, în deceniile interbelice despăgubirile cuvenite⁵.

Acceptarea de către Conferința de Pace a modificărilor solicitate de delegația română a creat o nouă situație, astfel încât, reprezentanții României *semnează*, la 10 decembrie

1919, *Tratatul de Pace cu Austria și Tratatul minorităților*, iar pe urmă și *Tratatul de Pace cu Bulgaria*. Parlamentul României Reîntregite, întrunit în sesiune comună festivă în ziua de 29 decembrie 1919, *votează legile de ratificare a Unirii cu România (Vechiul Regat) a Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei*. Astfel se încheie procesul juridic, consfințit prin norme de drept internațional și girat de cele 31 de State participante la Conferința de Pace de la Paris, care legitimează actul Reîntregirii noului stat, *România*. Și de această dată, nici un stat din Europa nu formulează obiecții și nici nu protestează, într-un fel sau altul, față de evenimentul politic care are loc la București.

Conștient de situația juridică deosebită a Basarabiei, în raport cu prevederile Tratatului de Alianță cu Antanta, din 17 august 1916, semnat atât de Rusia, cât și de România, guvernul Al. Vaida-Voevod ordonă, la *începutul lunii februarie 1920*, reprezentantului român din Copenhaga, D. N. Ciotori, să stabilească contacte cu reprezentantul Guvernului sovietic, Maksim M. Litvinov, în vederea unor tratative politice. La 24 februarie 1920, G. V. Cicerin – comisar al poporului pentru Afaceri Străine al Rusiei Sovietice – comunică Guvernului român acordul țării sale de a începe tratative „pentru reglementarea pașnică a relațiilor dintre cele două popoare”, pentru aplanarea, „pe calea negocierilor pașnice”, a „chestiunilor teritoriale”.

Primul ministru român, Vaida-Voevod, răspunde că România acceptă propunerea de a începe tratative cu Rusia Sovietică.

Urmează reacția Consiliului Suprem Interaliat care, a doua zi, în 4 martie, trimite *Guvernului* român o *Scrisoare*, semnată de David Lloyd George prin care îl informează despre *decizia* Conferinței de Pace privind recunoașterea unirii Basarabiei cu România. Aceasta este prima reacție politică, de valoare internațională prin care cele 31 State de la Conferința de Pace de la Paris comunică recunoașterea oficială a unirii Basarabiei cu România, act politic pe care Parlamentul României Reîntregite l-a ratificat în 29 decembrie 1919. Or, se știe că problema Basarabiei nu a constituit obiectul tratatelor de la Conferința de Pace de la Paris din 1919-1920.

Note:

1. *Politica externă a României. Dicționar cronologic* – Coordonatori: Ion Calafeteanu, Cristian Popișteanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 170-171.
2. *Ibidem*, p. 170.
3. Pavel Țugui, *Bucovina: istorie și cultură*, București, ed. Albatros, 2002, p. 35-43.
4. *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, p.173.
5. Pavel Țugui, *Retrocedările – o formă fără fond?*, în *Cronica română*, din 23 octombrie, 29 octombrie, 2-4 noiembrie 2007.

Textul de față este un fragment din studiul Unirea Bucovinei cu România – stat independent. Considerațiuni privind factorii externi și interni favorabili Marii Uniri din 1918, 128 pagini dactilo, trimis spre publicare, în iunie 2008, redacției „Analelor Bucovinei”, Institutul „Bucovina”, Rădăuți, director – acad. Dimitrie Vatamaniuc. Am primit, în 2010, informația că textul meu trimis „Analelor Bucovinei” a fost luat de la redacție de o cercetătoare de la institut, stabilită între timp în... Italia

P. Ț.

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

Ștefan
PURICI

Reinstalarea administrației sovietice în nordul Bucovinei

Ofensiva trupelor sovietice în iarna și vara anului 1944 împotriva forțelor militare ale Germaniei naziste a și ale aliaților acesteia a adus din nou Armata Roșie în Bucovina. Mizând pe înțelegerile cu Marea Britanie și SUA, bazându-se pe statutul de putere victorioasă, Uniunea Sovietică se reinstalează în fostele teritorii anexate în vara anului 1940 în urma aplicării prevederilor Protocolului adițional secret la Pactul sovieto-german din 23 august 1939. Art. 4 al Convenției de Armistițiu din 12 septembrie 1944, stipula: „Se restabilește frontiera de stat între Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice și România, stabilită prin acordul sovieto-român din 28 iunie 1940”. Istoria nu a consemnat și nici arhivele nu păstrează vreun acord sovieto-român datat cu 28 iunie 1940, prin acest termen catalogându-se de către partea sovietică răspunsul guvernului regal de la București de evacuare, sub amenințarea armelor, a teritoriilor „revendicate” de Moscova prin nota ultimativă remisă reprezentantului României în seara zilei de 26 iunie 1940. Linia frontierei româno-sovietice trasată în vara anului 1940 a fost confirmată peste șapte ani prin Tratatul de Pace cu România semnat la Paris la 10 februarie 1947.

Revenirea stăpânirii sovietice în Bucovina nordică s-a produs în condițiile în care regiunea încă nu reușise să se refacă de pe urma evenimentelor dramatice din prima parte a războiului mondial. Operațiunile militare din anii 1941 și 1944, strămutarea germanilor, ungurilor și polonezilor, deportările practice de administrația sovietică și de autoritățile române, refugierea unei părți a populației în interiorul României în fața înaintării Armatei Roșii au condus la o scădere dramatică a numărului de locuitori. Astfel, la 1 ianuarie 1945, în regiunea Cernăuți locuiau 567 mii de persoane, cu 35,2% mai puțin decât la 1 ianuarie 1941. Acest gol demografic a fost umplut parțial prin strămutarea în Bucovina, în primii ani postbelici, a zeci de mii de cetățeni din regiunile de est ale Ucrainei și din alte republici sovietice. Astfel, în 1946, datorită exodului de persoane din alte părți ale Uniunii Sovietice, populația regiunii a crescut cu 53.690 de oameni. Fenomenul strămutărilor era încurajat de politica de slavizare a Bucovinei, promovată de autoritățile bolșevice. Ele nu aveau încredere în localnici, indiferent de etnia acestora, numind în funcții administrative, de conducere și chiar în posturi mai puțin importante persoane provenite, de regulă, din alte regiuni ale Ucrainei sau Rusiei. Dacă la sate numărul autohtonilor numiți în funcții de primar, secretar de consiliu local, președinte de colhoz, agronom șef, etc., era relativ mare, la nivelul structurilor orașenești – raionale sau regionale – cifra alogenilor era covârșitoare. De pildă, la mijlocul anului 1947, din cei 393 de funcționari ai Comitetului de partid al raionului Stalin din orașul Cernăuți, doar 16 (4,2%) erau localnici. În structura similară de partid

din centrul raional Hliboca, funcționarii localnici constituiau 24,5%. Cât despre funcțiile superioare din regiune și raioane, acestea erau deținute exclusiv de cadre trimise din Ucraina și Rusia. Astfel, în perioada 1946-1959, numărul românilor din regiunea Cernăuți a crescut de 1,2 ori, al ucrainenilor de 1,5 ori, iar al rușilor de 8,5 ori (de la 5.992 la 51.268 persoane). Exodul veneticilor era favorizat și de existența în capitala Bucovinei a

unui număr însemnat de case și apartamente rămase libere în urma evenimentelor menționate mai sus. Punerea imediată în funcțiune a fabricilor, uzinelor și celorlalte obiective bucovine care nu au avut de suferit de pe urma bombardamentelor a constituit, de asemenea, un factor atractiv pentru funcționarii și muncitorii sosiți din afara regiunii.

Totodată, în Cernăuți au revenit mii de evrei deportați în anii războiului în lagărele din Transnistria. Trebuie să menționăm faptul că, în spațiul dintre Nistru și Bug, în urma ordinelor date de mareșalul Antonescu, potrivit informațiilor adunate de istoricii români, au fost deportați 55.867 de evrei din Basarabia, 43.768 din Bucovina și 10.368 din orașul și din județul Dorohoi. Numai din orașul Cernăuți, conform calculelor efectuate de cercetătorii evrei, au fost deportați, în timpul războiului, în Transnistria 23.391 de evrei. Potrivit datelor oferite de cercetătorii ucraineni din actuala regiune Cernăuți, în anii 1941-1944 au fost deportate în Transnistria sau concentrate în tabere de muncă forțată¹ 68.232 persoane, dintre care 42.961 bărbați, 18.111 femei, 7.160 copii. Din numărul total al celor deportați sau concentrați, 40.000 de persoane (58,6%) erau origine din orașul Cernăuți.

Potrivit recensământului oficial din 1942, în Bucovina se mai aflau 19.375 evrei, dintre care 16.794 locuiau în Cernăuți. În urma ofensivei din 1944 a Armatei Roșii, numărul evreilor în capitala provinciei s-a ridicat la cca. 30.000. Dar comunității evreiești i s-a interzis să-și organizeze viața comunitară așa cum obișnuia să facă în vremurile de odinioară.

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

În primăvara anului 1945 a început formarea la Cernăuți a garniturilor de tren cu repatriați polonezi care, de bună voie sau prin constrângere, urmau să plece din Bucovina. În intervalul martie 1945 – iulie 1946 au plecat în Polonia 10.490 de locuitori din nordul Bucovinei, din care 8.140 erau poloni, 2.041 evrei și 309 persoane de alte etnii (în special ucraineni și români). În 1959, la Cernăuți mai locuiau 1.280 polonezi, reprezentând 0,8% din totalul populației orașului. Și pe linia schimbului interstatual de cetățeni, în anii 1945-1946, salvându-se de mașina de represalii sovietică, au părăsit benevol teritoriul regiunii Cernăuți, emigrând în România sau Polonia, peste 33 mii de persoane.

Instaurarea regimului sovietic totalitar nu a fost un proces acceptat ușor de populația autohtonă. Într-o primă perioadă, comuniștii s-au ciocnit de rezistența armată a diverselor grupări de partizani formate din ucraineni și români. La 10 ianuarie 1945, Comitetul Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Ucrainei a adoptat Hotărârea *privind intensificarea luptei cu naționalistii ucraineano-germani în regiunile vestice ale Ucrainei*, care fixa data de 15 martie 1945 ca termen limită de lichidare a rezistenței anticomuniste. În acest scop, în regiunea Cernăuți au fost aduse două brigăzi de trupe NKVD, cu un efectiv de peste 1.300 soldați și ofițeri.

Cu tancheta, patrulând prin Piața Centrală

După reocuparea nordului Bucovinei începe teroarea. La 24 august 1944, șapte mii de cernăuțeni (circa 130 din Târnauca, 45 din Tereblecea, 36 din Bahrinești etc.) sunt duși la muncă forțată în Karelia, în zona lacului Onega, la tăiat păduri, la construcția canalului «Marea Baltică – Lacul Onega» sau la pregătirea terasamentului pentru noile căi ferate din zonă. Munceau câte 12-15 ore pe zi, pe un ger de până la 40-45 de grade, hrăniți cu ciorbă din pește sărat, astfel încât, relatează unul dintre bucovinenii ridicați și duși la Onega, „ne-am mâncat și opincile din piele de porc sau de vită cu care venisem de acasă”. Cei care au reușit să supraviețuiască, au obținut dreptul de a reveni în Bucovina abia la sfârșitul anului 1945.

În urma Hotărârii din 29 octombrie 1944 a Comitetului de Stat al Apărării din URSS, la mijlocul lunii decembrie 1944, un nou val de arestări, vizând bărbații cu vârste cuprinse între 18 și 55 ani, a cuprins regiunea Cernăuți. Astfel, la 20 decembrie, numai din comuna Voloca pe Derehului (raionul Hliboca) au fost arestați și duși în închisoarea din Cernăuți circa 150 de oameni. La 25 ianuarie 1945, acești voloceni au fost urcați în vagoane și duși la Vorkuta, după Cercul Polar de Nord. Mii de bucovineni au împărțit această soartă. Abia în ianuarie 1947, acești oameni nevinovați au obținut dreptul de a se întoarce la casele lor.

Circa 19 mii de foști ostași ai armatei române au fost condamnați la 6 ani de muncă silnică în minele de cărbune din regiunea Donețk, din Urali și din alte regiuni ale URSS. Spre exemplu, din Pătrăuții de Jos au fost arestați 35 foști ostași. Iar din Voloca pe Derehului au murit în lagăre 14 foști ostași. Tot în lagărele GULAG-ului a ajuns majoritatea bucovinenilor și basarabenilor pe care sfârșitul războiului i-a prins în zona sovietică de ocupație a Europei.

În luna mai 1944, sovieticii au început să efectueze recrutări în Armata Roșie a tuturor bărbaților cu vârste cuprinse între 18 și 50 de ani. Refuzul înrolării deveni un fenomen în masă. Numai în raionul rural Cernăuți, 400 de recruți nu s-au prezentat la comisariatele militare, autoritățile recurgând la serviciile miliției și armatei pentru a-i ridica de pe la casele lor. Mulți dintre tineri se ascundeau prin păduri, unde erau vânați de organele de securitate bolșevice. Astfel, în primăvara anului 1944, în pădurea de lângă satul Buda, comuna Mahala de lângă Cernăuți, militarii sovietici au urmărit și au surprins un grup de tineri români, împușcându-i pe loc fără a se încerca capturarea lor. Au fost ucise cel puțin 13 persoane, reușind să se salveze doar patru.

În toamna aceluiași an, în baza Hotărârii nr. 6784/a din 25 octombrie 1944 a Comitetului de Stat al Apărării al URSS, s-a efectuat mobilizarea contingentului de tineri născuți în 1927. În raioanele din apropierea graniței cu România considerate a fi „cele mai puternic afectate de elemente contrarevoluționare”, s-a dispus convocarea recruților la comisariatele militare raionale „sub motivul repetării instrucției militare, pentru ca în mod organizat, sub pază, să fie trimiși la Cernăuți, în centrul regional de recrutare, unde să se realizeze încorporarea”. La data de 17 decembrie 1944, în regiune au fost încorporați 78.905 tineri, majoritatea lor fiind trimiși în unități militare de rezervă. Aici, cu ajutorul agenților secreți, a informațiilor sosite din localitățile de baștină, serviciul de contrainformații depista „elementele social-politice periculoase”: persoanele care făcuseră parte din administrația sau armata română, care avuseră vreo legătură cu mișcările de rezistență anticomunistă, care făcuseră declarații „antisovietice”, etc. De pildă, la 22 septembrie 1944, în orașul Kungur, de lângă munții Urali, au fost arestați bucovinenii Petro Markovski și Mykola Bulavka din Coțmani, de naționalitate ucraineană, acuzați de propagandă antisovietică. Ei au îndrăznit să afirme că „ofițerul sovietic este prost instruit, este îmbrăcat mai rău decât un soldat; cu asemenea comandanți pe front vei fi pierdut. În ziarele sovietice se scrie că armata roșie este cea mai bună din lume, iar în realitate aici înfloresc foamea și muștruluaia (...) Sub stăpânirea românească oamenii puteau pleca oriunde. Plecau în America, câștigau bani, se întorceau, își ridicau gospodăria și trăiau bine, iar din Uniunea Sovietică nu mai poți pleca nicăieri. În Uniunea Sovietică, în afară de cartofi, nu ai ce vedea”. Cei doi agitatori antisovietici și filo-români au fost condamnați la câte cinci ani de lagăr. Bucovinenii despre care se afla că fuseseră membri ai Partidului Național-creștin sau ai mișcării naționalistilor ucraineni erau condamnați la câte 10 ani de închisoare. Ostașii care luptaseră efectiv pe front erau condamnați, de regulă, la câte 6-7 ani pentru „intenția de a trece de partea dușmanului”. În general, din cei peste 300 de ostași cernăuțeni ai armatei roșii, represați în anii 1944-1945, 45% au fost condamnați pentru „propagandă antisovietică”, iar 55% pentru apartenența la așa-numitele „partide contrarevoluționare” (toate formațiunile posibile, cu excepția celui comunist),

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

pentru intenția de a trece de partea inamicului sau pentru spionaj (această din urmă acuzație putea fi adusă oricui era născut în teritoriile anexate în 1940).

Țărani bucovineni „intrigați” de noutățile socialiste, citind gazeta partidului unic „Radanska Bukovina”

După încheierea războiului, Prezidiul Sovietului Suprem al RSS Ucrainene a adoptat la 7 septembrie 1946, în scopul înlăturării toponimelor tradiționale – dovezi ale autohtoniei românilor în regiunea Cernăuți, un decret prin care au schimbat câteva zeci de denumiri de sate. De exemplu, Crasna a devenit Crasnoilsk, Tereblecea a fost botezată Porubne, Oprișeni – Dubivka, Mihoreni – Petrașivka, Mogoșești – Bairaki, Probotești – Djakivți, Cerlena – Cerlenivka, Suceveni – Șiroka Poljana etc.

Asemenea decizii care loveau în identitatea românilor din regiunea Cernăuți erau luate în contextul în care, în august și septembrie 1946, conducerea stalinistă a adoptat un șir de măsuri de restaurare și înăsprire a disciplinei în economie și societate, afectată de războiul mondial. La 4 iunie 1947, guvernul sovietic a adoptat încă două hotărâri prin care „orice atingere adusă proprietății statului sau colhozurilor” era pasibilă de o pedeapsă de la 5 până la 25 ani de lagăr. Orice persoană care avea cunoștință de pregătirea unui furt sau de furtul însuși și nu a denunțat acest lucru la organele de miliție, putea primi o pedeapsă între doi și trei ani de lagăr. De asemenea, Consiliul de Miniștri al RSS Ucrainene a majorat, în aceeași lună, cotele obligatorii la produsele agricole livrate de gospodăriile individuale: la grâu, floarea soarelui, soia, cartofi, legume, fân, carne și lapte – cu 50%, la lână – cu 100%. Pentru așa-zisele gospodării de chiaburi au fost reduse drastic termenele de predare cotelor, anulându-se orice fel de înlesniri. Ca urmare, oamenii au avut de suferit. În perioada 1946-1947, 51 de persoane din raioanele

Sadagura, Cernăuți rural, Herța și Storojineț au fost acționați în judecată și condamnați în baza Codului Penal sovietic, art. 58 („crimele contrarevoluționare”). În total, ele au primit 339,6 ani de închisoare pentru faptul că nu au livrat în timp util către stat cotele de produse agricole din gospodăriile individuale, stabilite prin lege. În multe dintre aceste cazuri, condamnarea a fost însoțită de confiscarea averii.

Aceste măsuri au fost adoptate în condițiile în care, în toamna, iarna și primăvara anilor 1946-1947, localitățile bucovinene și basarabene au fost bântuite de o foamete cumplită, agravată în mod criminal chiar de autoritățile sovietice. În pofida recoltelor extrem de mici din anul 1946, provocată de seceta din primăvara și vara aceluia an, autoritățile bolșevice au rechiziționat practic tot grâul, chiar și cel destinat însămânțărilor și întreținerii familiilor, în contul obligațiilor exagerate față de stat, impuse gospodăriilor individuale țărănești. Pentru a spori gradul de atractivitate al formelor de organizare a agriculturii după principii comuniste, colhozurile din regiune au fost scutite de dări față de stat. Rămânând fără hrană, oamenii au început să consume ghinde de stejar, borhot de sfeclă, coceni de porumb etc. Au existat chiar și cazuri de canibalism. Foametea a provocat o creștere bruscă a mortalității, pe baza distrofiei. În prima jumătate a anului 1947, în urma unei catagrafii, în regiune au fost înregistrați 41.264 bolnavi de distrofie. În anul 1947, mortalitatea infantilă în regiunea Cernăuți a înregistrat 217 copii cu vârste de până la un an, la o mie de persoane, în timp ce media pe Ucraina era de 127,7%.

Pentru a accelera demontarea sistemului economic capitalist și a trezi sentimente filooperatiste la bucovinenii nordici, au

Drumul spre Siberia, în vagoane de vite străjuite de forțele armate ale N.K.V.D.

fost create organizații de partid la sate. Din orașe au fost trimiși la țară numeroși comuniști. De pildă, în anul 1948, în localitățile rurale au fost delegați 568 membri de partid, care s-au ocupat nemijlocit de organizarea celulelor ce stăteau la baza partidului. La 1 ianuarie 1949, asemenea organizații comuniste existau deja în 46 de sate. Datorită presiunii și terorii autorităților, activității „educative” a comuniștilor, până în ianuarie 1947 au fost înființate 70 de colhozuri, pentru ca la finele anului numărul acestora să crească de mai bine de patru ori, atingând cifra de 296 și reunind aproximativ 33% din gospodăriile sătenilor. La începutul anului 1949, în regiunea Cernăuți, deja 77% din gospodăriile țăranilor erau colectivizate, iar la sfârșitul anului, în 491 de colhozuri erau reunite, prin aceste metode diabolice, 97,5% de gospodării sătești.

BUCOVINA, FILE DE ISTORIE

La 21 februarie 1948, Prezidiul Sovietului Suprem al URSS a adoptat o hotărâre care prevedea deportarea din RSS Ucraineană a „tuturor celor care nu-și îndeplinesc numărul minim de zile-muncă în colhozuri și duc o viață parazitară”. Din cauza stării de dezorganizare, colhozurile nu puteau asigura plata muncii lucrătorilor și doar în cele mai fericite cazuri își permiteau să plătească sume modice. Mulți colhoznici nu reușeau să îndeplinească planul minim de zile-muncă pe an, impus de conducere, astfel încât sute și mii de oameni nevinovați erau victime ale noii legislații și nimereau în pușcărie.

Fosta deportată Licherta Antonescu din comuna Mahala, reg. Cernăuți, ridicată în iunie 1941 cu întreaga familie și dusă în Siberia ca răzbunare stalinistă pentru că în februarie doi frați mai mari au vrut să treacă, împreună cu alte sute de tineri, granița în România, pe gheața Prutului, lângă Lunca, unde au fost măcelăriți de enkavediști.

În această etapă, represiunile erau orientate împotriva rezistenței anticomuniste în zonele de munte și împădurite din regiune³, împotriva foștilor angajați în administrația românească, împotriva membrilor sectelor religioase, în special, a iehoviștilor, împotriva persoanelor ce se opuneau să intre în colhoz, împotriva tuturor sătenilor care nu realizau minimul de zile-muncă lucrate în colhoz sau nu livrau cantitățile cerute de grâu, lapte, carne etc. către stat. În mai multe localități au fost închise bisericile (149 până la finele anului 1974), iar la începutul anilor '60 au fost desființate ultimele două mănăstiri din cele șase câte au funcționat în perioada românească.

În scopul rusificării accelerate a românilor din regiunea Cernăuți, în anul 1947 organele de partid au dispus trecerea ziarului regional „Bucovina Sovietică” și a gazetei raionale „Steagul Roșu” (din Herța) de la grafia latină la grafia chirilică. Acest pas a fost motivat de comitetul regional de partid prin faptul că „trecerea învățământului la limba moldovenească și editarea presei în limba română creează greutăți în educarea politică, dezvoltarea culturală a populației moldovenești, în implicarea ei într-o participare mai activă în construcția socialistă”.

În primăvara anului 1950, un nou val de represiuni s-a abătut asupra satelor bucovinenilor. În localitățile Cupca, Corcești ș. a. au fost operate numeroase arestări, persoanele respective fiind duse la Cernăuți, urcate în vagoane de marfă și deportate la est de munții Ural. Peste un an, aceeași soartă au împărțit-o și familiile lor, când un alt tren a luat drumul Siberiei. La 8 aprilie 1951, din Cupca, au fost deportate 8 familii (26 persoane) pe

considerente religioase. Arestările și deportările au continuat până în martie 1953, data morții lui Stalin.

De la mijlocul anilor '50 și până către sfârșitul anilor '60 ai secolului al XX-lea, persoanele deportate care reușiseră să supraviețuiască represiunii, ca și urmașii acestora, obțin dreptul să revină la baștină. Dar întorcându-se la vatră, ele sunt nevoite, de cele mai multe ori, să-și construiască noi case, pentru că gospodăriile lor fie că fuseseră distruse, fie că trecuseră în patrimoniul colhozului, fie că aveau noi gospodari, persoane din sat sau nou veniți angajați în colhoz cu statut de „specialiști” în agricultură, zootehnie, educație etc. Se estimează că dintre toți bucovinenii nordici supuși represiunilor comuniste s-au întors la vatră mai puțin de jumătate.

Note

1. Au funcționat pe teritoriul județului sau chiar plasei din care proveneau cei concentrați, nu în Transnistria.
2. Această sintagmă îngloba și pe anticomuniștii români și polonezi.
3. În Codrii Cosminului, lângă Molodia (Plaiul Cosminului), acționa un grup de partizani în frunte cu Ștefan Petriu. Memoriile lui Ștefan Petriu, *Pentru neamul meu am fost gata de sacrificiu*, au fost publicate în revista *Țara Fagilor* (X, 2001, p. 120-126).

Bibliografie selectivă

K. Feleszko, *Die Polen in Czernowitz*, în H. Heppner (hrsg.), *Czernowitz. Die Geschichte einer ungewöhnlichen Stadt*, Köln – Weimar – Wien, 2000.

Stephen Fischer-Galați, Dinu C. Giurescu, Ioan-Aurel Pop (coord.), *O Istorie a Românilor. Studii critice*, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 1998.

Peter Kenez, *A History of the Soviet Union from the Beginning to the End*. Second Edition, Cambridge University Press, 2006.

Johann Leugner, *40 Jahre seit der Umsiedlung aus dem Buchenland (Bukowina)*, în „Kaindl Archiv”, Heft 6, Stuttgart, 1987.

Bela Ronai, *Die Widerspiegelung interethnischer Verbindungen in der Personennamen der bukowinischer Szekler*, în *O Bukowinie. Razem czy oddzielnie?*, Warszawa, 2000.

David Schaary, *Die jüdische Gemeinde von Czernowitz*, în H. Heppner (hrsg.), *Czernowitz. Die Geschichte einer ungewöhnlichen Stadt*, Köln – Weimar – Wien, 2000.

Almanahul „Țara Fagilor”, Cernăuți/Târgu Mureș, anii 1992-2009.

Vitalie Vărat, *Șase zile din istoria Bucovinei (28 iunie – 3 iulie 1940). Invazia și anexarea nordului Bucovinei de către U.R.S.S.* Prefața: Florin Constantiniu, Membru corespondent al Academiei Române, Rădăuți, Editura Institutului Bucovina-Basarabia, 2001.

Буковина: історичний нарис, Чернівці: Зелена Буковина, 1998.

Історія України / Керівник авт. кол. Ю. Зайцев. Видання 2-ге, зі змінами, Львів, Видавництво „Світ”, 1998.

I. B. Мусієнко, *Політичні репресії проти буковинців і бессарабців у Червоній Армії в 1941-1945 рр.*, în *Питання історії України. Збірник наукових статей. Том 3*, Чернівці, 1999.

В. Ф. Холодницький, *Репатріаційна політика радянської влади на території Чернівецької області у 1944-1953 роках*, în *Вісник Центру Буковинознавства. Серія історична. Випуск перший*, Чернівці, 1993..

INTERVIU

Acad. Dimitrie VATAMANIUC: „După căderea comunismului, înaintea literaturii trecu, pentru mine, Bucovina, cu drama ei”

Șt. HOSTIUC: *Stimate domnule academician Dimitrie Vatamaniuc, vreau să încep acest interviu cu o întrebare care poate să pară banală: Cum e să te uiți în urmă și să te vezi în oglinda timpului, la 90 de ani?*

Dimitrie VATAMANIUC: Timpul niciodată nu stă în loc. De aceea, nu poate să-ți pună în față decât o oglindă mișcătoare. Rămân fixate în memorie imagini, care se rânduiesc în funcție de vârstă, reproducând momente mai mult sau mai puțin reprezentative ale vieții. Mi-am pregătit și eu o oglindă în care să mă văd concret, dacă aceasta mi-ar face plăcere. Cartea pe care am realizat-o, împreună cu consăteanul meu, părintele Constantin Hrehor, în preajma vârstei de nouăzeci de ani, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, cuprinde și o a doua parte: „Viața mea și a lumii prin care am trecut, în imagini”. Oglinda timpului arată că nu m-am putut sustrage eroziunii care acționează asupra ființei noastre pământene. Au mai rămas puțini în viață, foarte puțini, dintre cei care au trecut prin comunism. Iar dacă la capătul vieții, căci despre asta este vorba, după ce te pricopsești și cu un titlu de academician, mai ai parte, pe lângă bucurii, și de neazuri, îți dai seama că viața nu te cruță oricare ar fi vârsta pe care o trăiești.

Șt H.: *Un academician la vârsta senectuții ar trebui să se bucure de recunoștința celor din preajmă și să uite de neazuri.*

D.V.: În general vorbind, neazurile nu te întreabă de vârstă. Unele chiar vin odată cu vârsta. Cu acestea te împaci, că nu ai încotro. Dar sunt și altele, cu care nu te poți împăca nicidecum.

Șt H.: *Cum adică?*

D.V.: Simplu. Stau în jurul tău aspiranți neputincioși științific să te îngroape de viu, dacă comunismul nu a apucat să o facă.

Șt H.: *De când îi lumea, neputința iscă invidii. Dar oamenii superiori nu le iau în seamă. Merg înainte, lăsând în spate curbe ale istoriei perindându-se în oglinda retrovizoare a mașinii timpului.*

D.V.: Are ea grijă, istoria, să le rânduiască pe toate, așa cum se cuvine.

Șt H.: *Încerc și eu, la o distanță în timp de câteva decenii, să găsesc acea serpentină a istoriei unde v-am întâlnit pentru prima dată numele. În perioada sovietică, la Cernăuți, orașul în care v-ați petrecut adolescența, puțină lume auzise de dumneavoastră. Mi-aduc aminte clipa când v-am citit pentru prima dată numele pe o carte. Asta s-a întâmplat în 1977. Tocmai intrasem în librăria „Drujba” care comercializa cărți din țările C.A.E.R. Eram proaspăt absolvent de facultate, scriam versuri și eseuri literare, și mă străduiam să fiu*

la zi cu noile apariții editoriale de dincolo de sârma ghimpată. Sosirea unui lot nou de literatură din țară (via Moscova) constituia un eveniment așteptat cu nerăbdare de studenți,

Dimitrie Vatamaniuc, în tinerețe

profesori, ziaști, scriitori. Îndată ce aflau vestea, toți se înghesuiau să fie primii acolo. Printre ei eram și eu. Parcă acum mă văd intrând precipitat în librărie și observând pe raftul din mijloc o carte masivă (cam sub o mie de pagini), cu supracopertă galbenă, pe care, cu litere destul de mari, ca să se poată citi de la distanță, era imprimat titlul: „Lucian Blaga”. Am crezut că e o monografie. Incitat de titlu și intrigat de numele necunoscut al autorului, Dimitrie

Vatamaniuc, am pus grăbit masivul volum la temelia stivei de cărți pe care urma să le achit. N-am mai stat să-l răsfoiesc, cum făceam, de regulă, atunci când aveam mai mult timp la dispoziție, ci m-am avântat în căutarea altor titluri interesante, nu cumva să mi-o ia altcineva înainte și să rămân fără ele. Abia acasă am constatat că impresionantul tom despre Blaga nu era o monografie, ci o biobibliografie. Povestind cazul amicilor mei poeți, aceștia s-au amuzat copios pe seama „plasei” pe care am putut s-o iau. Vă dați seama că nu aveam nici un chef să citesc o carte de sute de pagini alcătuită numai din titluri. Dar curiozitatea mi-a fost răsplătită prin cunoașterea unui fenomen instructiv pentru un tânăr literat atras de sălile de bibliotecă. Am avut surpriza să constat că autorul volumului pe care-l achiziționasem oarecum întâmplător, făcea parte din acea stirpe rară de cărturari care, între corvoada muncii de bibliotecă și gloria ieftină de cafenea, o aleg pe cea dintâi. Am rămas cu ideea de măreție oarecum ascunsă a unei munci colosale. M-a uimit răbdarea cu care, răsfoind stive de cărți și reviste, inhalând zilnic cantități enorme de praf acumulat ani de zile între paginile uitate ale vechilor publicații, enigmaticul bibliograf a înțeles să se consacre unui domeniu de cercetare filologică

INTERVIU

atât de ocolit de semenii săi. M-am întrebat atunci și vă mai întreb și astăzi, la o distanță de mai bine de trei decenii: Cum de ați ales această muncă ingrată, cu ecou de recunoștință doar din partea unui cerc îngust de specialiști în domeniu, și nu v-ați focalizat pe un alt gen de cercetare în măsură să vă aducă beneficii mult mai mari? Ba poate și mai mulți lauri?

D.V.: M-aș fi mirat dacă „întâlnirea” noastră la Cernăuți, dvs. ca cititor și eu ca autor de carte, s-ar fi produs altfel în anii șaptezeci ai secolului trecut. Situația în care dvs. vă aflați sub stăpânirea sovieticilor, cu politica lor restrictivă față de cultura română, explică foarte bine faptul de ce așteptați în cartea mea despre Lucian Blaga o biografie romanțată sub formă de roman sau ceva asemănător. Cartea mea chiar este un roman, dar un roman construit pe alte coordonate decât cele așteptate de marea majoritate de cititori. Mircea Zăciu, în alte condiții social-politice și la alt nivel de pregătire științifică, putea să constate, la apariția cărții, într-o cronică de întâmpinare reluată ulterior în volumul „Ca o imensă scenă, Transilvania”, apărut la Editura Fundației Culturale Române în 1996, că „biobibliografia «Lucian Blaga» poate fi citită ca un cutremurător *Bildungsroman*, care face lumină în multe probleme și spulberă definitiv multe legende”. De atunci s-au scurs mai bine de trei decenii și nimic nu s-a schimbat.

Peregrinarea prin mai multe biblioteci, parcurgerea a stive de cărți, cu inhalarea zilnică a unor cantități enorme de praf, cum spuneți, poate interesa pe prea puțini oameni, între care și pe biobibliografi. În cercetarea științifică, rezultatele interesează. Sacrificiile ți le asumi fără să aștepti vreo răsplată din partea cuiva. Cel puțin în timpul vieții.

Orientarea spre creația literară o datorez întru totul lui Ilie Mandiuc, profesorul meu de română din Cernăuți

Șt H.: Sper să fiți de acord cu mine și să nu mă contracizeți dacă vă spun că, în alte circumstanțe și în alt context istoric, opțiunea dvs. pentru munca de cercetare, căreia i-ați consacrat o viață de om, ar fi putut ceda locul altor vocații de care nu erați deloc străin. Visul dumneavoastră de tinerețe, care vă bântuia încă din copilărie, de a deveni aviator, vis care nu s-a împlinit din cauza izbucnirii războiului, putea să fie înlocuit cu un alt vis legat de ideea de zbor, de data asta în spațiul imaginar al poeziei. Din câte am aflat citindu-vă memoriile, pe timpurile uceniciei la Cernăuți erați poetul școlii. Scriați și proză scurtă cu care ați și debutat în ziarul „Bucovina”, în 1943, la îndemnul profesorului dvs. de română de la Școala Normală, Ilie Mandiuc, un nume des întâlnit în publicistica cernăuțeană din timpul războiului, astăzi însă uitat cu desăvârșire. Ce ne puteți spune despre aceste vocații care v-au încercat elanul în adolescența cernăuțeană?

D.V.: Orientarea spre creația literară, încă din anii școlarității mele cernăuțene, cum remarcați, o datorez întru totul lui Ilie Mandiuc, profesorul meu de română. Acest profesor era mai altfel decât toți dascălii pe care i-am avut la Cernăuți. Profesor excelent la lecțiile de română, avea și un rol important în conducerea ziarului „Bucovina”, care apărea la Cernăuți din 14 iulie 1941. Înființat la numai câteva săptămâni de la revenirea la România a nordului Bucovinei, ocupat de Uniunea Sovietică în 1940, acest ziar era mai mult decât o

publicație politică. El avea o largă deschidere spre literatură. Scotea și un supliment, „Bucovina literară”, cu începere din octombrie 1942. Cu timpul, acest supliment s-a transformat în revistă separată – o revistă care apare și astăzi, numai că nu în fosta capitală istorică a Bucovinei, Cernăuți, ci în actuala reședință de județ, Suceava. În anii de război, cele două publicații cernăuțene se susțineau prin colaborarea scriitorilor bucovineni intrați în literatură după Marea Unire din 1918 sau cu foarte puțin timp înainte. Profesorul meu era încre-

Profesorul de română Ilie Mandiuc (în centru, cu ochelari) și colegul său de catedră, Al. Zavulovici, de la Școala Normală din Cernăuți, în mijlocul elevilor, după un sorbor de colinde, în 1942, la Teatrul „Vasile Alexandri” din Cernăuți. În rolul de gazdă – «Moșul» care-i primise pe colindători pe scena teatrului, în joc, cu plete și muștăți lungi (al treilea din stânga profesorului Mandiuc) este normalistul Pavel Țugui (clasa VIII), coleg de școală și prieten de o viață cu Dimitrie Vatamaniuc.

Foto din arhiva de familie a prof. univ. dr. Pavel Țugui

dințat că evenimentele din 1940, care zguduira România din temelii, reclamau formarea unei noi generații de scriitori care să fie mesageri ai dramei țării. În această idee, a înființat cu elevii din clasele superioare un cerc literar, chiar dacă nimeni nu-i ceruse în mod explicit acest lucru. O asemenea activitate nu figura nici în programa de învățământ.

Profesorul meu avea un dar ieșit din comun în a nimeri pe acei elevi din cercul literar în care exista ceva de care nici ei nu-și dădeau seama. Între acești elevi m-am numărat și eu, luat de valul tinereții. Mi-a fost dat să trăiesc o mare satisfacție când, la o festivitate organizată de Școala Normală de Băieți, în colaborare cu Școala Normală de Fete, profesorul meu mă alesese să recit una din poeziile prezentate la cercul literar. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Profesorul mai avu grijă să publice și în ziarul „Bucovina” o dare de seamă cu elogii la adresa elevilor săi, colegii mei, declamatori și cântăreți pe scenă. Mă trecu și pe mine cu o „poezie originală”.

Deseori mă întorc cu gândul la poeziile mele din perioada școlarității cernăuțene în plin război. Versurile pe care le scriam atunci erau mai curând niște manifeste politice cu titluri apocaliptice și provocatoare: „Sub roțile veacului”, „Nu mai am pentru cântec vreme”, „Ne moare cuvântul”, „Băjbăituri prin noapte”, „Poem pentru ziua de mâine”, „Vor crește iar pădurile țării” și așa mai departe. Din acest maldăr de texte s-ar putea întocmi – dacă ar fi de actualitate și de bună condiție literară – o carte voluminoasă. Păstrez profesorului meu o adâncă recunoștință că nu a publicat în „Bucovina” și în „Bucovina literară” și unele din poeziile mele cu titluri apocaliptice și provocatoare. A reținut din

INTERVIU

versurile scrise de mine în anii entuziasmului adolescentin numai căderile de tinerețe în reverii sentimentale.

Profesorul meu fu încântat să descopere în școlarul său, credea el, o înclinație nu doar pentru poezie. Întâmplarea face ca în vacanța de Crăciun 1942/1943 să plec la Sucevița, comuna mea natală, și să asist la confruntarea dintre primarul comunei, om cu stare, urmându-l în funcție pe taică-său, care, la rândul-i, moștenise postul de la părintele lui, și un alt sătean, de-o mai bună ținută intelectuală, dar cu o stare socială ceva mai modestă, ce aspira să ajungă în fruntea comunei. Sucevițenii mei, între care și tata, optară pentru schimbare – vechea poveste a românului. Nu a fost nevoie să-mi bat capul cu construirea unei acțiuni. Mi-o oferea realitatea. Nici cu punerea în scenă a personajelor principale nu aveam dificultăți. Îmi cădea foarte bine să introduc în scenă, alături de cei doi primari, și pe cârciumarul din sat, despre care se spunea că, fiind casier la un regiment din armata austriacă, s-a întors în Sucevița, în 1918, cu „lada [casa] de bani” a regimentului, care tocmai explica ascensiunea lui economică. Important era pentru mine să-l trec și pe el alături de primarul în funcție, amândoi adversari ai schimbării. Am introdus în acțiune și un personaj neutru: gura satului, foarte activă, după cum bate vântul, în

Împreună cu soția, Silvia Vatamaniuc, la o ședință de filială

Foto: Antoaneta Lucașciuc

asemenea împrejurări. Nu-mi rămânea decât să-i împodobesc din imaginație cu ce-i mai rău pe cei de la putere și cu ce-i mai bun pe cei care optau pentru schimbare.

Am transcris nuvela pe curat, într-un caiet. A ieșit cam lungă. Caietul l-am predat profesorului meu la întoarcerea din vacanță, nu fără ezitări. Și mare mi-a fost surpriza când, venind la prima oră de română, după vacanță, profesorul puse pe catedră și caietul meu cu un semn de carte cam pe la mijloc. „Avem aici o nuvelă, arată profesorul caietul meu, o nuvelă cu desfășurare de roman, cea dintâi lucrare de acest fel din cercul nostru literar. Aici, pe la mijloc, se află scena următoare...” Și începu să citească din nuvelă cu voce tare. Profesorul interpreta ca un actor într-o piesă de teatru scena în care cei care optară pentru schimbare pregătiră la cârciumă o reuniune de împăcare. Într-un moment de voie bună, aceștia îi sustrag primarului ștampila, însemnul puterii, pe care o purta, învelită cu grijă, în cureaua lată, în care mai ținea și luleaua, amnarul, cremenea și iasca.

Mă surprinse și pe mine că într-o narațiune așternută sub presiunea evenimentelor putea să iasă așa ceva. „Sunt în această nuvelă, continuă profesorul, și alte lucruri care vestesc ce așteptăm, însă povestitorul, adică eu, nu e tocmai obiectiv și se dă de partea celor care doresc schimbarea. Pentru obiectivitate, putea lipsi prezența tatălui în acțiune...” Profesorul meu nu făcu nicio propunere să trec la restructurarea nuvelei, cum mă așteptam. Or, eu mă vedeam în stare să fac modificările pe care le cerea. Mai târziu, aveam să constat că m-a tratat cu generozitate.

Mi-a publicat nuvela, spre marea mea surprindere, în ziarul „Bucovina”. Pe fragmente. Începutul a apărut în numărul din 27 iulie 1943. Peste două zile, adică în numărul următor din 29 iulie a s-a continuat tipărirea. Eram îndreptățit că publicarea va urma. Nu a fost așa. În august – nimic, în septembrie – nimic, în octombrie – nimic. Continuarea apărui abia în 10 decembrie 1943. Apoi, pe neașteptate, în 20 ianuarie 1944, 21 ianuarie 1944 și, sfârșitul, în 22 ianuarie 1944. Se apropia ocuparea din nou a Bucovinei de către armatele sovietice. Publicațiile cernăuțene își vor înceta apariția peste o lună – în martie 1944.

Să fi greșit oare profesorul meu când spunea că aş putea să mă fac prozator? Cine știe? S-a despărțit și el de lumea aceasta după ce a trecut prin temnițele comuniste pentru faptul de a fi susținut publicațiile românești din Bucovina în perioada 1941-1944. Sărmanul meu profesor, nuvela mea i-a stat la îndemână atunci când nu avea materiale pentru partea literară a publicației...

La începutul anilor cincizeci eram prozator

Șt H.: *Cred că, în tinerețe, o bună perioadă de timp ați trăit cu ideea că vă veți face scriitor. Și doar într-un târziu, după mai multe încercări de a vă afirma în beletristică și publicistica literară din Bucovina și Ardeal, ați ales, la București, definitiv și irevocabil, calea istoriei literare, făcând, aș îndrăzni să spun, o obsesie pentru arheologia literară.*

D.V.: Să știți că într-un timp, cele două activități – de scriitor și de cercetător – le-am exercitat simultan. Dar în volum nu am publicat decât lucrări de cercetare. Beletristica mea, atâta cât este, a rămas fie în manuscris, fie în perioadă. Din a doua jumătate a deceniului șapte am început să public la intervale relativ mici studii monografice și bibliografice. Monografia „Ion Slavici și lumea prin care a trecut” se tipărește în 1968, „Ioan Slavici, biobibliografie”, în 1973, celelalte biobibliografii – „Ion Agârbiceanu”, în 1974, „Lucian Blaga”, în 1977. Monografiile „George Coșbuc” și „Ion Agârbiceanu” se tipăresc în 1967 și, respectiv, 1970. Toate acestea sunt elaborate concomitent cu poeziile și prozele mele dintre care câteva s-au tipărit și în colecții de popularizare, dar fără impact în opinia literară.

Șt H.: *Ați putea să vă opriți mai detaliat asupra tentațiilor beletristice din tinerețea dvs. clujeană? Asta ca să dăm continuitate poveștii atât de palpitant relatată a primelor încercări literare din perioada adolescenței cernăuțene.*

D.V.: Într-adevăr, după Cernăuți, Clujul a fost urbea visurilor mele literare. Eram proaspăt absolvent de facultate. În iunie 1952, am fost cooptat în redacția revistei „Almanahul literar” din Cluj. Această revistă apărea din 1949, dar nu avea nici la acea dată acoperit cu un redactor sectorul de proză. Era, de fapt,

INTERVIU

o revista de poeți, cu A. E. Baconsky redactor șef și cu Aurel Gurghianu, Victor Felea, Aurel Rău, redactori pentru poezie. Critica literară era prezentă prin George Munteanu și Cornel Regman, ambii interesați și de activitatea universitară. Mie mi s-a încredințat secțiunea de proză. Intra în obligația mea să o susțin efectiv prin texte personale, să nu aștept doar colaborări externe, care, spre nenorocul meu, veneau des pentru poezie, dar cu totul întâmplător pentru proză. În această situație și în aceste condiții am publicat patru nuvele în doi ani: primele două, „Moara fără stăpân” și „Foc în satele de sub munți” au apărut în numerele din august-septembrie, respectiv, noiembrie 1952; ultimele două, „Drum nou sub pământ” și „Subiect de nivelă” – în numerele din martie-aprilie, respectiv, august 1953.

Nu veneam nepregătit în această funcție. Mă angajasem în susținerea sectorului de proză înainte de a intra în redacție, publicând, în numărul dublu din iunie-iulie 1951, „Vecinii lui Ioniță”, iar în cel din septembrie 1951, „Schimb de experiență”. Asta a și determinat conducerea revistei să mă angajeze redactor pentru proză. Cum vedeți, la începutul anilor cincizeci eram prozator. Dar mai făceam și critică literară. Cei doi redactori de la secțiunea de critică erau deosebit de generoși și le plăcea să semnez alături de ei considerații critice privind literatura și critica de „actualitate”, care antama polemici cu cei vizați. În schimb, secțiunea de poezie nu îngăduia să primească și de la mine vreo poezie. Erau prea mulți, prea înghesuiți...

Șt H.: Dintotdeauna au existat mai mulți poeți decât prozatori pe un metru pătrat de literatură. Iar dvs. prin re-

Cu președintele Filialei, col. George Galan, într-o ședință găzduită de Școala generală „Elena Văcărescu” din București

Foto: Antoaneta Lucașciuc

fuzul colegilor poeți, ați câștigat teren pe ogorul mai larg al prozei. Într-un autograf pe un roman, a cărui foaie de titlu o reproduceți în „Convorbiri sub scara cu îngeri”, George Călinescu, conducătorul tezei dvs. de doctorat, el însuși istoric literar, poet și prozator, aprecia vocația dvs. scriitoricească. Nu mai vorbesc de laudele pe care „divinul critic” vi le aducea în fața comisiei de doctorat, caracterizându-vă drept „prozator cu frază cumpătată și plină de culoare nord-moldovenească”. Parcă simt cum, în alte vremuri, mentorul dvs. ar fi zis „culoare bucovineană”. Atunci însă nu putea. Influenți în România la mijlocul anilor 50, sovieticii, care rupseră Bucovina în două, își adjudecară samavolnic drepturi paternale exclusiviste asupra numelui provinciei, făcându-l tabu în instituțiile din România. Dar să revin la întrebarea pe care v-o pregătisem. Din câte înțeleg,

divinul critic vă vedea, la mijlocul deceniului al șaselea, ancorat, deopotrivă, în activitatea de cercetare și în cea de creație artistică. Nu cumva el încerca să proiecteze asupra dvs. propriul model de literat în dublă ipostază: de cercetător și de scriitor? V-ați gândit vreodată la acest lucru?

D.V.: George Călinescu nu poate fi invocat aici. Până să ajung la el, a mai trebuit să trec prin perioada studiilor universitare, când alături de poezie și proză m-am pregătit și pentru istoria literară.

Șt H.: Vreți să ziceți că atunci când l-ați cunoscut pe George Călinescu, perioada dvs. scriitoricească se cam încheiase. El însă putea să trezească din nou interesul discipolului său pentru exercițiul beletristic. Nu-mi vine să cred că nu veți fi avut vreodată nostalgia poetului sau prozatorului care ați fi putut să deveniți în timp. Că talent aveți. Dovadă sunt fasciculele de proză memorialistică publicate în ultimii ani în revista suceveană „Bucovina literară”. Ele atestă reale virtuți scriitoricești, un simț rafinat al limbii vii capabil să producă efecte stilistice deosebite, o imaginație productivă secundată de un umor fin și o capacitate de a selecta din noianul de fapte întâmplătoare amănuntul semnificativ, cu efect maxim în construcția narativă a textului. Ce ne puteți spune în această privință?

D.V.: Este o întrebare la care ar trebui să mă gândesc cu folos. Tudor Vianu va fi fost chinuit de nostalgii, asemeni și George Călinescu, când își tipăresc în volum poeziile din tinerețe, după ce s-au despărțit de ea. O să fac și eu la fel, și o să aleg câte ceva din poezii și din proze și o să le tipăresc în volum. Nu mă găsesc în situația lui Tudor Vianu sau a lui George Călinescu, profesori universitari cu lucrări fundamentale în specialitatea lor. De aceea, aș vrea să fiu privit cu îngăduință pentru gestul întârziat. S-ar putea să găsesc un editor pregătit să arunce o sumă oarecare de bani în apa Suceviței. Nu ar fi nevoie nici să fie prea mare.

Cartea „Convorbiri sub scara cu îngeri” are individualitatea sa, indiferent de genul literar

Șt H.: Acum, pentru că tot a venit vorba de memoriile pe care le-ați publicat sub formă de mici povestioare în „Bucovina literară”, vreau să vă întreb dacă nu vi se pare că ați forțat ușor lucrurile convertindu-le în interviuri. Ele apar sub această formă în cea mai recentă carte a dvs., „Convorbiri sub scara cu îngeri”. Sau, poate, coautorul, consăteanul dvs. Constantin Hrehor, care este și un excelent poet pentru care am toată considerația, a ținut cu orice preț să opereze această, neinspirată după părerea mea, travestire? Nimeni nu poate să mă convingă că un text conceput într-un stil arată la fel de bine sub pălăria altui stil sau că oralitatea intravertită a povestirii spuse (sau scrise) de un om e totuna cu oralitatea extravertită a convorbirii dintre doi oameni. Poate nu sunt destul de citit, dar n-am mai văzut interviuri cu note la subsol, construite livresc, în maniera unui curs academic. Apoi, felul întrebărilor... Unele se prezintă ca niște glose pe marginea textului dumneavoastră, făcute mai degrabă de un comentator decât de un intervievator, altele sunt intervenții gratuite care întrerup stânenitor cursul povestirii. Și asta pentru că ele, de ce să nu recunoaștem, nu vin să provoace eventuale răspunsuri sau reacții neprevăzute, ci încearcă să se adapteze unor „răspunsuri” pre-

INTERVIU

existente care, în realitate, nici nu sunt răspunsuri, ci secvențe de povestiri autobiografice publicate integral anterior în presa literară. Stau și mă întreb, cât de funcțional poate fi un interviu în care răspunsurile precedă întrebările? În secvența „Școlar la Sucevița”, amintiți de un cal numit Mocanu tocmai pentru încăpățănarea sa, pe care dvs. o interpretați mai curând ca un soi de înțelepciune cabalină. Ei bine, oricât de încăpăținați ar fi telegarii, tot mai încăpăținată e căruța pusă înaintea cailor. Dacă nu am dreptate, vă rog să mă contraziceți.

D.V.: Cartea „Convorbiri sub scara cu îngeri” adună, antologic, cea mai mare parte a convorbirilor mele cu poetul Constantin Hrehor, care au avut loc la Sucevița, comuna noastră natală, în mai multe vacanțe de vară. Convorbirile au fost înregistrate cu aparatul său. Erau discuții libere, fără nici un program, cu salturi de la o întâmplare la alta și cu reveniri la unele din ele, fără nicio motivație și fără nicio preocupare, oricât de mică, pentru încadrarea istorică. Din aceste convorbiri am preluat secțiuni cu caracter predominant autobiografic, pe care le-am mai lucrat puțin și le-am trimis la revista suceveană „Bucovina literară”, unde se publică număr de număr, cu începere din 2004. Nu am crezut că acele secțiuni s-ar putea constitui într-un jurnal. Le-am și semnat o vreme cu un pseudonim, până ce Ion Beldeanu, redactorul șef de atunci al „Bucovinei literare”, m-a somat să-mi dezvălui identitatea. Cum întârziem să dau curs acelei invitații, o face el într-un articol explicativ față de cititorii revistei. Avea dreptate. Erau secvențe care relateau despre niște „succese” ale unui școlar fără nici un trecut, intrat în lume să însoțească pe prundurile apei Sucevița o bunică zăludă care stârnea imaginația aceluiasi personaj, acum copil, că ar putea să ajungă aviator, ca, mai încolo să-l vedem pregătindu-se chiar pentru această romantică îndeletnicire. Secvențele tipărite în „Bucovina literară” se deschideau fără pregătirea necesară pentru un jurnal, cu întâmplări fără vreo legătură între ele și cu un sfârșit imprevizibil.

Șt H.: *Un jurnal nu se poate ține decât în timp real. În cazul dvs. am fi mai îndreptățiți să vorbim despre proză memorialistică. Secvențele publicate de dvs. în „Bucovina literară” chiar sunt niște povestiri autobiografice.*

D.V.: Așa o fi. Multe din secvențele publicate în „Bucovina literară” nu au intrat în cartea despre care vorbim, ca să ocupe, în schimb, altele aici un spațiu larg, pe care revista suceveană nu-l putea oferi. Mă refer, în primul rând, la prezentarea grevei studențești de la Cluj, din 1946, cea dintâi mișcare de împotrivire la introducerea comunismului într-o țară care se pregătea, prin forțe exterioare, să fie anexată „lagărului socialist”. Mișcările ce au loc ulterior în Polonia, Cehoslovacia și Ungaria se desfășoară după instaurarea comunismului în acele țări. Invocarea evenimentelor din 1946, în mijlocul cărora am trăit, cu implicații politice, precum vizita lui Lucrețiu Pătrășcanu la Cluj, m-a obligat să mă acopăr, pentru relatarea mea, cu comentarii din presă. Totodată, am avut libertatea să evoc și unele momente pe care presa vremii le trecuse sub tăcere cu bună știință, căci nu conveneau politici de stat. Participanții la evenimentele din perioada amintită au trecut hotarul acestei lumi unul după altul. Acum, mai în urmă, Valeriu Anania, conducătorul mișcării noastre studențești.

Trimiteri la presă și la alte surse de informare sunt, evident, străine într-un interviu. Aici, însă, dat fiind caracterul sensibil al temei pe care o atac, pentru politichia noastră de ieri și de azi, chiar dacă am protecția îngerilor păzitori ai scărilor virtuților sub care îmi desfășor convorbirea cu părintele Constantin Hrehor, nu-mi pot îngădui luxul de a vorbi fără a face trimiteri la surse. Or, baza documentară este invocată să asigure cât de cât protecție necesară autorului.

Tot ca răspuns la observația dvs. privind folosirea notelor de la subsol, vreau să vă spun că mi-a căzut foarte bine să fac istoricul comunei drept cadru pentru acele convorbiri și să pun în discuție probleme de cea mai mare însemnătate pentru Sucevița. În același stil am vorbit și despre schimbarea onomasticii din Bucovina, operă a stăpânirii austriece prin intermediul bisericii, căreia i-a revenit ținerea condițiilor de stare civilă după anexarea provinciei în 1775.

Cartea „Convorbiri sub scara cu îngeri” are individualitatea sa, indiferent de genul literar. În „Cuvânt înainte”, Eugen Simion judecă lucrarea din această perspectivă: „Constantin Hrehor a reușit să alcătuiască o carte vie, plină de fapte de viață și de documente, o carte, în fine, în care își reconstituie biografia un personaj pe care nu știu cum să-l numesc mai bine, un mucenic sau un gentilom al istoriografiei românești”.

La ședința Societății, cu geanta de cărți și manuscrise, direct de la Biblioteca Academiei Române

Foto: Antoaneta Lucașciuc

Șt H.: *De acord. Dar ar fi fost și mai vie dacă se separau apele – partea de studiu să se fi constituit într-un capitol aparte, cea de memorialistică, la fel, iar interviurile să rămână interviuri în oralitatea lor funciară.*

D.V.: Așa crezi dumneata. Alții ar putea să vadă altfel lucrurile.

Șt H.: *Evident, fiecare lector are cheia sa de lectură. Acum, pentru că v-ați format ca cercetător literar la două școli filologice total diferite – cea clujeană a profesorului Dimitrie Popovici și cea bucureșteană a profesorului George Călinescu – aș vrea să vă întreb, domnule academician, cum de ați reușit performanța apropierei acestora în propriul dvs. exercițiu exegetic. Metodologic și temperamental, cei doi mentori ai dvs. se situau la poluri opuse unul față de*

INTERVIU

celălalt. Dar cum vă situați dvs. față de ei, ca discipol al lor, nevoit să împace, într-un fel, capra și varza?

D.V.: Îmi pui în față cele două școli filologice, a lui Dimitrie Popovici, profesorul meu de la Universitatea din Cluj, și a lui George Călinescu, îndrumătorul meu științific de la Academia Română, școli total diferite prin doctrină, dar și prin felul de a fi al inițiatorilor acestora, deosebiți fundamental prin temperament și metodologie de lucru. Amândoi acordau însă importanța cuvenită documentului și pregătirea lucrărilor de sinteză: Dimitrie Popovici – biografia lui Ion Heliade Rădulescu; G. Călinescu – biografiile lui Eminescu, Creangă și Grigore Alexandrescu. Lucrarea mea, „Ion Slavici și lumea prin care a trecut” este una de sinteză, pe bază de documente pentru o lungă epocă din

Sărbătorindu-l, în cadrul Societății, pe istoricul învățământului românesc din Bucovina, Mircea Grigorovici, la o dată rotundă de naștere

Foto: Antoaneta Lucașciuc

cultura română în mijlocul căreia se afla o mare personalitate. Sub acest aspect, sunt aproape, ca metodologie de lucru pe bază de documente, de D. Popovici, dar și de G. Călinescu, în ipostaza sa de biograf al lui Grigore Alexandrescu. Mă recunosc în cele două școli filologice numai prin ceea ce s-a potrivit și pentru mine.

Proiectul lui Vladimir Trebici nu prevedea însă și o clauză pentru susținerea materială

Șt H.: Până a fi căzut comunismul, domeniul cercetărilor dvs. a fost strict literar. Ați realizat studii monografice și biobibliografice (Slavici, Agârbiceanu, Cosbuc, Blaga etc.), ați finalizat proiectul editării complete a operei eminesciene, inițiat de Perpessicius, ați îngrijit numeroase ediții de scriitori români... Nimic nu anunța o schimbare de direcție în preocupările dvs. atât de bine conturate în timp. Și totuși schimbarea s-a produs. A trebuit să cadă comunismul ca preocupările dvs. să gliseze dinspre literatură către istorie. Și nu către orice tip de istorie, ci către istoria Bucovinei. De fapt, ca să fiu mai exact, nu cercetarea istoriografică în sine, ci studiul Bucovinei sub toate aspectele – istoric, cultural, demografic, entologic etc. – v-a acaparat aproape în întregime la începutul anilor 90. Și, ca să vedeți cum se brodează

firele destinului, asta se întâmpla tocmai atunci când orologul vârstei bătea deja ora crepusculului – împlineați atunci 70 de ani. Dar ați demonstrat o forță de muncă uimitoare. Timp de două decenii ați făcut pentru Bucovina cât unii poate nu vor reuși să facă pe parcursul întregii lor vieți. Ba i-ați mobilizat și pe alții în jurul proiectelor temerare pe care le realizați. De exemplu, acad. Radu Grigorovici, mereu vă lăuda pentru capacitatea dvs. de a-l provoca la muncă în folosul Bucovinei. Acum, dacă ați face bilanțul ultimilor 20 de ani de activitate, cu ce v-ați mândri în primul rând?

D.V.: După căderea comunismului, înaintea literaturii trecu, pentru mine, Bucovina, cu drama ei. Aici stă explicația – și poate singurul merit al meu – că am stăruit ca academicianul Radu Grigorovici să treacă din domeniul fizicii, specialitatea sa, în domeniul științelor sociale, cu aplicare la istoria Bucovinei. Provincia noastră a stat sub stăpânirea austriacă mai bine de un secol și toate documentele pentru această lungă perioadă istorică sunt în limba germană. Academicianul Radu Grigorovici venea spre științele sociale cu disciplina din științele exacte și era și cunoscător desăvârșit al limbii germane. Lucrările sale, fie că sunt traduceri comentate ale primelor descrieri ale provinciei, cum e „Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice” de Balthasar Hacquet, fie că sunt studii personale, cum e „Bucovina între milenii”, un solid volum scos de Editura Academiei Române în 2006) sunt și vor fi încă mult timp de acum înainte opere de referință, care nu mai pot fi ignorate, atât în țară, cât și în cercurile științifice din străinătate.

Șt H.: Dar câte odată omul își propune să facă mai mult decât îl țin baierile. Proiectul unei enciclopedii a Bucovinei propus la începutul anilor 90 de o echipă din care făceați și dvs. parte alături de acad. Vladimir Trebic, acad. Radu Grigorovici, juristul Radu Economu, prof. Vasile Precup ș.a. a rămas totuși nerealizat sub forma gândită atunci. În competiție discretă cu echipa dvs., bibliotecarul Emil Satco v-a luat-o înainte și a publicat „Enciclopedia Bucovinei”. Că aceasta nu e nici pe departe ceea ce spune titlul, e altă poveste – un bibliotecar, oricât de harnic și priceput ar fi, nu poate suplini un colectiv academic, în realizarea unui proiect de asemenea anvergură. Dar simpla constatare a acestui fapt nu poate să liniștească echipa dvs., exonerând-o de răspundere în fața angajamentului asumat.

D.V.: Problema întocmirii unei Enciclopedii generale a Bucovinei s-a pus în timpul pregătirilor pentru reînființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, în întrunirile noastre de la Gălănești, comună de lângă Rădăuți, unde inginerul Mircea Irimescu conducea o fabrică și unde ne-am putut aduna înainte de 1990, feriți de ochii lumii. Proiectul Enciclopediei Generale a Bucovinei l-a întocmit Vladimir Trebic (care pe atunci nu era încă academician), foarte repede, dovadă că se gândea la el de mai multă vreme. Proiectul cuprindea: A. Structura enciclopediei, cu zece capitole pe care aş vrea să le înșir aici pentru a se vedea amploarea și complexitatea acestei întreprinderi ambițioase, puse la cale într-un moment de entuziasm necontrolat: I. Istoria; II. Pământul, cu trei subdiviziuni; III. Oamenii, cu opt subdiviziuni; IV. Economia, cu șapte subdiviziuni; V. Administrația și viața politică, cu

INTERVIU

cinci subdiviziuni; VI. Bucovina în lumina dreptului istoric și internațional, cu cinci subdiviziuni; VII. Structura socia-

În aprilie 2012, alături de noul președinte al Filialei, prof. dr. Nicolai Pomohaci
Foto: Constantin Lozinschi

lă și etnică a Bucovinei, cu 6 subdiviziuni; IX. Sate și orașe (Monografii); X. Personalități culturale și politice (Monografii). O a doua parte a proiectului, *Logistica*, numea instituțiile nu numai din Bucovina, ci și din afara ei, chemate să-și aducă contribuția la elaborarea enciclopediei. Ultima secțiune, „Autori și consultanți”, fixa alfabetic numele colaboratorilor prezumtivi, 52 de personalități și 15 persoane care dețineau, eventual, documente despre Bucovina. În stabilirea prezumtivilor colaboratori nu s-a ținut seama să fie neapărat din Bucovina, ci s-au cooptat personalități, indiferent de locul nașterii, de profeciuine și de locul unde își desfășurau activitatea. Se avea în vedere numai activitatea desfășurată pentru Bucovina. Toate datele de mai sus se găsesc în lucrarea mea „Bucovina, între Occident și Orient” care a apărut în 2006 la Editura Academiei Române.

Centrul de Studii „Bucovina” înființat la Rădăuți, în septembrie 1992, unde era și sediul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, preia proiectul lui Vladimir Trebici, care însă nu prevedea și o clauză pentru susținerea materială.

Șt H.: *Mai există proiecte bucovinene blocate? Și dacă există, cum credeți că ar fi posibilă deblocarea lor în viitor?*

D.V.: Lucrări blocate există, și încă foarte importante, ca ediția scrierilor lui Claudiu Isopescu, mesager al culturii române în Italia. Avem și alte lucrări, nu vorbim de proiecte. Blocarea nu se referă la elaborarea lor, ci la obținerea susținerii financiare pentru publicare.

Șt H.: *În 2012, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, va împlini 150 de ani. Dvs. sunteți președinte de onoare al Societății, al treilea în ordine cronologică după acad. Vladimir Trebici și acad. Radu Grigorovici. Societatea noastră a funcționat în triplă formulă până acum, cu obiective specifice pentru fiecare din cele trei perioade istorice pe care le-a străbătut din 1862 încoace – perioada austriacă, perioada românească interbelică și perioada postdecembrisă, marcată de intrarea României, cu numai o jumătate de Bucovină, în Uniunea Europeană. Dacă ar fi să comparăm rolul Societății în viața Bucovinei în cele trei etape istorice de dezvoltare ale provinciei, am fi nevoiți să constatăm că în perioada*

actuală el este unul pur simbolic. Ca număr de ani, perioada postdecembristă egaleză perioada interbelică. Dar care era potențialul Societății atunci și care este el acum?! Cu cât entuziasm se mișca Societatea atunci și cu câtă neputință se mișcă ea acum?! Cât respect din partea clasei politice exista atunci față de Societatea care a pregătit Unirea provinciei cu țara și câtă indiferență constatăm acum din partea clasei politice actuale față de aceeași Societate?! Și totuși, dacă suntem cât de cât responsabili față de înaintașii care au fondat această instituție, trebuie să încercăm o soluție pentru a o revigora. Și Academia Română ar trebui să pună umărul la această revigorare a Societății, care, la rândul ei, a ajutat-o cu totul și cu totul dezinteresat la fondarea sa. Ce credeți că este necesar de făcut mai întâi de toate pentru a reface imaginea Societății și a-i reda demnitatea istorică pe care o merită?

D.V.: Nu pot să răspund cu folos la această întrebare.

N-aș vrea să las neterminată tipărirea integrală a operei lui Ioan Slavici

Șt H.: *Domnule academician, și o ultimă întrebare: La ce lucrați în clipa de față? Ce planuri aveți pe viitor?*

D.V.: Când ți se pune o asemenea întrebare, înțelept și util nu este să fabulezi cu ce ai de gând să faci, ci numai cu ce ai făcut în cercetarea științifică și într-un timp cât mai apropiat. Din trecut, la editarea articolelor social-politice ale lui Ioan Slavici, care nu s-au tipărit în volum până acum și pot fi consultate numai în presă. Se continuă astfel la Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române această ediție cu „Opere IX. Publicistica social-politică. «Tribuna» și epoca sa”, care a apărut anul trecut. Este gata pentru tipar volumul „Opere X. Memorandul și lupta românilor sub perioada dualistă”. Se mai află la Fundația Națională pentru Știință și Artă volumul următor de articole social-politice, precum și corespondența cu care se încheie tipărirea integrală a operei lui Ioan Slavici. Nu aș vrea să o las neîncheiată. Este precedată de ediția mea integrală a operei lui Eminescu, în 11 volume, tipărită anul trecut.

Șt H.: *Din partea cititorilor revistei „Mesager bucovinean”, și a membrilor Filialei București a Societății, permiteți-mi, domnule academician, să vă mulțumesc pentru amabilitatea cu care ați răspuns întrebărilor noastre, dezvoltându-ne atâtea lucruri interesante din viața și activitatea dvs. și să vă doresc multă sănătate și succes în finalizarea proiectelor la care lucrați!*

D.V.: Mulțumesc pentru bunele urări.

Foto: Ștefan Hostiuc

CARTEA BUCOVINEI

Dumitru
BALAN

O nouă carte-document despre Bucovina

Volumul lui Ion Beldeanu *Bucovina care ne doare* (Suceava, editura Lidana, 2011 – 358 pagini) reprezintă o selecție din cele trei tomuri anterioare (cu același titlu) din anii 1996, 2001 și 2007. Textele au fost scrise în anii 1990-2006.

Autorul este un scriitor bucovinean, poet, prozator și publicist, născut la Zamostea (Suceava) la 22 august 1939. Țara de Sus sau Țara Fagilor, cum este denumită adesea Bucovina, a fost mereu prezentă în scrierile lui Ion Beldeanu și până în decembrie 1989, îndeosebi în volumul de publicistică *Albastru de Bucovina* (1979), unde motivul seninului bolții celeste de pe frescele exterioare ale mănăstirii Voroneț (despre inegalabila compoziție a culorii se consemnează și în *Enciclopedia americană*) se interferează cu indestructibila sintagmă „dulce Bucovină”, existentă și în versurile bardului de la Mircești din 1856, continuată cu memorabilele stihuri „veselă grădină, / cu pomi roditori / și mândri feciori”, cu albastrul sânge nobil ce curge în venele acestor bravi fii ai Bucovinei, unde, după percepția unui cunoscut critic literar, până și „cel mai modest locuitor, în portul său fără pereche, pare un voievod virtual”.

În *Bucovina care ne doare*, volum despre românii din nordul Bucovinei, albastrul metaforic are predominant nuanța melancoliei, a tristeții sublimite. Despre bucovineni și Bucovina istorică au scris în ultimele decenii și unii membri marcanți ai Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina (anul acesta se împlinesc 150 de ani de la înființarea Societății), precum academicianul Dimitrie Vatamaniuc, profesorul universitar Pavel Țugui, criticul literar Ștefan Hostiuc și alții, iar lucrările lor se caracterizează prin deosebită acribie, prin studierea atentă și aprofundată a documentelor, a surselor, a istoricului problemelor abordate.

Scriitorul și semenul său, reporterul

Cartea lui Beldeanu e, în primul rând, opera unui scriitor: acuta vibrație emoțională a naratorului e declanșată cu preponderență de realitățile observate direct precum și de numeroase mărturii orale despre un trecut zbuciumat, nu prea îndepărtat. În cele peste 130 de tablete, note de călătorie, schițe sau însemnări (majoritatea de dimensiunea a 1 ½-2 pagini) ne înfățișează personaje și fapte de viață veridice și emoționante, cu sagacitatea reporterului militant care, trecând granița în partea cealaltă a Bucovinei, se simte urmărit, umilit, tracasat. Evident, observațiile personale privind situația bucovinenelor nordici sunt rodul călătoriilor efectuate în țara vecină după evenimentele din România de la sfârșitul anului 1989.

O vizită de pe la începutul anilor 70, când autorul, împreună cu doi colegi de-ai săi, a avut posibilitatea, în cadrul unei excursii

organizate, să vadă, pentru prima oară Cernăuții, îi făcu o mare bucurie, el rămânând profund „impressionat de arhitectura clădirilor, de somptuozitatea acestora, de aerul acela de burg occidental care se insinua din sobrietatea formelor și exactitatea patinată a detaliilor” (p.8).

Realitățile surprinse de ochiul versat al scriitorului sunt atât din domeniul drepturilor câștigate de comunitatea românească în perioada restructurării gorbacioviste a societății sovietice, cunoscută prin numele rusesc de „perestroika” (înființarea Societății „Mihai Eminescu”, editarea ziarului „Plai românesc”, deschiderea de școli și clase cu predare în limba română etc.), cât și din zona degradării ulterioare a vieții românilor bucovineni din cauza nerespectării flagrante, de către administrația locală, a drepturilor legitime ale minorităților naționale nu numai în spiritul și litera legislației europene, dar nici măcar în spiritul tratatului bilateral, româno-ucrainean, semnat în 1997. Beldeanu face trimiteri directe, neechivoce la atitudinea Kievului.

Aprecierile critice la adresa tratatului respectiv sunt în consonanță deplină cu amendamentele propuse anterior de Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina și înaintate Președinției României, dar aruncate, probabil, într-un sertar de către consilierul președintelui român pe probleme de politică externă. Despre graba suspect de mare cu care s-a semnat, la Neptun, „Tratatul” mi-a povestit bucovineanul I.R., translator român de limbă ucraineană la acest eveniment. Oare nu anumite hibe din acest tratat au făcut posibilă oprirea lui Beldeanu la granița ucraineană în 2002, declararea sa ca persoană *non grata* și aplicarea pe pașaportul românesc a ștampilei cu interdicția de a pătrunde pe teritoriul Ucrainei pe o perioadă de cinci ani? Și aceasta pentru delictul de opinie, cum crede I. Beldeanu, decizie de care au mai „beneficiat” și alți proeminenți cărturari și ziariști români precum George Muntean (fost candidat la postul de președinte al României), George Damian, Marian Voicu, Simona Lazăr, avocatul Eugen Patraș (originar din Cernăuți) și alții. La finele cărții, în „Anexe”,

CARTEA BUCOVINEI

e publicată lista completă a cetățenilor români afectați de „Decretul de interdicție vizând intrarea în Ucraina”, precum și scrisoarea din iulie 2003 adresată de președintele României, Ion Iliescu, ca urmare a memoriilor depuse la Președinție de Ion Beldeanu și Eugen Patraș, omologului său ucrainean, Leonid Kucima, cu solicitarea reexaminării situației „celor doi oameni de litere, astfel încât ei să poată păstra în continuare legătura atât cu România, cât și cu Ucraina” (p.349). Această solicitare așa a și rămas fără răspuns, ceea ce dovedește o dată în plus absurditatea interdicției.

Radiografia vieții culturale românești din nordul provinciei

Cartea lui Ion Beldeanu este o cronică vie și fidelă a vieții românilor din Bucovina nordică, de la sfârșitul anilor 80 până

În ploaie, după Adunarea Generală a Societății: (de la dreapta la stânga) Ion Beldeanu, Ilie T. Zegrea, George Galan, Vasile Tărățeanu, Dumitru Balan

în zilele noastre. Numeroase pagini sunt consacrate Societății culturale „Mihai Eminescu”, personalităților plurivalente care i-au dat viață, precum Grigore Bostan, Alexandrina Cernov, Ștefan Hostiuc, Mircea Druc, Ilie Popescu și alții, dar și cu controversatul președinte Arcadie Opaș care, ani la rând, nu a organizat alegeri în organele de conducere ale Societății, încălcând statutul acesteia. Nu întâmplător s-a ajuns la acea obediență în fața autorităților care a făcut de mai multe ori obiectul unor critici din partea intelectualilor români mai curajoși, cum e scriitorul și ziaristul Vasile Tărățeanu, spre exemplu, adesea citat de Ion Beldeanu.

Sunt radiografiate atent politicile editoriale ale periodicului Societății, „Plai românesc”, sucombat în urma atacurilor vehemente din partea naționaliștilor ucraineni, precum și ale ziarului „Zorile Bucovinei”, singura publicație periodică de limba română, subvenționată de stat în acea perioadă, din Ucraina, căreia Consiliul Regional Cernăuți i-a sistat susținerea financiară în mai 2002. Într-un interviu acordat revistei sucevene „Bucovina literară” din decembrie 2011, scriitorul Vasile Tărățeanu relatează că ziarele „Plai românesc”, „Arcașul” (al cărei redactor este), „Curierul de Cernăuți”, apar când pot. Adică de la caz la caz. Se mai mențin pe piață cu greu doar „Zorile Bucovinei”, săptămânalele „Concordia” și „Libertatea cuvântului”. La București se tipărește revista „Glasul Bucovinei”, condusă de acad. Alexandrina Cernov.

Din propriile observații, din mărturiile confrăților de breaslă, din relatările presei locale și centrale, Ion Beldeanu extrage și oferă cititorilor exemple vii, concrete, nedefor-

mate despre acțiunile autorităților ucrainene de stopare a pătrunderii cărții și presei venite din România și chiar din Basarabia, de restrângere a ariei de predare a limbii române ca limbă maternă în școlile din nordul Bucovinei și ținutul Herța, de desființare a unor emisiuni literar-muzicale în limba română la postul de radio Cernăuți, de colonizare a unor zone cu populație preponderent românească din Hotin și Secuieni cu ucraineni strămutați în 1992 din raionul Chițmani, afectați de explozia de la Cernobil, ș.a.m.d. Sunt denunțate argumentat atitudinea românofobă a cotidianului ucrainean „Ceas” și al redactorului șef al acestuia, panul Kobevko, procesul sistematic de deznaționalizare a românilor și de asimilare a acestora, proces care s-a intensificat, în mod paradoxal, după semnarea sus menționatului tratat româno-ucrainean.

Autorul face reușite incursiuni, instructive și totodată vibrante, în istoria – plină de strădanii și jertfe – a românilor bucovineni în imperiul austriac, dar mai cu seamă în perioada sovietică, evocând ocupația din 1940, terifiantul masacru de la Fântâna Albă, decimarea a zeci și sute de mii de familii nu numai românești, ci și de alte naționalități, inclusiv de etnie ucraineană, ca urmare a execuțiilor staliniste și a deportărilor în tundra siberiană.

Sunt zguduitoare mărturiile celor care s-au salvat, ca printr-o minune dumnezeiască, din iadul teroarei roșii, amintirile supraviețuitorilor despre drama pe care au trăit-o și tortura la care au fost supuși de la mic la mare – bărbați în floarea vârstei, oameni bătrâni, femei, copii. Toate acestea nu pot lăsa impasibilă conștiința cititorilor, oricare ar fi orientarea lor politico-ideologică.

Portrete în alb-negru

Ion Beldeanu e un fin portretist, atenția sa se concentrează asupra promotorilor renașterii românismului în Bucovina, relevând contactul deschis și sincer cu aceștia, de la inimă fierbinte la inimă fierbinte: Eugen Patraș, Vasile Tărățeanu, Alexandrina Cernov, Ilie T. Zegrea, Dumitru Covalciuc, regretatul universitar Grigore Bostan și alții.

Portrete în tușe negre le sunt rezervate extremiștilor naționaliști ucraineni, românofobilor, dar și oportuniștilor, persoanelor dezinteresate de situația românilor din Bucovina nordică și a românismului, în general (aici intră chiar și personaje din aparatul administrativ de stat din România, inclusiv din consulatul românesc de la Cernăuți, ale căror nume nu le voi cita, ele existând în carte). Ca o figură cel puțin bizară apare în carte și fostul reprezentant al comunității ucrainenilor în Parlamentul României, poetul și traducătorul Stepan Tcaciuc, care face afirmații contradictorii la adresa politicii statului român față de minorități, în speță față de ucraineni.

Laitmotivul volumului de publicistică *Bucovina care ne doare* constituie chemarea permanentă la unitatea românilor atât din Bucovina nordică (sunt invocate destule exemple de disensiuni și confruntări dure, exacerbate de orgolii nemăsurate), cât și din Bucovina suceveană. Istoricul Ion Nistor atenționează că „numai uniți putem afla un rost” și acel rost ar trebui să fie interesul național. Textele scrise într-un stil alert, pasional, precum niște micronuvele sau microscenarii de film, se lecturează ușor, antrenant, oferind oaze reconfortante de meditație și savoare intelectuală.

NOUTĂȚI EDITORIALE

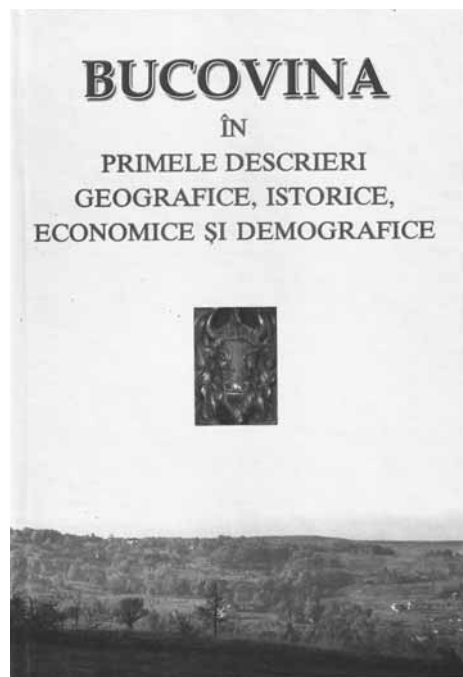
Cărți de căpătâi despre Bucovina, editate la Cernăuți

Convertirea ilustrului academician Radu Grigorovici, în C ultimele decenii de viață, de la fizică la istoriografie se produce pe fondul unei relații *sui generis* cu noul obiect de cercetare. Noua ipostază de istoriograf al țării sale de obârșie îl pune în fața unei dileme: Cum se poate scrie o istorie nepătimașă care să fie, totuși, expresia unei iubiri? E o provocare pe care orice istoric al Bucovinei și-o dorește. Dar nu oricine are curajul să se confrunte cu o dilemă. Radu Grigorovici a avut acest curaj.

În știință, chemarea inimii e la fel de binevenită ca în orice alt domeniu de activitate, cu condiția să nu constituie o piedică în calea judecății obiective. Călăuzit de această convingere, fizicianul Radu Grigorovici pășește cu încredere la drum în noua calitate de istoric al Bucovinei. Iubirea pentru țara de obârșie

nu l-a făcut părtinitor, ci, dimpotrivă, l-a stimulat în descrierea imparțială, obiectivă a istoriei ținutului natal.

Ca bucovinolog, Radu Grigorovici a scris câteva studii fundamentale pe baza primelor recensăminte din Țara Fagilor, a tradus texte vechi despre Bucovina, scrise în germana gotică (care nu e chiar la îndemâna oricui, nici măcar a unui filolog de meserie), a îngrijit două ediții bilingve germano-

române de documente bucovinene aparținând unor demnitari austrieci din primii ani de stăpânire habsburgică – *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice* (ed. Academiei Române, București, 1998) și *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Daciei (1788-1789)* (ed. Septentrion, Rădăuți, 2002) – și a publicat în ultimul an de viață o lucrare de sinteză, *Bucovina între milenii. Studii și documente* (Ed. Academiei Române, București, 2006).

Din cele două volume bilingve, primul (*Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*) a fost reeditat de curând la Cernăuți (ed. Alexandru cel Bun, 2011) pe cheltuiala avocatului Eugen Patraș, fost prim-vicepreședinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” în primii ani de existență și unul dintre cei mai pragmatici și mai activi conducători ai ei din eșalonul doi. Societatea îi datorează mult, ca și primii ei președinți, pentru realizările palpabile de la începuturi. Elanul de odinioară nu l-a părăsit nici acum. Dovadă sunt proiectele temerare puse la cale în ultimii ani. Unul dintre

acestea este reeditarea pe cont propriu a mai multor cărți de referință pentru istoria Bucovinei. Prima pe listă e cartea lui Radu Grigorovici.

Regretatul academician s-a născut la Cernăuți în ultimii ani de guvernare austriacă și este fiul deputatului social-democrat din parlamentul austriac, Gheorghe Grigorovici, devenit apoi și parlamentar român, care, pentru distanțarea sa de stânga comunistă, a plătit cu moartea în subsolurile fostei mănăstiri Văcărești din București, transformată în temniță de vechiul regim.

Cartea are 463 de pagini și reprezintă o colecție de rapoarte, memorii, consemnări și clarificări, semnate de primii demnitari austrieci ai ținutului în perioada când acesta își schimba numele din Moldova Austriacă în Bucovina. Pe locul întâi, cum era și firesc, se află generalul von Spleny, întâiul guvernator militar al Bucovinei, cu un raport din 1775 către Casa de Coroană. Al doilea demnitar, prezent în carte cu un memoriu din 1780 către Curtea Imperială, e boierul moldovean Vasile Balș, delegat al stărilor din Bucovina la înalta curte, supus austriac încă de pe timpurile când Moldovei nu-i fusese răpite teritoriile nordice. Urmează generalul von Enzenberg, al doilea guvernator militar al Bucovinei, cu câteva clarificări cerute în 1782 Divanului Moldovei în legătură cu titlurile de proprietate din Bucovina. Ultimul nume este acela al consilierului Guvernului galițian, ardeleanul Ioan-Budai Deleanu, angajat de autoritățile imperiale de la Lemberg tocmai pentru că era cunoscător al limbii române, recunoscută ca *lingua franca* a districtului bucovinean. Budai Deleanu redactează în 1803 (dată dedusă de istoricul Ion Nistor) câteva Note despre districtul bucovinean al Regatului Galiției din care Bucovina făcea parte din 1786. Ediția este însoțită de o introducere semnată de D. Vatamaniuc. Fiecare text tradus e urmat de o notă editorială și de un comentariu al traducătorului.

Pe lângă celelalte merite, aferente valorii textelor, cartea lui Radu Grigorovici editată la Cernăuți mai are și un aspect atractiv. Copertile cartonate ilustrate color o fac mult mai elegantă în comparație cu ediția precedentă, editată de Academia Română.

O altă reeditare la Cernăuți a unei lucrări de căpătâi despre Bucovina aparține regretatului jurist bucureștean Radu Economu, cel care a redactat varianta nouă de statut al Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina la reactivarea acesteia în 1990 (după o jumătate de secol de tăcere forțată). Și în acest caz, avem de a face cu o lucrare istoriografică scrisă de un bucovinean care nu este istoric de meserie. Studiul se numește *Unirea Bucovinei, 1918*. Pentru prima dată, el a fost publicat la Editura Fundației Culturale Române, în 1994, în condiții grafice și de calitate a hârtiei net inferioare

Autorul a scris cartea pe bază de documente de arhivă, multe necunoscute publicului larg din cauza restricțiilor impuse de regimul comunist în consultarea fondurilor privitoare la istoria recentă a Bucovinei. Timp de câțiva ani, juristul Radu Economu

NOUTĂȚI EDITORIALE

a lucrat serios asupra temei pe care și-a ales-o din datorie morală pentru provincia natală, petrecând zile întregi în sălile de lectură ale Bibliotecii Academiei Române și ale Arhivelor Statului. Scopul său a fost să reconstituie calendarul evenimentelor Unirii pentru a reda, în formă cronologică, momentele esențiale ale procesului complex al revenirii *in integrum* a Bucovinei la patria istorică, de care a fost desprinsă în 1775.

Un alt merit esențial al autorului cărții este acela de a fi făcut, pentru prima oară la nivelul unui studiu de asemenea amploare, radiografia raporturilor (atât de discutate în cercurile bu-covinene interbelice) dintre cei doi actori politici principali ai Unirii Bucovinei cu țara: Iancu Flondor și Ion Nistor. Nicăieri în altă parte nu este expusă cu atâta pătrundere, meticulozitate și echidistanță relația tensionată dintre cei

doi lideri ai Unirii Bucovinei cu România. Și în descrierea acestei relații, autorul recurge la metoda cronologică. Povestea ei începe cu primele semne de divergență în opinii privind modul de administrare a Bucovinei dintre cei doi miniștri fără portofoliu pentru Bucovina din guvernul liberal de tranziție Ion I. C. Brătianu - unul ca ministru delegat, cu sediul la Cernăuți, celălalt ca

ministru la București - și ajunge până la punctul culminant al conflictului politic care se încheie prin prezentarea demisiei din fruntea administrației Bucovinei a lui Iancu Flondor. Încă de la constituirea guvernului provizoriu al Bucovinei, ca țară devenită independentă față de Austria, și alegerea sa în fruntea acestui guvern, Iancu Flondor înțelege să preia din spiritul tradiției cental-europene tot ce credea el că ar putea fi util Bucovinei, ca mod de guvernare a provinciei în noile împrejurări. În acest sens, el considera că e tocmai momentul oportun să folosească experiența acumulată și să imprime procesului unionist mentalitatea și principiile sănătoase de guvernare și de toleranță bucovineană pe care și le-a format în timpul activității politice din perioada austriacă. Radu Economu tratează nepărtinitor, de pe poziții neutre conflictul respectiv, care și după stingerea lui a lăsat urme dureroase, generând tensiune între adepții celor doi lideri încă mult timp după moartea prematură a artizanului Unirii.

Cartea e scrisă într-un limbaj sobru, ușor accesibil și se citește cu plăcere. Reeditarea ei la Cernăuți poate fi considerată ca un gest de reverență a avocatului Eugen Patraș față de maestrul său, seniorul Radu Economu, avocat de elită, care i-a fost o bună călăuză în perioada redactării tezei de doctorat, după demisia de la conducerea Societății „Mihai Eminescu, provocată de îm-

bațoșările impulsive ale unor colegi ce au creat premisele slăbirii ulterioare a sistemul democratic de funcționare a societății.

Despre istoria Cernăuțiului s-au scris, de-a lungul anilor, mai multe cărți. Primul istoric al orașului, austriacul Franz Adolf Wickenhauser (1809-1891), editor de documente istorice despre Bucovina, începe lista studiilor despre trecutul capitalei Bucovinei, în 1874, cu *Bochotin oder Geschichte der Stadt Cernauz und ihrer Umgegend* (Bochotin sau istoria orașului Cernăuți și a împrejurimilor acestuia). O schiță istorică a Cernăuțiului a scris geograful Johann Polec, istoriograf austriac al Bucovinei și director, din 1903 până în 1912, al Bibliotecii Universității din Cernăuți. Cea mai completă poveste a orașului ne-o oferă însă Raimund Friedrich Kaindl (1866-1930), profesor la universitatea francisco-josefină, istoric de meserie și etnograf austriac. Cartea sa - *Geschichte von Czernowitz* (Czernowitz, 1908), apare cu ocazia sărbătoririi jubileului de 500 de ani al localității.

La data unirii Bucovinei cu țara nu exista încă o istorie a capitalei provinciei care să fie scrisă în limba română. Imediat după revenirea Bucovinei la patria istorică s-a simțit acut nevoia redactării unei asemenea istorii. Această sarcină și-o asumă istoricul Alexandru Bocănețu (1889-1972), profesor la liceul „Aron Pumnul”. Studiul său, *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, apare în 1929, mai întâi în periodicul *Codrul Cosminului*, apoi, ca extras, în broșură separată de 238 pagini, la editura „Glasul Bucovinei”. Extrasul conține zece ilustrații și o anexă extraordinar de valoroasă: planul pliant al orașului Cernăuți (casele și grădinile) după protocolul Pitzelli din 1787, reprodus după D. Werenka, *Urkundliche Nachrichten uber Tschernowitz* (1898).

Același avocat Eugen Patraș alege această lucrare pentru a o reedita la Cernăuți, după opt decenii de la prima apariție. Cartea apare la editura Zelena Bukovyna, în 2010, cu un rezumat în limba franceză. Studiul introductiv e semnat de Ștefan Purici, profesor la Universitatea din Suceava, cernăuțean de origine, absolvent al universității din capitala Bucovinei și doctor al Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei cu un doctorat susținut la puțin timp după

dezmembrarea URSS. Cercetătoarea Rodica Iațenku de la Institutul „Bucovina” al Academiei Române întocmește „Nota asupra ediției” și „Indicele de nume”.

NOUTĂȚI EDITORIALE

După un cuvânt înainte al autorului, urmează patru capitole – trei referitoare la istoria județului și a capitalei lui din perioade medievală și unul privitor la populația târgului în primii ani de stăpânire habsburgică. De la analiza faptelor istorice legate de Cernăuți (cap. I), autorul trece la descrierea organizatorico-administrativă a județului, cu starostele, vameșii, ceilalți funcționari (cap. II) și, apoi, la prezentarea centrului județean, ca întindere, populație, cârmuire, dări (cap. III). Deosebit de valoros ca material documentar este are capitolul IV: „Tabloul cu numele proprietarilor din orașul Cernăuți, pe la anul 1787, alcătuit după protocolul și planul Pitzelli”. Tabelul cu proprietăți conține numele proprietarului, modul cum a ajuns casa și grădina în stăpânirea proprietarului, anul intrării în proprietate, numele proprietarului anterior, prețul de cumpărare. Analizând protocolul și tabelul întocmit de echipa Pitzelli (o primă încercare de cadastru a capitalei Bucovinei), Al. Bocănețu ajunge la concluzia că în 1775, în Cernăuți, din cele 414 case și locuri existente în perimetrul orașului, 266 aparțineau românilor, 76 evreilor, iar restul erau stăpânite de alte națiuni. „La 1774, orașul Cernăuți avea 278 de familii, iar Roșă 111. Pe la 1776, erau în Cernăuți și Clocucica: 2 boieri, 4 mazili, 10 popi, 48 țărani, 18 umblători, 18 arnăuți și 78 de barani.”

Al. Bocănețu datorează mult lui R. F. Kaindl, istoria sa dezvoltând într-o manieră mai largă și ceva mai amănunțită capitolele despre Cernăuțiul medieval din *Geschichte von Czernowitz*. Lucrările lui Wickenhauser, dar mai ales ale lui Werenka îi servesc drept bază pentru analiza întreprinsă. Dintre istoriografii români, sunt consultați atent Iorga, Nistor, Hurmuzachi, Xenopol, Pârvan, Bogdan, Ursu ș.a. Sinteza pe care o realizează Al. Bocănețu, mai curând pe baza celor scrise de istorici până la el și mai puțin pe bază de documente de arhivă, reprezintă, așa cum menționează Ștefan Purici în studiul său introductiv, „o imagine a unei urbe care a cunoscut un trecut tumultuos, o evoluție marcată de împliniri, dar și de numeroase evenimente dramatice și chiar tragice”.

Pentru cititorul din nordul provinciei, cartea lui Al. Bocănețu *Istoria orașului Cernăuți pe timpul Moldovei*, are meritul de a umple un vid de informație despre trecutul moldav al capitalei Bucovinei. Cu câțiva ani în urmă, orașul și-a sărbătorit, într-o atmosferă de fast deosebit, cu oaspeți din toată lumea, jubileul de șase secole de la prima atestare documentară. Dar pe panoul imens din piața principală a orașului, unde este expusă cu litere de-o șchioapă gramota moldavă, voievodul Alexandru cel Bun e trecut doar cu numele, nu și cu tronul țării sale. Din neglijență oare? Sau cu bună știință?

Șt. H.

Un nou documentar de Vasile Ilica, editat la Oradea

Vasile Ilica nu este istoric de meserie, dar devoțiunea sa pentru Bucovina îl motivează să cerceteze trecutul și prezentul provinciei natale. Recentul volum, *Bucovina noastră. Antologie istorică, 1774-2011* (Oradea, 2012), cuprinde un documentar de 695 de pagini, structurat pe epoci istorice și completat de anexe cu reproduceri de documente fundamentale.

Într-un cuvânt de început – semnat (deși nu era cazul): Vasile Ilica, veteran de război și membru al Societății „Mihai Eminescu” din Cernăuți – sunt trecute în revistă cele șase capitole.

Primul și ultimul capitol sunt cele mai scurte. Și asta pentru că, de fapt ele nu cercetează perioade istorice, ci iau în discuție probleme metodologice, autohtoniste sau demografice. Astfel, capitolul întâi este o combinație de meta-istoriografie („Bucovina în atenția istoricilor români și străini”) și etno-istoriografie („«Autohtonie» ucraineană în Bucovina, Moldova și în zonele limitrofe în sec. X-XIII”) care cu greu se lasă unite sub același generic, „Bucovina la întâlnirea cu istoria”. Capitolul final („Câteva informații privind fluxul de populație străină în Bucovina în diverse perioade istorice” prelungește din perspectivă demografică tema ultimului subcapitol din capitolul inițial.

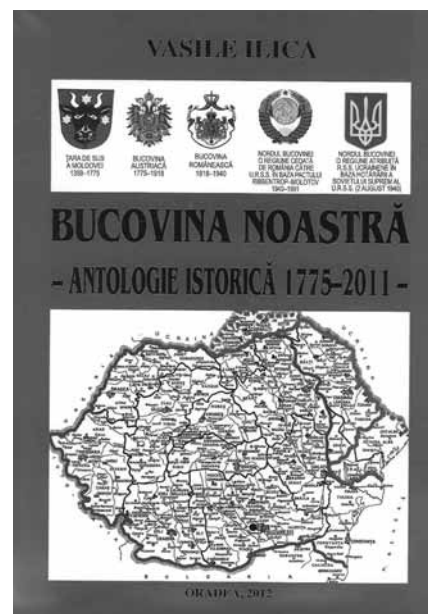
Istoria propriu-zisă a Bucovinei face obiectul capitolelor II-V. Aceste capitole descriu trecutul provinciei pe perioade de guvernare: austriacă (cap. II), românească (III), sovietică (IV), ucraineană (V). Nu toate capitolele enumerate mai sus sunt ilustrate egal cu anexe. Dacă capitolul consacrat perioadei austriece conține un număr impresionant de anexe privitoare la istoria Bucovinei, cel dedicat perioadei românești e urmat de un album foto al dinastiei regale a României, irelevant pentru tema cărții. Capitolul IV este ilustrat copios prin documente de istorie orală. Sunt incluse mărturii depuse de supraviețuitori ai masacrelor de la Lunca și Fântâna Albă din iarna

și, respect, primăvara anului 1941, de foști deportați din primăvara și vara anului 1941 în Siberia și Kazahstan, de supraviețuitori ai foametei provocate de sovietici în anii 1946-1947. Tot în acest capitol se face o radiografie a istoriei Cimitirului Militar din Cernăuți și se publică un șir de documente (17 anexe) privind amenajarea lui actuală și disputa cu autoritățile ucrainene privind legitimitatea existenței sale.

Penultimul capitol (V) se referă la istoria recentă a ținutului. El e structurat din în două părți. Cinci din cele șapte subcapitole ale primei părți atacă tema sensibilă a Tratatului româno-ucrainean din 1997. Partea a doua a capitolului V se constituie din 10 articole din presa românească din Ucraina și din unele publicații din România privind situația actuală a comunității românești din nordul Bucovinei.

În ciuda titlului ce i s-a dat, cartea lui Vasile Ilica nu este o antologie de documente. Dar nici o lucrare istoriografică în sensul strict al termenului nu este. E mai degrabă un magazin istoric adresat publicului larg. În acest sens, ea poate constitui o sursă bogată de informații pentru cititorul interesat de istoria Bucovinei.

Doru BUCOVINEANU

FILOLOGI BUCOVINENI

**Daniel
NANDRIȘ**

Octavian Nandriș, romanist de talie europeană, s-a născut la 14 aprilie 1914 în Mahala, un mic sat românesc lângă orașului Cernăuți, Bucovina. Tatăl său, Vasilică Nandriș (născut în 1898 la Mahala, decedat în 1959, la Suceava, a studiat la Școala Normală de Profesori din Cernăuți. După absolvire, s-a întors la Mahala pentru a preda la școala din sat, unde a fost director între anii 1920-1930. Mama sa, Elena Paulovici, s-a născut în Mahala în 1890 și a murit în 1979, la Suceava. Au avut împreună doi copii: Gheorghe (1912-1984) și Octavian (1914-1987).

Copilăria, perioada studiilor și intrarea în câmpul muncii (1914-1940)

După anii de școală în comuna Mahala, Octavian Nandriș își ia bacalaureatul la șaptesprezece ani, în 1931, la Cernăuți. Ca și vărul său, Grigore Nandriș, Octavian Nandriș este atras de literatura clasică. Se înscrie la Facultatea de Arte și Litere din Cernăuți, acordând o mare atenție lingvisticii române. În decembrie 1936, obține cu mențiunea «bine» prima sa diplomă de licență în filologia modernă (examen de limba și literatura română, istoria României, limba și literatura franceză) la Universitatea «Regele Carol al II-lea» din Cernăuți. Obține certificatul Seminarului Pedagogic Universitar din Cernăuți în „filosofie și literatură”, în anul 1936/1937, cu specializarea „limba română și franceză”, apoi o a doua diplomă de licență în filologia modernă, în martie 1939.

Din acel moment, bunele sale rezultate, diplomele și ambiția sa îi permit să fie remarcat de către corpul didactic din Cernăuți. Postulează pentru a obține din partea statului român o bursă de studii la Sorbona. Concomitent, datorită pregătirii sale, este numit în 1939 (de către Biroul Poporului), profesor de liceu (la vârsta de 25 de ani). Dar va exercita această funcție doar câteva luni. În timpul studiilor universitare, Octavian Nandriș face serviciul militar și devine subofițer în rezervă.

În iunie 1939, rectorul Universității din Cernăuți îi trimite o scrisoare profesorului universitar Nicolae Iorga, director al Școlii Române de la Paris, pentru a-i recomanda candidatura lui Octavian Nandriș. Ca răspuns, la 15 ianuarie 1940, profesorul Iorga confirmă faptul că Octavian Nandriș este acceptat ca membru cu bursă al Școlii Române de la Paris, la Fontenay-aux-Roses. Înainte de plecare, Octavian Nandriș pregătește mai multe documente oficiale: certificat de studii de la școala primară din Mahala, în noiembrie 1938, certificat de bună purtare cu mențiunea „conduită morală ireproșabilă și bună reputație” (iulie 1939), certificat de cetățenie română acordat în noiembrie 1939 de către primarul din Mahala, domnul Cudla (fratele lui Chirică

Octavian Nandriș (1914-1987)

Cudla, soțul Aniței Nandriș, autoarea memoriilor despre perioada de deportare în Siberia care au făcut-o celebră), dovadă de înregistrare la Oficiul Poporului din Mahala, etc. Totul este pus la punct pentru călătoria vieții sale!

După ce primește, la 11 ianuarie 1940, pașaportul, Octavian Nandriș părăsește România la 20 ianuarie. Traversează Bulgaria pe 24 ianuarie, Italia pe 25, și trece granița în Franța, la Modane, pe 26 ianuarie. La 8 februarie 1940, Octavian Nandriș este înscris ca student bursier la Universitatea Paris-Sorbonne. La câteva luni după sosirea sa în Franța, Octavian află că Bucovina e invadată de ruși. Decide să nu se mai întoarcă în România. Nu-și va mai vedea familia și țara decât peste 25 de ani. Fără această bursă și cu câteva luni în plus sau în minus, Octavian fie că s-ar fi reîntors în România, fie că nu ar fi părăsit-o încă ... Ce destin i-ar fi fost rezervat în Bucovina? Ar fi fost împușcat la Lunca, pe Prut, în februarie 1941, ca atâți alți tineri de vârsta sa, porniți din Mahala să treacă, în întunericul unei nopți de iarnă, frontiera în România? Sau ar fi fost deportat în Siberia, ca atâtea alte persoane din sat? Ca să vezi, de ce atârna viața unui om...

Activitatea științifică și didactică în Franța (1940-1987)

La începutul șederii sale în Franța, Octavian Nandriș e găzduit în Fontenay-aux-Roses la Școala Română din Paris. Aici întâlnește mai mulți români, precum George Enescu, Mircea Eliade, Emil Cioran și alții care, la acel moment, constituiau diaspora românească din Paris.

Pentru a-și suplimenta modestul salariu, încearcă să găsească un post la Sorbona, unde studiază lingvistica romanică, dar nu reușește. În cele din urmă, în 1942, Alain Guillerrou, profesor de limbi romane și titular al Catedrei de română, îl angajează ca lector de limba română (asistent). Octavian Nandriș își continuă pregătirea ca lingvist, obținând o diplomă de specialist în fonetică, cu semnătura profesorului Fouché, director al Institutului de fonetică de la Sorbona.

În același an, 1943, o întâlnește pe Andrée Bardos (1919-2010), originară din Bearn (Vallée d'Aspe, Franța), cu care se va căsători în noiembrie 1946. Din această uniune se va naște, în iunie 1952, un fiu, Daniel Mircea Nandriș (mai târziu cercetător în fitopatologie și care își va desfășura cea mai mare parte a carierei sale științifice în afara Franței). După război, timp îndelungat, Octavian Nandriș și familia sa locuiesc într-o cămăruță modestă din Cartierul Latin (Rue des Ecoles), apoi în mici apartamente situate la mansardă, într-un studiou de la etajul VI al unei clădiri situate în Square Alice (Rue Didot), arondisment 14.

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Treptat, datorită amabilității, entuziasmului și valorii cercetărilor sale în domeniul complex al lingvisticii romanice, Octavian Nandriș devine apreciat la Sorbona. În consecință, profesorii săi îl sfătuiesc să pregătească o teză de doctorat. Și, într-adevăr, după ani de muncă, susține la 15 mai 1948, cu mențiunea „foarte onorabil”, doctoratul în filologie, având ca subiect principal „Diftongi-trifthongi-quadrifthongi” și ca subiect complementar „Cântecul popular românesc și stilistica acestuia”. Ulterior, va preda cursuri în diverse locuri, fără a avea un post stabil. Abia în 1950 este primit la lucru ca asistent la Școala Națională de Limbi Orientale Moderne din Paris. Primește în același an diploma de absolvent al Scolii Practice de Înalte Studii, cu o teză despre „tratarea grupurilor fonetice de tipul *consoană + L sau R*, în romanistică”. Societatea de lingvistică din Paris publică în iunie 1954 primul articol de cercetare al lui Octavian Nandriș. Parcursul său universitar îi permite să devină, la 5 august 1955, cetățean francez.

În decursul aceluiași an crucial 1955, în timp ce este încă asistent de română la Institutul de Limbi Orientale, primește, din partea lui Jean Boutière (mare lingvist al epocii, care devine unul dintre mentorii săi), propunerea creării unei catedre de română la Strasbourg. Din păcate, întârzierile administrative vor întârzia cu vreo trei ani punerea în aplicare a acestui proiect. În noiembrie 1956, Comitetul consultativ al Universităților din Paris decide înscrierea doctorului în filologie, Octavian Nandriș, pe lista de aptitudini pentru învățământul superior, secțiunea „Lingvistica romanică”. Astfel, tânărul filolog bucovinean face primul pas în lunga sa carieră universitară din Franța.

În iunie 1956, la Institutul Universitar Român «Charles I» din Paris, ține conferința „Influența limbii franceze asupra limbii române”. În iulie 1957, Academia Republicii Populare Române (Institutul de Lingvistică) îi solicită lui Octavian Nandriș contribuția la un volum de „amalgam” (compilații de texte de autori diferiți) pentru a sărbători cei 70 de ani ai profesorului Iorgu Iordan, membru eminent al Academiei Române și rector al Universității București.

Din păcate, proiectul creării catedrei de la Strasbourg pare total împotmolit. În fața dificultăților de viață ce se țin lanț în Parisul postbelic, Octavian și soția sa plănuiesc să emigreze în Statele Unite ale Americii sau în Brazilia. Dar în august 1958, Jean Boutière, directorul Institutului de Studii Române de la Facultatea de Litere (Sorbona), confirmă, în sfârșit, numirea oficială a lui Octavian Nandriș la Strasbourg. În noiembrie 1958, Octavian Nandriș își începe munca de șef de catedră la Universitatea din Strasbourg. După ce a fost numit profesor conferențiar, Octavian Nandriș pleacă în fiecare lună, în timpul anului școlar 1958-1959, la Strasbourg pentru a pregăti mutarea în noul său post la Facultatea de Litere.

În 1959, familia Nandriș părăsește micul apartament din Place Alice nr. 3 din Paris, pentru a ne stabili la Strasbourg. Profesorul Imbs, specialist reputat în limbi străine la Strasbourg, care a contribuit foarte mult la crearea acestei catedre de limbă română, îi propune tânărului său coleg să ocupe spațiosul său apartament situat în centrul orașului (str. Louis Apffel nr. 29), pe care-l eliberează. Astfel, familia refugiatului român trece brusc de la mai puțin de 30 de metri pătrați într-un apartament imens

și confortabil cu șase camere. Octavian Nandriș va rămâne toată viața în acest apartament din Strasbourg. În timpul verii, el va pleca cu familia în vacanță la Lescun, satul soției, situat în munții Bearn, unde foarte curând va excela în alpinism, iar mai apoi în Chateaufort de Randon, Lozère, situat în regiunea montană Margeride, unde cumpără o casă de vacanță în 1966.

Octavian Nandriș va face o strălucită carieră universitară la Strasbourg. În 1960, e numit profesor universitar. Cursurile ținute la Facultatea de Litere au ca temă principală gramatica descriptivă, literatura și civilizația românească, cele ținute la Centrul de filologie romanică sunt axate pe limba română și lingvistica romanică, iar cele predate la Centrul de de Studii Avansate Europeene se referă la istoria literaturii române. În tot acest răstimp, fără răgaz, cercetările sale în lingvistică se focalizează pe următoarele teme: „Palatalizarea romanică și problema originilor acesteia”; „Ibero-latina și ibero-americană, probleme de încrucișare lingvistică și de fond generator”; „Fonemele adiționale: tensiune și structură”; „Motricitatea și geneza limbilor romanice”. În această perioadă de intensă activitate de cercetare, Octavian Nandriș publică diverse cărți și publicații: *Fonetica istorică a limbii române* (care rămâne o carte de referință); *Dialecte românești și dialecte romanice*; *Mesaje interjective, mesaje emoționale, mesaje informaționale*; *Studiul limbii ca manifestare psihosomatică și transmitere de motricitate (bioelectricitate corticală)*; *Vocale și consoane nazale: constatări și probleme de lingvistică romanică generală*.

În 1973, Octavian Nandriș obține titlul de Cavaler al Ordinului «Palmes Academiques». În 1974, este numit profesor emerit. E invitat la congrese de filologie, cum ar fi Congresul brazilian de limbi (Bahia, Brazilia, 1956), Congresul „Cultură și Libertate” (Mainz, Germania, 1958), al IX-lea

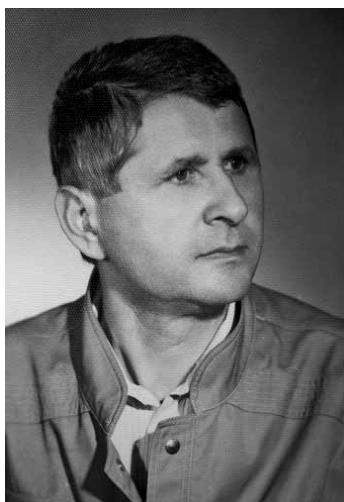
Congres Internațional de Lingvistică romanică (Lisabona, Portugalia, 1959), al XIII-lea Congres de limbi romanice (Quebec, Canada, 1971), etc. În martie 1982, la vârsta de 68 de ani, Octavian Nandriș cere pensionarea. Cu aceasta ocazie, în octombrie 1982, este numit «Profesor universitar emerit», ceea ce îi permite să-și continue cercetările la facultate. Octavian Nandriș continuă să lucreze până la sfârșitul vieții sale, în fiecare zi, iarna și vara, umplând cu frumosul și rotundul său scris albastru nenumărate foi de hârtie.

Părtării față de România. Mai ales că, părăsind casa în ianuarie 1940 pentru ceea ce credea el ca vor fi doar câteva luni, abia după douăzeci și cinci de ani are dreptul de a reveni în România. În 1965 primește dreptul să viziteze România pentru a-și revizita părinții. Între timp, multe s-au schimbat...

Familia fuge din Cernăuți de invazia Rusiei și se refugiază la Iași sau la Suceava. Vasilică, tatăl său, a murit în 1959, fără să-și revadă fiul.

Până în ziua morții sale, la Strasbourg, la 20 decembrie 1987 (la vârsta de 73 de ani), Octavian Nandriș și-a demonstrat combativitatea profesională. Ce destin extraordinar pentru acest fiu al unui învățător din Mahala, care, împotriva tuturor așteptărilor, emigrează în Franța, unde face o strălucită carieră academică, încununată cu toate onorurile! Vorba francezului, «à cœur vaillant, rien d'impossible».

CENACLUL FILIALEI BUCUREȘTI

Leon BUBURUZAN

Economistul Leon Buburuzan scrie poezie din dorința de a da viață unui timp rămas în amintire. Pentru că nu există decât acolo, în timiditatea sa revolută, timpul trăit nu mai poate fi reprodus decât prin exercițiul conștiinței poetice atinse de aripa îngerului. Când se întâmplă să bată în aerul literei această nevăzută aripă, unda pe care ea o provoacă mână timpul înainte, scoțându-l din starea de amintire. E adevărat că nu întotdeauna miraculoasa adiere angelică înaripează cuvântul ce se așterne pe coala albă de hârtie sub mâna unui artist neprofesionist. Însă odată atins de miraculoasa adiere, spațiul sacru al copilăriei autorului reînvie în dangătul clopotelor de la mănăstirea Humorului, în clinchetul de tălângi cu prelung ecou în văile dintre obcine, în tremurul opalin al ochiul de fereastră ce mai stă de veghe, clipocind din zori până în chindii, sub streășina bătută de soare, de vânturi și ploi a casei strămoșești. Și atunci poezia, zvâcnind ca o lacrimă sub geana pădurii sau li-cărind ca o speranță în ochiul ferestrei, dă viață nostalgiilor.

Ștefan HOSTIUC

Străin și fără adăpost

Cu traista-n băț, sărac și rupt,
La câte porți vei fi bătut
Nici una nu ți s-a deschis:
Suntem sărmani, ți-au zis

Străin și fără adăpost,
Nu vrei să superi nici un om
Și la o margine de sat
Drept casă ți-e un pom

Iar când sleit cu pași prea grei
La poarta ta-ai ajuns,
Îți strigă plozii din bordei:
Tătuca, ce-ai adus ?

Și nu-nțelegi, ți-e cald, ți-e frig ...
Nici traistă, nici toiag
Nu-ți mai ajută la nimic
Și mori la tine-n prag

Lupii copilăriei

Veneau prin toamnele păcloase
Veneau prin iernile geroase,
Veneau prin huci și prin desii
Veneau tiptil, veneau gropiș
Când îi vedeai ce fioroși
Cu păr zburlit, cu ochii roși
Ca de țapină colții mari
Ca șișurile de tătari
Și cu iuțime dintr-odată
Rupeau pe loc o beregată
Și câte vite nu au rupt
Cât sânge oilor n-au supt
Câți miei și iezi n-au înghițit
Și câtă jale n-au stărnit
Și nu era aproape seară
Să nu simțim fiori de fiară
Să nu-i zărim, venind hoțeste
Să nu ne sperie lupește
Și-așa erau când nu erau,
Veneau și-atunci când nu veneau

Și mai dau iama din abisuri
Prin dulce somn în negre visuri

Ca o cenușă de topaz

Nimic nu mai stătea pe loc
Și totu-n jur părea de foc.
Ardeau și norii'n asfințit,
Ardea frunzișul înroșit.
Cocori în șiruri se duceau
Și-a toamnei vânturi vâjâiau
Și-n rana sufletului tău
Se aprindeau păreri de rău.

Ca să te-alini, ai încercat
Să-adormi când s-a întunecat
Dar în zadar, tot arzător
Te perpelea cumplitul dor
Iar dimineața te-ai trezit
Mai ros de dor și mai strivit
Ca o cenușă de topaz
Din focurile ce te-au ars.

Zăpadă nouă

Zăpadă nouă viscolită,
Prin ea cărări, și ele noi
Parcă îi văd pe amândoi
Părinții noștri cum se-agită

O, lacrimă sărată, simt
Că duse-acum sunt toate
Ei sunt demult în țințirim
Iar noi tot mai aproape

Printre note

Tot la masa mea de lucru
Printre note și tratate,
Operând cu silogisme
Ori sintetizând rapoarte.
Rătăcind prin transcendențe
Prin religii, demoni, zei
Vii, ah, tu, din alte sfere
Pentru o clipă să mă iei.

CENACLUL FILIALEI BUCUREȘTI

Tu, din universu-mi arid
Din savante labirinturi,
Mă aduci din nou la viață
Altor crezuri, altor mituri
Tu m-ajută atât de bine
Să zburăm în lumi de basme
Ca să nu mai am vedenii
Cu năluci și cu fantasme.

Tu mă faci ca, împreună,
Să uităm de noi, de timp
Focul sacru să ne-nalțe
Spre Nirvana, spre Olimp.
Pentru toate-n seara-aceasta
Un omagiu îți închin,
Din străfundul de prin care
Pentru tine mai suspin

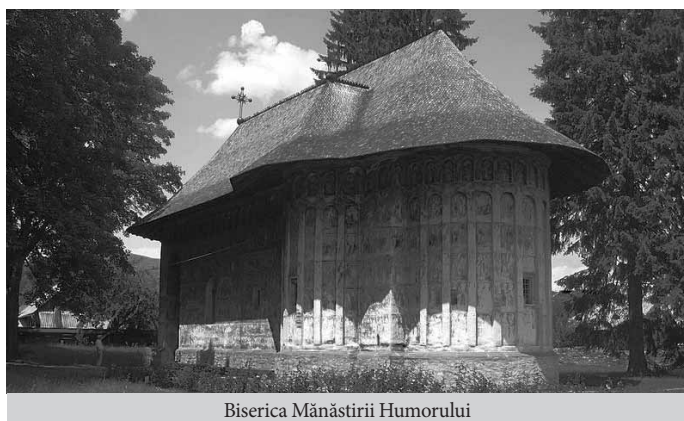
Clopotele Mănăstirii Humorului (triptic)

I. Se cerne gând de taină

Și cum sunați de mândru, de cald, de majestos
Se vede că de slavă cântați întru Hristos
Se cerne cânt de taină al liturghiei sfinte
Prin ne-ntrecutul dangăt ca niște dulci colinde.

Și în cadențe toaca plăcut se întrețese
Armonizând cântarea acestor imne-alese
Și corul întregește pioasa armonie
Dând totului culoare ca într-o simfonie

Dar peste toate aceste prea măiestrite imne
Voi notă dați de slavă bisericii creștine

Biserica Mănăstirii Humorului

III. Adio, cântec dulce

Voi, clopote înălțătoare, de jale să-mi cântați acum
C-a sosit ziua de adio a înglodării pe alt drum
Albastrul zilei cu-a lui astru e martor drept la drumul meu,
Când azi mă-ndrept spre-ntunecare, spre mai departe,
spre mai greu.

A voastră dulce tânguire s-o mai aud cum se revarsă
În sufletu-mi ce-i spre murire, în inima ce-i tot mai arsă
Mă duc, adio, cântec dulce, pe care mult l-am îndrăgit
Ca și la groapă, când m-or duce, să simt al vostru dăgănit.

Să simt a voastră voce sfântă cum în văzduhuri se răsfire,
Să cred că mă binecuvântă și să mai cred că-mi plâng de milă

În văi, palate mândre

În văi palate mândre sub cerul opalin
Rămân departe-n urmă, de glorie-ncărcate
Cu Peșul, regalul, în colb de aur fin
Prin care strălucesc atâtea nestemate.

Și iată-mă pe creste-n alpinele tării.
Alte comori superbe îmi dau acum năvală,
Natura se desfată-n sublime măreții
Și sufletu-mi cuprinde într-o candidă pară

Ce stare mă-încearcă în inimă și minte,
În simțuri care duc spre alte noi trăiri
Ce mă înalță-n dalbe tării de clipe sfinte,
Lăsând uitate în urmă lumeștile porniri

La trenul de Humor

Când ajungeam cu turma pe culmi sus
Orbit de-atâtea frumuseți din zare
Mă apuca deodată-un dor nespus
De a pleca în lume, un dor mare

De pe atunci, din nopți de mare dor,
Pe când a sorții drum se profila-n răscruce,
În strigătul sirenei, la trenul de Humor
Găseam chemarea-n lume și-ndemnul de-a mă duce

Moș Crăciun

Din dulcea Bucovină, în prag de sărbători
Năvalnic vin în minte tot felul de comori
Cu plete și cu barbă, dar îmbrăcat ca-n sat
Îl văd pe Moș Crăciunul de după-un post bogat

El cobora din ceruri prin obcina frumoasă
Și, vai, ce bucurie stârnea în orice casă
Și ca să fie darnic din sacul lui cel plin
Mai buni și mult mai harnici noi căutam să fim

Cum măturam omătul și lampa ce-o măream
Ca moșul să ne vadă și să ne bată-n geam

S-au dus acele vremuri

Mi-e dor de voi, mi-e dor de casa noastră,
De stâlpii de la în poartă care demult sunt scoși
De primăvara ce-a sosit pe coastă
Cu miei și flori și mătășori vioși

Pe plai mai cântă-n ceruri ciocârlia?
Talanga oilor mai sună pe-nserat?
Mai regăsi-voi oare pe deal copilăria
M-or mai cunoaște oare oamenii din sat?

S-au dus acele vremuri de bucurie pline
De ele doar putem să ne mai amintim
Rămas-a numai locul: cu datini mai puține
Cu voi mai fără vlagă și mai spre țințir

ANIVERSĂRI CERNĂUȚENE

Am treizeci și doi de ani și-afară ninge ... (Laudatio: Mircea Lutic & Ilie T. Zegrea)

Mircea Lutic – 70 ani

Acum 70 de ani în urmă, când se năștea, „la ceas de zodiac”, într-un sătuc cu nume aproape biblic, Iordănești, de pe Valea Siretului, poetul Mircea Lutic, ursitele, căutând luceafărul pe cer și negăsindu-l, s-au mulțumit să-i prevestească destinul cu o rază de lună, anticipând astfel versurile scrise în amiaza vârstei de cel miruit în prour cu harul scrisului: „un crai nou dintre nouri răsare – un făt-logofăt”. Un Făt-logofăt care, dacă n-ar fi fost vestit de providențialul crai nou, cu siguranță ar fi apărut pe firmamentul poeziei în chip de „stea-logostea” sau de „lie-ciocărlie”. Căci în dualitatea întăritoare de lumină și cântec a acestor nelipsite de prețiozitate simboluri se regăsește însuși datul întru ființă al poeziei lui Mircea Lutic. Nume din vechime, logofăt înseamnă scriitor de carte domnească, secretar de divan în Moldova voievodală. Mircea Lutic nu și-a trădat ursitele, a scris cărți, a condus și un secretariat. Mulți zia-riști de la *Zorile Bucovinei* au învățat meserie rescriindu-și textele înnegrite de pana ascutită a neînduplecatului secretar general de redacție.

Sub semnul razei selenare

Legănat în scrânciob de Crai nou, cel născut sub semnul schimbării de lună și de anotimp și predestinat scrisului ca „făt-logofăt” al literelor cernăuțene, n-a fost sortit, totuși, unei vieți tihnite. Ursitele mai prevesteau și umbre pe firmamentul baștinei sale, câtă vreme vorbeau despre un crai nou răsărind printre nouri. Pe „cerul încă nesfărâmat” al baștinei, ca să folosim expresia lui Vasile Levițchi, modelul și mentorul traducătorului și cărturarului Mircea Lutic, se îngheșuiau norii urgiei. „Cocoșii de foc” ai anului 1939 pregăteau un crai nou cu dinți de seceră roșie care să-i sfărtece peste un an bolta. Această dureroasă suprapunere de semne ale destinului unui om și ale destinului unui plai nu putea să nu introducă o notă de tragism în prevestirile ursitelor. Ele totuși nu pregetaseră să pună soarta pruncului sub semnul razei selenare și, preschimbând-o în pană de făt-logofăt, i-au zis:

– Ea te va însoți în nopțile de nesomn, cu ea îți vei scrie cărțile, cu lumina ei puțină, pe care nourii ce vor veni o vor împruțina și mai tare pentru ca să te nevoiești a te împrumuta cu rază străină de la alți aștri, cu care să-ți cânți baștina ca și cum ai cânta-o cu lumina ta, lăsând urme dureroase pe pragul casei părintești. Vin vremuri grele, – și-au continuat prevestirile zeițele destinului, – ce-și vor spune „vremuri noi”, și tu vei fi chemat să le fii rapsod, în competiție cu alții, de aceeași soartă cu tine, și va trebui să te împarți între adevăr și minciună, între trăirea autentică și erzațul trăirii, să ai sufletul îngenunchat și să cânți libertatea, să-ți pui masca satisfacției și să simți cum ea se mulează pe față și devine tot mai greu de o scos, intrând în piele, identificându-se cu ea. Dar cu puțină răbdare și,

mai cu seamă, cu un pic de stoicism, vei trece și prin aceste încercări. Clipa izbăvirii nu va întârzia să vină. Atunci vei

Foto: Ștefan Hostiuc

scăpa de acest coșmar schizoid. Ființa scindată își va recâștiga, în sfârșit, integritatea, „virtutea cugetului”, altădată covârșită de nimicnicie, va prinde curaj de afirmare, conștiința ținută decenii de-a rândul în cămașa de forță a umilinței și intimidării se va scutura de această

greă povară și se va ridica la starea ei de demnitate. Datul întru ființă abia atunci ți se va revela ca o fatalitate zodiacală stăpână peste natură, cosmos și veac.

Acestea prezicându-i, ursitele și-au văzut de treaba lor, iar fătul, crescând mare, le-a urmat întocmai traiectul, înfruntând greutatea, dar și bucurându-se de momente de izbândă, ca să ajungă, din treaptă în treaptă, din carte în carte, la cota anului 2009 frământat de aceleași mișcătoare „vise de crai nou”: „Pe datul ființei noastre-n vâltoare / străveghează fatal zodiacul / în domul naturii plouă cu soare / sub bolțișuri se-vălură veacul”. Ursitei din prour îi ia locul pronia din amurg. Rodul de o viață se leagă, ritualic, „în pistolul veșniciei”, taina comunicării coboară, liturgic, peste sfânta masă a casei părintești: „Cu alfa și omega la căpătâi, pe-o ață / Aici e răsăritul și-amurgul părintesc. / Minune: căpriorii în noapte odrăslesc / Și vegetând ca-n basme, respiră rod de viață. // Și rodul se străvede-n adâncuri de făptură. / Nimic cu preț mai mare, ca el, în univers. / Se-aude, peste vreme, al ingerilor gherș / Și-apostolii coboară cu Domnu-n bătătură. // În pură transcendță străluce mioritic / Pistolul veșniciei ca-n noaptea de Crăciun... / Se-ncheagă mămliga pe plită, în ceaun / Și casa părintească e ca un topos mitic”. E de remarcat aici atmosfera mitică în care, printr-un adevărat ritual ezoteric, meul se transformă în aur închegându-se, alchimic, în ceaunul aburind pe plita casei părintești.

Cu baciul Calonfir, pe pajiștile graiului

Ca și ursitele prunciei, pronia senectuții leagă firele existenței, rotunjind crugul anilor: „Și îmbrăcat în haină de ninsori / ies din azi cu grabă către mâine... / Vârsta de balsamuri și de flori / Ca un vis în urma mea rămâne”. *Noimă* se numește poezia din care am citat. E din volumul de debut al autorului, *Baștina luminii* (1973) și e consacrată lui Liviu

ANIVERSĂRI CERNĂUȚENE

Damian, poet basarabean foarte apreciat la timpul său, azi aproape uitat, cu care are în comun cultul verbului strămoșesc, identificarea deplină cu făptura sfântă a acestuia.

Pe pajiștea graiului matern, poetul se vede nu doar culgând flori, ci chiar prinzând rădăcini în cuvânt aidoma baciului Calomfir prinzând rădăcini în pământ: „Dintr-o simplă joacă / de copil zbenguit / i se trage / neostoita pornire spre păstorie. // O viață lungă de om, neconținut, / a rătăcit alături / de blânda seminție. / Rânduri de sumane a ponosit, / prin ploaie și vânt; / opinci din piele de mistreț / a rupt o sumedenie / de perechi, / câteva toiege grele, / de jugastru / a ros în pământ, / la căpătâiul turmei / stând ani în șir de priveghi. // Urletul lupilor i-a răsunat ca un cânt de nesomn, / în nopțile de tăciune, / când el, Calomfir, / se aciua între pereții de nuiel, / lângă jar; / stâna i-a fost / boiemicul lăcaș de rugăciune, / strunga – păstorescul altar. // L-am reținut până az /, pășunându-și țurcanele pe islaz, / în spuza verii. / Sutașele își dăgănesc agale / tălângile printre ciulini... / Și-n țărălan de soare, / cioplit în piatra zării, / baciul / în dârjală / parcă a prins rădăcini.” E un text care diferă de ansamblul liricii lui Mircea Lutic. E mai mult epic decât liric. Dacă ar fi continuat în această manieră – comună, de altfel, la începuturi, și lui Ion Gheorghiță, poet din aceeași generație și coleg de redacție în anii de început, 1967-69, ai *Zorilor Bucovinei* – Mircea Lutic ar fi fost poate primul exponent, la Cernăuți, al poeziei tranzitive, în sensul atribuit acestui termen de poeticianul Gheorghe Crăciun. Dar nici domnia sa, nici alții din preajma dănsului, nu au realizat atunci că au această șansă. Se pare că numai Ion Vatanu, un alt bucovinean de al nostru rămas la Chișinău, înțelesese beneficiile acestei maniere, prin care s-a și lansat, dar pe care a abandonat-o în foarte scurt timp din solidaritate cu generația de poeți români ai anilor 60, continuatoare a modelului interbelic (europocentric).

Astfel stând lucrurile, povestea cu baciul Calomfir se potrivea doar prin titlu cu uzoarele brodate liric în gherghelul din pospai argintiu al volumului din 1978, *Fereastră de veghe*, al lui Mircea Lutic. Ea se numea atunci, *În țărălan de soare, cioplit în piatra zării*. Dându-și seama de prețiozitatea stridentă a acestui titlu, poetul va renunța la el atunci când se va hotărî să reia poezia în următorul volum de versuri. Dar până la acea dată va urma o pauză de mai bine de 2 decenii, umplută cu traduceri din literaturile rusă și ucraineană pentru care va obține și două premii importante din partea Uniunii Scriitorilor din Moldova (1984) și Uniunii Scriitorilor din Ucraina (1996). Ostenitoare munci de traducere i se va alătura și o imensă activitate cărturărească încununată prin apariția, în 2005, a unui volum masiv (520 p.) de publicistică literară, intitulat *Colind prin zodii de cuvinte*.

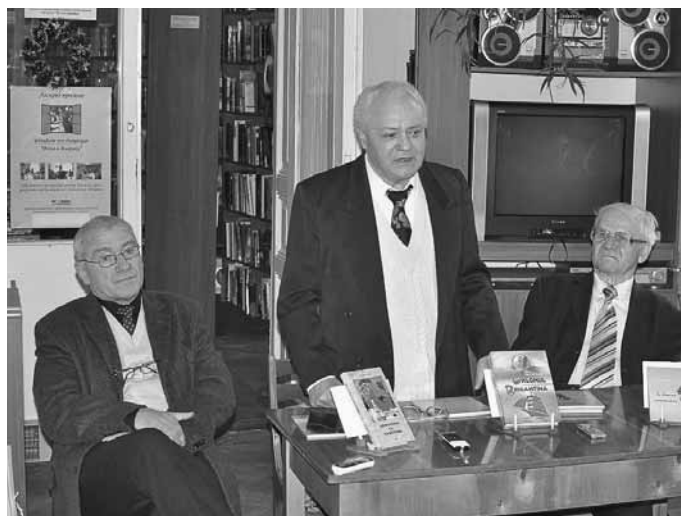
În captivitatea metaforelor cu infrastructură auriferă

Revenirea la poezie se va produce sub semnul schimbării mileniilor. Volumul *Datul întru ființă* (2000) începe cu o poezie religioasă, anunțând astfel o nouă orientare a creației autorului. Acestea îi urmează cunoscuta *Noimă* din 1973, dar, de data aceasta, fără dedicație. Tot un fel de noimă e și piesa finală a volumului. Versul picură. Se

detașează de starea sa de figură prozodică, se materializează. Arde. Curge. Devine timp. Un timp luminând. O lumânare picurând secunde pe sfeșnicul vieții. Raza lunii se împletește cu firul vieții și ursita le deapănă pe amândouă, împreunate, într-un singur ghem al destinului. Să auzim poezia: „Picură versul pe leagănul veșnic / Al tainei numită viață, / Picură lin, precum ceara pe sfeșnic, / Precum raza lunii pe ceață // Copilul din vis n-are-aseamăn cu mine, / bătrân hărăzit țărâniei, / răsfrângerea lui însă vine, revine / pe pânza retinei. // Pelinul rodește o flacăra vagă / Ce-n suflet nătângă geme. / Picură versul... Ursita își leagă / Firele-n spațiu și vreme”.

Mircea Lutic nu se poate lăuda că-și scrie poeziile dintr-o răsufare. Mă refer la piesele sale de rezistență, nu la plugușoarele și mărtișoarele din *Fereastră de veghe*. Versul său fie că e cioplit cu multă trudă în „piatra zării”, „în așchie de stei”, în „îndârjită cremene”, fie că e lucrat cu multă migală în aurul cuvântului. Uneori îl găsim răsucit nervos în resortul propriilor imagini, alteori, îl aflăm cuminicându-se înfiorat din vinul jertfei pure.

Mircea Lutic este, am mai spus-o și altă dată, un artizan al cuvântului, iar poezia sa, cea care reușește să se ridice deasupra exercițiului artizanal, reprezintă rodul unei istovitoare solicitări a spiritului. Pericolul care o pândeste, aproape la fiecare pas în acest trudnic urcuș al ei către perfecțiune, către condiția propriei revelări, a revelării de sine, cum ar spune Heidegger, este prețiozitatea. Chiar dacă declară într-un interviu acordat confratelui său, prozatorul Grigore Crigan, că „metaforele cu infrastructură auriferă <ii> displac categoric” și că, în genere, nu agreează metalele prețioase, el nu poate nega faptul că tocmai acestea constituie, în foarte multe cazuri, obiectul retoricii sale, iar afirmația pe care o face în sensul departajării de acest tip de retorică este, de fapt, reacția firească a subconștientului creator (adevăratul depozitar al aurului poeziei) la risipa de chimvale, salbe, bănuți de aur, cu toate derivatele lor

Poeții Mircea Lutic și Ilie T. Zegrea la o lansare de carte, împreună cu prietenul și traducătorul lor în limba ucraineană, poetul Vitali Kolodii (în picioare)

Foto: Nicolae Hauca

metaforice și onirice, sau la supradozele de praf aurifer inhalat de plămânii bijutierului șlefuit cu asupra de măsură anumite metafore, expresii, versuri.

ANIVERSĂRI CERNĂUȚENE

Clipa iluminărilor

De fapt, întrebarea era: care este visul de aur al poetului? După scurta reacție aurofobă, iată că vine și răspunsul: în realitate, poetul a vrut să spună că obiectul creației sale nu este visul de aur, aurul fiind de-a lungul vremurilor o unealtă a diavolului, ci visul sacru supravegheat și călăuzit de zeița înțelepciunii. Noi însă ne îndoim că zeița înțelepciunii are acces la taina visului.

În artă, intenționalitatea funcționează benefic doar până la un punct. Depășirea acestei limite înseamnă imixtiune a raționalului în taina actului de creație care duce la obturarea supapelor subconștientului implicat direct în acest act. Nu ne-am propus aici să deconstruim pentru a distruge textul, ci pentru a-i afla sensurile ascunse. Poetul a ajuns la o vârstă a creației – că despre ea vorbim, de fapt, acum – când se simte obligat, din lăuntru obligat, să-și schimbe vectorii lirismului. A sosit clipa de grație, clipa iluminărilor. Nu în zadar cele mai recente cărți ale sale *Clipa de Grație* (Iași, Ed. Princeps Edit, 2005) și *Iluminări în prour* (Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2005) au în titlu aceste cuvinte.

Am spus, deja că Mircea Lutic este, structural, un *poeta artifex*, un poet artist. Iar visul unui poet artist este să devină și el, măcar pentru o clipă, un poet vizionar. Clipa de grație nu poate fi decât rezultatul unei iluminări. Să vină. O așteptăm. Dar nu sub forma unei antologii, ci a unui volum inedit. Să mai aștepte și traduceri cât au așteptat cărțile originale să le vină rândul. Niciodată Mircea Lutic nu a fost într-o atât de bună formă, cum este acum, ca poet. Ar fi păcat să rateze această extraordinară șansă. Are poetul un vers emblematic: „Port în destin comăndul ne-mplinit”. Acum e momentul să-l împlinească.

Ilie T. Zegrea – 60 ani

Parcă nu-mi vine să cred că orologiul florii de salcâm, de care se leagă venirea ta pe lume, maestre, a bătut anul acesta de 60 de ori cu parfumul clopoțelilor săi albi la fereastra vârstei tale, cum nu-mi vine să cred că timpul ierbilor a putut să rămână atât de în urmă încât să nu mai poată fi reactualizat decât prin amintire, convertit cu bagheta magică a harului de sus într-un timp al poeziei. Or, se știe că Dumnezeu te-a miruit cu har poetic cu asupra de măsură, în ideea ca și tu să-l bucuri cu rodul muncii tale de artist al cuvântului, valorificând măcar jumătate din potențialul primit.

Iată, deci, că a sosit clipa ca Ochiul lui Dumnezeu să cerceteze timprii rămași în urma condeiului tău. Or, nu este oare condeiul acel magic vehicul al poeziei căruia tu i-ai pus oglindă retrovizoare spre a urmări împreună cu ochiul divinității desfășurarea retroactivă a traiectului liric? Noi doar putem bănuși, iar el, ochiul care privește de sus, știe cu adevărat, ce putere de tracțiune și ce viteză de deplasare a putut să aibă, la diferite vârste, acest minuscul vehicul capabil a se metamorfoza în cele mai diverse chipuri, astfel încât să fie o dată mașină de cursă lungă, altă dată buldozer ce dărâmă doctrine, o dată corabie cu un copil teribil pe prora navigând în derivă pe valurile toamnei, altă dată barcă uitată pe lac din

vremuri romantice, „vâsind către țarmuri de albe ninsori”, o dată tramvai gripat care tușește în zori prin burg, altă dată faeton frivol tras de patru cai pe caldarâmul presărat cu flori de salcâm care parcă într-adins s-a întâmplat să-și facă de cap îmbătând toată lumea, tocmai atunci când te nașteai, „înfășat pe spuza florii”, la 3 iunie 1949, și să-ți mai și pună ca pe un bănuț în palmă (altfel nici nu se putea!) rima celor două elemente din care se vor țese versurile tale de mai târziu.

Numai Dumnezeu știe cu adevărat ce „iluzii strânse la șurub” mișcă mașina, nava, brișca, gondola sau bicicleta poeziei tale, onorate sărbătorit, și doar el poate să te mân-

Poetul Ilie T. Zegrea împreună cu eseistul Dorin Popescu, consul al României la Cernăuți

Foto: Ștefan Hostiuc

gaie pe cap sau să te tragă de urechi pentru buna sau mai puțin buna administrare a harului ce ți l-a dat. Noi avem căderea doar să presupunem, pe bază de metafore sau de alte artificii din palmaresul cărților pe care ni le-ai oferit de-a lungul anilor, cât de deplină ți-a fost rostirea într-un timp sau altul al vieții tale într-un cuvânt și visare poetică.

Prietenia ca intertext

Platon spunea undeva, în îndepărtata antichitate, că prin poeți vorbesc zeii. Și avea dreptate. Bahtin zicea, în timpuri mai moderne, că un text literar este produsul altor texte literare. Și, de asemenea, avea dreptate. Dar dacă cheia de la lădița cu aptitudini o fi ascunsă undeva în norii cerului, brațul Celuilalt, care-l ajută pe scriitor să ducă mai ușor pe umeri povara textului, e chiar în preajma sa, e în textele scriitorilor apropiați prin spirit și vocație. În acest sens, am putut să-ți fim și noi de folos, cei din grupul de poeți format spontan, la Cernăuți, în anii '70 ai secolului trecut. Prin aceasta se și explică prietenii literare dintre participanții acestui grup. Har numai Dumnezeu a putut să-ți dea, noi nu am putut să-ți oferim decât intertextualitate și prietenie, ba câte o dată să ți le oferim cu tot dinadinsul, din anii de studenție și până la această oră sărbătorească, bucurându-ne sincer de rodul muncii tale, de multe ori trecând peste supărări momentane, sau întristându-ne cu

ANIVERSĂRI CERNĂUȚENE

tine împreună când ți-a fost mai greu, chiar dacă nu ne-am grăbit să afișăm public această tristețe. Or, dacă ne-am rezervat dreptul de a nu fi alături de tine în anumite opțiuni, am procedat astfel tot dintr-o înțelegere comună a faptului că adevărata prietenie nu e solidaritate oarbă, ci dăruire necondiționată, care transcende reproșul câtă vreme firea umană e neputincioasă să-l reprime.

Spuneam la început că vremea lerului, odată trecută, are șansa să se convertească într-un cronotop al poeziei. E suficient să deschidem prima ta carte, cea mai dorită și cea mai pătită, sau a doua și chiar a treia, cea mai pieptănată și mai forfecată de editor, ca să descoperim poezia „la glezna fagilor”, pe dealurile curgătoare ale copilăriei și adolescenței. Acolo, maestre, te așteaptă, plânsă și uitată, prima ta iubire și prima ta mireasă, pădurea. Cele dintâi cântece de dor către ea le-ai îndreptat: „Crești, frumoasa mea, pădure, / Nu ai teamă de secure, / Înverzește, fă-te deasă, / Cum îi stă la o mireasă”. Astăzi poate par naive, dar atunci, versurile acestea curgeau ca un balsam de tinerețe peste pajiștea înrourată a literelor bucovinene. Căci ne aflam în zorii acestor litere. „Zorile Bucovinei”. anunțau o dimineată a poezilor români la Cernăuți.

Ochelari de fudulie

Acum, pentru că a venit vorba de *Zorile Bucovinei*, hai să te întreb ceva legat de perioada când ți-ai început viața de ziarist. Mai ții minte cum în vara lui 1970, imediat după ce te-ai angajat la *Zorile*, devenind coleg cu Gheorghiuță, Motrescu și alții, ți-ai cumpărat ochelari de vedere, fără să ai nevoie, iar noi făceam glume, cu Suceveanu, pe seama acestui moft care trăda dorința copilului din tine de a se da mare printre cei mai mici? Acum cred că ai dori să te lipsești de acest atribut al „măreției”, dar nu se mai poate.

A venit toamna, chiar dacă suntem la început de vară. De data asta chiar a venit. Vei fi navigând tu în septembrie cu ceva vreme în urmă, dar fără autorizație de navigator la zi. Ca în situația cu ochelarii. Acum poți să navighezi în toamnă cu acte în regulă, chiar dacă ți-ar plăcea mai mult să vâslești, romantic, în apele azurii ale cerului de primă-vară. Oricum, te văd tot mai des, în ultimele texte, trăgând infuriat „vâsla prin doctrine”.

Cavaler al florii albe & acrobat al apocalipsei

Cel care scria romane pe frunze și adormea în zori „pe un album de poezie”, acum are penița sângerândă. Înainte de a te fi „împotmolit în rujul amurgurilor bete”, aveai o altă perspectivă, orfică, a descălecatului: „Greier firav, la margini de câmpie, / Din șeaua ierbii cin-te-aruncă jos? / Ca printr-un geam deschis încă adie / Prin cântul tău amurgul cela roz”. „Încă adie” dădea o speranță. Dar a dispărut și aceasta. De un timp încoace, nu se mai aude cântec de greier în versurile tale. A rămas numai amurgul, dar nici el nu mai este roz ca în trecut. Iar în loc de „șeaua ierbii”, acrobatul apocalipsei preferă sfoara sau „frânghiile versului”, din care se aruncă, fără să se asigure, printr-un *salto mortale*, într-o realitate gri. Doamne, și când mă gândesc, cât de diferit de acesta era falnicul „cavaler al florii albe” care, cu sufletul veșnic pregătit de sărbătoare, arunca peste cuvânt punți de rouă sau crini! Ieri, „în cămașă de rouă”, „cu trandafirul la buton”, „cu flori

de tei sub gene”, azi „în cămașa de forță a realității”, ieri logodindu-se cu singurătatea, azi dând de pământ cu ea.

Ieri „cu dulci refrenuri în vine”, azi cu „inima tristă ca geamul unui abator”. Sau, ca în acest titlu de poem: „Ieri ploua, azi, iată ninge trist”. Dacă ar lipsi Bacovia, ca liant al celor două stări, am putea să ne gândim că avem de a face cu doi poeți diferiți. Dar ei sunt unul. Unul, deși proiectat diferit în timp: odată în pozitiv, altădată în negativ. Și cu aceasta se pare că am spus tot. Ba nu, mai e ceva de adăugat în legătură cu însăși semnificația zilei de naștere în poezia ta, iubite maestre.

Ziua de naștere, un topos al poeziei

Pentru tine, ca pentru nimeni altul din grupul poezilor cernăuțeni, ziua de naștere s-a constituit într-un adevărat topos al poeziei. Dintotdeauna, trecerea unui prag al vârstei a însemnat pentru Ilie Tudor Zegrea un act deosebit, cu multiple reverberații în scriitură, din faza de tinerețe a lirismului, până la atingerea vârstei cristice. Prima dată tema zilei de naștere apare un *Portret în iunie* dedicat părinților: „Nașterea mea acum s-a întâmplat / Pe spuza florii-s înfășat cu teamă / Și peste ochiul proaspăt luminat / El a cerut norocul meu, în vamă. // Extaz de iarbă până în infern / Semintele pocnesc a-ndurerare / Îngenuncheat pe un cuvânt etern / Ascult cum urcă-n lacrimi dulcea sare...” Nașterea poetului face ca întreaga vegetație să intre în extaz. Natura simpatizează panteistic cu noul născut.

În altă parte, poetul este acela care își declară legătura ombilicală cu salcâmul: „Iar floarea de salcâm îmi este soră / Priviți-o cum se leagănă-n văzduh. / Sufletul cui prin nalturi o adoră? / Mireasma-i are umbră, fără duh // O dată-n an mai trec prin plânsu-i dulce / Trezit din somn, mă adâncesc în vis / Că-n pat de nouri vine să se culce / Trei iunie cu-un ochi întredeschis”.

Tot în preajma acestei zile, se deschide floarea de crin, înfloresc teii și trandafirii și natura e în delir total: „Am treizeci și doi de ani și-afară ninge / Cu trandafiri și lungi lumini de crin / Greieri îmi poartă întrebări prin sânge, / Auzu-mi cade peste ierbi străin”.

Ultima atestare a simbolului o găsim în *A 33-a elegie visată*, unde e vorba de pragul vârstei cristice. Surprinzător, salcâmul e aici apostolul care-și vinde învățătorul, acesta (pre)simțind imediat urma cu colțuri reci de stea a cuiului bătut în palmă: „Lustruindu-și trunchiu-n taină / sub clăbucii de săpun / candidul salcâm așteaptă să-mi sărute ochii, gura, / pe când steaua a cărei colțuri reci în palme le adun / cu surâs tăcut prin sânge / uite cum se dă de-a dura...”.

Proiectată în negativ, ființa poeziei din ultima perioadă a lui Ilie T. Zegrea nu mai e interesată de acest topos. Ritualul însă a rămas, cu Dionisos în capul mesei, sorbind cu ochii licoarea pe care o plimba pe buze cu jovialitate pe vremea Lerului.

Ștefan HOSTIUC

TEXTE INEDITE

**Liviu
RUSU**

La Hotin, în ziua când a început războiul*

Îmi aduc aminte de noaptea aceea de la Hotin, când s-a dat alarmă de rutină, care pentru dumneata era ceva cu totul neobișnuit. Carta poștală pe care am primit-o mi-a răscolit amintirile. Posed, în colecția mea o litografie a Hotinului, văzut de pe malul rusc. Acolo, am trăit emoția declanșării celui de al doilea război mondial, la 1 septembrie, 1939. La 15 septembrie, rușii atacau Polonia, exact în punctul unde mă aflam cu unitatea mea. Eram pe atunci, sublocotenent de rezervă, comandând un pluton întărit cu o grupă de mitraliere.

S-a dat alarma și am părăsit cazarma, mărșăluind în noapte. Străbătând un câmp lung, plantat cu porumb, am ajuns dimineața pe poziția indicată de pe malul Nistrului. La stânga mea, se afla satul Prigorodoc, iar la dreapta în zare, se profila vechea cetate a Hotinului, plină de gloria Moldovei. Miron Costin, a fost pe vremuri, comandant aici. El a fost acela care a rostit în fața pașei care a cucerit Camenița, acele memorabile cuvinte: „Nouă moldovenilor ne pare bine ca împărăția să se lătească peste toată lumea, dar peste biata noastră țărișoară, nu ne pare bine!” Și tot aici – spune cronica – a murit Ștefăniță-Vodă, otrăvit de Doamna sa.

În fața mea, curgea măreț Nistrul, rostogolindu-și apele înspre mare. Era o zi de toamnă rece și ploua mărunț, fără-nctare. Liniște desăvârșită. Canonada pe care o auzisem în cursul nopții, încetase. Stăteam zgribuliți cu foile de cort pe noi, scrutând zarea celor două împărății ce se despărteau printr-un pârâu cu numele Zbruci, chiar acolo în fața noastră. Din când în când, câte un avion sovietic survola teritoriul nostru, cu scopul, probabil, de a observa mișcarea trupelor noastre. Ne culcam în iarba udă, fără să tragem, lăsând dihania zburătoare să-și vadă de drum.

Era primul meu contact cu cel de al doilea război, ca soldat. Cei patru ani ai primului război mondial mi-au întipărit o întreagă epopee marțială, despre care aș putea scrie o carte întreagă. Acolo unde mă aflam pe malul fluviului, mai erau urmele aceluia groaznic război, în măștile individuale săpate în mal, peste care crescuse între timp, iarba și uitarea. Noi eram urmașii acelor soldați, cu ale căror arme ne jucasem în copilăria noastră și a căror vitejie ne aprindea imaginația. În amintirea mea, plutesc undeva, aieva, ulani și husari pe cai roșii și cazaci de pe Don și din Caucaz, învălmășindu-se în vis. Și acum parcă văd cum ardeau satele înroșind zarea și cum se ridicau flăcările uriașe până la cer.

Stăteam așa în ploaie și mă gândeam la noul război ce începea și al cărui sfârșit nu-l puteam prevedea. Unul din sergenții mei m-a trezit la realitate: „Domnule sublocotenent, o să vă fac, pentru noapte, o colibă acoperită cu paie de secară, în solzi, ca să nu pătrundă apa, de o să mă pomeniți cât o să trăiți!”

Zis și făcut. Au tăiat pari din luncă, au adus paie, nu știu de unde și au înălțat o colibă, vorba aceea, în care intram pe brânci și ieșeam pe spate, dar în care au așternut fân uscat, punând pe el, foi de cort și unde puteam dormi fără grijă. Ferită de vederea dinspre inamic, mi-au săpat flăcăii mei o vatră în taluz, în care au aprins focul. Obosit de atâta stat în picioare, m-am întins pe paie – căci ziua trecuse și se făcuse seară – și am dormit dus, până dimineața în zori, când m-au trezit dintr-un somn greu.

Nu se întâmplase nimic peste noapte. Nistrul curgea tot atât de liniștit, iar dincolo, peste mal, nici o mișcare. O liniște stranie se întindea fără margini. Așa am stat acolo aproape două săptămâni. Acolo, în nord, serile de toamnă sunt mai reci. Când răsărea luna, mă plimbam pe malul înalt, singur, și venea până la mine mirosul câmpului toamna și freamătul apei.

Artelnicii ne aduceau hrana, iar ordonanța mi-a făcut rost de niște cărți, în timp ce războiul se îndrepta spre vest, fără să ne atingă încă. Apoi, am primit ordinul să ne retragem îndărăt cu vreo opt sute de metri, într-o pădurice, unde mi-am instalat postul de comandă, păstrând patrula pe Nistru.

Noaptea, eram trezit pentru a lua în primire soldați și ofițeri poloni, care reușeau să treacă Nistrul, să se slaveze la noi. Le luam armele dacă le mai aveau și le dădeam de mâncare, ca a doua zi, să-i trimit la companie sau la batalion, sub escortă, așa cum aveam ordin. Îmi aduc aminte de un tânăr ofițer polon, care, luându-și rămas bun de la mine și mulțumindu-mi pentru găzduirea bună, mi-a spus: „Polonia nu va pieri, ci va renaște și mai puternică din acest dezastru!” L-am urmărit cu privirea, până ce silueta lui zveltă s-a pierdut în zare. Nu l-am mai văzut niciodată.

Veneau ploile de toamnă și vremea era din ce în ce mai friguroasă. Viața în câmp era tot mai grea. Încă nu eram deprinși cu războiul ce nu ține seamă de nimic. Rușii s-au declarat neutri față de noi și astfel, într-o noapte, am primit ordin de retragere în cazarmă. Pe un întuneric bezna, am mărșăluit cu mica mea trupă prin acel noroi basarabean unsuros, până am zărit în zorii înnegurați, morile de vânt din marginea Hotinului. A început din nou o viață de cazarmă cu program și instrucție zilnică.

TEXTE INEDITE

Începea cariera mea militară. Am fost avansat la gradul de locotenent și în scurtă vreme, am preluat comanda companiei a zecea din Batalionul trei al Regimentului opt de vânători. Atunci, dragă doctore, ne-am întâlnit într-o noapte cu o alarmă de rutină, pe care căpitanul Radu Ionescu o dădea de câte ori pierdea la poker. Eram de acum descă veche și nu mă mai deranja o astfel de meteahnă superioară. Eram acolo la Hotin un batalion de sacrificiu și nu aveam alți comandanți mai mari peste noi, așa că făceam ce ne tăia capul: jucam biliard la club, trăgeam cu pistolul în tavan când eram invitați undeva la o petrecere, beam zubrovcă, un rachiu tare de-ți crăpau ochii când îl dădeai pe gât și ne luam la întrecere călare pe cărările de patrulare ale Nistrului. Cetatea ne privea din înălțimea ei majestuoasă, zâmbind parcă de acele năzbâtii ale tinereții noastre. Nu știam încă ce ne aștepta!

Dar după coliba de pe malul Nistrului îmi pare rău și azi. Acolo m-am simțit pentru scurtă vreme fericit.

**Textul de mai sus a fost imprimat cu reportofonul ascuns sub fața de masă, de Nina Cionca, fără ca Liviu Rusu să fi bănuțit ceva, și nici cei prezenți în acea seară în casa amicului Liviu din str. Dr. Toma Ionescu din București – Vladimir Trebici, Leon Țopa, Ionel Negură și doctorul Octavian Lupu din Cernăuți – într-una din serile lungi și frumoase petrecute împreună. În afara autoarei acestui „furt”, nici unul nu mai e în viață. (Nota redacției)*

Scurt comentariu la textul lui Liviu Rusu

Acestea s-au spus cândva, în casa lui Liviu Rusu, pe strada Dr.Toma Ionescu, nr.18, acolo erau multe cărți, nu numai de muzicologie, ci și de literatură, filozofie, istorie, tot felul de dicționare, colecții de reviste, mai era și un radio vechi dar încă în funcțiune, pitit într-un colț de bibliotecă, și o pianină

Liviu Rusu, într-un moment de evocare a evenimentelor trăite la Cernăuți, surprins de obiectivul aparatului de fotografiat în casă la doamna Nina Cionca

și... prieteni care-i veneau seara la taifas. Și mai era ceva ce tot mai rar se întâlnește în casele oamenilor – era Bine! De obicei, prietenii de povești se nimereau a fi bucovineni din generația lui, oameni de carte, ce se-ndulceau la „povești” și se mai îndulceau la câte-un pahar de vin fiert, mai ales iarna. Veneau pentru plăcerea de a fi împreună și de „a conversa”. Aveau și o mulțime de amintiri comune și în deosebi, aveau educație. Cuvântul acesta terfelit în toate felurile în școală, ziare, cuvântări, îl auzi

rostit pe toate drumurile dar neînsemnând mare lucru, e cu totul altceva decât ceea ce se înțelegea prin același termen de către cei ce azi nu mai sunt, bucovinenii aceia care au trecut prin școala nemțească, au trăit în tinerețea lor o epocă ce mai credea în valori spirituale și le cultiva. O anume distincție în exprimare, în ținută și comportare! Ei creau o stare de spirit de aleasă substanță – și se simțeau acasă. Să încerc să-mi amintesc: Vladimir Trebici, doctorul Lupu, profesorul Leon Țopa, Ion Negură – aceștia îi erau mai apropiați, dar mai venea și George Muntean și Petre Simionescu și poate vor mai fi și alții, discipoli de-ai lui Liviu Rusu, printre care ar fi nedrept să-i uit pe Doru Popovici și pe Gheorghe Firca. Și ei se adaptau cu ușurință și plăcere mediului bucovinean, dar ei veneau mai rar. Cei vechi nu mai sunt, cei mai noi păstrează desigur amintirea.

Când am înregistrat eu această povestire, nu știu. Probabil Liviu nu știa că-l înregistrez. Și cu vederea lui slabă, greu m-ar fi descoperit. Dar am uitat și că am transcris povestirea. Ce păcat că doar pe asta! Și mai păcat că nu mai am caseta să pot asculta din nou vocea lui și felul în care rostea cuvintele.

Atât mi-a rămas din tot ce-a fost odată în casa bunului meu prieten. Atât, o fărâmiță. Păcat!

Nina CIONCA

Liviu Rusu: fișă biobibliografică

Născut în Bucovina, 1908, Liviu Rusu a studiat muzica la Cernăuți și București cu Mihail Jora, Dimitrie Cuclin, Constantin Brăiloiu, George Breazu, Ștefan Popescu. Profesor de armonie, contrapunct și forme muzicale la Conservatorul din Cernăuți, (1936-1940) profesor de armonie și forme muzicale la Conservatorul din Timișoara (1944-1950), secretar muzical al orchestrei filarmonice din Timișoara, redactor șef la Editura Muzicală București (1958-1960). A scris studii, articole, cronici muzicale. A oferit o seamă de concerte-lecții la Radio București.

Compoziții (muzică de cameră): *Mică sonată pentru vioară și pian* (1955); *Sonată pentru clarinet și pian* (1956).

Muzică vocală: *Trei balade cu soldați, pe versuri de Mircea Streinul* (1954); *Cinci poeme pe un vers de Ion Pillat* (1955); *Doina și Cântec haiducesc pe versuri de St.O.Iosif* (1956); *Petru Cercel text Mircea Streinul* (1956); *Două cântece, versuri de St.O.Iosif* (1957).

Muzică corală, coruri simfonice: *Cinci sonate pe versuri de Eminescu*; *Coruri polifonice*.

Muzicologie: *Muzica în Bucovina*; *Ioan D. Chirescu în serviciul muzicii corale*; *Formele rudimentare de polifonie în evul mediu*; *Istoria teoriei muzicii în România* – ultimele două, în manuscris, la Biblioteca Uniunii compozitorilor.

Ediții critice: *Culegere de coruri ale compozitorilor din Bucovina*, (Cernăuți, Editura Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, 1937); *Patru coruri mixte de Mihail Jora* (Ed.M.Silvestru); *Liturghia solemnă de Sabin Drăgoi* (Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”); Eusebie Mandicevschi, *Opere alese*, București, Ed.Muzicală, 1957 – cu un studiu biografic.

(N.C.)

CONSEMNĂRI LITERARE

Grigore
GHERMAN

Scriitori din ținutul Herței

Cu ceva mai puține voci lirice decât ne-am fi putut aștepta după o perioadă de îngrijorătoare tăcere, promoția „do-uămiistă” nu a ratat șansa de a intra la timpul potrivit în universul liric al Cernăuțului. Și lucrul acestea ne bucură. Unii dintre reprezentanții mai activi ai generației s-au făcut remarcați prin grupaje de versuri publicate în reviste de bună tradiție literară din țară, dar și din partea locului, precum *Convorbiri literare*, *Poesis*, *Vatra*, *Glasul Bucovinei*, *Țara Fagilor*, *Mesager bucovinean* etc. Câțiva dintre ei au scos și câte o plachetă de versuri. Marin Gherman face parte din categoria acestora.

Născut la 1 octombrie 1987, în satul Buda Mare, Marin Gherman este proaspăt absolvent al Facultății de Istorie a Universității Naționale „Yuri Fedkovici” din Cernăuți. E membru al cenaclului literar „Mircea Streinul” din Cernăuți, laureat al Festivalului internațional de creație literară „Grigore Bostan” și al Festivalului de poezie „Ilie Motreacu” din Cernăuți.

A început să scrie versuri destul de devreme. Studiind politologia și înaintând cu încredere în cunoașterea științelor sociale, Marin Gherman a crescut și în poezie destul de repede. E adevărat că a avut în familie un exemplu de urmat în persoana mamei, profesoară de limbă și literatură română, care, deși nu scrie versuri, l-a învățat de mic copil cum să culeagă mai spornic și mai cu îndemânare boabele aurii ale poeziei pe ogorul dulce al limbii române. La rândul său, Marin a fost un exemplu pentru Marinela, sora sa, care pășind pe urmele fratelui mai mare, a debutat cu versuri în săptămânalul cernăuțean „Libertatea cuvântului”.

Format ca poet prin lecturi din marii poeți români Blaga, Barbu, Bacovia, Stănescu, dar și din poeții cernăuțeni ai promoției anterioare, Arcadie Suceveanu, Ilie T. Zegrea, Ștefan Hostiuc și alții, Marin Gherman crede în steaua polară a poeziei, poartă pretutindeni lumina acestei stele, care-i luminează condeiul.

Volumul său de debut, *Derivatele dezordinii*, iese de sub teascul tiparului în 2009, purtând sigla a două edituri deodată – Alexandru cel Bun și Zelena Bucovina (consilier editorial Alexandrina Cernov), cu un cuvânt înainte de Ilie Luceac. Prezentarea grafică aparține Marinelei Gherman. Despre această debut au scris cronici poetul Vasile Tărășeanu (Cernăuți) și criticul literar Adrian Dinu Rachieru (Timișoara).

În prefață, Ilie Luceac îl surprinde pe Marin Gherman „în armura de luptă a lui Achilles”, pornit spre „Troia” poeziei: „Suprasaturat de cultură (argument al poeziei postmoderne), discursul liric al lui Marin Gherman îndeamnă la meditație”. În aceeași cheie mitologică, prefațatorul îl

compară pe tânărul poet cu „un Aveșalom cu plete nebune în vânt și cu apetituri inconfundabile, dar mereu schimbătoare. El se avântă după idei care, în poezia lui, devin tentații din ce în ce mai irezistibile, mai zăpăcitoare, multe din ele himere, până la urmă”.

Marin Gherman e stihuitorul care înțelege de ce și pentru cine „ostașii anotimpurilor pierdute în lut” sapă tranșee.

El aude îngerul plângând (*Când îngerul plânge*), are nostalgii când e singur: „toți mor și eu la fel - / Trupul ce nu-și găsește locul / este în căutarea odihnei râvnite”. De la *Împărăția primului cuvânt*,

cu un *Zâmbet profan*, trecând pe lângă *Știința nimicului* (căreia îi permite să ucidă în suflet un cuvânt), ajunge la *Durere fugară*, cu trei versuri rimate („Mă bizui pe tine durere fugară / ființă amară / inspirație bizară”) și cu o filozofie bine intuită.

Ca poet în formare, făcând parte din ultima generație de poeți din inima Bucovinei, Marin Gherman are, pe lângă alte greutăți de învins, o *Prăpastie preferată*, în care pune capăt zilelor nefavorabile, lăsându-le „flămânde și fără de ajutor”. El știe „prețul depărtării cerului”, chiar în momentele cele mai triste, când presupune că „un poet cade în hibernare” (*Funie*), asistă la „războiul umbrelor”, aude „vocea toamnei”, dar nu ca un modernist, ci ca un postmodernist schițând peisaje ușor dezolante: „Toamna a distrus ușile verii, / a scos geamurile casei, / i-a dărâmat pereții, / i-a furat copiii...”.

Nu-i displace nici să se surprindă fumând „idei”, oarecum extravagant, în locuri interzise: „fumez câteva gânduri de-ale tale / concentrate într-o țigară fără filtru / și-ți cunosc toată otrava / dar și dulceața”. Iar când bea „un pahar de filozofie” înțelege că „acel om” care trăiește în el, îl stăpânește „doar atunci când scrie astfel de versuri”.

CONSEMNĂRI LITERARE

Ficțiunea unui poet cochetând cu postmodernismul, cum e Marin Gherman e ușor libertină, fără grija „celulelor întunecate” în care fuseseră înțemnițați cei mai buni poeți ai neamului său de pe aceste meleaguri în timpul regimului bolșevic. E un poet cu aspirații literare înalte, dar care se războiește ostentativ cu versul înalt, cu frazele alese pe sprânceană, atât de gustate de moderniști. Propozițiile își pierd strălucirea orfică, prezentându-se de cele mai multe ori paradoxal de rătăcite și răvășite.

Poezia îmbracă o mască greu de scos de pe față, care intră în piele, se identifică cu ea. Poetul își rezervă dreptul de a se pronunța în fel și chip, lăsându-l pe cititor să se „scolească” de unul singur în arta poeziei, să se inițieze el însuși pe sine însuși în templul acesteia, ca un etern peregrin, dar și ca un veșnic școlar, având în față, mereu deschisă, cartea realității care bate poezia: „Nu vreau nimic să spun / aș preferea tăcerea / m-aș contopi cu lumea vocalelor strivite” (*Prețul tăcerii*).

Printre primele compuneri lirice ale colegului meu de bancă, Marin Gherman, erau câteva mai răsărite care nu cereau prea multă descifrare, nu necesitau comentarii, ci te bucurau prin lumina lor caldă. Altele erau mai rafinate. Dintre acestea ar fi de amintit aici *Alegerea* și *Procesul* (titlu inspirat, probabil, de Kafka). Pe atunci, profesoara noastră de literatură română tocmai ne vorbea la ore despre lumea romanelor kafkiene. Modificat în *Derivate...*, *Procesul* lui Marin German a pierdut ceva din farmecul inițial. Cu toată naivitatea ei ușor copilărească, varianta inițială a textului inducea o stare poetică copleșitoare.

Într-o prezentare făcută volumului *Derivatele dezordinii*, poetul Vasile Tărățeanu, e de părere că „versurile poetului se scriu în mare parte în albia textualismului”, îndemnând la meditație. Dar, zice el în continuare, „poezia adevărată nu este doar meditație, ea mai este și trăire, și melodie, și fior puternic, pe când unele dintre poeziile lui Marin Gherman sunt lipsite de fiorul trăirii lăuntrice. Ele-s reci” („Glasul Bucovinei”, nr.4/2009). E o părere. Oricine dintre noi are dreptul la opinie. Iar opinia noastră privind direcția în care se mișcă poezia generației lui Marin Gherman este: Înainte! Dar nu spre „Troia” poeziei, ci spre „Luceafărul” ei în așteptare de noi aparențe pe firmamentul literelor române din nordul Bucovinei.

Simion Gociu, un rapsod al spicului de grâu

Printre poeții „cercului literar semiclandestin” (Arcadie Suceveanu) din Cernăuții anilor șaptezeci, descoperim un poet cu scris curat ca un spic de grâu: Simion Gociu.

Poetul, prozatorul, ziaristul Simion Gociu s-a născut în bătrâna Molniță, de pe malurile Prutului, la 1 septembrie 1948. Absolvă Universitatea din Cernăuți, facultatea de filologie, secția română numită atunci moldovenească (1972). Este membru al Uniunilor scriitorilor din Ucraina, Republica Moldova și România, autor al volumelor de poezie: *Sărutul spicelor*, *La țarmure de suflet*, *Oul gastronomic*, *Lacrima toamnei* și *Bună dimineată, septembrie*.

Despre universul liric al poetului au scris mai mulți critici și poeți. Vasile Tărățeanu, în prefață la *Oul gastronomic*, face următoarea remarcă: „Fabulele și epigramele din această plachetă demonstrează că autorul lor știe să surprindă grotescul unor situații ridicole (...), să moralizeze, să deturneze sensul cuvintelor, să fie incisiv”. În prezentarea pe care i-o face în antologia *Poeți din Bucovina*, criticul Adrian Dinu Rachieru remarcă versul cantabil, mulat „pe un ton de tristă baladă”.

Poetul a intrat demult în conștiința cititorilor din nordul Bucovinei. În școli, elevii îi citesc poeziile, iar unii dintre ei chiar colaborează cu versuri la revista „Făgurel”, condusă de Simion Gociu.

Laurii i-au strălucit și mai mult din momentul implicării poetului, ca adevărat om al cetății, la înființarea Școlii nr. 29 din Cernăuți (actualul Gimnaziu nr. 6) pentru copiii românilor din centrul regional, precum și la fondarea „Gazetei de Hertza”, adresată compatrioților din ținutul natal, sau a săptămânalului „Concordia” pentru românii din Ucraina.

Ca poet bucovinean, Simion Gociu a scris și mai are de scris despre multe lucruri interesante din lumea satului unde, după cum observă marele Blaga, s-a născut veșnicia. Și dacă în cartea sa consacrată literelor române din Cernăuți criticul Ștefan Hostiuc îl numește poet rustic, acesta nu poate fi un calificativ de ocară, pentru că poezia unui poet rustic cum e Simion Gociu are toate șansele să se mențină în timp atât cât durează satul: o veșnicie. Poetul

întotdeauna a fost aproape de acele frumuseți ale naturii pe care Dumnezeu i le-a dăruit țăranului în cele patru anotimpuri. Această legătură între poezie și natură este comentată pe larg de Ștefan Hostiuc în volumul său de eseuri *Scriitori români din Nordul Bucovinei*. În analizele sale, responsabile și exigente, criticul scoate în evidență legătura romantică dintre poezie și toamnă, anotimpul care generează o atmosferă specifică în versurile lui Gociu. Această legătură guvernează volumul-sinteză *Bună dimineată, septembrie* (Cernăuți, Editura „Zoloty lytavry”, 2004).

În lirica lui Simion Gociu se mai întrevăd și umbre ale altor poeți. Însă prin exercițiul scrisului, poetul depășește faza influ-

CONSEMNĂRI LITERARE

ențelor, creându-și un stil propriu, cu o tonalitate specifică a versurilor. O undă expresionistă a încercat, la un moment dat, să pătrundă în poezia lui Gociu, dar fără mari șanse de succes, pentru că, opinează criticul Hostiuc, „a întâlnit în cale o prea îngustă porțiță”. Practic, e imposibil să inventezi ceva cu totul și cu totul nou. O casă, spre exemplu, poate fi construită pe același loc pe care s-au mai construit și altele înainte. Poezia lui Gociu e ca o casă nouă construită pe un teren moștenit de la străbuni.

Versul pentru copii e dulce ca bomboanele primite de la bunici. Nu te plictisește citindu-l. E liniștit ca valurile Prutului pe timp de vară. E ușor ca un zbor de porumbel în văzduhul primăverii. De aceea, cu ușurință intri în lumea lui ficțională. Pe de altă parte, este matur ca toamna. Creatorul intră frecvent în dialog cu acest anotimp, eroul liric înaintând cu încredere „prin arterele anilor/ spre țărmul celălalt”. Aici, „în clopotul cosmic/ dintre cele două/ puncte cardinale” (*Bună dimineața, septembrie!*), va întâlni roua, un simbol-cheie al poeziei sale. Aici, în singurătatea sa regală, personajul liric va descoperi logosul din care descinde: „Coboram din cuvinte / să mă găsesc pe mine însumi / într-o mă cunoaște. // Semănam cu un rege / părăsit de oșteni” (*Singur*).

Dar dincolo de această regală singurătate, poetul nu pare a fi deloc singur. Îl vom vedea mereu cu poezia la braț: „Într-o liniște superbă / stau de vorbă cu scânteia / ce-ar aprinde într-o clipă / infinitul / Carne mea / pe loc devine / străvezie /

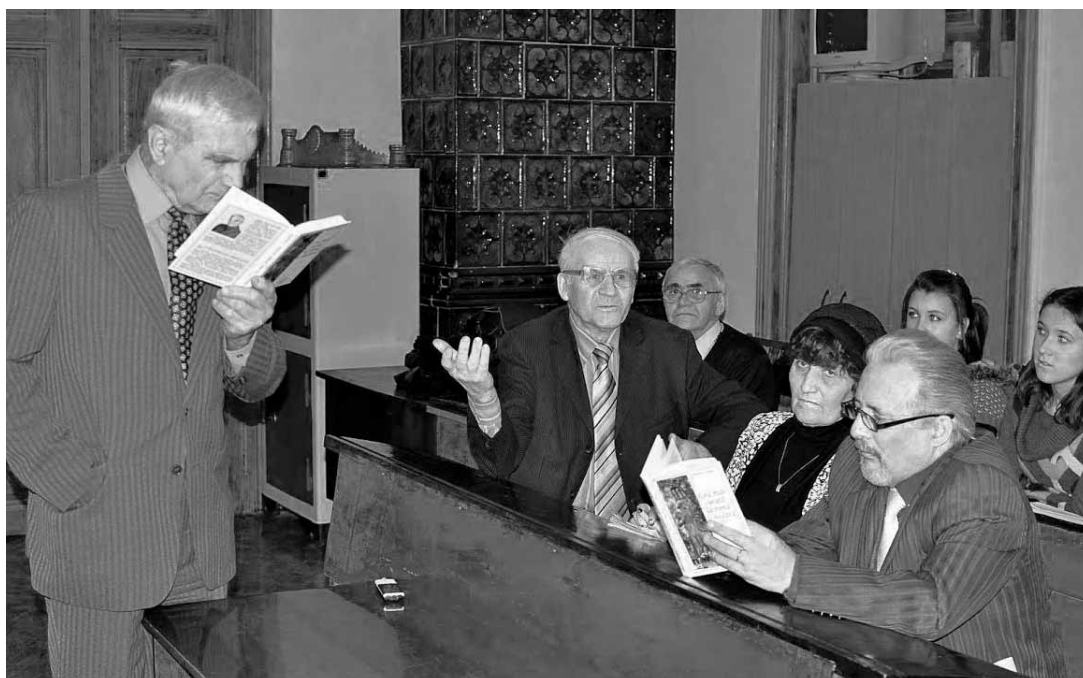
Ramul și frunza, dar și altele mici splendori ale naturii, ajung, în unele compuneri lirice ale poetului nostru, să îndeplinească funcția de laitmotiv. Eroul liric „alunecă pe marginea frunzei desprinsă din dud”, ca „într-un sfârșit de baladă” (*Pe marginea*

Poetul Simion Gociu, alături de fiul Iulian și nora Natalia (membri ai Filialei București a SCLRB), la ceremonia tăierii moțului nepotului său. București, 2008

frunzei). Din nou avem de a face cu un erou liric nu chiar atât de simplu pe cât pare. În general, lumea frumoasă sau urâtă, tristă sau veselă, a poeziei lui Simion Gociu nu te lasă indiferent, ci te pune pe gânduri: „Pururi / lumina ce ne înconjoară / rămâne de taină; / trec fluturii prin ea / ca niște ispite / ușoare; / cerbii coboară din codri / să-i pască iarba dorinței; / cucul / vinde ani cuiva / și așteaptă să vadă / ce-o zice lumina; / izvorul, de vise adânci rourat, / într-o rază-și rănește / oglinda; / greierul umblă / prin cântec / și nu poate găsi / începutul acestei / lumi. / Numai cicoarea, / alături, / iat-o, de-a pururi / păstrându-i hotarul / neîntinat” (*Alături, cicoarea*).

În universul liric al lui Simion Gociu totul e posibil, pentru că povestea imaginației murmură neîntrerupt ca un izvor veșnic, țâșnind la suprafața versului. Aici, „ziua are pleoape de frunze” (*Prin aerul...*), iar „păsările cerului / trag pe chipul zilei

Scriitorul cernăuțean Grigore Crigan, la o întâlnire cu studenții de la secția română a Facultății de filologie a Universității din Cernăuți, citind din recentul său volum de interviuri cu tematică eminesciană. La întâlnire participă poeții bucovineni Mircea Lutic, Vasile Tărățeanu și Simion Gociu

Foto: Nicolae Hauca

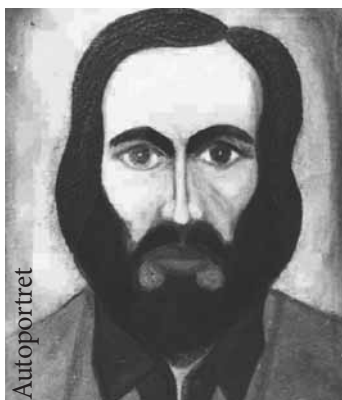
Invizibil ca și timpul / care curge-n univers, / îmi urc sângele-n caleașca / unei stele / și mă plimb prin Veșnicia / retezată de un vers” (*Liniști*). De multe ori, pornit în căutarea sinelui, eul poetic descoperă, „pe calea iubirii”, „rodul seminței” din care a purces (*Dialog imaginar în țara de rouă a sufletului*). Imaginea tăcerii zămisliitoare revine mereu în poezie, rodul zămislirii nedorindu-se a fi ceva sacru (un „templu de adevăr”), ci mai curând un „fruct” ce ar putea fi rupt de un copil (*Cercat de vis*).

/ ceața...” (*Dimineața secerișului*). Aici, „în straturile adânci de var, / (...) timpul se deșteaptă iar” (*Graiul de Bunavestire*). Aici, „se călătoresc iluzii / lăsând pălămida”, în timp ce „la porți uitate, duzii / îngroașă omida” (*Decor*).

Simion Gociu și-a clădit lirica, indiferent de felul timpului de afară – ploios sau însorit, guvernat de fulgi sau de ghiociei – cărămidă cu cărămidă, înțelegând să fie un ziditor temerar de poezie.

CONSEMNĂRI LITERARE

Mihai
PREPELIȚĂ

Pantagrue(n)icul Eus. Platcu

A pocaliptic de felul său, Eus. Platcu urzește o proză ciudată, ca să nu spun provocatoare. Ciudată, cel puțin, în comparație cu babiloniada de cărți tipărite în România după 1989. Provocatoare, pentru că toate volumele sale (vreo 5-6) tipărite cu începere din 2005 (inclusiv cel de versuri) sunt erotice. Mai mult chiar, unele expresii comportă o referențialitate care ar putea să deranjeze spiritele pudibonde (unele din aceste expresii nici nu se regăsesc în DEX), dar asta nu înseamnă că un atare gen de proză nu are dreptul la viață. Chiar dacă se vor găsi critici care să-i conteste acest drept. Din când în când totuși e bine să le amintim criticilor noștri că, dacă n-ar exista autorii (scârțâitorii de condei, chiar dacă unii se aventurează să scrie direct la computer), ei ar muri de foame și de sete.

Eus. Platcu (de când l-am cunoscut, mereu îmi sună în urechi „Io, Ștefan Voievod...”) este înzestrat cu un talent de povestitor irezistibil, dar nu de povestitor din stirpea lui Ion Creangă, ci mai degrabă a lui Rabelais. E un povestitor „pantagruelnic” (se poate și fără de al doilea „n”), dacă mi se permite să-i spun așa (dar de la cine să-mi cer voie!?), care hălește cu poftă de diavol neîmblânzit cuvintele limbii române, le molfăie în stilul său, în originalitatea sa de purtător de duh eretic, de spirit nonconformist, devorând fabula cu o poftă pe care ar dori să o transmită cititorului. Excelent cunoscător și practicant al argourilor, fumegă, răbufnește, inundă (nenorocește?) paginile sale cu personaje și situații atât de pitorești, încât, pe parcursul lecturii, încetezi să-l mai cerți („înjuri”) și, pe neprins de veste, îl accepți, chiar îl îndrăgești. L-o fi scăpat jos preotul din Sfânta Cristelniță... „E talentat, dracul să-l ia!” Astfel mi s-a spus și mie, la Chișinău, prin deceniul șapte al secolului trecut, pe când umblam cu manuscrisul primului meu roman „Îmblânzirea Curcubeului” (900 pag.), după care am fost expulzat din Basarabia vândută, sovietizată, comunizată, pulverizată, cel puțin din punct de vedere spiritual, în hăul slav...

Eus. Platcu nu poate fi expulzat din Vulcana sa de lângă Târgoviște, unde-și duce traiul de bucovinean plecat în refugiu cu puțin timp înainte de intrarea tancurilor sovietice în Cernăuți, cu atât mai mult din propria literatura pe care o face cu dragoste, aș zice chiar (respectându-i litera) cu erotism revărsat în pagini cu asupra de măsură, erotism pe care unii cititori mai puțin deprinși cu acest stil ar putea să-l respingă

ca fiind porno. Or, nu această „tinichea” zdrăgănitore legată de fabula sa siropoasă îl caracterizează (chiar dacă e spurcat la vorbă!), ci pezevenchiul său *stil*. Eus. Platcu e scriitor nu doar prin ce spune, ci și prin *cum* spune (scrie). El știe și cine o să-l citească: nu mulți, nu din cei de duzină.

Remarcabil, cel puțin pentru mine, e că evocă momente sensibile *din* și *despre* Cerna (nu-mi dau seama din ce motive misterioase ascunde autorul frumoasa denumire a urbei

juniei sale, Cernăuți) sau Bogdănești (în care recunoaștem un alt oraș bucovinean, Siret, fostă capitală a Moldovei, după Baia, ajuns să fie punct de frontieră între români și...români). Eco-uri tragice străbat sufletul blajin al copilului. Halucinant este comportamentul celor adulți. Drama bucovineanului se revărsa din paginile trăite/scrise ale autorului după un model fragmentarist, oarecum la modă astăzi, care amintește de foarte

tinerii „fracturiști” Marius Ianuș, Dumitru Crudu, Alexandru Vakulovski, Mitoș Micleușeanu (ultimii trei originari din Basarabia). Acești heralzi ai noii mișcări literare „sparg gheața” prozei somnoroase (și a poeziei tradiționale, dar și a celei postmoderne) prin cărți la fel de scandaloase, care, așezate frumușel în același raft cu cărțile lui Eus. Platcu – „Îndos” (2005), „Second erotic” (2006), „Demierotica” (2007), „Vârsta erotică” (2008), și „Ofrandă lui Priap” (versuri, 2010) – ar putea să constituie un veritabil arsenal de muniții care să explodeze.

Ei, bine, Eus. Platcu a mai scos de sub tipar, în 2008, și volumul „Aristarc și alte măști literare”, dar acesta nu face parte din „modelul” amintit mai sus...

Vizitându-l la Vulcana-Băi, după ce i-am lecturat, cu pixul în mână, patru din șapte volume, și tot discutând în termeni „tari” despre ele, duminică, în zori, am simțit o nevoie cumplită de a urca până la vechea Mănăstire Bunea, să-mi clătesc sufletul și să-mi mai ispășesc păcatele...

Abia la București am reușit să scriu aceste pagini, dar promit să mai scriu despre Eus. Platcu. Acest fost profesor de română (o viață de om!) mi-a tulburat întrucâtva toată existența mea de artist (scriitor, pictor, ziarist etc.) ... Dacă eu, prin tot ce am scris, cred că mă pot socoti unul din scriitorii literaturii române, Eus. Platcu crede altfel despre el. El susține că nu e scriitor, ci doar autor. E o opțiune care nici măcar nu suportă comentarii.

CONSEMĂRI LITERARE

**Anna L.
BALOȘ**

Adela Popescu: o poetă așezând între noi timpul

Adela Popescu scoate o nouă ediție a volumului său „Între noi – timpul” (București, Editura Anima, 2010 – 483 pag.), reiterat sub diverse forme din 1975 încoace și îmbogățit de fiecare dată cu noi piese. Acum, apare într-o versiune bilingvă româno-franceză, cu o copertă cartonată, de culoare neagră, pe care se vede profilul scriitoarei surprins de obiectivul aparatului de filmat al regretatului ei soț, George Muntean, în anii tinereții.

Pe manșetele interioare sunt reproduse edițiile de până acum, toate patru cu același titlu: „Entre nous - le temps” (Paris, Ed. Saint Germain des Pres, 1975), cuprinzând 15 poeme în limba franceză; „Beetwen us Time - Între noi timpul” (Washington D.C. Moonfall Press, 1992), însumând 25 poeme în opt limbi: engleză, română, germană, spaniolă, franceză, rusă, italiană și turcă; „Între noi timpul” (București, Editura Eminescu, 1998) - 58 de poeme în limba română, având coperta ilustrată de pictorița americană Holley Chiro, autoarea gravurilor din primele două ediții; „Între noi timpul” (Tokio, 2003) - 72 de poeme în limbile japoneză și română.

Câteva cuvinte merită a fi spuse aici despre ediția japoneză și despre traducătorul versurilor, Sumiya Haruya. Cartea ajunge în librării, în Japonia, chiar în ziua de naștere a autoarei (7 februarie 1937). Numărul de poeme din ediția niponă coincide voit, spune autoarea, cu numărul de ani al traducătorului, vechi prieten de familie. Pentru merite deosebite ca „promotor al literaturii române în lume”, Sumiya Haruya a primit, în anul 2004, din partea statului român, Ordinul Cultural în Grad de Comandor. Prin cele 1700 de pagini traduse din proza fantastică a lui Mircea Eliade, Sumiya Haruya a făcut un mare serviciu literaturii române. Profesorul Kato, o somitate a criticii literare nipone, menționează în studiul critic ce însoțește ediția niponă a cărții Adelei Popescu că volumul autoarei române, „eveniment de valoare inestimabilă”, a devenit un bun al japonezilor tocmai „datorită splendeidei traducerii a domnului Sumiya”.

A cincea carte, pe care o avem în față (și a doua publicată în România), conține 99 de poeme, cifră-simbol în basmele noastre și purtătoare de alte semnificații din numerologie. Si aceste o sută fără una poeme sunt puse sub titlul cu care a pornit la drum în 1975. La întrebarea: „De ce mereu același titlu de carte?”, autoarea răspunde: „Dacă l-aș schimba, aș avea sentimentul că mi-aș schimba propriul nume, că aș împrumuta o altă existență” (p.33). Ediția este înviorată de un desen în creion și două acuarele semnate de autoare.

Timpul acestor poeme îmbracă forme variate. Unele aparțin existențialismului, cu legi și reguli transparente. El este și un fel de corp separabil, exponent al efemerului și al transparenței: „între noi timpul – ca un geam / și ne privim tăcuți ca în portrete...”

E un fir pe care-l lași în urmă înaintând prin labirintul vieții: „Când stăruie nebunește în a găsi ieșirea / din pâsla îndesită de himere, / când doar pe tine însuși te ai / și-n tine-s toate: și pază și repere - / ca viermele mătășii / țesând în întuneric / gogoșa învierii, / să crezi, absurd, că mergi; / să crezi, curat, în firul acela”. („Firul”).

Adela Popescu și Antoaneta Lucasciuc (în mână cu trimestrialul filialei Mesager bucovinean)

Volumul e însoțit de o „Schită de autoportret”. Cele 99 de poeme sunt traduse din română în franceză de Claudiu Dumitriu (65) și de Zaharia Macovei (24).

La sfârșit, între paginile 272-365, sunt incluse „fragmente critice și epistolare” semnate de Laurențiu Ulici („România literară”, nr. 3, 1975), Sumiya Haruya („Kawasaki”, Japonia, 24.X.1976), Angelo Morretta (Dan Petrașincu) (Roma, Italia, 26.X.1976); Maria Toacă („Plai Românesc”, Cernăuți, 16.III.1994), Ion Popescu-Sireteanu („Țara Fagilor”, Suceava, 1-3/1994) etc. și traduse în franceză de Claudiu Dumitriu și Catrinel Burgard (pag. 368-462).

Nisipul din clepsidră gonește timpul, în timp ce Adela Popescu, această fiică a Vărsătorului, ne dăruiește (citez din poemul „Invocație”) „o sfântă poezie, purtată în gând, ca într-un marsupiu, până la deplina maturare”.

CONSEMNĂRI LITERARE

Casian
LUCAȘCIUC

Adevăr și ficțiune în romanul „Negura” de Eusebiu Camilar

În timpul celor două războaie mondiale care au zguduit lumea în secolul trecut, satul bucovinean Mușenița, prin poziția sa strategică, s-a aflat mereu între două fronturi, luptele purtându-se cu înaintări și retrageri, când dintr-o parte, când din cealaltă. În primul război mondial satul a fost aproape în întregime distrus de trupele rusești și austriece. În cel de al doilea război mondial, situația s-a repetat aproape identic. În 1941, apoi în 1944, lumea din sat fusese de două ori evacuată sub pretextul, folosit de ruși, că populația trebuie protejată de exploziile obuzelor de artilerie. În realitate, se urmărea asigurarea spațiului de cazare pentru trupele sovietice aflate în refacere după luptele din Carpați. Despre un asemenea moment petrecut în 1941, în Mușenița, aduce mărturie scriitorul bucovinean, Eusebiu Camilar, în romanul său „Negura”.

Satul urma să se refugieze la Dornești, o comună aflată la 22 de km de frontieră, dar lumea mai zăbovea pe lângă casă, chibzuind ce e de luat și ce e de lăsat în gospodărie. Eusebiu Camilar descrie în detaliu momentul începerii ofensivei armatei române care, traversând granița, purta lupte pe teritoriul satelor Volcinet, Bahrinești și Vadul-Siret, îndreptându-se spre orașul Cernăuți, punct strategic important în zonă.

După pregătirea de artilerie cuvenită, s-a transmis ordinul de înaintare a infanteriei. Aceasta urma să ia în stăpânire teritoriul pregătit de artileriști. Dar, dintr-odată, ofensiva infanteriștilor încetase și, pe neașteptate, începuseră din nou tragerile de artilerie. De data aceasta, sub tirul ei nimeriseră, din eroare, chiar trupele române care, cu puțin timp în urmă, înaintaseră la ordin. Am fost de față la acea nenorocire. Un observator, urcat în vișinul din spatele casei noastre, semnaliza disperat agenților de legătură să înceteze tragerea, dar și aceștia probabil că erau deja morți, vânați de trăgătorii de elită ai inamicului, înarmați cu arme cu lunetă. Atunci, agentul de legătură sări din copac și se îndreptă fulger către artileriștii amplasați pe un aliniament situat lângă „Movila lui Mihailo Ieremicu”, movilă care marca un punct geodezic, dar și un hotar (a cărui semnificație nici astăzi n-o cunosc). Trecând pe lângă mine, agentul de legătură îmi strigă grăbit: „Ascunde-te, băiete”. În lipsa altor mijloace de comunicare, înțelesese să-i anunțe singur pe artileriști să înceteze focul care cădea chiar pe ostașii noștri.

Pregătirea de artilerie a încetat, într-adevăr, dar ceea ce Eusebiu Camilar nu descrie în romanul său e că în clipa următoare satul fusese zguduit de explozia unor mine de teren plantate între pichetul de grăniceri și frontieră. Acestea fuseseră amplasate

de ambele părți ale căii ferate, de geniștii români, pentru a opri, printr-un baraj de mine, eventuala înaintare a Armatei Roșii. Populația din Bahrinești, ținută un an sub stăpânire sovietică și speriată de coșmarul deportărilor și al exproprierilor, a considerat oportun să profite de acel moment de acalmie și, văzând granița liberă, a început să părăsească satul, îndreptându-se spre Mușenița pe drumeagul ce însoțea calea ferată. Grănicerii români, care apărau pichetul, văzând pericolul, și-au scos cămășile și semnalizau grupului să se oprească și să se întoarcă din drum. Dar grănicerii români se pare că nu au fost înțeleși de țărani bahrineșteni ce se apropiu tot mai mult de barajul de mine, câtă vreme aceștia și-au continuat mersul înainte, printre mine. Sau poate că dorința de libertate a celor scăpați din „închisoarea” comunistă era atât de puternică încât nu mai conta pentru ei nici un fel de risc.

După război, am aflat că bahrineștenii care încercau să se refugieze alcătuiau o coloană din 12 căruțe încărcate până la refuz cu lucruri casnice, oamenii însoțind convoiul, mergând pe jos pe margini. Nenorocirea s-a întâmplat, abia la trecerea celei de a cincia căruțe, când un om (sau o căruță) s-a abătut din drum. Atunci toată cantitatea de mine, legate între ele prin sârme, a explodat într-un zgomot asurzitor. Un nor negru s-a ridicat deasupra satului și toate ferestrele s-au făcut țandări. Abia în 1944, au venit din Bahrinești ruiele victimelor exploziei și și-au dezgropat morții, ducându-i pentru odihnă veșnică în cimitirul din satul natal.

Ca orice scriitor, spre a face mai puternic efectul estetic, Eusebiu Camilar introduce elemente ficționale în descrierea evenimentelor tragice întâmplate în acel an la Mușenița. De exemplu, el spune că a început o ploaie mare, un potop, care a purtat cadavrele ostașilor români, plutind pe apele umflate ale pârâului Mușenița către apa Siretului și mai departe.

Speriați de bombe și de explozie, am încărcat căruța cu obiecte de prima necesitate, am luat vaca și doua vițele de funie și am pornit, prin Vicșani, către Dornești, unde știam că sunt case nelocuite, ramase de la ungurii plecați definitiv la frații lor din Ungaria, care i-au și împroprietărit.

Aș dori să mai menționez că, în spaima cea mare provocată de bombardamente și explozia minelor, Marița, sora mamei, și-a uitat pruncul, pe Mitică, vărul meu, pe prispa casei, înfășat, gata pregătit pentru evacuare. Fusese nevoită să se întoarcă pentru a-l recupera și să-l poarte în brațe, fără a-l mai lăsa din mâini, până la Dornești, unde ajunsesem noaptea târziu. A fost un moment cu adevărat demn de a fi oglindit într-un roman.

GRONICILE GULAGULUI STALINIST

**Viorica
PANAITESCU**

Mihai Prepelită: „Din Gulagul românilor”

Am citit mai multe cărți de Mihai Prepelită, un scriitor cunoscut românilor de pretutindeni, care a trudit cu folos pentru mai buna cunoaștere a destinului dramatic al bucovinenilor, basarabenilor și herțenilor oprimați de stăpânirea sovietelor.

El a pecetluit în scris vremuri de groază, pentru a transmite generațiilor viitoare adevărul despre concetățenii săi din țara de obârșie.

Cărțile sale conțin mărturii, documente istorice, interviuri, memorii, piese de teatru, monografii, poeme, aforisme, proză scurtă și romane. Cel mai cunoscut roman al său, „Îmblânzirea curcubeului”, încununează opera de prozator. Aș putea cita alte zeci de titluri care sa-l legitimeze ca poet, dramaturg, eseist și publicist. Nu mai vorbesc de pânzele sale care-l afirmă ca un talentat maestru al penelului.

Domnul Mihai Prepelită este dăruit cu un har divin pe care-l folosește din plin și fără odihnă, dar care nu este încă prețuit la justa valoare, pe măsura sacrificiului și talentului său.

Drumul spre Golgota Bucovinei pornește de la Lunca și de la Biserica Albă

Cartea „Din gulagul românilor” înmănușează suferințele românilor bucovineni și herțeni sub ocupație sovietică. Rețin atenția paginile despre bucovinenii care au murit în grup la graniță, în iarna și primăvara anului 1941, când tocmai încercau să treacă noua graniță ridicată de sovietici prin inima Bucovinei, spre a ajunge la frații lor, în România, țară ai căror cetățeni se considerau în continuare, în pofida dezastruoasei ocupații rusești.

Primul grup decimat a fost format din peste 400 de tineri adunați din satele limitrofe capitalei Cernăuți, urmați de alții din ținutul Herța, pe traseul nocturn pe gheața Prutului spre satul Lunca. Aceștia au fost întâmpinați la graniță cu foc de mitralieră și asalturi de câini feroci. N-au reușit să ajungă în România decât 55 de tineri! Printre ei era și vara mea, Domnica. Părăsiseră familia, patru copii,

O brigadă de muncitori deportați, tăietori de pădure în nordul de gheață al Rusiei, „sărbătorind” victoria în întrecerea socialistă

GRONICILE GULAGULUI STALINIST

din cei opt ai unchiului Gheorghe Dubet, fratele tatei. Au murit la graniță. Unul era necăsătorit, celălalt căsătorit, împreună cu soția, iar altul, avea soția rămasă acasă, cu un copil de 3 ani. Cu ei mai era și soțul unei verișoare. Cei aproape 400 de tineri fost astupați sub omăt, în două gropi comune, chiar în locul unde au fost împușcați la începutul lui februarie 1941.

Copii deportați, privind lumea prin fereastra bătută în scânduri a vagonului de vite

Două luni mai târziu, la 1 aprilie 1941, la granița de sud cu România, în locul numit Varnița de lângă Fântâna Albă, s-au adunat alți bucovineni, în număr de vreo 4000 de persoane, majoritatea bărbați, cu câteva femei printre ei, români și ucraineni din fostul județ Storojineț. Fuseseră păcăliți că pot să treacă liberi și pașnic granița. Aveau în față prapori și preoți care intonau cântări religioase. Mai în

Tinere din comuna Mahala, în anii '50, Ileana Grosu (dreapta) și-a irosit copilăria și adolescența în lagărele de deportați din Republica Komi (U.R.S.S.). Va muri la vârsta de 60 de ani de cancer la stomac.
Fotografie din arhiva familiei Mihai Hostiuc

spate păseau și oameni ce purtau cu ei unelte agricole. Cei din față, câțiva, au reușit să se strecoare peste graniță prin îmbulzeala creată, ceilalți au fost măcelăriți cu săbii. Grănicierii aflaseră, prin spionii comuniști și trădătorii de neam, despre acest cortegiu și au primit întăriri, o campanie de cazaci calare pe cai și înarmați cu săbii. Cetățenii pașnici netăiați cu sabia cazacilor erau împușcați de grănicieri. Aproximativ 3000 de cadavre au fost îngro-

pate în pădurea alăturată. Cei scăpați prin fugă au fost hăituiți, împușcați sau arestați. Nu sunt publicate în carte numele eroilor morți la graniță. Nimeni nu le-a ținut evidența, lăsându-le pradă uitării. Acum chiar că sunt uitate, după atâta amar de vreme. În schimb, sunt publicate listele cu persoanele deportate din 31 de localități rurale și din orașul Storojineț – în total peste 2500 de oameni, majoritatea membri ai familiilor celor uciși la graniță.

Recviem pentru familia autorului

Deportările au început la 22 mai 1941, culminând, ca amplasare, la 13 iunie 1941. Dacă ultimele eșaloane cu deportați ar mai fi întârziat 9 zile, bieții oameni nevinovați ar fi fost salvați, pentru că începuse războiul.

Deportată în Siberia a fost și mama autorului acestei cutremurătoare cărți, Saveta, împreună cu bunica lui, Lucheria. Au avut mult de îndurat, dar au avut și norocul să scape cu viață și să se întoarcă, într-un târziu acasă. Dar sănătatea lor a fost puternic șubrezită.

Și bunicul după mamă al scriitorului a fost deportat în Kazahstan, unde a și murit, despărțit de familie. Aceasta era metoda bolșevică: să dezmembreze, în deportare, familiile. Nici bunicul după tată n-a scăpat de deportare. A fost ridicat în ultimul an de război și trimis în lagărul de muncă silnică situat pe malul lacului Onega, de unde s-a întors grav bolnav. A decedat în 1946, lăsând în urma sa opt copii orfani.

A scăpat de deportare numai tatăl scriitorului: în noaptea aceea fusese plecat cu oile la stână. Ulterior a fost arestat. Dar până a fi ajuns la locul de penitență, a fugit de sub escortă și s-a întors acasă. S-a dosit un timp de ochii lumii, până milițienii l-au scos de pe lista celor căutați.

Din neamul meu, Dubet, din comuna Mahala, satul Ostrița, au fost deportate mai multe persoane. Unchiul și mătușa care-mi erau cele mai apropiate ca grad de rudenie, au fost deportați în Siberia, unde au și murit. Soția vărului meu, împușcat la graniță, a fost deportată în Kazahstan, împreună cu fiul ei de trei ani. S-au întors acasă când băiatul era mare. Școlit în limba rusă, vorbea greu românește. Acasă a fost nevoit să-și câștige pâinea în construcții, că altă meserie nu avea.

După 1990, lângă Fântâna Albă, în comuna Bahrinești, unde s-a născut scriitorul Mihai Prepelită, s-a zidit și s-a sfințit o biserică în memoria celor masacrați la graniță.

În comuna Mahala, în memoria sătenilor împușcați la Lunca sau morți în deportare, s-a înălțat o a treia biserică, care nu întâmplător poartă hramul sfântului voievod Ștefan cel Mare.

O bucovineancă mai în vârstă, care și-a irosit tinerețea în stepele reci ale Kazahstanului, evocând anii groazici ai deportării

Foto: Nicolae Hauca

Închei cu un aforism propriu, referitor la activitatea domnului Prepelită, căruia îi sunt recunoscătoare, fiindcă și unchiul meu din comuna Mahala sunt înscrși pe lista deportaților decedați: „Omul nu trebuie să adune valori, ci să răspândească valoare.”

ISTORIE ORALĂ

**Grigore
SANDUL**

Amintiri din anul de groază 1940-1941: o tentativă nereușită

M-am născut în Tereblecea, sat aflat în apropierea vechii capitale a Moldovei, orașul Siret, de care îl desparte apa Siretului. Aveam 13 ani când a năvălit armata stalinistă în iunie 1940. Prima grijă a ocupanților s-a materializat în numirea unui primar cunoscător de limba ucraineană și a unui ajutor în persoana celui mai bețiv și bătaș om din sat, de curând eliberat din închisoare.

Apoi au trecut la arestarea delor care au făcut parte din diferite partice sau au ocupat diferite funcții. Unii, condiderați „dușmani periculoși”, erau împușcați pe loc cu un glonț în ceafă. Așa au precedat cu Iosef Țăfăra, un văr de-al tatei, care a fost găsit mort și aruncat într-un grajd părăsit. Se zvonea că vor fi luați tineri pentru diferite munci sau vor fi încorporați în armata sovietică.

În această situație, părinții noștri s-au hotărât ca primii trei copii din cei cinci câți eram – Nicuță de 18 ani, Octavian de 15 și Grgore, adică eu, de 13 ani – să treacă noua graniță pentru a-și continua studiile în România, „cum i-o ajuta Dumnezeu”, după cum spunea mama. Drept călăuză a fost găsit un sătean pe care-l chema Ilarie, fiul lui Iacob Gabor, care încasa pentru fiecare persoană trecută peste graniță câte 200 ruble.

Mama ne-a pus cele necesare în câte o traistă și ne-a binecuvântat cu o rugăciune, iar noi, lunându-ne rămas bun de la părinți și de la ceilalți frați mai mici, într-o noapte de miercuri, 16 octombrie 1940, am pornit la drum. Locul de întâlnire cu călăuză și cu alți doritori de a trece noua graniță, era fixat la locul numit „Groapa de argilă” din lunca Siretului, în dreptul satului Stârcea, aflat cam la cinci kilometri de casa noastră.

Ne-am adunat acolo vreo douăzeci și doi de tineri și, după ce călăuză ne-a făcut un scurt instructaj, am pornit la drum, în grupuri mici de 3-4 persoane. Trebuia să parcurgem vreo doi kilometri și să trecem o apă curgătoare. Am trecut-o printr-un vad, dezbrăcați până la brâu. Înaintam încet, vorbindu-ne în șoaptă. Era o noapte cu cer senin și cu lună plină. Pe câmp, deosebeam clăi de strujeni, cum li se zice pe la noi snopilor de cocenii de porumb legați grămadă în popuri pentru fi folosiți iarna ca nutreț pentru animale. Cineva ne șopti că suntem la numai doi pași de graniță. Ne năpădise bucuria. Un ins din grupul nostru și-a manifesta bucuria ceva mai zgomotos decât se putea permite în asemenea situație priculoasă.

De-odată, din popurile de strujeni au sărit doi soldați grăniceri. „Stoi! Streliaț' budu!” – au strigat și au prins imediat să tragă. Ne-am trântit la pământ. Gloanțele șuierau pe la urechile noastre. După câteva secunde, grănicerii au început să tragă și rachete luminoase. Când se stingeau rachetele, noi înaintam tâtându-ne pe burtă pentru a ne depărta cât mai mult de ei. Așa am cobovât o pantă ce ne ducea spre un pârâu. Mai târziu, am aflat că grănicderii erau ocupați cu câțiva dintre noi aflați mai în urmă și pe care i-au arestat imediat. Unii erau răniți. În fuga noastră ne-am dat deodată seama că

am rămas doar trei: eu, fratele meu, Octavian, și vărul nostru Vasilică. Tusrei orbecăind prin întuneric, cu greu am ajuns la „Groapa cu argină”, și apoi la vadul pe care l-am trecut din nou dezbrăcându-ne până la brâu.

Ne-am hotărât să ne întoarcem acasă. Vărul nostru ne-a spus că va căuta călăuză acasă la ea. Eu cu Ocavian ne-am îndreptat spre satul Stârcea, sperând să găsim vreun gospodar care să ne adăpostească până vom reuși să mergem acasă. Am ajuns la poarta unui gospodar proaspăt căsătorit, originar din satul nostru, Tereblecea. Neputând deschide poarta, ajutându-ne reciproc, am sărit peste poartă. Căinii lătrau groaznic. Am deschis poarta șurii. În șură, pe partea dreaptă erau paie până sus spre acoperiș. Cu greu ne-am cățarat până sus, pentru ca apoi, pe lângă perete, să ajungem jos, în partea dreaptă a peretelui format din scânduri. N-am apucat să ațipim, că am auzit din nou lătratul câinilor, bătai în poartă. Doi grăniceri au deschis poarta șurii și cu baionetele puse la arme, înfingeau în paie înjurând continuu. Stăpânul casei, când și-a dat seama că sovieticii căutau să tragă focuri de armă în paie, a început să strige și să se roage de ei să nu-i dea foc la șură că se aprinde și casa. Înjurând fără oprire, cei doi grăniceri ruși au plecat, dar nu fără a-l fi amenințat pe stăpânul casei că îl vor împușca dacă află că a ascuns pe cineva.

Am ieșit cu greu din ascunzătoare. Am ieșit în curte cu gândul de a mulțumi gospodarului pentru găzduire. Neaflând pe nimeni, am plecat spre casa părintească. Când am intrat în casă, am găsit părinții plângând și rugându-se bunului Dumnezeu pentru norocul nostru. Nu dormiseră toată noaptea. Seara a sosit și fratele nostru mai mare, Nicuță, cu vărul Vasilică.

După această tentativă nereușită de trecere a noii granițe, am fost mereu stăpâniți de frica că vor veni rușii să ne aresteze. Din cele 22 de persoane care au încercat să treacă noua graniță, 8 au fost arestate și deportate în Siberia. Între ei se afla o familie tânără. Bărbatul a fost despărțit de proaspăta lui nevastă și a decedat într-un lagăr. Ea a fost dusă în Siberia și, trecând prin greutăți inimaginabile, a supraviețuit. S-a căsătorit cu un prizonier german, cu care și-a trăit restul vieții în Iakutia, o regiune cu climă foarte aspră din Siberia. A fost totuși în vizită la rudele din țară. Ne-a povestit că atât ea, cât și bărbatul ei au fost bătuți până la nesimțire pentru a spune care au fost ceilalți tineri care au vrut să treacă frontiera, dar n-au spus. Cât de mult le datorăm!

Începând cu primăvara anului 1941, autoritățile sovietice au trecut la deportări masive în Siberia și Kazahstan. Doi unchi de-ai noștri au fost deportați cu întreaga familie. Tata a aflat că s-au făcut noi liste pentru deportare, între care și familia noastră compusă din 8 persoane. Mama a copt două cuptoare cu pâine pesmet și a pus pâinile în 8 traiste, dimpreună cu cele strict necesare. Dar din nou am avut noroc. Dumnezeu ne-a ajutat. Camioanele cu care urma să fim duși până la gara de îmbarcare n-au putut veni. A început războiul la 22 iunie 1941...

GOLGOTA BUCOVINEI

**Antoaneta
LUCAȘCIUC**

Drumul lacrimilor nesecate

Golgota românească. *Mărturiile bucovinenilor deportați în Siberia* este o carte de restituire și mărturie privind deportările staliniste din nordul Bucovinei. Alcătuitorul ei este ziaristul cernăuțean Dumitru Covalciuc. Iar îngrijirea și notele aparțin tinerei cercetătoare de la Institutul „George Călinescu” al Academiei Române, dr Liliana Corobca, o basarabeancă stabilită la București.

Subtitlul volumului vorbește numai despre „deportații în Siberia”, dar acest „loc generic” al cimitirului compatrioților noștri care s-au prăpădit în țara gulagului roșu ar trebui extins cu alte zone aspre ale URSS-ului stalinist: Kazahstan, Komi și Karelia, Armenia, Uzbekistan, Kirghistan ș.a.

Nu e ușor să vorbești despre acest „thriller” câtă vreme lectura fiecărei pagini îți aburește oglinda ochelarilor și neconținute lacrimi ca râuri se revarsă. Cruntă experiență! Să lași acasă necosite lanurile de secară cu fir înalt și spicul dat în pârg și să te duci la urșii albi ca să mori de foame! Să lași casă, masă și vite în grajd și să mori de frig și de malnutriție în stepele Asiei Mijlocii! În loc de clopotele bisericii și ritmul jucăuș de toacă, să auzi șuierul trenului și țâcănitul mitralierelor! Să fi ridicat de niște zdrahoni ce te somează într-o limbă pe care nu o cunoști, dar pe care va trebui să o înveți ca să-ți prelungești zilele, câte se va îndura Dumnezeu să ți le mai dea! Când au venit să te ridice, nu au sosit singuri, ci însoțiți de „cozile de topor” ale satului, de niște netrebnici ce s-au vândut pe un blid de linte. V-ați gândit vreodată cum e să fii trezită în miez de noapte, tu mamă cu sugar plângând la piept și cu alți trei mărunței speriați, atârnați de catrința înfășurată în grabă peste cămașa udă de laptele irosit și de sudoarea fricii?

Din aceste povestiri, adevărate scenarii de film, pe care niciun regizor contemporan n-a avut curajul (sau aplecarea artistică) să le realizeze, aflăm cutremurați despre viața miilor de concetățeni deportați, trasă parcă la indigo, aflăm cum mii de femei, copii, bătrâni, bărbați de toate vârstele, au fost aruncați „în vagoane de vite legate cu sârmă ghimpată” și duși pe drumul lacrimilor nesecate.

Incredibil pentru gândirea noastră de azi, cum poate să nască o femeie într-un vagon de vite, fără ajutor, fără apă, fără aer, într-un vagon ticsit cu oameni, și, totuși, să aducă pe lume un copil viu, care va muri pe urmă din cauza gerului siberian (vezi mărturiile lui Gh. T. Florea din suburbia Horecea Mănăstirii a orașului Cernăuți).

În împărăția crivățului și a renilor

Dar cum e să te naști în „exilul siberian” de peste 15 ani al mamei și, totuși, să trăiești, să supraviețuiești? Da, să

supraviețuiești parcă special pentru a răscoli jarul în care au pierit nevinovați părinții și bunicii? (vezi mărturiile lui Valeriu Bunea, din Cernăuți, adus pe lume în anul 1945, „în împărăția crivățului și a renilor”).

Cum poți să supraviețuiești, când, în trenul care nu se mai oprește (zi și noapte saltă ca un balaur dezlănțuit), ușile nu se deschid, iar în vagon mereu moare cineva? Cum poți? „Într-o zi, a murit un copil. Nimeni nu venea să ridice cadavrul care

începuse să se descompună. Oamenii care se sufocau de zăpușeală și miros nu scoteau un cuvânt”. Mama și-a aruncat copilul prin gaura din podeaua vagonului care servea de toaletă. Apoi și-a pierdut mințile! (Arcadie Opaț, scriitor, satul Cireș, Storojineț).

În această carte a durerilor fără număr sunt doar 88 de mărturii. Dar câți ar fi putut să mărturisească și n-au făcut-o pentru că nu s-au

mai întors la casele lor din Bucovina? Dintre cei deportați până în iunie 1941 și, poate mai mulți chiar, dintre cei ridicați după „eliberarea” din martie 1944? Nimeni nu va putea să răspundă vreodată la această întrebare.

Pe abacul celor care nu mai sunt, nimeni până astăzi n-a reușit să încheie număratoarea! De exemplu: peste 400 de persoane din mai multe comune ale regiunii Cernăuți, nou formate atunci, au încercat în noaptea de 6 spre 7 februarie 1941 să treacă în România, dar au fost descoperiți, prin trădare, de grănicerii sovietici lângă satul Lunca, și au înroșit cu sângele lor zăpada din lunca Prutului. Pe mulți din ei i-a înghițit Prutul. Singurul capac la coșciug le-a fost gheața. Din cei 400 de oameni tineri, dacă au mai rămas în viață 57! În cimitirul din comuna Mahala odihnește o parte din victimele acestui masacru. Pentru ceilalți, fără mormânt și fără cruce „doar în grădina Cerului își vor fi găsit loc de odihnă veșnică” (Octavian Voronca, director al Școlii medii generale din Mahala: „Răni ce se vindecă greu”).

GOLGOTA BUCOVINEI

Pe teritoriul Bucovinei nordice există sute de borne în-sângerate care n-au fost lăsate să se topească în creuzetul uitării tocmai datorită permanentei întoarceri la străbunii martirizați. În Crasna Putnei, zeci de săteni ce s-au opus evacuării forțate, înarmați cu parii smulși din garduri, au sfârșit sub ploaia de gloanțe trase de soldații sovietici (Ștefan Motrescu, profesor pensionar din Crasna, Storojineț: „Revolta de la Crasna” – p. 13-18).

Dar măcelul de la 1 aprilie 1941, de la Fântâna Albă? Mii de oameni, români care au vrut să treacă frontiera

Biserica Fântâna Albă - fostă Mitropolie a creștinilor ortodocși ruși de rit vechi (numiți și lipoveni)

Foto: învățător Ion Marinescu, director al școlii din Climăuți în 1937.

în România, au căzut sub coasa morții... (Ilie Popescu, „Sentința anunțată după moarte”)

Samavolnicia ocupanților a făcut să se spulbere visele și să se șteargă tinerețea a mii de copii nevinovați. Iată încă o poveste, a Eleonorei, o copilă de 15 ani care a trecut în ziua de 6 aug. 1940 din ținutul Dorohoiului, unde era în vacanță, spre comuna natală Horbova. N-a știut că „rușii au pus hotar între frați”! Cine putea s-o oprească? „Sărmana, nu bănuia de existența graniței care trecea prin inimile noastre”! A fost oprită de grănicerii sovietici, care, cu puțin timp în urmă, ocupaseră Herța. A fost închisă și deportată pentru un timp suficient de îndelungat ca să-i taie aripile tinereții.

Vom reda din această nefericită biografie o secvență „horror” petrecută în lagărul de muncă din Sverdlovsk, din cauza foamei: „Doar o singură dată a mâncat pe săturate, atunci când, împreună cu alte condamnate, au prins câinele politrucului, l-au înjunghiat, l-au jupuit de piele și l-au pus la fiert...” (Maria Cuciureanu - Amihălăchioaiei, satul Horbova, Herța: „Vis splberat”).

De la Kazahstan la vale merg sute de eșaloane

Nu vom povesti toată cartea, nu acesta este scopul „restituirii” noastre. Nici n-ar fi posibil. Dar numai cele 88 de titluri, prin ele însele, dau deplinul înțeles al culegerii.

Iar cele nouă capitole ale cuprinsului sunt jaloane pe care ar fi bine să le cunoaștem: 1 - Preliminarii. Primele deportări; 2 - Aprilie-mai 1941; 3 - Iunie 1941. Noua Suliță; 4 - Iunie 1941. Herța; 5 - Iunie 1941. Storojineț; 6 - Iunie 1941. Hliboca (Adâncata); 7 - Anul 1944; 8 - Anii 1945-1951; 9 - Din folclorul deportaților.

În cel de-al nouălea capitol, „Din folclorul deportaților” sunt incluse versuri (21 de titluri) de o tulburătoare vibrație sufletească: „Doamne, cu ce ți-am greșit, / C-așa rău ne-ai pedepsit? / Vinovați dar fără vină / Ne-au dus în țară străină / Din frumoasa Bucovină”. („Stejărelul frumos”, cântec cules de la fostă deportată, Silvia Schipor din Patrăuții de Jos, Storojineț). Mai cunoscut este cântecul „Bucovină, Bucovină”, în versiune prelucrată de deportați: „Bucovină plai cu flori / Unde-ți sunt ai tăi feciori?” (Înregistrat de Valeriu Zmoșu). În câteva versuri, un alt cântec scenarizează „drumul lacrimilor nesecate”: „De la Kazahstan la vale / Merg sute de eșaloane / Și cu miile vagoane! / Cine merge în vagoane? / Merg omul cel ce moare / Fără muncă de luminare”. (Ecaterina Chițuc, „De la Kazahstan la vale” – satul Prisăcăreni).

Din tezaurul istorico-literar despre „holocaustul românesc” trebuie să amintim o lucrare mai veche, care, a fost prezentată și în „Mesager bucovinean” (An 3, nr.12, oct.-dec. 2005, p. 4) de scriitorul bucovinean Ștefan Hostiuc sub titlul „O cronică a calvarului”. Este vorba despre „Martiri și mărturii din Nordul Bucovinei” (Fântâna Albă - Suceveni - Lunca - Crasna și Igești...) de Vasile Ilica, originar din Broscăuți. Mărturiile supraviețuitorilor sunt vii și analogia tragediilor nu trebuie să ne surprindă. În finalul recenziei, Ștefan Hostiuc spune: „Foarte multe voci care ar trebui să fie auzite, tac”. Tac! Dar nu numai de frică, ci și pentru că... nu mai sunt! Și atunci, nu putem să nu-i dăm dreptate lui Ștefan Hostiuc: „Un om nu poate substitui o instituție. Dacă nu vom înțelege acest lucru, vom lăsa să moară o dată cu istoria și adevărul despre ea”.

Și totuși! Ar fi nedrept să facem abstracție de existența mai multor cărți pe această temă, cu un impresionant potențial informativ. Cândva, va fi necesară și o bibliografie completă pe această temă.

Dincolo și dincoace de moarte

Despre cutremurătorul Pantheon cu mai multe gropi comune al martirilor bucovineni a scris și Mihai Prepeliță din Bahrinești, poet, prozator și pictor, care a făcut din operele sale „metafore întru pomenirea celor care nu mai sunt sau sunt morți de vii!” Din teamă să nu i se întâmple ceva rău, tatăl i-a poruncit să ocolească pentru totdeauna acel pâlă de pădure care se numea Varnița, de lângă Fântâna Albă. Totuși, într-o zi l-a descoperit pascând oile! Acestea pășteau cuminti printre copacii desfrunziți: „Mi-am dat seama că acei copaci nu mai erau copaci... erau niște cruci! Unele chiar au slobozit niște mlădițe tinere, cu frunze roșietice... zeci și sute de cruci semănate prin iarbă. Unele zăceau cu fața la pământ. Desfigurate. Cu brațele rupte. Mai multe răstigniri pe obrazul Pământului.”

Așa s-au încrustat și în memoria urmașilor amuțiți de frică, doar crucile înmugurite. „Dar, după o jumătate de veac de tăcere totală, oamenii noștri au vorbit pentru prima oară”. El însuși a fost dintre primii care au luat drumul Golgotei pentru a găsi

GOLGOTA BUCOVINEI

răspuns și alinare la propria-i durere: „În noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 numai din Bucovina au fost deportați 12 000 de țărani... Printre aceștia și bunicul meu Gavril Patraș, bunica Lucheria, viitoarea mea mamă Saveta (...) Bunicul a plătit cu viața în stepele pustii din nordul Kazahstanului, a putrezit de viu, înghețat și flămând.” De aceea, el, nepot și fiu de martir, s-a aflat printre membrii fondatori ai Societății „Golgota” din Cernăuți (martie 1991), o Societate-Omagiu la Semicentenarul Fântânii Albe, (Mihai Prepelită, „Locul de masacru al românilor - Fântâna Albă”, în „Dincolo și dincoace de moarte”, vol.I, Editura Printech, 2004, p.195-198.).

Calvarul Aniței Nandriș din Mahala

Un alt exemplu. Manuscrisul Aniței Nandriș-Cudla, „o mărturie zguduitoare privind prezența românească în Arhipelagul Gulag”, care s-a aflat din anul 1982 în custodia medicului Grigore Nandriș din Sibiu, a fost tipărit în anul 1991

Anița Nandriș, în Salihard, la câteva sute de kilometri distanță de Oceanul Înghețat de Nord. La întoarcere acasă, în Bucovina, își va scrie memoriile care vor fi editate postrum, făcând înconjurul lumii.

Fotografie din arhiva familiei Vasile Cudla, nepotul Aniței

de Editura Humanitas din București cu titlul „20 de ani în Siberia. Destin bucovinean”. Anița Nandriș s-a născut în 1904 în comuna Mahala, aflată la 7 kilometri de Cernăuți, într-o familie de țărani cu șapte copii. Fiind singura fată, ea rămâne neșcolită, ca ajutor și speranță pentru mama ei greu încercată de soartă. Deși avea numai 4 clase primare, ea a fost hărăzită cu multe calități și cu talent literar. La întoarcerea din Siberia, a scris, dintr-o răsuflare, istoria vieții sale, oprindu-se mai ales asupra calvarului familiei sale și al celorlalți săteni bucovineni deportați: „Eram copilă de zece ani când s-a început războiul (din 1914 -n-n-), pe urmă am avut 11-12 și până s-a gătit războiul am avut 14 ani.” (p.14).

Ea povestește toate grozăviile petrecute atunci. Prima și cea mai lovită victimă a fost mama ei. La retragerea „moscalilor”, patru soldați au intrat în ogradă și au scos din grajd caii lor frumoși și bine hrăniți. Mama fiind singură acasă, cu cei mai

mici dintre copii, a încercat să-i oprească, după cum era firesc. Aceștia n-au ținut seama de rugămintea femeii și au lovit-o, sub ochii și în răcnetele disperate ale copiilor, cu niște bice împletite din piele având la capete niște „măgălii vârtoase ca piatra, de mărimea a trei nuci.” (p.22)

Trântită în curte, în zloata rece a lunii martie, cuprinsă de spaimă, durere și frig, femeia s-a îmbolnăvit grav: un reumatism anchilozant a pus stăpânire pe ea, imobilizând-o (p.23).

„După cei 22 de ani de libertate și viață românească, ... vineri, 28 iunie 1940”, s-a revărsat, pe făgașul trasat de pactul Ribbentrop-Molotov din 23 aug.1939, „lava roșie”. Pentru Anița și ai ei au început frământările. Plecarea în refugiu cu fratele Ionică din București ar fi fost salvatoare. Numai că, soțul Chirică a întors-o din drum, părăndu-i rău să părăsească „gospodăria plină cu de toate”, în ideea că „moscalii is oameni buni și, așa cum au trăit alții cu ei, ce așa mare lucru, om trăi și noi” (p.45)

În această autobiografie literară, Anița asociază jertfa Anei din balada meșterului Manole cu propria jertfă. Întoarsă la vatră, Anița va trebui să schimbe casa sa din Bucovina cu o baracă siberiană. Casa o va aștepta, pângărită de sovietici, 20 de ani, până când lacrima Aniței îi va spăla din nou pragul ca pe o rană. „O lacrimă Ană te spală pe rană [...] / Lacrimă Ană sacră ți-i sarea / Adusă din fund de Siberie amară...” (Ștefan Hostiuc, „Căsuța bucovineană”, în Ion Nandriș „Satul nostru Mahala din Bucovina”, Sibiu, Casa de presă și editură Tribuna, 2001 – p. 407-408).

Poeta populară Măgdalina Morar, din satul Cupca, descrie astfel momentul deportării: „La treisprezece iunie / S-a-nceput necazu-n lume / S-au început durerile / Și cu deportările. // Au venit în miez de noapte / Soldați ruși cu puști la spate / Cu zacon de la raion / Sculând oamenii din somn. // Dezbrăcați, flămânzi, desculți, / Încercându-i în căruți, / Bărbați, femei, bolnavi pe moarte / Și copii sugaci de lapte. // Cu sudălmii și cu ocări, / Și ducându-i pân-la gări, / Îi suiră ca pe oi / În vagoanele de boi” („Almanahul Societății pentru Cultura Românească «Mihai Eminescu» din Cernăuți”, București, Editura Fundației Culturale Române, 1993, p.193-195).

Așa s-a întâmplat și cu familia Aniței. A fost ridicată și dusă la gară, la Sadagura. Drumul spre Gulag și viața ei petrecută în Siberia, cu cei trei fii ai săi (pe bărbatul său de care a fost despărțită încă de la gară, nu l-a mai văzut niciodată) au fost reconstituite după 20 de ani, când s-a întors în satul de baștină (13 iunie, 1961). Când a început „să aștearnă aceste cuvinte pe hârtie”, s-a simțit pătrunsă de o tulburare care o afecta somatic: „Mi se urcă părul în sus și îmi mărg furnici prin tot trupu când îmi amintesc de momentele acelea”. Aceeași senzație o percepem și noi cititorii parcurgându-i memoriile.

Mărturiile unui țăran din Tereblecea

În aceeași ordine de idei voi mai aminti un volum valoros din bibliografia Golgotei bucovinene: „Însemnările unui țăran bucovinean” (Timișoara, Editura de Vest, 1993 – 174 pag.).

Această carte-document a fost scrisă de Dumitru Nimigean, și el simplu țăran deportat dintr-un sat din nordul Bucovinei, Tereblecea, care evadează din lagărele de deportare din Rusia Sovietică și fuge în Occident pentru a se stabili ulterior în Australia. Aici își adună gândurile și le așterne pe hârtie, făcând primele

GOLGOTA BUCOVINEI

dezvăluiri, în exil, despre măcelul și deportarea bucovinenilor ocupați de Armata Roșie. Lumea va afla cutremurată despre condițiile de detenție a românilor bucovineni în stepele Kazahstanului și despre condițiile inumane de viață din teritoriul ocupat de bolșevici, cu permanentele lor amenințări de a-i lipsi de bruma de libertate iluzorie, care îi determină pe oamenii ajunși la disperare să fugă, cu toate riscurile posibile, cu toată frica de moarte, în lumea liberă. Dumitru Nimigean a pus începutul istoriei orale a deportărilor din nordul Bucovinei. Celelalte pagini ale acestei cronici a calvarului stalinist se vor scrie după liberalizarea gorbaciovistă a societății comuniste și destrămarea URSS-ului. Se mai scriu și astăzi, dar tot mai rar, căci martorii oculari ai grozăviilor de atunci se împuținează pe zi ce trece. Iar în scurt timp, vor dispărea cu desăvârșire.

Se spune că nu există boală, ci doar bolnavi. La fel se poate spune despre deportați: dintru început toți au avut același destin, toți au îndurat aceeași teroare a smulgerii din rădăcină și a trimiterii în gulagul stalinist, dar fiecare a trăit ororile acestui gulag în mod individual, cu propriile sale dureri, angoase, crispări, înfometări, și nu de puține ori, chiar cu propria sa moarte. Lectura versurilor, cărora poetul cernăuțean Ilie Tudor Zegrea le-a șlefuit diamantele până la iluminare în „Sfârșit de veac la Cernăuți”, ne zguduie prin realismul lor dur: „Pe ziduri mai vechi, varul cu Inchiziția-n sânge / Vără pumnii în gura istoriei, până la cot”.

Însemnările unui evreu născut la Cernăuți

Pumnii împinși în gura istoriei până la cot, ba chiar până la umăr, cu brutalitate și fără nici o milă, n-au lăsat multă vreme să fie cunoscute Golgotele tuturor etniilor din Bucovina. Cartea „Capcanele și Miracolele vieții” (Cluj-Napoca, Editura Limes, 2006) a fost scrisă de prof. dr. Sami Sandhaus, evreu născut în Cernăuți în 1927. Traducerea în română aparține Didonei Veturia Ionescu.

Povestirea sa începe tot cu anul 1941. Autorul avea atunci 14 ani. Mărturiile sale se aseamănă, până la un punct, cu mărturiile celorlalți bucovineni. „Am încercat să descriu în aceste pagini, scrie medicul Sandhaus, istoria și ororile trecutului meu concentraționar, pentru ca generațiile ce vor veni să nu le uite niciodată”. Vom găsi aici mai multe observații pertinente, legate de limba și cultura română, pe care unii evrei cu educație austriacă o catalogau ca „subcultură”. Cu această părere disprețuitoare, spune autorul, „comunitatea noastră și-a săpat propriul mormânt, hrănind astfel un antisemitism care nu aștepta decât să găsească un pretext pentru a izbucni” (p.28). Atașamentul istorico-sentimental exagerat al unor evrei cernăuțeni față de germanism și detașarea de celelalte ethosuri

din prejmă nu au făcut bine comunității: „evreii germani erau mai buni germani decât antisemiți... Așa se explică prezența multor evrei în timpul invaziei germane din 1941”, care „au căzut, într-un fel, în propria capcană”.

Crescut numai de mamă, medic cunoscut în Cernăuți, și de un bunic, fermier, Sami, ca orice copil de vârsta sa, nu înțelege dint-o dată cauza schimbărilor tot mai nedorite, din interbelic, și reacția tot mai furibundă de intoleranță din mediul cernăuțean. Noua legislație, care le-a retras „naționalitatea română” și odată cu asta și dreptul de a practica anumite profesii, i-a făcut pe evreii din clasele de mijloc să spere la o ameliorare a situației lor odată cu intrarea în Bucovina a Armatei Roșii. Dar nu a trebuit să treacă prea mult timp ca evreii cernăuțeni să se dezmeticească. Spectrul deportării în Siberia i-a determinat „pe mulți evrei capitaliști, încă din iunie 1940, să se refugieze în străinătate și, mai ales, în Palestina” (p.32). În genere, schimbările de administrație nu aduc nimic bun. Exodul spre lagărele din Transnistria începe cu inventarierea, „împărțirea, catalogarea, etichetarea” evreilor, măsuri ce în scurt timp și-au demonstrat absurditatea, pentru că orice noapte, orice zi aducea noi victime ale epuizării, ale bolilor și mizeriei. Cei care au rezistat miraculos, cu toată răzvrătirea trupului față de sfecla crudă pe care o dezgropau cu mâinile înghețate, dintr-un pământ la fel de înghețat ca o banchiză din Siberia... au fost chiar ei, supraviețuitorii genocidului, mamă și fiu. Să trăiești printre cadavre, să calci pe ele ca să ajungi la cișmeaua înghețată bocnă, să escaladezi foamea, setea, frigul și tifosul dat de păduchii înșetați de sânge..., să trăiești printre aceste trupuri emaciate - spectre golite de suflet, pe acest drum fără morminte, fără speranță și să supraviețuiești, e un miracol.

În 2002, dr. Sandhaus revine în orașul natal să reconstituie drumul Golgotei, al său și al evreilor din Bucovina. Pe un trecut șters și prăfuit, a găsit un prezent cosmetizat!

Crimele totalitarismului nu se prescriu

Și părintele istoriei, Herodot, mai pune o bornă pe harta sa, cu locuri tombale, fără cruci și fără pietre de veci. Timpul e întotdeauna istorie. Nu există timp în afara istoriei, în afara judecății oamenilor. Timpul despre care am vorbit s-a călătorit, măcinat de amintiri dureroase, dar și de uitare. Poate că, în termeni de căutare a dreptății, s-o fi prescris deja. În termeni de moralitate, însă, rămâne mereu pe rol.

Scriitorul și publicistul cernăuțean Dumitru Covalciuc, alcătuitoarea volumului „Golgota românească”, împreună cu liderii Filialei Cluj a Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina. Rădăuți, 2008

Foto: Ștefan Hostiuc

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

**Gheorghe
DOLINSKI**

Activități jubiliare la Siret și Arbore

Respectând buna tradiție statornică în peste 20 de ani de activitate, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, a organizat la sfârșitul lunii mai, cu sprijinul filialei sale și a organelor locale din orașul Siret o seară culturală cu genericul „Spațiul cultural bucovinean. Orașul Siret”. Au participat la eveniment cadre didactice, funcționari și elevi ai Colegiului tehnic din localitate. Sala de ședințe a primăriei a fost arhiplină.

Seară culturală la Siret

Cuvinte de salut au rostit: primarul Adrian Popoiu, directorul casei de cultură Mihai Mihăiescu-Aniuc și președintele Filialei Siret a SCLRB Florin Crețu.

Moderatorul acțiunii, prof. Petru Bejinariu, a prezentat o sinteză a acțiunilor desfășurate în cadrul sărbătoririi jubileului de 150 de ani al Societății și a dat startul prezentării comunicărilor.

Președintele filialei locale, Florin Crețu, a vorbit despre evoluția învățământului siretean, de la înființarea sa în secolul al XV-lea și până la actualul colegiu tehnic „Lațcu Vodă”, citând date foarte interesante, culese printr-o muncă asiduă și grea în biblioteci și arhive.

Despre personalitatea poetului Ilie Cojocaru, siretean de obârșie, a vorbit în cuvinte alese doamna Corina Călinescu, învățătoare, care și-a presărat discursul cu frumoase versuri din creația poetului.

Simion Reli, un alt distins om de cultură siretean, a fost evocat, într-o comunicare foarte bine documentată, de doamnele Cristina Ciobanu și Lica Daneliuc, bibliotecare la biblioteca orașenească „Teodor Ștefanelli” din Siret.

Așa cum ne-a obișnuit de mult timp, domnul profesor Frantz Pieszcok de la Școala „Petru Mușat” a prezentat monografia satului Mănăstioara, o lucrare complexă, documentată și temeinic argumentată. Prezentarea a fost pigmentată cu întâmplări hazlii din perioada în care s-a realizat monografia.

După opinia profesorului Luca Bejinariu, orașul Siret se prezintă de-a lungul timpului, ca o adevărată „vatră de

cultură românească”. Din comunicarea domniei sale, auditoriul a aflat multe lucruri interesante despre orașul Siret.

Muzeograful Dorel Ursachi a făcut o prezentare succintă a muzeului siretean și a activității desfășurate în cadrul acestuia, punctând și ce și-a propus să facă în perioada următoare pentru îmbunătățirea și extinderea instituției pe care o reprezintă.

În comunicarea sa, profesorul Gheorghe Dolinski a vorbit despre modul în care istoria Bucovinei se regăsește în filatelia și în numismatica românească. Comunicarea a fost ilustrată cu planșe color, pe care erau reprezentate emisiunile de mărci poștale, planșe care au fost împărțite participanților.

Domnul Petru Bejinariu a semnalat apariția, de data aceasta în format tip carte, a numărului aniversar al revistei „Septentrion”, organ de presă al SCLRB, îndemnând publicul să-l procure, pentru că răsfoindu-l vor afla lucruri incitante despre istoria Societății și despre Bucovina.

Doamnele bibliotecare au invitat pe participanții la manifestare să viziteze expoziția de carte despre Bucovina, deschisă în localul bibliotecii orașenești.

Seara culturală s-a încheiat cu propunerea profesorului Florin Crețu ca viitoarea acțiune culturală să fie un simpozion consacrat poetului Nicodim Ițcuș a cărui activitate

Sireteni participând la Seara culturală organizată de Societatea pentru Cultură

este legată de orașul Siret. A fost fixată și data simpozionului și s-au promis lectori la nivelul de Societate.

După reactivarea, în 1990, a Societății, comuna Arbore a fost localitatea care a venit cu prima filială. Nu e, deci, de mirare faptul că Societatea și-a anunțat cu bucurie participarea la ediția I-a, din vara aceasta a „Zilelor culturii arborene”, ediție consacrată comemorării a trei personalități provenind din această comună: pictorul Șerban Rusu-Arbore, universitarul Stelian Gruia, care e și scriitor, și poetul popular Toader Hrib, ctitor al muzeului istoric și etnografic care-i poartă numele.

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

Moderatorul acțiunii, profesorul Petru Bejinariu, rector al Universității de vară „Ion Nistor”, a prezentat o scurtă informare despre acțiunile organizate zilele anterioare la Rădăuți și Siret în cadrul suitei de manifestări consacrate jubileului Societății. Președintele acesteia, inginerul Mircea Irimescu, a ținut să amintească celor prezenți care a fost scopul înființării Societății în urmă cu

Președintele Societății la Zilele culturii arborene

150 de ani și ce a reușit să facă Societatea pentru pregătirea și implicarea familiilor de bocovineni în gospodărirea satelor, în buna organizare a muncii țăranilor. Domnia sa a vorbit de asemenea despre modul de ajutorare a copiilor de țărani dornici să plece la studii, precum și despre rezultatele acestei activități oarecum rutinare a Societății – ridicarea din rândurile bursierilor săi a unor personalități deosebite. Președintele Societății a îndemnat oamenii să se înscrie în Societate și să activeze în cadrul acesteia după modelul înaintașilor lor.

Intervenție din sală

Despre familia marelui logofăt Gavril Troțușanu, ctitorul bisericii cu hramul „Duminica tuturor Sfinților” din Părâuți, rudă a părcălabului Luca Arbure, ctitorul bisericii cu hramul „Tăierea capului Sf. Ion Botezătorul” din Arbore, a vorbit profesorul Mihai Bocancea din Părâuți Sucevei. Participanții au avut prilejul să afle lucruri interesante despre biserica satului. Profitând de ocazie, profesorul Bocancea și-a prezentat lucrarea, scrisă împreună cu preotul satului, despre viața logofătului Troțușanu și despre lăcașul de cult din Părâuți.

Continuând discuția, preotul Nicolae Cârdei, parohul bisericii cu hramul „Sfânta treime” din Arbore, a prezentat istoricul bisericii care în august își sărbătorește centenarul. Preotul a vorbit și despre greutățile întâmpinate de localnici în construcția bisericii care a așteptat patru ani (din 1908 până în 1912) să fie târnosită.

Profesorul Luca Bejinariu a prezentat o comunicare despre publicațiile înființate de Societatea pentru Cultură și rolul lor în educarea patriotică a românilor bucovineni. El a trecut în revistă numele cărturarilor care au semnat articole în aceste publicații.

Învățătoarea Liliana Urgan a vorbit în cuvinte alese și pline de emoție despre personalitatea renumitului fizician Teodor Câmpan. Domnia sa a punctat și faptul că soția arboreanului Teodor Câmpan a fost o renumită matematiciană al cărei nume îl poartă un concurs actual de matematică.

Figura lui Gheorghe Buliga, zis „Bocu”, mesager al jocului popular bucovinean, a fost evocată de învățătoarea Iulia Ciobică. Participanții la manifestare au avut prilejul să afle multe lucruri inedite privind activitatea culturală de excepție a acestui om deosebit. De reținut este faptul că la Arbore a existat un ansamblu bărbătesc de dansuri, condus timp de peste 60 de ani de Gheorghe Buliga.

Plaiurile arborene au mai dat lumii o personalitate aleasă, în persoana lui Gherasim Buliga, tot din familia Bocu. Acesta a fost un strălucit student și profesor la licee din Cernăuți și Suceava. S-a născut în 1849 și a ieșit la pensie în 1901. A fost autor de manuale școlare și a tradus din clasici germani. A fost profesor de limba română, limba latină și limba germană. În studenție, arboreanul Gherasim Buliga a fost primul președinte al Societății studențești „Arboroasa”.

În cadrul Zilelor culturii arborene, la poșta comunei a fost lansat un plic omagial, iar toată corespondența prezentată la oficiul poștal a fost obliterate cu o ștampilă specială de poștă. Într-o mică expoziție filatelică au fost prezentate

exponate filatelic sub genericul „Arc peste veacuri”. Au expus tineri filателиști din Liești (Galați), Rădăuți, Horodnicul de Jos și Arbore.

Participanții la manifestare au solicitat să se facă o fotografie de grup, care să rămână în arhiva societății, lucru realizat.

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

Pictorul Vespasian Lungu comemorat la 85 de ani de la naștere

Pictorul bucovinean Vespasian Lungu, născut la Costișa în urmă cu 85 de ani, a fost comemorat de Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, prin organizarea la Galeria de Artă din Rădăuți a unei expoziții retrospective de tablouri ale pictorului. În această acțiune culturală, Societatea s-a bucurat de sprijinul urmașilor pictorului și de colaborarea Muzeului Etnografic „Samuil și Eugenia Ioneț” din Rădăuți.

Alături de inginerul Mircea Irimescu, președinte al Societății, s-a aflat, scriitorul și editorul Ion Filipciuc, de obârșie din Costișa, care i-a îngrijit consăteanului său cartea Pagini smulte din valuri (Biblioteca Miorița, 2012), lansată chiar în cadrul expoziției.

Deși a fost o zi de lucru, marcată puternic de caniculă, admiratorii pictorului s-au adunat în număr mare la Gale-

ria Brăila, iar Loghin la Suceava. Lungu a fost neliniștit și neastâmpărat toată viața. Cariera de ofițer nu l-a tentat. A scris despre al doilea război mondial... S-a sfârșit așa cum a trăit. Lucrarea lui este expresia vieții sale tumultuoase... Picturile m-au impresionat foarte mult, iar cartea o consider excepțională sub toate aspectele.”

Zamfira, sora pictorului, foarte emoționată, a evocat câteva aspecte din viața fratelui său: ”El ne-a iubit tare mult pe toți. Nu știu de ce, dar cu o lună înainte de moartea sa tragică m-am zbuciumat tare. Cred c-am presimțit că moare. Și-acum am în suflet o mare durere.”

Iar nepotul Vespasian a adresat mulțumiri celor ce s-au ostenit să vină la această întâlnire cu lucrările ilustrului său unchi: „Vă mulțumesc din suflet pentru efortul făcut pen-

trii să vină la omagierea unchiului meu. Noi, cei din familie, ne-am străduit să strângem la un loc cât mai multe din lucrările sale, pentru a face o expoziție interesantă.”

După vernisaj, spectatorii au admirat picturile expuse, iar Ion Filipciuc, a organizat o sesiune de autografe. Toți participanții au primit câte un exemplar din cartea lansată.

„L-am cunoscut foarte bine pe Vespasian Lungu, consăteanul meu. În paginile acestei cărți am adunat o parte din amintirile pictorului. Toată documentarea mea este în paginile ei...Am remarcat faptul că maestrul a avut un deosebit gust al libertății...Vă invit să-i admirați și picturile expuse, pentru a-l cunoaște mai bine. Să știți că școala populară de artă din Brăila, unde a fost profesor de desen, îi poartă numele.”

După relatarea câtorva întâmplări hazlii din viața pictorului, domnul Filipciuc a prezentat tablourile expuse, insistând asupra tematicii acestora: monumente istorice, portrete de personalități, aspecte din natură.

Domnul Mircea Irimescu a făcut o paralelă între albumul lui Vespasian Lungu și cel al lui Dimitrie Loghin, apărute cu sprijinul Consiliului Județean Suceava: „Ambii artiști s-au afirmat plenar în cenacluri județene: Lungu

Vernisajul expoziției de pictură, organizată în memoria pictorului Vespasian Lungu de către Societatea pentru Cultură și Muzeul Etnografic. Galeria de Artă din Rădăuți, 21 iulie 2012

tru a veni la omagierea unchiului meu. Noi, cei din familie, ne-am străduit să strângem la un loc cât mai multe din lucrările sale, pentru a face o expoziție interesantă.”

După vernisaj, spectatorii au admirat picturile expuse, iar Ion Filipciuc, a organizat o sesiune de autografe. Toți participanții au primit câte un exemplar din cartea lansată.

Dolin GHEORGHE

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

**Corneliu
GRIGOROVICI**

Filiala Cluj sub președinția profesorului Dan Danileanu

Pentru Filiala Cluj al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, prof. univ. dr. Dan Danileanu (1928-2010) a fost mai mult decât un președinte. A fost un părinte iubitor, un mentor, un exemplu de slujire cauzei Bucovinei. A condus filiala timp de șase ani, cu multă pricepere și pasiune. A plecat dintre noi tocmai când terminase de redactat raportul de activitate al filialei pe 2010, pe care dorea să-l prezinte la adunarea generală, dar n-a mai reușit.

Un bilanț îmbucurător

Cu ce se pregătea să vină președintele Filialei Cluj la Adunarea Generală a Societății? Cu un bilanț demn de luat în seamă al activității prodigioase a bucovinenilor clujeni, un bilanț care reflectă bogăția și calitatea conferințelor, ținute academice, riguroase, sobra a comunicărilor, expunerilor, intervențiilor susținute de invitați de prestigiu și de membri bine documentați ai Filialei. Noi, care am fost alături de el în toată perioada de raportare, putem confirma interesul manifestat de membrii Filialei Cluj față de conferințele organizate. Vom trece în revistă doar câteva titluri, cu menționarea în paranteze a vorbitorilor: *Personalitatea istoricului Ion I. Nistor* (prof. univ. dr. Mircea Popa), *91 de ani de la unirea Bucovinei cu România* (prof. univ. dr. Silviu I. Nistor), *Problema ucraineană* (ec. Dan Danileanu), *Unirea Basarabiei cu România* (prof. univ. dr. Alexandru Stănescu), *Tratate de pace de după Primul Război Mondial* (prof. Iancu Moțu), *Unirea provinciilor românești* (drd. Vasile Tutulea), *Personalitatea profesorului Vasile Precop* (scriitor Radu Mareș), *Rutenii* (dr. Corneliu Grigorovici), *Ziua Eroilor* (col. (r) ing. Nicolae Grosu), *Adunarea de la Blaj* (col (r) Emil Barbu), *Familia Volcinski* (ec. Dan Danileanu). La rândul său, prof. univ. dr. Raul Volcinski, într-o evocare a trecutului, a făcut destăinuiți autobiografice, aducând în prezență momente dramatice din viața sa în perioada comunistă, care s-au lăsat cu traume fizice și morale inimaginabile.

Tot în cadrul Filialei au fost organizate mai multe lansări de carte. Voi aminti în acest sens următoarele titluri: *Legende Clujului*, carte scrisă de istoricul Vasile Lechințan, referent la Arhivele Statului din Cluj-Napoca, cu evocări din vremea când statul era la fel de neputincios, dar oamenii nu erau la fel de mărunți ca azi; *Lacrimi pentru Herța*, volum de versuri al doamnei Georgeta Jacotă; *Seniori bucovineni ai spiritului*, schițe biografice realizate de Corneliu Grigorovici; *Unirea Bucovinei – 28 Nov.1918 – studiu și documente*, carte scrisă în interbelic de Ion I. Nistor și reeditată de Editura Napoca-Star, editorul Ioan Felea făcând o amplă prezentare a volumului pe care l-a îngrijit.

Ambianța muzicală oferită în fiecare an cu ocazia zilei de 28 noiembrie, Ziua Bucovinei, de către „Corală Universitaria – seniori” (modelator A. Stănescu, dirijor prof. Doina Miclea), însoțită de recitaluri de poezie clasică și de unele versuri proprii ale prof. A. Stănescu, precum și *Tedeum*-ul oficiat de preotul Dragoș Braica, de la parohia „Petru și Pavel” din Cluj-Napoca, au creat momente de încântare spirituală.

Prin bunăvoința membrilor donatori de carte românească, s-au colectat peste 350 de titluri, o parte fiind transportată la sediul Societății din Rădăuți, iar cealaltă oferită Societății studențești „Grupul de Inițiativă al Studenților Basarabeni”, cu rugămintea să ajungă în biblioteci din Basarabia.

Personalități clujene, la acțiunile Filialei

Prin grija și relațiile personale ale președintelui, Filiala noastră a colaborat cu organizații culturale și cu personalități din elita intelectuală a cetății Clujului, precum regretatul prof. dr. docent Crișan Mircioiu, membru a numeroase foruri științifice și culturale.

Prin intervențiile, comentariile și discuțiile pe marginea temelor prezentate, prof. univ. dr. Alexandru Stănescu, artistul Titus Pauliuc, col. (r) Emil Barbu, ziaristul Gheorghe Afloarei, biologul Nicanor Enciu și alții, au lărgit sfera de cunoaștere a problematicei respective. Mare satisfacție ne-a adus invitatul profesorului A. Stănescu, epigramistul clujean Eugen Albu, unul dintre cei mai buni din țară, personaj excepțional prin notorietate și durabilitate, prezent în peste 50 de antologii, care a compus extemporaneu și a citit opt epigrame savuroase.

Facem o mențiune specială pentru solistul de operă Titus Pauliuc care, la toate adunările noastre, oferă documente și informații inedite legate de istoria și viața culturală din Bucovina. Domnul Titus Pauliuc, un artist de mare clasă, care a îmbogățit arta interpretativă (prin rolurile Don Bartolo sau Don Basilio din „Bărbierul din Sevilla”, Osmin din „Răpirea din Serai”, Marele Inchizitor din „Don Carlos”, Mefisto din „Faust”, Boris Godunov și multe alte roluri din operele lui Verdi, Puccini, Strauss, Mozart, și nu numai, în țară și, mai ales, în străinătate), a rămas un excelent exemplu de urmat, de solist cu calități vocale, dăruire, actorie, modestie și longevitate interpretativă. La întrunirile noastre, domnia sa are completări la toate temele. În ciuda vârstei venerabile, scrie medalioane memorialistice, readucând în memoria publicului larg numeroase episoade din viața bucovinenilor.

Conlucrarea cu societăți prietene

Dintre partenerii cu care Filiala a organizat acțiuni culturale comune menționăm Societatea „ASTRA” (președinte – prof.

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

univ. dr. Mircea Popa), Fundația Protecției Sociale Generale din România (președinte – col (r) Nicolai Grosu), Grupul de Inițiativă al Studenților Basarabeni și altele. Membri ai filialei (prof. univ. dr. Alexandru Stănescu, ec. Dan Danileanu, jurist Mircea Ciobotaru, avocat Todor Gaziuc, dr. Corneliu Grigorovici și alții) au participat la diferite întruniri culturale organizate de autoritățile județene și municipale, au susținut conferințe pentru studenții basarabeni și bucovineni aflați la studii în unități de învățământ clujene sau întruniți la Cluj cu diferite prilejuri.

Un președinte de neuitat

Nu toate acțiunile prezentate mai sus au fost inițiate de Dan Danileanu, dar ele au avut loc în mandatul său de președinte. Dacă ne întrebăm care a fost mobilul pentru care activitatea în filială a funcționat eficient, trebuie spus că meritul principal s-a datorat lui Dan Danileanu, care avea o minte bine organizată, o educație aleasă și o pregătire profesională temeinică. Un singur gând nu și l-a împlinit: sporirea numărului membrilor filialei. Or, acest gând l-a frământat nu numai pe el. Acest gând ne frământă pe toți. Toate filialele Societății au ca prim obiectiv întinerirea și sporirea numărului de membri.

Dan Danileanu s-a născut în 1928 la Cernăuți. A urmat liceul la Câmpulung Moldovenesc, unde a fost membru al organizației de elevi, „Tineretul Progresist”, având în cadrul ei funcții culturale. S-a preocupat de sport. După bacalaureat, a dat examenul de admitere la Academia Comercială și la Facultatea de Drept din București, urmând în paralel cursurile acestora timp de un an. După reforma învățământului din 1948, când a trebuit să opteze pentru o singură specializare, a rămas la facultatea de statistică a Institutului de Științe Economice (fosta Academie Comercială), pe care o absolvă în iunie 1950. A activat în cadrul organizației studențești U.N.S.R., având responsabilități culturale și sportive. Fiind un student merituos, la absolvirea facultății a fost repartizat la Comitetul de Stat al Președinției Consiliului de Miniștri. Dar încep vremurile de grea cumpănă, de restriște. Datorită antecedentelor „împovărătoare” ale tatălui – pe care le voi explica mai jos – pierde slujba și este nevoit ca, succesiv, să se angajeze la unități locale din Câmpulung. În 1971 părăsește orașul bucovinean și se stabilește la Cluj, unde a deținut funcția de economist, până la pensionare.

Bradul cu rădăcini sănătoase înfruntă mai ușor furtunile

Dan Danileanu s-a format ca personalitate într-o perioadă istorică bântuită de furtuni năprasnice, dar a rezistat pentru că avea rădăcini sănătoase. Se trăgea dintr-o familie cu largă deschidere. Străbunii și bunicii au fost învățători sau preoți, iar tatăl, dr. Gheorghe Danileanu din Pojorâta, a terminat dreptul la Cernăuți, unde și-a luat și doctoratul. În timpul facultății, studentul Gheorghe Danileanu a făcut parte din Societatea academică „Dacia”, care avea ca obiectiv principal afirmarea românismului sub toate formele, până la eliberarea națională. Încă înainte de proclamarea unirii Bucovinei cu România, câmpulungeni au constituit un prim comitet de inițiativă și organizare a luptei de dezrobire națională, comitet care a organizat și trimis la Fălticeni, cel mai apropiat județ din Regat, o delegație formată din 30 de țărani, care a solicitat și obținut trimiterea la Câmpulung a unei formațiuni militare române. Armata română a fost primită cu mare entuziasm de locuitorii Câmpulungului, în frunte cu un comitet de primire, oficial, din care făceau parte și frații Danileanu (Valer, Gheorghe și

Octavian). La 20 noiembrie 1918, în urma hotărârii Comitetului de luptă pentru unirea Bucovinei cu România, Primăria din Câmpulung l-a însărcinat pe dr. Gheorghe Danileanu să asigure schimbarea firmelor comercianților, meseriașilor și industriașilor, titrate în limba germană, cu firme scrise în limba română. În scurt timp măsura a fost îndeplinită la cele 53 de firme existente.

După 1918, dr. Gheorghe Danileanu ocupă la Prefectură, pe rând, calitatea de translator de limbă germană, conțopist, comisar și apoi subprefect. Pentru multiplele sale calități din perioada interbelică a fost decorat cu ordine și medalii.

Om de onoare, cinstit, corect prin atitudinea sa politică și socială, având o comportare antișovină și antitotalitară, Gh. Danileanu și-a câștigat simpatia și respectul populației și instituțiilor statului sau firmelor private. Aprecierea câmpulungenilor s-a concretizat prin alegerea sa ca primar al orașului și ca deputat din partea P.N.L., în Parlamentul țării (1945), până când, în 1948, comuniștii au acaparat total puterea prin viclenie, forță și teroare. Multiplele funcții pe care le-a deținut i-au permis să lucreze în mod constant în folosul obștii, a dezvoltării orașului Câmpulung Moldovenesc și a împrejurimilor sale, pe plan turistic și balneo-climateric, a sistematizării și moder-

Președintele Dan Danileanu (la mijloc), prezidând o ședință a Filialei din Cluj. Vorbește Corneliu Grigorovici

nizării orașului, a activizării vieții culturale a acestuia. În calitatea sa de primar a putut organiza și realiza sistematizarea cursului râului Moldova, a pârâului Deia, amenajarea căilor de acces spre cabana Deia, repararea prin pietruire și drenarea apelor unor ulițe cotite și noroioase, sistematizarea lor în străzi, amenajarea drumului de acces spre cabana Rarău, sistematizarea parcului central, înființarea unui teren de fotbal și altele. În plan cultural, în cadrul Societății „Rarăul”, la clubul de lângă parcul orașului aveau loc interesante manifestări naționale și religioase, susținute de vestitul cor „Răsunetul Carpaților”, precum și întruniri și petreceri ale intelectualității câmpulungene.

Pe plan politic, prin diplomație, răbdare și pricepere, dr. Gh. Danileanu a putut mult timp asigura un climat de liniște și înțelegere în orașul Câmpulung, liniște întreruptă brutal de ascensiunea la putere a regimului legionar, iar apoi, de impunerea dură, a și mai odiosului regim comunist totalitar.

În 1952, în timpul vremii de restriște, Gh. Danileanu a fost ridicat de Securitate, noaptea, interogată în beciurile securității din Suceava și trimis – fără condamnare! – la Canalul Dunăre – Marea Neagră și pe mai multe șantiere de exterminare în masă a elitei țării, de unde a fost eliberat după un an și jumătate. A urmat pentru Gh. Danileanu o lungă perioadă de urmărire și intimidări, din partea Securității. Nu mai puțin important este și faptul că el și fiul său, Dan Danileanu, nu au avut drept de muncă.

Din aspectele biografice ale dr. Gh. Danileanu putem înțelege faptul că ec. Dan Danileanu a fost un veritabil succesor al tatălui, un bucovinean destoinic, pe care îl vom regreta multă vreme.

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

**Elena și Ioan
UNGUREANU**

Un itinerar de poveste: Cernăuți-Hotin-Camenita

Surpriza președintelui Drehuță

Rareori în viață îți este dat să-ți vezi împlinit visul mult râvnit. De cele mai multe ori, apar diverse bariere care te obligă să te resemnezi.

Pentru iubitorii de istorie care și-au imaginat, de la vârste juvenile, locurile cu simbolică încărcătură pentru trecutul scump al neamului, speranța de a le vedea pe viu, de a le străbate cu pașii proprii rămâne mereu actuală.

Iată de ce, pentru semnatarii acestor rânduri, zilele de 5 și 6 iulie 2008 s-au fixat în memorie ca un fericit prilej de a-și fi văzut visul pe deplin realizat. Această împlinire sufletească o datorăm în întregime domnului economist Emilian Drehuță, președintele de atunci al Filialei Bacău a Societății pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina, care, din păcate, nu mai este printre noi, trecând în 2011 la cele veșnice. El a venit cu ideea unei excursii de două zile în nordul Bucovinei. Pentru noi, a fost o plăcută surpriza.

Am beneficiat de această unică ocazie douăzeci de excursioniști: profesori, medici, farmaciști, ziariști, ofițeri în rezervă și alte categorii. La dispoziția noastră a fost pus un microbuz elegant, cu care aveam să parcurgem o bună parte din vechiul drum comercial ce ducea odinioară dinspre sudul spre nordul Moldovei, trecând prin Cernăuți către Lemberg (Lvov). Intenția noastră a fost să ne oprim, prima zi, la Cernăuți, iar de aici să ne deplasăm, a doua zi, la Hotin.

O primă întrebare ce ar fi putut să și-o pună fiecare participant la proiectata noastră drumeție ar fi sunat cam în felul următor: „Ce se poate vedea într-un timp atât de scurt, având în vedere și drumul de parcurs, precum și trecerea frontierei prin vama Siret?” Ei, bine, o asemenea îngrijorare s-a dovedit a fi cu totul inutilă. Orice urmă de îndoială privind reușita finală a acestei întreprinderi a fost spulberată grație excelentei organizări a excursiei. În final, am constatat că ne-am întors acasă cu o adevărată bogăție de lucruri văzute și auzite.

Cu microbusul, pe vechiul drum comercial, spre capitala Bucovinei istorice

5 iulie 2008. Puțin după ora 6.00. Microbuzul se pune în mișcare sub manevra unui îndemânatic și simpatic specialist al volanului, domnul Arhip, experimentat conducător auto, așa cum se va dovedi pe întregul parcurs.

Conducătorul și organizatorul excursiei, Emilian Drehuță, nu întârzie a-și intra în atribuțiuni, punându-ne la curent cu

scopul excursiei: vizitarea vechii capitale a Bucovinei, Cernăuți, cu renumitele sale obiective istorice și culturale, și a vechii cetăți a Hotinului.

Totodată, domnia sa ne informează că din grupul nostru fac parte și două personalități consacrate ale vieții culturale a Bucovinei – cernăuțeanul Ștefan Hostiuc, „perevocicul” și ghidul nostru, unul din fruntașii mișcării de emancipare națională a comunității românești din nordul Bucovinei, și bucureșteanul George Galan, vicepreședinte al Societății

Grupul de excursioniști băcăuani vizitând Piața Centrală din Cernăuți

Foto: Petru Done

pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina, care de asemenea nu mai este printre noi din ianuarie 2012. Microfonul i se transmite domnului Adrian Horodnic, profesor de istorie, directorul unuia dintre cele mai importante licee din Bacău, pentru o scurtă trecere în revistă a evenimentelor care au precedat momentul istoric al constituirii provinciei Bucovina. Domnia sa a comentat împrejurările în care partea de nord a Moldovei a fost transferată abuziv, prin înțelegere cu turcii și încuviințarea rușilor, a sub stăpânire habsburgică. În continuare, microfonul se transferă către domnul Ștefan Hostiuc care va face o introducere preliminară în istoria celor două obiective turistice pe care urmăm să le vizităm: Cernăuțiul și Hotinul.

Într-o asemenea atmosferă, stimulată și de o vreme frumoasă, dar răcoroasă, trecem repede prin orașul Roman, scrutăm din fugă Hanul Ancuței, trecem de Timișești, județul Neamț, comună atestată documentar cu un an înainte de Bacău și Cernăuți, menționată în *Frații Ideri* de Mihail Sadoveanu ca deținătoare a unei crescătorii de cai domnești, ne mai aruncăm o

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

privire din mers la Hanul Drăgușeni, la cele câteva mănăstiri ridicate pe vârfuri de dealuri de-a lungul drumului nostru, trecem rapid prin Fălticeni copilariei lui Creangă și Lovinescu, al actorului Grigore Vasiliu-Borlic și al sculptorului Ion Irimescu, lăsăm în urmă fostele cetăți de scaun ale Moldovei medievale, Suceava lui Ștefan cel Mare și Siretul întâilor Mușatini, și iată-ne intrând, cam pe la orele zece și un sfert, în vamă. Aici ni se

Membri ai Filialei Bacău în excursie la Cernăuți.

Foto: Petru Done

alătură domnul col. (r) prof. George Galan, președinte al Filialei București a Societății, sosit din Gălănești, comuna sa de baștină, unde venise mai înainte într-o minivacanță. În câteva minute ajungem în vama ucraineană, unde suntem ținuti vreo două ore, perioadă în care șoferul nostru e plimbat pe la diverse ghișeuri spre a obține formele necesare ieșirii din vamă. Între timp, gazdele noastre de la modernul Hotel Ceremuș din Cernăuți, dau semne de îngrijorare că nu sosim la timpul anunțat.

În sfârșit, grănicerii ne permit intrarea în Ucraina și, într-o jumătate de oră microbuzul nostru intră pe poarta curții interioare a hotelului. Gazdele, în persoana administratorului Anatol Gujuk, ne întâmpină cu tradiționala pâine și sare – un colac de zile mari, de-abia ținut în brațe, pe un ștergar frumos brodat, de o tânără în costum țărănesc bucovinean. Cazarea și prânzul ne iau ceva mai mult de o oră, după care începe excursia.

Cernăuți: prima zi de excursie

Turul orașului are ca punct de pornire cartierul nou al orașului, construit după anii 60 ai secolului trecut. Până atunci, în Cernăuți, practic, nu s-a construit nici un cartier nou. Hotelul unde suntem cazați a fost ridicat în anii 70. În microbuz, lângă șofer se află însoțitorul nostru, Ștefan Hostiuc, care ne vorbește despre străzile și piețele pe care le străbatem, despre clădirile, parcurile, și celelalte locuri remarcabile pe care le admirăm prin geamurile mașinii. Lăsând în urmă vechea „Rohatcă”, microbuzul se îndreaptă spre cartierul de vile din spatele Grădinii Publice, construit în perioada românească, pe care le admirăm din mers. Intrăm pe fosta stradă a Cuciurului Mare (între timp devenită Krasnoarmeiskaia), urcăm spre Piața Sobornaia (fosta Piața a Austriei, care după 1918 s-a numit Piața Ghica Vodă, iar după 1944, Piața Sovietică), trecem pe lângă clădirea vechiului penitenciar austriac unde se află celula în care a stat închis, la mijlocul deceniului opt al secolului XIX, compozitorul Ciprian Porumbescu, împreună cu ceilalți protestatari din Societatea academică „Arboroasa”, coborâm pe lângă impunătorul Palat al Justiției, actualmente sediu al Administrației Regionale de

Stat, spre Piața Teatrală (fosta Vasile Alecsandri), cu impunătoare clădire a Teatrului, aproape identică cu cea a Teatrului național din Cluj, flancată de mai multe edificii mărețe. În partea dreaptă, privind dinspre a teatru, se află Academia de Medicină (fosta Cameră de Comerț și Industrie a Bucovinei, cu celebrul restaurant de altă dată, „Astoria”, la parter). În stânga, se înalță somptuoasa Casă națională a Evreilor, ridicată în 1908 cu prilejul împlinirii a unei jumătăți de mileniu de la atestarea documentară a orașului. Alături de ea, în anii 30 ai secolului trecut, Societatea SCLRB a pus piatra de temelie a Palatului Cultural al Românilor (acum Casa Ofițerilor). Piața e frumos amenajată, umbrită din ambele părți de copaci falnici.

Mergem pe jos către sediul Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, fondată în 1989. Acest sediu se află într-un spațiu din fosta Casă Națională a Românilor, edificiu cumpărat de Societatea pentru Cultură la sfârșitul secolului XIX în buricul târgului – Ringplatz, acum Piața Centrală (în interbelicul românesc s-a numit Piața Unirii). Nu avem noroc să găsim pe cineva acolo. Ne mulțumim să admirăm, la intrare, basorelieful lui Ciprian Porumbescu, montat aici în urmă cu câțiva ani.

Coborâm în Piața Centrală și facem mai multe fotografii. Admirăm clădirea Primăriei cu un ceas enorm pe turnul care tronează deasupra centrului civic marcat de o arhitectură tipic austriacă. Privirile ne sunt încântate de multitudinea clădirilor monumentale, cu balcoane, frontoane și abside, cu semețe basoreliefuri, adevărate opere de artă. Urcăm pe fosta Stradă Domnească, numită acum Olga Kobileanska (în interbelic - Iancu Flondor), care e în renovare. Ochii se plimbă pe fațadele clădirilor monumentale cu balcoane și geamuri mari, rămase neschimbate din vremea Austro-Ungariei, unele păstrând patina timpului, altele fiind proaspăt zugrăvite sau îmbrăcate în schele pentru a fi primenite de sărbătoarea orașului care bate la ușă. Pășim mai întâi pe o pernă de pietriș pregătită pentru montarea unui nou pavaj. Ne continuăm drumul pe porțiuni de asfalt turnat, cu borduri scoase și cu grămezi de nisip pe margini. Drumarii muncesc de zor pentru a reuși să termine lucrările până în luna octombrie, când primăria a anunțat ample festivități cu prilejul aniversării a 600-a a atestării orașului. Câțiva dintre colegi, mai iuți de picior, ajung până în dreptul Catedralei ortodoxe. Dar trebuie să ne grăbim la mașină pentru a ne continua drumul spre Cimitirul vechi al orașului, numit de austrieci Cimitirul Horecea.

Dar mai întâi, însoțitorul nostru ne recomandă să facem un scurt popas în partea cea mai veche a orașului, în Piața Turcească. Și pe ea o găsim în plină renovare. Aici s-a aflat cândva una din cele trei biserici de lemn ale Cernăuțiului medieval, cu hramul Adormirii Maicii Domnului, ctitorită de domnul Nicolae Mavrocordat. O vom vedea pe viu în altă parte a orașului, pe dealul Caliceancăi, unde a fost mutată de austrieci. E funcțională. Din piața Turcească privim în zare către valea Prutului. La orizont se vede satul Jușca, unde se presupune că s-ar fi aflat vechea vatră a Cernăuțiului pe timpul lui Alexandru cel Bun. Ne reluăm călătoria trecând pe lângă Biserica Sf. Nicolae ctitorită cu secole în urmă de starostele Stroiescu, unica bisericuță de lemn nemutată din locul inițial. Biserica a ars din temelii în prima jumătate a anilor 90 ai secolului trecut, dar a fost refăcută integral după proiectul vechi. Apartine Bisericii autocefale ucrainene. Vizavi, ceva mai sus, în panta dealului pe care se află

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

situat orașul, se înalță turnurile noii Biserici Sf. Nicolae, ctitorie a regelui Carol al II-lea al României. Se aseamănă cu Biserica de la Curtea de Argeș, pe care, de fapt, o reproduce. Ghidul nostru ne mai face atent la un amănunt: „În epoca medievală, strada pe care înaintăm se numea Drumul Horecii. Pe aici se pleca spre Dorohoi și apoi spre Iași. Era una din cele trei artere ale Cernăuțului medieval. Celelalte două, Drumul Cuciurului și Drumul Molodiei rezultau din Drumul Mare, zis și Marele Drum Comercial, ce urca dinspre vadul Prutului și ducea spre Siret și Suceava, iar de acolo, la stânga, spre Marea Neagră sau, la dreapta, spre țara celor șapte cetăți - Transilvania.”

Și așa, din vorbă în vorbă, ajungem la podul peste linia ferată (pe aici, ne spune dl Hostiuc, a curs cândva un pârâu cu nume Molnița), facem stânga și ajungem la poarta Cimitirului Horecea. Dar – atenție! – vechea poartă, nu mai există. Aflăm miraji că a fost demontată pe timpul sovieticilor pentru a fi construit în locul ei un complex memorial consacrat eroilor Armatei Roșii. În anii de suveranitate a Ucrainei, la acest complex memorial s-a mai adăugat – fapt laudabil! – un monument funerar al ostașului bucovinean căzut sub steag austriac pe câmpul de bătaie al primului război mondial.

Dacă stăm cu fața spre acest complex memorial, vedem în stânga cum se deschide o alee care se termină cu o capelă. E Capela mitropoliților bucovineni. Aici își duc somnul de veci aproape toți mitropoliții Bucovinei din timpul Austriei și României. Capela e proaspăt zugrăvită în albastru. Duminica, un preot român oficiază aici sfânta liturghie. De ambele părți ale aleii, pe măsură ce ne apropiem de capelă, vedem tot mai multe cripte, cavouri, cruci cu nume românești. Majoritatea aparțin unor ilustre personalități bucovinene: Hurmuzachi, Zbiera, Suceveanu, Botezat, Tarnavski, Tarangul. Pe o alee mai laterală se află și mormântul cunoscutului istoric Dimitrie Onciul, fost președinte al Academiei Române. Iar lângă capelă își doarme somnul de veci marele dascăl Aron Pumnul, la al cărui mormânt au vărsat lacrimi îndurerații săi învățăcei, între care și marele nostru poet Mihai Eminescu. Am trăit aici emoția de a-l fi văzut, cu ochii minții, în cimitirul vechi, ce nu mai există, pe tânărul licean, Mihail Eminovici, rostindu-și primul său poem, prin care se despărțea de iubitul său dascăl.

Încărcați de asemenea înălțătoare stări sufletești, nu se putea să încheiem prima zi de excursie fără vizitarea unui edificiu-simbol pentru istoria Bucovinei, cum e Reședința metropolitană. În prezent acest palat somptuos e folosit ca sediu central al Universității din Cernăuți. Reședința este un edificiu în formă de „U”, de o uimitoare arhitectură, nemăiîntâlnită în altă parte în spațiul central și sud-est european, operă a unui arhitect ceh, Josef Hlavka. Deși era spre seară și la sfârșit de săptămână, grație relațiilor însoțitorului nostru, am putut vizita complexul arhitectonic. În timpul perestroicii lui Gorbaciov, domnul Ștefan Hostiuc, a fost lector de română la Facultatea de Filologie care, din întâmplare, se află chiar în spațiul rezervat cândva renumitei Facultăți de Teologie. Marii chiriarhi bucovineni au înțeles să ofere Facultății de Teologie o aripă întreagă a ansamblului arhitectonic metropolitan. Cu vizitarea Bisericii acesteia, realizată în cel mai pur stil bizantin, am și început excursia în cadrul complexului rezidențial, condusă de ghidul titular al acestei instituții, domnul asistent universitar Nicolae Costaș. Aflăm că, pe timpuri, acestui lăcaș de cult i se spunea Biserica Seminarială. Acum ea este parte a Facultății de Teologie ortodoxă, care îm-

parte același sediu cu Facultatea de Filologie. Ieșind din biserică, suntem conduși către corpul principal al Universității, unde urcăm la etaj și vizităm cele trei săli ale Palatului: Sala Roșie, Sala de Marmură și Sala Albastră. Am fost curios să aflu care dintre ele e fosta Sală Sinodală. Mi s-a spus că e cea de la mijloc, adică actuala Sală de Marmură. Atunci am trăit emoția puternică de a mă fi aflat în locul unde s-a votat, în noiembrie 1918, unirea Bucovinei cu patria istorică. Pe o asemenea notă sentimentală s-a încheiat prima zi de vizitare a capitalei Bucovinei.

Seara, la masa de protocol din cadrul hotelului, l-am avut ca oaspete pe poetul local Ilie Tudor Zegrea, coleg de generație și prieten cu însoțitorul nostru, poetul și criticul literar Ștefan Hostiuc.

Cetatea Hotinului: a doua zi de excursie

A doua zi, după micul dejun, luăm drumul spre Hotin. Treceam prin Boianul lui Neculce și al *Doinei* lui Eminescu, o superbă comună cu români gospodari. Ne minunăm de spiritul întreprinzător al boincenilor: la fiecare a treia sau a patra poartă de la șosea admirăm, expuse la stradă, grilaje artistice lucrate, piese de gard și porți din fier forjat de diverse modele, unele mai frumoase decât altele. Domnul Hostiuc ne atrage atenția că unul din gospodarii acestei comune se

Cetatea Hotinului, pe malul Nistrului. Dincolo de orizont, pe malul râului Smotrici, se află cetatea Cameniței

Foto: Petru Done

află în topul celor mai prosperi oameni de afaceri din regiune. Domnia sa a sponsorizat tipărirea monografiei Boianului, realizată de regretatul profesor Vasile Bizovi, unul din fondatorii filialei locale a Societății „Mihai Eminescu”.

- L-am cunoscut foarte bine!, aud o voce mai din spatele microbuzului.

Mă întorc și-l văd pe domnul Galan continuând cu emoție:

- Mi-a fost coleg la Școala Normală din Cernăuți.

Încep amintirile, drumul se deapănă tot mai repede, ieșim din Boian, și coborâm spre pârâul Rachitna care, spune Ștefan Hostiuc, a despărțit mai bine de un secol două imperii: Imperiul Habsburgic de Imperiul Țarist.

Lăsăm în dreapta Noua Suliță, intrăm în Dinăuți și, de aici până la Hotin, șoseaua ne duce tot pe la margini de sate, ba urcând, ba coborând, ba făcând o curbă, ba revenind în linie dreaptă, și tot așa, lăsând în urmă pitorești peisaje cu dealuri și văi, ajungem pe o creastă de pe care zărim Hotinul. Nu e un oraș mare, mai curând aș spune că e o comună mai măricică, dar aceasta nu ne împiedică să rătăcim drumul către cetate. Până la urmă îl găsim și, coborând către celebra fortăreață, zărim dintr-o dată, în vale, o apă. E Nistrul.

DIN VIAȚA FILIALELOR SURORI

Intrarea în Cetate se face pe bază de bilete. Parcăm mașina într-o vastă parcare care ne desparte de valea care coboară spre zidurile fortăreței. Trecem podul, intrăm în incintă, urcăm pe bastioane, trecem pe coridoarele meterezelor, facem poze, în grup și individual, admirăm, în vale, apa Nistrului scaldând zidurile amețitor de înalte care au apărut secole de-a rândul pământul Moldovei voievodale. Ceea ce remarcăm cu toții e că cetatea e bine conservată. În interior se desfășoară lucrări de renovare. Or, ceea ce ne-a mirat pe toți e că la executarea lucrărilor de refacere a unor spații sunt folosite blocuri de cărămidă arsă și chiar se aplică tencuieli pe bază de ciment, lucru inadmisibil pentru un monument de artă medievală. La întoarcere, ne umplem gențile cu vederi și suveniruri, pe care le plătim cu grivne ucrainene.

Se face ora 11.00. E timpul să pornim la drum, ca să ajungem la hotelul nostru din Cernăuți la ora stabilită pentru prânz. Aici, în Bucovina, tradiția austriacă e să fii cât se poate de punctual.

Așadar, urcăm în mașină, cu gândul să ne întoarcem la Cernăuți. Dar... se aude un glas ce lansează, mai în glumă, mai în serios, întrebarea: „E de-abia ora unsprezece. Ce părere aveți dacă am trage o fugă și până la Camenița?” Întrebarea ne-o adresa neîntrecutul și vrednicul nostru însoțitor. „Hotinul se leagă istoric de Camenița. Și nu e de parte!” Se face liniște în microbuz. Președintele Drehuță dezaprobă. Ca șef al grupului, are grijă să nu întârziem, să ne încadrăm în program. Propunerea este însă tentantă. E o ocazie unică. Intervine, de la volan, domnul Arhip: „Cât facem până la Camenița?” „Nu sunt mai mult de 20 de kilometri...” „Dacă nu ne codim prea mult, eu cred că reușim să vedem și Camenița și să ajungem la timp la Cernăuți.” Exaltare generală. Domnul Drehuță aprobă plecarea.

Un supliment plăcut: Cetatea Cameniței

Și iată-ne trecând podul peste Nistru.

Gândul mi se îndreaptă către Miron Costin, cronicarul atât de legat de ținutul Podoliei. Mă gândesc cu emoție că, de fapt, suntem, la distanță de câteva secole, pe același drum cu el, spre Camenița, vestita cetate medievală poloneză, pusă mereu în oglindă cu cetatea Hotinului.

Șoferul nostru a știut să păcălească timpul de așa manieră încât imediat am fost la marginea orașului Kamenet-Podolski, chiar dacă – colac peste pupăză! - am rătăcit un pic drumul. Intrăm în oraș și pe măsură ce ne apropiem de cetate, observăm o vale prăpăstioasă, la fund cu un adevărat coridor de gresie prin care curge un râuleț (Smotici, îi zice), afluent al Nistrului. Pe malul opus, la baza unei costișe înalte ni se arată, impunătoare și foarte bine conservată, cu bastioane conice semețe, cetatea Cameniței.

Aici, vadul de turiști este incomparabil mai mare decât la Cetatea Hotinului. Stăm în rând după bilete. Apoi intrăm în cetate și ne împrăștiem prin interioare, care și încotro, fără să uităm însă ca nu avem prea mult timp pentru plimbări. Interioarele aici sunt mult mai numeroase decât la Cetatea Hotinului și mult mai bine îngrijite. În unele din ele sunt reproduse scene de luptă a polonezilor cu turcii, cu statuete în mărime naturală. În incinta cetății cumpărăm suveniruri, admirăm uriașa roată de lemn cu care se scotea apă de băut de la circa douăzeci de metri adâncime, printr-o fântână săpată în piatră, cu un diametru de circa trei metri.

Facem poze de grup și ne despărțim de această minunată perlă a Podoliei, grăbiți să ne întoarcem la Cernăuți în timp util.

Pe drum facem schimb de impresii. Toată lumea e de acord că cetățile noastre interioare, Suceava, Piatra Neamț și altele, lasă de dorit la capitolul întreținerii. Pe lângă faptul că nu sunt atât de bine conservate, ele mai sunt lăsate și în paragină. Neavând semeția de odinioară, ar putea oare ele să aibă vadul de turiști

Cetatea Cameniței, a cărei istorie se leagă de istoria cetății Hotinului

Foto: Petru Done

pe care l-am văzut la Camenița și Hotin? Discutam cu domnul Hostiuc. Desigur, conservarea lor net inferioară față de cetățile de pe Nistru e explicabilă. Păstrându-și până în ultimele secole poziția strategică cetățile de pe Nistru au fost ocupate de turci, care nu numai că le-au păstrat, dar le-au și fortificat. Aveau tot interesul s-o facă. Cât despre cetățile din interiorul țării, acestea pierzându-și rolul strategic, au rămas în administrația domnilor pământeni, care le-au fost lăsate de izbeliște, țăranii desfăcându-le zidurile pentru piatra ce o puneau sub talpa casei.

La hotel ajungem cu o foarte mică întârziere, masa la restaurant e pusă și numai bine chelnerițele ne servesc ciorba și friptura bucovineană, să ne fie de saț pe drum, la întoarcere în țară. Scriem câteva cuvinte de mulțumire în Cartea Oaspeților, ne luăm bagajele și coborâm la mașină. Ba gospodinele mai au ceva timp să-și cheltuie grivnele rămase făcând mici cumpărături la „bazarul” de peste drum de hotel.

La întoarcere, depănând amintiri...

Ne luăm apoi rămas bun de la gazde și pornim spre vamă. Soarele e încă sus și ne mângâie cu razele sale drumul de întoarcere în țară.

Relaxați, ne depănăm impresiile. Domnii Drehuță și Galan se întrec în amintiri despre anii lor de adolescență petrecuți la Școala Normală din Cernăuți.

Când ajungem la Bacău, constatăm că nu se întunecase încă. E o seară plăcută de duminică, frumoasă ca toate serile de vară, dar mai deosebită, parcă, decât celelalte. În mințile noastre abia încep a se așeza, ordonat, toate cele văzute și simțite pe parcursul celor două zile de drumeție.

Ce inspirat a fost președintele Filialei noastre Bacău, domnul Emilian Drehuță, sugerându-ne ideea să facem o asemenea excursie! Și cât de câștigate ar fi toate celelalte filiale din țară, dacă omologii domniei sale ar veni cu asemenea idei. Mai ales că, după aniversarea din 8 octombrie 2008, Capitala istorică a Bucovinei s-a primenit de așa manieră încât parcă abia așteaptă să bucure ochiul și să încante sufletul amatorilor de drumeții.

POEZIE TÂNĂRĂ

**Alexandru
CIUPAC**

Nici sunet, nici zbor, nici culoare

La întrebarea cine sunt, mi-ar plăcea să răspund că doar sunt. În rest, e o iluzie pe care viața mă obligă s-o car după mine. Dar existența, oricât de simplă ar fi, are un context. Ei bine, despre acest context încerc să scriu pe scurt în această notiță biografică.

M-am născut la țară (s. Răchitna, raionul Noua Sulița, regiunea Cernăuți), într-o familie de intelectuali, în a 16-a zi a lunii septembrie 1983. La școală, nu pot să mă laud că am fost un elev de nota zece. Plimbările în natură îmi procurau mai multă plăcere decât prezența la ore. În scopul de a mă cunoaște mai bine, la îndemnul bătrânului Socrate, am plecat să studiez psihologia în România. Adevărul ultim despre ființa interioară așa și nu am reușit să-l descopăr. Totuși, m-am ales cu o diplomă de psiholog. Întors acasă, am prins un post de redactor la „Radio Ucraina Internațional”, unde mi-am găsit rostul ca mesager al sufletului uman pe calea undelor radiofonice. La cei 26 de ani, am ajuns să constat că viața, în fond, nu e nici bună, nici rea, ci mai curând obligatorie. Dar am simțit, poate mai mult decât oricând, ce înseamnă să te bucuri de ea ca de un dar de la Dumnezeu. Pentru a trăi altfel decât până acum această bucurie, am îmbrăcat haina monahală. Și am mai realizat că fericirea, pe care o credeam ascunsă în textele vechi, poate veni și prin deschiderea inimii către lumea din afară. Poezia este o formă de deschidere către Celălalt, o evadare din lumea din lăuntru în lumea din afară, un ecou al identității în alteritatea atinsă de freamătul iubirii.

Lupta formelor

Întoarcerea-n sine e aptă
Să lase în urmă doar urme
Chiar dacă despici firu-n șapte
Și-l trag după mine prin turme

Chiar dacă ne țin înnodeate
În carne prezențele noastre,
chiar dacă cordoane ingrate
Ne leagă de nori și de astre

Pietroasă, privirea apasă
Pe faptele încă absente,
Suflarea se face mai deasă,
Mișcările sunt tot mai lente.

O formă se luptă cu alta,
Renunți sau persisti în durere,
Pietroasa privire cu dalta
Despică și ultima vrere..

Zadarnic încerci să o presuri
Cu vorbe topite în soare,
Din ele nu scoți înțelesuri,
Nici sunet, nici zbor, nici culoare.

Închidere în paranteze

Tu mă dai dispărut în lume
iar eu stau, ascuns, într-o virgulă
Aglomerate, frazele ce te descriu
blochează intrarea pe foaie
Pofta de gând e demult condamnată,
altfel nu ți s-ar reproduce chipul
Admiri suspine contra cronometru
grăbind surâsul să le ajungă din urmă
Șoapta rezonază cu urletul
tăcerea stă cu urechea ciulită
Împerecherea este opțională
dar libertatea e obligatorie
Disperarea deschide o paranteză
așteaptă-mă acolo până trece ciclonul
De sub capacul cavoului, cineva – cine crezi? –
catadicește până la urmă închiderea

Mijloc de august

Zigzag, scânteie, circuit
Țipând pe limba unui plici,
Cadavrele n-au putrezit
Iar formele încă-s aici.

Voi poposi într-un dezgust,
Respins de vremuri și de spații,
Pe la un mijloc de august
Lipsit de aspirații

Paralela putrezirii

Flutură gălăgioasă
pe sub roua adormirii
nesătulă și băloasă
paralela putrezirii

Gheara morții în delir
zgârie pe ceafa lenei
suferințe de martir
după vizita cangrenei

Duruie vocale surde
văicăreală bălbăită

POEZIE TÂNĂRĂ

încercări demult absurde
așteptările agită

Lucrătoare neînțeleg
n-are cuget să priceapă
cum pășeste suferința
cu picioarele pe apă

Pe sub arca aplecării
zburdă ca o părăsită
peste muntele tăcerii
se înalță rătăcită

Și înghite toată zarea
picurată din văzduh
și se-ntrece cu iertarea
așternută peste duh

Simplitatea fericirii

Ce simplu e să-ntinzi un zâmbet
Frumoasei zile ce-a trecut,
Fără regret să zici în gându-ți
Nimic în viață n-am pierdut

Privește atent fără să-ți pese
Cum soarbe centru-n sânul său
Suspense reci, suspensii mute
Și toate doar de dragul tău.

Povestea coardelor ce luptă cu tăcerea

Carolinei Jitaru

Îmi place să mă reazem de chitară
S-ating cu arcul mâinii coarda ei,
Și s-acordez apăs-n fapt de seară
Cu gingaș zbor de-aripe de porumbei

Priviri furate din colindul iernii,
Plecări venite dintr-un dor de ducă
Și visuri fulguind pe fața pernei
Cu stropi de zori și gust de miez de nucă

Povestea coardelor ce luptă cu tăcerea
Cântată ieri, dar cu ecou de mâine
Întâia oară-i simt întemeierea
Din vin ales și din aleasă pâine

Ascultă sferele cum cântă

Ascultă sferele cum cântă
în coasta mea
și când membrana-i mai subțire
tu naște-te din ea

și prăduiește-mă prea dragă
Psyche de-a doua jumătate
și lasă-n loc o dără vagă
de dor și de pustietate

O tu, o androgină stare -
prin datul firii suverană
azi nu mai ești decât o rană
un foc mocnind în mădulare

Axiomă

De vei veni în miez de noapte
Vor îndrăzni să scoată șoapte
Pereții goi rămași să tacă
Mărturisind că poate dacă
Veneai mai ieri pe la amiază
Nășteai surâsuri laudate
Dar azi privirea nu mi-e trează
Și întru totul am dreptate
Când zic că sunt o axiomă
Iar existența-i o fantomă

Liniștea albastră

Simfonii ce mă-nspăimântă
Zgomote nemeritate
Unde-i versul ce încântă
Inimi moarte și crăpate

Gândul încă fermentează
Ochiul verde nu s-a copt
Încă doarme nu veghează
La culcata cifră opt

Ceasul a venit, șopârlă
Ce s-apropie agale
Zac în burta unei gârle
Bântuit de-o neagră jale

Suspensie

Cum stăteai cu aripa frântă
pe margine de-abis,
moartea zadarnic venea către tine -
nu te-ar fi convins

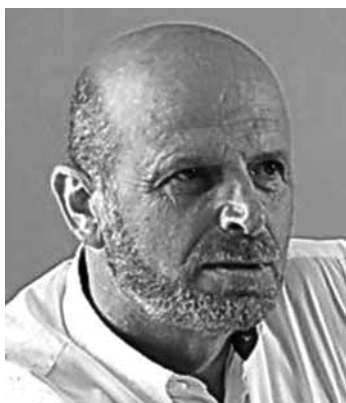
Nu te-ar fi părăsit
niciodată suflul
ai fi rămas peste veac
suspendată în vid,
agățată de-o aripă
roșie floare de mac

Floare pe sicriu

Verigi ce vor a fi inele
Cu păsări muritoare
Se-ncrucișează între ele
Și zâmbetul-mi dispare
Din el se naște un surâs
Cioplit cu măiestrie
Din nou un lanț, un cerc închis
Din nou în sihăstrie
În fața morții nu sunt viu
Sunt mort pe jumătate
Plăcerea-i floare pe sicriu
Petalele-s păcate

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

**Radu
ILAȘ**

Iancu Flondor și biserica românească din Bucovina

Emanciparea politică a românilor bucovineni a devenit în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea o necesitate stringentă. Din fericire, ea a fost înțeleasă la timp de tânăra generație de intelectuali și oameni politici bucovineni. Reprezentanții acesteia, proveniți mai ales din mediul rural, s-au dovedit a fi foarte activi și eficienți în crearea unei mișcări naționale puternice a românilor din Bucovina. Noua clasă politică românească începe să manifeste un viu interes față de situația țărănimii, dar și a învățătorilor și preoților de la sate. De departe, sprijinul cel mai consistent l-a oferit țărănimii române Iancu cavalier de Flondor, cunoscut prin generozitatea și pragmatismul său.

Iancu Flondor s-a născut la 16 august 1865 în Storojineț, într-o veche familie de boieri bucovineni, care a deținut dregătorii și a avut moșii în Țara de Sus a Moldovei. În calitate de stăpâni ai unor moșii, nobilii bucovineni aveau sarcina de a construi în satele pe care le dețineau lăcașuri de cult, acolo unde acestea lipseau, sau a le întreține și a le repara pe cele existente, înzestrându-le cu odore. De numele Flondorenilor e legată ctitorirea unor biserici în Hlînița, cu hramul Adormirea Maicii Domnului (1786), și Storojineț, cu hramul Sfântul Gheorghe (1888).

După ce își ia la Viena doctoratul în drept, tânărul Iancu cavalier de Flondor se implică activ în viața politică a Bucovinei. Nemulțumit de pasivitatea politicienilor din P.N.R. – „Concordia”, Iancu Flondor, alături de George Popovici, dă un nou sens politicii românești din Bucovina după 1897. Democratizarea vieții politice fiind un obiectiv mereu prezent în activitatea sa, el, împreună cu George Popovici, fondează Partidul Poporal Național, pentru care elaborează un program axat pe revendicări național-politice radicale (programul a fost adoptat la 2 septembrie 1900), care au în atenție domeniile școlar, bisericesc, administrativ, economic și politic.

În plan cultic, documentul susține „deplina autonomie a bisericii, convocarea și instituirea definitivă a congresului bisericesc, înzestrat cu toate drepturile cuvenite, după canoane și legile statului”, întrebuintarea averii bisericești doar în scopuri religioase, conservarea caracterului românesc al bisericii, promovarea păcii confesionale în condițiile respectării drepturilor bisericii naționale.

Adeziunea și simpatia intelectualilor români din mediul rural (preoți, învățători) față de Iancu Flondor sunt dovezi ale popularității politicii sale în favoarea intereselor țăranilor, a credincioșilor români de rit ortodox. Iar implicarea sa în susținerea bisericii românești nu se limitează doar la nivel declarativ.

Sprijin financiar pentru casa parohială din Broscăuți

La 6 noiembrie 1902, Iancu Flondor primește o scrisoare din partea comitetului bisericesc din satul Broscăuți, care îi mulțumește pentru intervenția sa, în sensul aducerii în localitate a unui preot român. Sătenii români din Broscăuți se confruntau cu sărăcia și pericolul rutenizării, căutându-și salvarea la conducătorul Partidului Național. Consistoriul votează o subvenție de 1600 de coroane pentru construirea unei case parohiale în localitatea amintită. Bazându-se pe acest sprijin, nematerializat în practică, comitetul bisericesc a contractat împrumuturi cu dobânzi mari. Or, datoria fiind imposibil de restituit, sătenii din comitet îl roagă pe Iancu Flondor să le acorde sprijin financiar.

Abuzurile la care erau supuși preoții români din mediul rural se află permanent în atenția lui Iancu Flondor, clericii români văd în persoana sa o ultimă soluție de ameliorare a situației lor economice, sociale, și nu în ultimul rând, naționale. De cele mai multe ori însă liderul românilor bucovineni se lovește de ignoranță, corupție sau rea voință din partea episcopului sau a membrilor Consistoriului. Înaltele fețe bisericești preferă să colaboreze cu autoritățile provinciale pentru foloase materiale ori pentru menținerea unor funcții sau privilegii.

Averile Fondului Bisericesc sunt în permanență secătuite, iar preoții români de la sate se confruntă cu un proces accelerat și aproape ireversibil de pauperizare. Dacă aceștia încearcă să apere caracterul românesc al bisericii și să susțină interesele naționale în parohiile lor, li se aduc învinuiri false sau sunt mutați disciplinar în alte comune. Din nefericire, chiar și unii enoriași români le făceau greutăți preoților care încercau să ridice nivelul moral, național și economic al comunităților păstorite de ei.

La 28 iulie 1899, Adunarea Cooperatorilor Români din Cernăuți îi mulțumea lui Iancu Flondor pentru ajutorul financiar acordat preoților români din Bucovina.

În ianuarie 1902, bunul său prieten, D. Popovici, om politic din aceeași generație, absolvent al Facultății de Teologie, îi scria lui Iancu cavalier de Flondor o scrisoare prin care-l ruga să contribuie cu 4000 de florini la construcția sediului Societății „Însoțirea orășenilor români din Suceava”, al cărei președinte era dr. G. Mihuță.

Cazul preotului Constantin Mercheș

Un caz tipic pentru situația grea a preoților români din Bucovina este acela al preotului Constantin Mercheș, care

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

de cinci ori pe parcursul a șapte ani (între 1902-1909) fusese mutat disciplinar de către Consistoriu și episcopul Vladimir Repta. În 1902, Constantin Merchesh era preot în comuna Pârteștii de Jos, unde a pus bazele Cabinetului de lectură „Unirea” și a filialei băncii Raiffeisen, sprijinind material și contribuind la emanciparea sătenilor din comuna amintită. Deși majoritatea țăranilor români îl acceptau și îl susțineau,

Biserica din Storojineț ctitorită de Iancu Flondor

Foto: Radu Ilaș

parohul din comună, împreună cu un grup de presiune alcătuit din români și comercianți de altă etnie, îl considerau un adversar politic și un concurent incomod pentru afacerile lor. Ei cereau episcopului alungarea preotului din localitate. Aderarea acestuia la programul partidului național condus de Iancu Flondor și la principiile promovate de acesta periclita afacerile veroase ale comerciantului Rosenstreich și ale unor români asociați cu el.

Deși episcopul Repta a încercat să aplaneze conflictul, sosind special în vizită în comuna Pârteștii de Jos, corupția din rândul membrilor Consistoriului a fost decisivă în mutarea disciplinară a preotului român.

În 1909, același Constantin Merchesh a avut de înfruntat nedreptăți și suferințe în parohia sa din comuna Ruș-Mănăstioara. Greutățile cu care se confrunta aici erau: lipsa unei locuințe adecvate, recoltele slabe de pe domeniul parohial, pierderile de șeptel în valoare de 800 de florini, moralitatea îndoielnică și invidia unor săteni în frunte cu vornicul Nicolae Bumbu. Acesta îl reclamase la Consistoriu,

acuzându-l că ar fi ultragiat și adus injurii tuturor sătenilor din comună. Preotul Merchesh îl ruga pe Iancu Flondor să intervină pe lângă autoritățile bisericești, pentru a nu fi mutat disciplinar a șasea oară.

Politica Ausgleich-ului și împărțirea diocезelor

Politica de deznaționalizare promovată de austrieci față de românii bucovineni, a determinat o eterogenizare etnică și confesională în ducat, mai ales după 1910, când Curtea de la Viena aplica așa numitul „Ausgleich” (compromis electoral). Corpul electoral al Bucovinei era rupt în 5 fracțiuni: română, ruteană, germană, poloneză, evreiască. Această măsură s-a reflectat în mod nefast pentru români, atât în plan politic, cât și bisericesc.

Iancu Flondor nu putea să rămână indiferent în fața degradării statutului politic și național al românilor, a metamorfozării bisericii românești din Bucovina într-o biserică ruteană. Într-o scrisoare din 16/29 iulie 1910, Comitetul executiv al Adunării Naționale Bisericești din Cernăuți, îl informa pe „boierul din Storojineț” că trimisese împăratului o petiție prin care protesta față de procesul de rutenizare și deznaționalizare a bisericii ortodoxe din Bucovina. Comitetul îi cerea să sprijine acest document și să adune în jurul său pe toți românii bucovineni, pentru a determina ameliorarea stării acestei vechi instituții românești. Ca membri ai comitetului semnau scrisoarea Eusebie Popovici și O. Țurcanu. Constantin Hurmuzachi, preocupat și el de gravele probleme ale bisericii naționale, îi trimitea cavalerului Iancu Flondor studiul bine documentat, *Chestia delimitării dieceselor naționale gr.or. din Bucovina*.

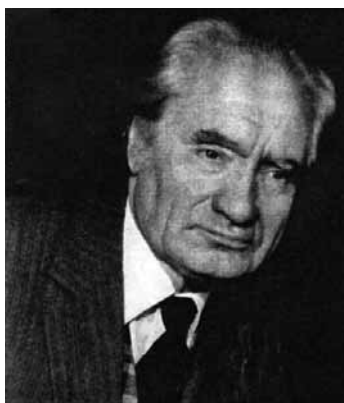
Compoziția eterogenă din punct de vedere etnic și confesional, în multe zone din Bucovina, nu a permis o împărțire clară a dieceselor naționale greco-orientale. Mai mult, românii, minoritari în raport cu rutenii într-o serie de districte și comune, ar fi fost înglobați în biserică ruteană fără voința lor. Astfel, mii de români ce făceau parte din cadastrul electoral românesc ar fi fost considerați, după împărțirea diecezană, drept ruteni. În comune mixte cu majoritate ruteană ca: Banila, Cuciur, Ceahor, Corcești, Volcineț, Camena, Clit etc, ei își pierdeau propriile școli, fiindu-le atins dreptul legal de a avea instituții de învățământ cu predare în limba maternă.

Efectele în plan politic ale proiectului de împărțire a diecezei greco-ortodoxe în română și ruteană erau total nefavorabile românilor, deoarece numărul mandatelor rutene pentru Dietă creștea substanțial, în vreme ce ponderea mandatelor românești se micșora îngrijorător.

Energia cu care Iancu cavaler de Flondor a susținut și apărut interesele românilor bucovineni, ne îndreptățește să afirmăm că el a fost stâlpul mișcării naționale a acestora. A sprijinit material și moral cu generozitate partidul național, gazetele românești, și mai ales pe românii bucovineni de rând.

Atitudinea lui Iancu Flondor față de clasele sociale din Bucovina s-a caracterizat prin onestitate, dar și prin intransigență, în cazul boierimii românești conservatoare, lipsită în multe situații de simțământ național. Învățătorii și preoții de la sate au găsit în persoana sa sprijin necondiționat, dar și îndrumare în plan național-politic.

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

**Ion
GHERMAN**

Medici români din nordul Bucovinei

Printre personalitățile bucovinene din secolul trecut un loc destul de însemnat revine medicilor și farmaciștilor români. Vom aminti, în ordine alfabetică, doar câteva nume reprezentative pentru nordul Bucovinei.

Începem cu *Traian Beraru*, născut la 14 decembrie 1913, la Ceahor, lângă Cernăuți, care în perioada interbelică s-a impus ca unul dintre cei mai mari radiologi din țară. A activat la Institutul de Oncologie din Cluj, fiind un colaborator apropiat al profesorului Chiricuță.

Un loc asemănător în medicina românească îl deține și *Victor Coroiu*, născut la Cernăuți, în 1913. Doctorul Coroiu este autorul mai multor lucrări științifice. A fost profesor universitar de medicină socială la Facultatea de Medicină din București și medic șef al capitalei, funcție de care s-a achitat în mod onorabil, chiar în perioada grea de totalitarism prin care a trecut.

Un bun renume și-a câștigat și bucovineanul *Octavian Lupu*, născut în 1898 la Cernăuți și decedat în 1938 la București. Și-a făcut studiile medicale la Viena și Berlin, a fost un mare cercetător în domeniul igienei și sănătății publice și a luptat pentru o asistență socială corespunzătoare a populației din Bucovina, deținând mai mulți ani funcția de medic șef al orașului Cernăuți. A fost, de asemenea, inspector general în Ministerul sănătății.

Și cunoscuta familie Nandriș din localitatea Mahala, de lângă Cernăuți, are reprezentanți de seamă în domeniul medicinei. Astfel, doctorul *Ion Nandriș*, născut în 1890 la Mahala, după ce și-a făcut studiile de specialitate la Viena, a devenit un mare ORL-ist în Cernăuți, unde a condus, ca director, cel mai mare spital din acest oraș. În 1940, fiind student la medicină, am avut șansa să fac practica de vară în spitalul condus de dr. Ion Nandriș. Printre alte lucruri deosebite puse la cale în capitala provinciei natale, doctorul Nandriș a înființat aici revista „Bucovina Medicală”. La București, a fost asistentul profesorului de medicină legală Mina Minovici. După război a ajuns profesor de medicină legală la Facultatea de Drept din capitală.

Din aceeași familie este și doctorul *Teodor Nandriș*, născut în 1905, care, pe lângă lucrări de medicină socială, s-a făcut cunoscut și prin frumoase lucrări de istorie a medicinei.

Tot în nordul Bucovinei, la Cernăuți, s-a născut în 1929 și doamna conf. dr. *Carmen Oproiu-Dulgheru*, care, alături de acad. Tiberiu Spârchez și alături de soțul domniei sale, prof. dr. Alex. Oproiu, s-a făcut cunoscută și apreciată prin documentate lucrări de patologie digestivă, pe care le-a prezentat la Congrese naționale și internaționale.

Un nume bine cunoscut în medicina românească și e acela al bucovineanului *Iraclie Percek*, născut în 1923, în Crasna Putnei, județul Storojineț. Doctorul Percek s-a prăpădit cu câțiva ani în urmă. El s-a făcut apreciat ca specialist radiolog și oncolog, dar mai ales prin numeroase lucrări în domeniul psiho-sociologiei medicale, pe care le-a publicat în reviste de specialitate. Ca unul care mă pot lăuda că i-am fost prieten, afirm că doctorul Percek, atât ca medic, cât și ca talentat publicist, a lăsat după dispariția sa multe sincere regrete.

La fel de îndreptățiți suntem să ne referim în continuare la bucovinenii *Rainer Francisc Iosif* și *Emil Repciuc*, figuri de mare rezonanță în învățământul medical românesc.

Profesorul *Rainer Francisc Iosif* s-a născut în 1874, la Rohozna-Cernăuți și a decedat în 1944, la București. Ca profesor de anatomie la Facultatea de Medicină din Iași și apoi din București, are marele merit de a fi pus bazele concepției structurale ale acestei discipline. Un merit tot atât de justificat profesorul Rainer și l-a câștigat prin contribuția la înființarea Institutului de Educație Fizică și al celui de Arheologie și Antropologie și prin imboldul dat studierii anatomiei plastice la Academia de Arte Frumoase. Profesorul Rainer a organizat la București cel de-al XVII-lea Congres de antropologie și arheologie preistorică. Pentru toate acestea, Academia Română l-a ales Membru de onoare.

Tot ca anatomist s-a făcut cunoscut și apreciat profesorul *Emil Repciuc*, născut în 1911 la Cernăuți și decedat în 1981 la București. Pe plan științific, profesorul Repciuc a contribuit la cercetarea structurii electrono-microscopice a capilarelor. El a introdus statistica matematică în interpretarea datelor din domeniul biologiei. Profesorul Repciuc a întocmit și a editat mai multe volume de anatomie și a publicat zeci de articole științifice, în reviste din țară și din străinătate.

Toate aceste mari personalități medicale, alături de alți numeroși medici sau farmaciști români, originari din nordul Bucovinei, vin să pledeze în favoarea faptului că acolo a existat, pe plan medical, ca și pe alte planuri, o autentică școală românească.

REMEMBER

Nicolai
POMOHACI

Balurile de altă dată

Dupa Sf. Petru și Pavel se încheiau cursurile la liceu și fiecare plecam acasă în vacanță în satele de baștină. Părinții abia așteptau să ne pună la treabă, spunând că la școală ne-am „odihnit destul”, acum a venit și rândul nostru „la muncă”.

Zilnic, dis de dimineață, plecam cu tata și cu frații mai mari la cosit fân în *arșiță* ori în *delniță* unde aveam teren de fânaș. Fânul cosit nu trebuie să fie prins pe jos de ploi înainte de a fi pus în căpițe. Ca să câștigăm timp, de multe ori rămâneam peste noapte și dormeam pe un pat de fân proaspăt cosit.

Duminica mergeam la biserică, dar nu la începutul slujbei, ci cam pe când se spunea crezul, (că așa se cade la domni), după care slujba și predica mai dura cel mult o oră.

După slujbă, ne întâlneam, „intelectualii satului”, și puneam la cale unele activități culturale printre care balurile erau pe primul loc. Pentru fixarea datei, luam din timp legătura cu cei din satele vecine ca să nu se suprapună cumva data noastră cu balul de la ei. De fapt, balurile se țineau lanț. Nu exista duminică fără bal în vreo comună.

Până în anul 1950, comuna Marginea nu avea un cămin cultural. Întâlnirile le făceam la fostul sediu al primăriei dinspre prund. Primăria își mutase sediul în localul fostei școli din crucile drumului. Pentru că spațiul era prea mic, am cerut aprobarea primarului să desființăm zidul dintre 2 camere. În locul zidului, tata, care se pricepea la construcții, a fixat o grină sprijinită pe 2 stâlpi marginali. Fetele au curățat molozul și au vărut noul spațiu, care astfel ținea, de acum, loc de cămin cultural. După ce am fixat data balului, am făcut 20 de afișe dintre care 15 le-am trimis pentru afișare în comunele vecine și la „târg”. Mi-a revenit sarcina să mă ocup de angajarea muzicii. Din timp am „arvunit” o formație compusă din acordeon, vioară și contrabas. Fetele asigurau masa pentru muzicanți, iar băieții băutura și transportul.

Cu emoții am așteptat ziua de sâmbătă seară, când, conform afișului, urma să aibă loc în comuna Marginea „*MARE BAL MARE*”!

Pe la orele 6 după masă începeau să sosească invitații din Horodnicul de Sus și de Jos, din Voitin, Vicov, Volovăț, Sucevița, Clit, Pârtești și din alte sate de primprejur.

Fetele erau îmbrăcate în frumoase costume naționale, cu boniță, bluze înflorate cu modele cusute de mâna lor și catrințe strânse pe corp, iar în picioare pantofi ușori, numai buni de dans. De regulă fetele din satele vecine veneau în căruțe însoțite de mamele lor. În noaptea balului, terenul dintre moară și local se umplea de căruțe.

Băieții purtau cămașă lungă cu flori cusute la poale, mâneci și umăr, ȋtari și bundiță din postav cu împletituri din sarad făcute de cojocarii din Rădăuți, iar în picioare pantofi din piele. Cămașa se încingea cu brâu tricolor sau chimir din piele. Cizmari erau în toate comunele. La noi în comună, cel mai vestit cizmar era Magopăț, din partea de sus a satului. Unul dintre strănepoții lui are și azi un atelier în București (vis-a-vis de Stadionul Lia Manoliu), la care soția și-a făcut multe perechi de pantofi, chiar înainte de 1989, când Magopăț lucra la Arta Modei de pe Calea Victoriei, lângă Teatrul Țândărică. Deși era specializat pentru pantofi de damă, când a auzit că sunt bucovinean mi-a făcut și mie câteva perechi de pantofi și ghete îmblănite.

Balul începea cu *hora mare* în cerc, la care se prindeau băieți și fetele, admirate de mamele lor care stăteau pe băncile de pe margini. La deschiderea balului participa și preotul satului cu preoteasa, care era învățătoare. Aveau o fată (Adița) și un fiu (Ciupi) nelipsiți de la petreceri.

La miezul nopții se alegea „Regina balului”. Între timp se scoteau la vânzare ilustrate pe care băieții le cumpărau, scriau numele fetelor și le trimeteau, prin „poștașul balului”, adresantelor. Asta dura cam o oră, timp în care membrii orchestrei luau masa și se odihneau.

Poștașul, urcat pe un scaun striga numele fetei și-i înmâna ilustrata. Cea care primea cele mai multe ilustrate era declarată „Regina balului”. După numărarea ilustratelor, la o comandă, orchestra cânta vals, iar regina își alegea partenerul. Dansul era numai al lor, admirați de întreaga asistență. După dansul reginei, urma „damen vals”. De astă dată fetele își alegeau partenerul.

Pe tot parcursul serii unul dintre membrii comitetului de organizare urmărea ca nici o fată să nu rămână nedansată. De cele mai multe ori, colegul Mitică Olăreanu își asuma această sarcină. Obiceiul și l-a păstrat și mai târziu. Dovedă că la revederile noastre de la Rădăuți, la masa festivă, nici una dintre colege nu rămânea nedansată de el.

Balul continua până spre dimineață, când se alegea, după același tipic, „Prințesa balului”. Soarele era sus când începeau să plece invitații de la bal. În acordurile unui marș, acordionistul conducea fetele la căruțe, unde caii așteptau înhămați gata de drum.

Deși dansam toată noaptea dimineața regretam că balul s-a terminat „parcă prea repede”. Și azi când ne aducem aminte de acele vremuri frumoase spunem cu nostalgie: „Doamne, ce frumoase erau balurile de altă dată și cum s-a furișat timpul pe lângă noi!”

ESEU

**Constantin
BÂNDIU**

Ipostaze stilistice ale pădurii

Potrivit silvocaliei, pădurea nu este o entitate naturală oarecare, ci un spațiu sacral populat cu arbori – ființe vii, cu personalitate, de unde, metaforic, se poate spune că are suflet. Acest suflet poate fi perceput atât epifenomenal, în ritmicitatea formelor, a volumelor, a golurilor și culorilor, cât și meta-fenominal, în funcțiile sale integratoare, generatoare de Frumos și Poezie. De aici, atmosfera de mister, de necunoscut, a pădurii, dar și fascinantă ei putere de atracție pe care o exercită asupra noastră, de îndată ce pătrundem în orizontul ei interior. Tot de aici, interesanta și insondabila ei mitologie, rezultată din înălțarea gândului în infinit, cu poezia și filosofia proprie, care îi conferă o altă dimensiune, încă prea puțin cunoscută – cea spiritual-culturală. Este punctul de inflexiune, transgresiunea meta-spațială care se produce la întâlnirea cu atmosfera ancestrală, de regăsire a paradisului pierdut, a copilăriei. Este tema centrală a unei silvocalii axate pe filosofia pădurii (silvosofie), pe care o putem defini și ca „silvocalie după silvocalie”.

În această concepție, văzută prin prisma criticii de artă, pădurea ne apare ca o realitate de dincolo de noi, transfigurată, spiritualizată, ce gravitează pe o orbită circulară sau elipsoidală, niciodată închisă, dar care tinde către desăvârșire, la fel după cum infinitul se conjugă cu eternitatea. De aici necesitatea de a modifica paradigmele ecologice în sensul adăugării unui nou concept: dimensiunea spiritual-estetică. Este dimensiunea sub care sufletul pădurii ne invită la reflexie și filosofare, depășind stadiul de simplă emotivitate. Înțelegem prin frumos, în cazul ecosistemului, perfectă armonie dintre structură și formă, dintre funcție și substrat, dintre intrări și ieșiri, proprietăți care, într-o definiție mai rotundă, exprimă principiul lui Platon – „echivalentul binelui este frumosul” sau, mai aproape de zilele noastre, esența esteticii lui Kant – „plăcere în absența durerii, finalitate în absența scopului, universalitate în absența normelor particulare, ordine în absența legii.”

Pădurea, un spațiu mitopoetic

Pădurea este însă mai mult decât un concept oarecare. Ea este filosofie și spațiu mitopoetic, având un suflet ce se manifestă sub registrul a cinci dimensiuni spațio-temporale (lungime, lățime, înălțime, durată) și o dimensiune spiritual-estetică. Vedem aici o depășire a vechilor concepții când pădurea era privită ca o entitate botanic-picturală (von Salisch, 1902), sau ca o oază de frumusețe barocă.

Considerată de unii ca o metaforă, un labirint al vieții, pădurea impresionează în primul rând prin jocul formelor

pline (arborii) și al spațiilor goale dintre acestea, care funcționează ca veritabile receptacule de influxuri luminoase (de energie cosmică). De aici, senzația de inefabil și de frumusețe cosmică, admirabil redată de Sf. Augustin într-un eseu cu tentă de filosofie pitagoreică: „În lume, frumusețea place vederii, în frumusețe – formele, în forme – măsurile, în măsuri – numerele.”

Aplicând la pădure aceste concepte, ajungem la o serie de principii călăuzitoare, al căror punct de plecare este decalogul unei silvologii întemeiate pe baze de ecosistem estetic. Referindu-ne la pădurea naturală (virgină), acestea ar fi: 1. *Idealitate*, ca arhetip de frumusețe naturală; 2. *Armonie*, sau perfecțiune de organizare structural funcțională; 3. *Pluralitate*; 4. *Durabilitate*, cvasieternitate; 5. *Poartă de pătrundere* în lumea fabuloasă a visului și poeziei; 6. *Spațiu de regăsire* a mitului copilăriei; 7. *Invitație la înțelepciune* și melancolică filosofare; 8. *Spiritualitate*; 9. *Sacralitate*, thopos purificator; 10. *Speranță* pentru binele lumii de mâine sau pentru siguranța ecologică a acesteia.

Arhitectonica silvestră

Două sunt coordonatele arhitecturale ale frumosului silvestru: o anumită succesiune a formelor și volumelor în timp și spațiu sau, altfel spus, ritmica interioară, și o îmbinare armonioasă a spațiului gol (din lăuntru și din afară) cu spațiul împădurit sau, altfel spus, ritmica exterioară, transpusă în peisaj. Privită din afară, pădurea este componentă a peisajului geografic. Privită din interior, ea este undă, ondulație, înșiruire de coloane care sugerează templul.

În termeni silvici de specialitate, spunem că ne aflăm în interiorul a două structuri fundamentale, ambele larg răspândite în natură: plurienul și echienul sau, mai precis, unienul.

De aici, o primă observație de ordin estetic: posibilitatea de a încadra o pădure, cu o structură dată, în stilul arhitectonic propice ei. În esență, acest stil se prezintă drept gotic sau clasic, dar și sub alte forme.

Goticul e specific pădurilor de rășinoase (molid, brad) cu structură echienă. Trunchiurile drepte ale arborilor, înalte și ușor conice, în parte lipsite de crăci, cu linii verticale, ce urcă și se apropie, sugerează fuga, îndepărtarea, la fel ca la catedralele gotice, la care coloanele ghidează privirea spre înălțimi, iar coroanele în arcuri frânte formează cerul de deasupra noastră.

Clasicul este specific pădurilor de fag, unde-i regăsim toate virtuțile cardinale: armonie, echilibru, închidere a

ESEU

formelor, limitare, mișcare în cerc – toate redade într-un registru coloristic luminos, aproape apolinic. Impresionează, în primul rând, cilindricitatea trunchiurilor, simetria frunzelor, alternanța suprafețelor curbe cu suprafețele drepte, luminozitatea formelor și a volumelor.

Alte stiluri, unele deschise, cum sunt barocul sau expresionismul, sunt caracteristice, mai cu seamă, structurilor amestecate care apar incidental în biotopurile ecotonice sau de limită. De regulă, ele sunt expresive și ecologic bine realizate, dar, silvicultural, sunt slab productive.

Fiecare dintre structurile și stilurile amintite au personalitate și exprimă o anumită față a frumosului natural. Pentru că „tot ce este formă și are reprezentare plastică, cade sub simțuri, iar plasticul care imită, care redă natura, este sinonim cu frumosul” (George Călinescu, 1990). De aceea, orice încercare de caracterizare a unei păduri, după cantitatea sau calitatea de frumos natural, este inutilă și greșită. Ea este frumoasă sau nu, indiferent de stilul sau stilurile arhitectonice cărora le aparține.

Silvosofia și interpretarea peisajului

Interesantă ni se pare perspectiva silvosofică pe care o putem descoperi la o pădure în funcție de impresia creată în raport cu Înaltul sau de orientare a privirii în acest sens. Astfel, când privirea merge în sus, spre transcendent, căutând lumina într-o tragică dorință de a atinge infinitul și de a ne apropia de Dumnezeu, ne aflăm în plin *gotic*, specific catolicismului, când privirea coboară odată cu razele de lumină ce vin de sus și ne învăluie ca o apă aurie, caldă și blândă, ne aflăm în plin *ortodoxism*, iar când privirea merge pe orizontală, spre interiorul pădurii, sondând în tunicul și nepătrunsul, ne aflăm pe terenul *epicului* și al *mitologicului*, eventual al altor forme de manifestare a culturalului.

Văzută pe verticală, pădurea este lirică, poetică, sacră, cu trimitere la templu sau biserică; văzută pe orizontală, ea este epică, epopeică, misterioasă și profană. După locul pe care-l ocupă în conștiința noastră, în spațiul nostru interior, ea poate fi, simultan, și cosmos, și religie, și mit, și poezie, în funcție de proiecția pe care ne-o dă formația noastră culturală, dar și în funcție de structura prin care aceasta se manifestă. Așa, de exemplu, în ipostaza sa plurienă, pădurea este undă, mișcare universală ce amintește cosmicul sau, în filosofia românească, *mioriticul*. În termenii acestei filosofii, ea se prezintă ca entitate transfigurată, spațiu transcendent, mit sau religie. Spre deosebire de pădurea plurienă, pădurea unienă este mai transparentă, mai accesibilă introspecției și apare în basme – de obicei, sub doua ipostaze: ca zid despărțitor între două lumi (cea bună și cea rea) sau ca obstacol în calea unor urmăriri homerice, în care personajul pozitiv este ajutat în luptă. Situațiile în care pădurea deține un rol de spațiu privilegiat – loc de paradisiacă fericire, amplasat în lumea de dincolo și, deci, inaccesibil nouă – sunt mai puțin întâlnite. De aceea, rareori fac obiectul unor discuții despre funcția mitologică a pădurii.

După cum s-a mai spus, pădurea nu este numai formă, ea mai este și culoare, și sunet, și mișcare pe verticală a timpului sau a spațiului. Din combinarea acestei multi-

tudini de elemente – unele materiale, concrete, altele din zona impresiilor, a spiritualului – rezultă o serie de peisaje, cu tot atâtea stări de spirit, a căror caracterizare tipologică (de altfel, greu de realizat) impune o distincție între *spațial* (în sens geografic) și *metaspațial* (în sens psihic).

De la silvologie la semantica silvană

Gândit metaspațial, ca impresie și reflectare în psihicul uman, peisajul silvestru ni se relevă ca o realitate care depășește forța de seducție a lumii materiale, primind o altă dimensiune, provenind dintr-o altă zonă de cunoaștere, perpendiculară pe primele (spațiu și timp), pe care noi am definit-o, prima dată, drept „dimensiune spiritual-estetică”. Aparent opozabilă ideii de pădure, această dimensiune are menirea de a pune în evidență și a reda în termenii filosofiei naturii sufletul pădurii, împreună cu funcția mitopoetică a acesteia, generatoare de folclor, de artă și sănătate psihică. Este dimensiunea care ne conduce la elaborarea unei semantici silvane privind spațiul împădurit (sau cu pădure, în proporție semnificativă), dar și privind arborele individual, ca element de peisaj și purtător de frumusețe plastică, picturală.

Sub acest aspect, arborele și, prin el, specia din care face parte, este o metaforă, un element ce poate fi privit ca un veritabil personaj de poveste (liric sau epic), un personaj care ne vorbește despre problematica devenirii umane, inducând în noi, asupra noastră, puternice și variate impresii estetice.

Pe scena virtuală a unei păduri spiritualizate putem astfel întâlni personaje precum: *bătrânul* taciturn și trosnind de supărare (molidul), *cavalerul* drept și luminos (bradul), *seniorul* neînfricat, uitat de timp (stejarul), *frumosul* insolit (fagul), *prințul* mângâietor și matern (teiul), *fecioara* despletită, plângând deasupra apelor (salcia), *feciorul* elegant în haine ca zăpada (mesteacănul), *străjerul* înălțimilor, înconjurat de nemărginite turme de jneapăn (pinul cembra) etc.

Prezențe vii, cu mare potențial emotiv și estetic, singuri sau în colectivitate, arborii sunt protagoniștii mai multor tipuri de peisaj reprezentând ipostaze estetice ale pădurii.

Peisajul ca realitate fizico-geografică

Există mai multe tipuri de peisaj privit ca o realitate fizico-geografică. Vom specifica doar câteva din ele.

Peisaj ritmic, sau ondulatoriu: când forma cea mai generală a coronamentului are aspect de val, de mișcare ce urcă și coboară, ca în sintagma „deal-vale” din filosofia blagiană a spațiului mioritic;

Peisaj curbiliniu: când coronamentul, în linia sa general-integratoare se arcuiește în sus sau în jos, în sens pozitiv sau negativ (formă de cupolă sau de depresiune);

Peisaj zdrențuit, sau *zimțat*: reprezentat de stâncăriile de pe culmi și de arborii de la mari altitudini, ale căror vârfuri se profilează pe cer, formând un orizont neregulat;

Peisaj tip portal: când privirea poate ieși afară din pădure, sau din peisajul propriu, trecând ca printr-o poartă deschisă spre infinit și reunind două lumi: cea reală, de aici, de lângă noi, și cea de dincolo, dintr-o pădure imaginară, misterioasă și profundă;

ESEU

Peisaj geometric: pădurea și formele de relief se aliniază în șiruri paralele, orizontale și verticale, lărgind perspectiva.

Peisajul ca prezență spirituală

Unele peisaje pot fi privite ca metafore ale sufletului metaspacial. Aducem mai jos câteva exemple de peisaje privite sub acest unghi.

Peisaj consonantic. Înfățișează pădurea în care gândul înaripat creează singur frumuseți virtuale, în consonanță cu fondul peisagistic real (geografic), transfigurat, la rândul său, după legile artei spațiale și ritmice;

Peisaj sacral. Prin dezvoltarea de mare anvergură pe verticală și prin forma specială a arborilor, acest peisaj, privit din interior, ne trimite cu gândul la ideea de templu sau biserică. El sugerează sacralitatea și posibilitatea pătrunderii gândului în transcendent, ca scară a virtuții și a îndumnezeirii. Este tipul de peisaj ce invită la înălțare și purificare, spre a sorbi din cupa Frumuseții, Adevărului și Binelui, virtuții cardinale pe care se sprijină axa Universului.

Peisaj mitologizant. Ca și peisajul sacral, peisajul mitologizant are drept trăsătură principală aspirația spre înălțimi, invitându-ne să sondăm necunoscutul, amalgamând realul cu imaginarul și trecând cu ochii sufletului dincolo de lumea noastră reală, obișnuită, din lumea sordidă de aici, refugiindu-ne într-o lume imaginară, dar construită de noi, după voința și aspirațiile noastre.

Peisaj paradisiac (edenic). Este peisajul cel mai apropiat de ideal, întrucât cuprinde atâta armonie, frumusețe, liniște și pace, încât sufletul ne doare și simte o infinită fericire, la fel ca în timpurile memoriale ale creației. Pe atunci, trăind în paradis, omul avea bucuria de a vedea zilnic fața lui Dumnezeu. Din păcate, peisajele cu mare încărcătură de fericire edenică sunt astăzi rare și apar doar excepțional în unele regiuni mai îndepărtate, în care omul, de regulă aducător de ruină și moarte, n-a pătruns încă. Asemenea frumuseți naturale, insolite și multicolore au fost bine cunoscute și apreciate de poporul român, care le-a imortalizat în balada *Miorița* prin versurile: „Pe-un picior de plai, / Pe-o gură de rai”. Într-un astfel de peisaj, vegheat de pădurea cea necuprinsă și mare, „omul se regăsește pe sine, împreună cu trecutul, idealurile și aspirațiile sale spre viitor. De aceea, stresat și alienat de modernismul vieții cotidiene, el se va întoarce mereu aici, în spațiul mioritic al mitologiei și fericirii edenice pentru a-și vindeca rănilor și a-și reîmprospăta forțele, ca odinioară Tantal (C. Bândiu, 2004).

Peisaj clasic: este pădurea cu aspect de catedrală, în care cvasi-regularitatea liniilor și înșiruirea trunchiurilor amplifică impresia de echilibru și de armonie structurală. În peisajul respectiv, omul se simte integrat într-o mișcare în cerc, ce închide (unește) cerul cu pământul.

Fenomenologia pădurii arhetipale

Vom arăta în încheiere că, în natură, aceste tipuri sau forme peisagistice nu se găsesc în stare pură, ci interferează, se suprapun, se amestecă, formând mozaicuri. Peisajul, după Amiel, e mai mult decât o simplă reprezentare naturală, e „o stare de spirit” sau, după noi, o viziune proprie, personală asupra naturii văzute și contaminate de ideile despre artă pe care le are fiecare dintre noi.

Fiind cosmos și templu în același timp, în plan filosofic, pădurea conține și ideea de Bine Absolut, idee străveche, datând încă de la Platon, care redă magistral conceptul prin expresia „Kalokagathon”. De aici rezultă și triplă valență fenomenologică sub care percepem pădurea arhetipală: ca fenomen geografic, ca fenomen ecobiologic și ca fenomen spiritual estetic.

În actuala criză ecologică, pădurea este pentru omenire „un remediu și o speranță, poate singura, cu ajutorul căreia pot fi vindecate rănilor pământului, singura care ne poate alina sufletele zbuciumate de stresurile civilizației actuale” (C. Bândiu, 2004). De aceea, pădurea trebuie păstrată și iubită nu numai pentru darurile economice și ecologice pe care ni

Vatra Dornei – personalul Institutului balnear

le oferă, ci și pentru marea ei frumusețe, poezie și atmosferă de profunzime și varietate spirituală pe care le conține.

Referințe bibliografice

- C. Bândiu, *Estetică forestieră. Introducere în silvocalie*, ed. Media Star, Reșița, 2004.
- C. Bândiu, *După silvocalie, o silvosofie*, în rev. *Pădurea*, nr. 4/2005, p. 51-52.
- C. Bândiu, Un nou criteriu de caracterizare ecologică a pădurilor: dimensiunea spiritual-estetică. în rev. *Pădurea*, nr. 6/2009, pp.17-19.
- G. Călinescu, *Pagini de estetică*, ed. Albatros, București, 1990.
- Matila Ghyka, *Filosofia și mistica numărului*, ed. Univers Enciclopedic, București, 1998.
- Dicționar de filosofie - Oxford*, ed. Univers Enciclopedic, București, 1999.
- E. Papu, *Apollo sau ontologia clasicismului*, ed. Eminescu, București, 1985.
- Platon, *Dialoguri*, trad. Cezar Popa Costea, ed. IRI, București, 1995.
- G. Scripcaru, C. Bândiu, *Silvocalia - o estetică a pădurii*, ed. Tehnică-Silvică, fil. Câmpulung Moldovenesc, 1997..

IN MEMORIAM

Veteranul nonagenar Toader Pleșca a plecat pe ultimul drum

În toamna anului 2009, ne-a părăsit pentru totdeauna nonagenarul Toader Pleșca, originar din nordul Bucovinei.

Veteranul Toader Pleșca, originar din Igești-Storjineț, împreună cu solista de muzică populară din Chișinău, Maria Iliuț, originară din Crasna, și cu președintele Filialei București, prof. col. George Galan, după un spectacol din cadrul Lunii Bucovinei

Născut în satul Ciudei, fostul județ Storjineț, la 30 septembrie 1914, într-o familie de țărani agricultori, Toader și ceilalți frați ai săi au rămas orfani de tată în 1940. Mama sa a fost deportată în Siberia, împreună cu fratele mai mic, Arcadie, în vârstă de 16 ani, dar în drum spre Siberia a fost despărțit de mama, de care n-a mai aflat nimic. Abia în 1992, Arcadie s-a întors în satul natal, Ciudei, dar casa părintească fiindu-i ocupată de străini, s-a întors la locul său mai vechi de muncă, orașul Celeabinsk, de lângă munții Ural.

Ceilalți doi frați, Gheorghe și Lazăr, au fost concentrați în armata română, participând cu unitățile lor militare la frontul din răsărit. Gheorghe a căzut în luptele pentru Odesa, iar Lazăr a luptat până la cotul Donului. După lăsarea la vatră s-a stabilit în orașul bucovinean Gura Humorului.

Toader Pleșca a fost luat în armată în 1936. Ocuparea nordului Bucovinei de către armata roșie l-a găsit mobilizat în regimentul 8 Vânători dislocat în Cernăuți. Cu această unitate, retrasă în iunie 1940 în Bucovina neocupată, a parti-

cipat, apoi, la război, dar în luptele pentru Odesa a fost grav rănit. Refăcut parțial, a fost din nou concentrat în 1943, la serviciul auxiliar. A trăit alte zile și săptămâni grele pe timpul retragerii prin partea de nord a Basarabiei și Bucovinei, până când unitatea a ajuns în județul Neamț.

După actul de la 23 august, mai exact, în septembrie, 1944, întregul efectiv al unității a fost luat prizonier și dus în orașul Krematorsk din regiunea Donețk, Ucraina, la o fabrică sovietică de tancuri. Recidivând rana de la picior, provocată cu 3 ani în urmă în luptele pentru Odesa și, datorită unei comisii internaționale a aliaților care a vizitat lagărul, Toader Pleșca a revenit în țară, a urmat o școală de reeducare pentru invalizi și calificându-se în meseria de croitor, s-a angajat la fabrica Apaca.

În 1947, s-a căsătorit cu Zamfira Ungurean, din satul bucovinean Bilca. Cu ea împreună, a ridicat o căsuță pe strada Lacul Amara, sector 2. Cu ea a conviețuit până în 1984, când ea a decedat. Din căsătorie a rezultat un băiat, Gheorghe, născut în 1947, care s-a calificat în meseria de electromecanic.

Până la împlinirea vârstei de 90 de ani, veteranul Toader Pleșca a fost membru activ al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Respectat de toți ceilalți membri ai Societății, atât pentru vârstă, cât, mai ales, pentru viața sa plină de încercări, cu deosebire în timpul războiului și al prizonieratului. Se interesa mereu de tot ce este nou la Cernăuți, în localitățile din jur, în satul său natal, Ciudei: „Vreau să mai trăiesc și să mai ajung odată în satul copilăriei mele”. Când, la una dintre activitățile culturale și interpreta de muzică populară Maria Iliuț, originară din Crasna, sat aflat la câțiva kilometri de Storjineț, a ascultat-o cu lacrimi în ochi și a avut o deosebită bucurie când actrița a dorit să facă o poză cu el.

În însemnările sale din ultimele zile, lăsate fiului său, se degajă o dragoste nețărmată față de România, de locurile materne, de satul său. În aceste *Însemnări*, Toader Pleșca îi cere fratelui său mai mic, aflat la Celeabinsk, să revină la Ciudei și să ridice un monument în memoria consătenilor decedați în Siberia, pe front sau în alte împrejurări nefaste generate de război.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

George GALAN

IN MEMORIAM

Emilian Drehuță(1931-2011)

Epitaf pentru infinit sau cântec de slavă pentru verticalitatea spiritului bucovinean

„Simbolul infinitului sugerat de Coloana lui Brâncuși ne va obișnui cu gândul că și atunci când nu vom mai exista vom dăinui prin idealurile pe care le-am slujit, prin urmași și prin paginile pe care le-am scris.”
(Emilian Drehuță)

La 5 august 2011 se stinge din viață președintele Filialei Bacău a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina Emilian Drehuță. Vrednic descendent al plaiurilor rădăuțene, el a condus această organizație cu dăruire și implicare totală din 1990, anul renașterii Societății, mobilizând comunitatea bucovinenilor băcăuani într-o susținere și păstrarea tezaurului spiritual al Țării Fagilor.

S-a născut la 2 martie 1931, în localitatea Baineț din fostul district Rădăuți, astăzi comuna Mușenița, județul Suceava, fiind primul dintre cei patru copii ai lui Ilie și Eudochiei Drehuță (n. Olaru). Până la vârsta de 14 ani trece cu succes, în satul de baștină, cele șapte clase primare (1938 - 1945).

Vitregiile războiului, evacuarea și dislocarea populației, a instituțiilor socio-culturale din Bucovina septentrională aduseseră din Cernăuți la Siret Școala Normală pe care tânărul Emilian o va frecventa în anii 1945 - 1948. Din 1948 până în 1952 va urma Școala Tehnică de Administrație Economică din orașul Siret. În 1952 se înscrie la Facultatea de Finanțe și Credit a Academiei de Studii Economice din București, pe care o absolvă în 1956. Despre anii studenției, cei mai frumoși din viața unui intelectual, Emilian Drehuță povestește în culegerea de amintiri, pe care o coordonează, „După 45 de ani (1956 - 2001)”, și care cuprinde 63 de texte memorialistice scrise de colegii de serie.

În cariera sa profesională de 40 de ani, economistul Em. Drehuță urcă scara ierarhică de la funcția de simplu inspector până la cea de director al Administrației Financiare a județului Bacău. Orașul Bacău l-a adoptat ca pe un fiu al său, iar el, ca prim economist al urbei, s-a zidit la temelie făcând din modestul târg băcăuan, pe care l-a cunoscut în 1956 ca tânăr economist, un oraș modern.

Și înainte de pensionare, dar mai ales după acest eveniment, economistul Emilian Drehuță a înțeles să militeze cu fapta și cuvântul pentru a nu rămâne dator rădăcinilor viguroase ale strămoșilor Olăreni (după mamă) și Drehuțeni (după tată), neamuri așezate în Bainețul atestat de un vechi hrisov dat de Ștefan cel Mare, la 15 martie 1490, pentru orânduirea a 50 de localități, unde biserica din Baineț cu preotul ei se află la poziția 13. În acest sens, ca editor și coordonator, realizează o solidă cronică, „Florile și fructele timpului la Baineț”, care e gata de tipar în anul 1989, dar care e pusă în circulație publică în 1990, la împlinirea a cinci decenii de la data atestării localității natale.

Năvălitoarele schimbări politice din decembrie 1989, pe lângă beneficiile sociale de ordin general, au afectat tradiția satului care, de bine de rău, se mai păstra încă. În aceste condiții, satul Baineț nu-și mai serbează aniversarea programată. Înzestrat cu o voință puternică, Emilian

Drehuță, restrânge vechea monografie din 1989, o rescrie și o tipărește cu titlul „Oameni sub vremi la Baineț. Cronică (1490 - 2003)”. Volumul de 206 pagini apare în 2003 la Editura Agora din Bacău, sub egida Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina.

Alt obiectiv pe care l-a dus la bună îndeplinire sub aceeași siglă a Societății bucovinene, este albumul de fotografii „Rădăcini”, apărut în 2009, care a cunoscut și a doua ediție, completată și revizuită. Albumul cuprinde imagini cu bucovineni de toate vârstele în port popular țărănesc, surprinse de aparatul de fotografiat în diverse perioade ale istoriei ținutului natal – cu începere de la sfârșitul sec. XIX până la începutul sec. XXI.

Plecarea sa la cele veșnice s-a întâmplat la numai câteva zile după expedierea către redacția *Mesagerului bucovinean* a ultimei sale corespondențe, pe care o publicăm în acest număr.

Singur și-a scris cel mai relevant epitaf, parcă special pentru a face cu noi, cei care am preluat de la el ștafeta acțiunilor patriotice, un legământ de credință și de continuitate a operei pe care a început-o și a cauzei pe care a servit-o cu asupra de măsură.

Antoaneta LUCAȘCIUC

IN MEMORIAM

George Galan (1929-2012)

La 27 ianuarie 2012, după două săptămâni de suferință și două operații grave la Institutul de urgență pentru boli cardiovasculare "C. C. Iliescu" din București, a încetat din viață cor. (r) GEORGE GALAN, președinte al Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, prim-vicepreședinte al Societății.

George Galan s-a născut la 22 septembrie 1929, în comuna Gălănești, județul Suceava. După absolvirea școlii primare din comuna natală, își continuă studiile la Școala Normală din Cernăuți, pe care le întrerupe în 1944, pentru a le relua, după război, la Școala Normală din Năsăud, al cărei absolvent este în 1948. Funcționează scurt timp învățător și profesor de istorie la școala din satul natal, după care este înrolat în armata română, unde se înscrie la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie din Ineu, județul Arad. Ca ofițer, își continuă studiile la Facultatea de Istorie a Universității din București, luându-și licența în 1971.

De-a lungul vieții sale, a îndeplinit diverse funcții în armata română, ca ofițer în diverse unități de artilerie antiaeriană, ultima funcție fiind cea de șef al Secției Învățământ la Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului. Timp de 16 ani a lucrat în presa militară, mai întâi ca redactor, apoi ca secretar de redacție la gazeta „De veghe”, organ al Comandamentului Apărării Antiaeriene a Teritoriului. Se pensionează în 1990, în grad de colonel.

După trecerea în rezervă, înțelege să se dedice activității civice și culturale. Plin de energie și dornic să se manifeste în sprijinul românilor din provinciile istorice rămase în afara graniței de est a țării, colonelul George Galan participă la fondarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina și a Asociației culturale „Pro Basarabia și Bucovina”. Având un dar organizatoric deosebit, este ales, mai întâi secretar, apoi vicepreședinte al Filialei București a Societății pentru cultură. Între timp îndeplinește și funcția de secretar general la „Pro Basarabia și Bucovina”.

Din 1997 până în ultima clipă a vieții, a fost președinte al Filialei București al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Fiind un aprig susținător al cauzei bucovinenilor nordici, col. (r) George Galan fondează, în

2003, împreună cu scriitorul cernăuțean Ștefan Hostiuc, revista trimestrială, „Mesager bucovinean”, destinată bucovinenilor de pretutindeni. A fost director al acestei publicații din 2003 până în anul morții, 2012.

În ultimele două decenii, a inițiat nenumărate manifestări culturale de amploare, a participat la conferințe și

Prezidând penultima ședință de filială, convocată de domnia sa. Sala de protocol a Universității „Biotera”, 19 octombrie 2011
Foto: Mihai Onciul

simpozioane, rostind, în funcție de natura evenimentului, discursuri înflăcărâte sau comunicări incitante. A publicat numeroase articole, cronică, relatări în revistele „Glasul Bucovinei”, „Septentrion literar”, „Mesager bucovinean”, în alte publicații din țară și din nordul Bucovinei.

George Galan este autorul unei interesante monografii despre localitatea sa natală – „Un sat din Bucovina: Gălănești. Scurt istoric, resurse și îndeletniciri, biserica, școala, obiceiuri la naștere, nuntă și înmormântare” (București, 2004).

Amintirea lui va dăinui în memoria tuturor celor care l-au cunoscut și îndrăgit ca model de atitudine civică, devotat cu trup și suflet cauzei Bucovinei, implicat activ în viața societății civile românești.

Comitetul Filialei București a SCLRB

IN MEMORIAM

Un ultim omagiu pentru directorul revistei *Mesager bucovinean*, publicație destinată bucovinenilor de pretutindeni

Comunitatea românească din Ucraina, Societățile culturale din Cernăuți, Asociația „Bucovina” din Chișinău sunt profund îndurerate de pierderea subită a prietenului lor drag care a fost colonelul GEORGE GALAN. Înțelegând că existența sa pe acest pământ are sens doar prin totala dăruire cauzei Bucovinei, el și-a consacrat ultimii ani de viață Filialei București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, cu care practic s-a identificat, fiindu-i președinte mai bine de un deceniu.

Fost elev, în timp de război, la Școala Normală din Cernăuți, el a rămas pentru toată viața cu amintirea anilor de ucenicie. Nostalgia după vechea capitală a Bucovinei nu l-a părăsit niciodată. A fost de nenumărate ori oaspetele nostru drag la Cernăuți, la fel cum noi, cernăuțenii, am fost de nenumărate ori musafirii săi dragi la București. Casa i-a fost în permanență deschisă ca un fel de gară de nord pentru

bucovinenii veniți de dincolo de sârma ghimpată.

În toată viața sa, colonelul Galan a fost un luptător, ca și patronul numelui său, sfântul mucenic, ostaș și tribun Gheorghe, purtător de biruință. A plecat de acasă, în dimineața zilei de 14 ianuarie 2012, să dea o ultimă luptă, lupta cu moartea, care a durat două săptămâni. Și iată-l acum pe scut, condus de noi, pe ultimul drum, lăsând în urmă clipe de grea cumpănă, marcate de două operații extrem de complicate la Institutul de urgență pentru boli cardiovasculare „C.C. Iliescu” din București, prima de

anevrism de aortă abdominală, o boală de care el știa, o descoperise în urmă cu trei ani, dar de care nu avea curaj să se opereze, și o intervenție la colon din cauza unor complicații postoperatorii.

Rămânem foarte triști fără el. Îi vom simți foarte mult lipsa. Fără George Galan ca președinte, filiala noastră se va descurca mai greu. La fel și revista noastră, *Mesager bucovinean*, pe care a ctitorit-o, alături de noi, și căreia i-a fost director vrednic de toată lauda timp de un deceniu.

A trăit cu gândul mereu la Cernăuți. De aceea, a dorit ca revista Filialei să nu fie o publicație doar pentru bucovinenii din București, ci una în care să se regăsească puternic viața românilor de dincolo de granița nordică și vestică a țării.

Acum, pentru că bunul Dumnezeu ni l-a luat dintre noi, venim întristați, din Cernăuții adolescenței sale, din Chișinău, din sudul Basarabiei și din nordul Maramureșului istoric să fim alături de îndurerata familie, de fica Manuela și nepoata Roxana, de strănepoții Sophie și Vincente, pentru a le alina marea durere a pierderii tatălui, bunicului și străbunicului lor.

Îndurerată doamnă Manuela, îndurerată doamnă Roxana, până acum, aflându-vă pe meridiane diferite, v-ați dus reciproc dorul. De acum înainte, pentru că nu doar meridianele, ci și lumile vor fi diferite, dorul nu va mai putea veni decât dintr-o parte.

Dar există un meridian al inimii care transcende moartea, lăsând soarele iubirii să reverse în mod egal lumina sa până dincolo de dimensiunile acestei lumi. Acest mirific meridian ne va fi punte de legătură cu cel care a fost până mai ieri printre noi și care a plecat, prin voia lui Dumnezeu către cele veșnice.

Colegiul de redacție al revistei
Mesager bucovinean

Dr. ec. Liviu Cabariu, sponsorul revistei „Mesager bucovinean”, la mormântul fostului director al revistei, George Galan

Foto: Ludmila Patraș

IN MEMORIAM

Dublul refugiu al Vioricăi Panaitescu (1925-2012)

Viorica Panaitescu (24.12.1925, Bilca, Rădăuți – 25.06.2012, București) și-a trăit viața într-un permanent refugiu. Abia făcuse majoratul când, îngrozită de ceea ce i s-ar fi putut întâmpla la intrarea, în 1944, a tancurilor sovietice în Cernăuți (judecând după exemplul verișoarelor sale deportate în 1941 în Siberia), se refugiază în România, cu întreaga familie. După mai multe peregrinări, se stabilește la București, unde se căsătorește și de unde nu va mai pleca niciodată, decât doar în excursii, din care a făcut o adevărată pasiune. A trăit acest refugiu ca pe o dramă. Dar asumându-și-l a evitat o tragedie, trăită pe viu după al doilea război mondial de toate rudele rămase dincolo – în Mahala, Ostrița și Molodia, comune din preajma Cernăuților. Va scrie despre soarta lor în cărțile ei de mai târziu. Pentru că Viorica Panaitescu, economistă de profesie, a înțeles să se refugieze, în clipele libere, din lumea cifrelor, în lumea literelor. Și acesta a fost al doilea refugiu al ei. Un refugiu în împărăția metaforelor.

Literatura i-a oferit acel spațiu extraordinar, în care s-a simțit cel mai bine și pentru care putea să sacrifice orice bunuri materiale sau financiare. Prin scris revenea la anii copilăriei. În actul scrisului se simțea de două ori acasă: odată în Țara Fagilor, guvernată de amintirile tinereții, și a doua oră în Țara Viselor, guvernată de legile artei. Așa a trăit până în ultimul an de viață, colega și prietena noastră, Viorica Panaitescu.

Când am pornit proiectul revistei *Mesager bucovinean*, intuind deficitul de comunicare care, din păcate, a existat și există încă în Societatea noastră în ciuda faptului că tocmai nevoia de socializare a impulsionat fondarea ei, Viorica Panaitescu a venit cu ideea introducerii unei rubrici special gândite în acest sens: *Să ne cunoaștem*. „Obârșia mea după tată este română, spune ea inaugurând această rubrică, deși numele este mai degrabă ucrainean, Du-beș, iar după mamă, austriacă, Ott, cu strămoși colonizați când Bucovina întreagă se afla sub stăpânirea Austriei. Prin sângele meu curge istoria de două secole a Țării Fagilor” (*Mesager bucovinean*, nr.1/2003).

Viorica Panaitescu s-a născut la Bilca, unde tatăl său, Toader, era cântăreț bisericesc. Copilăria și-a petrecut-o însă într-o comună din nordul Bucovinei – Plaiul Cosminului (Molodia de astăzi). Aici și-a făcut și studiile elementare (1932 - 1940). Au urmat studiile secundare la Liceul comercial din Cernăuți (1942 - 1944), și, în refugiu, studiile superioare la Academia de Științe Economice din București (1946 - 1949).

Activitatea profesională Viorica Panaitescu o începe ca economist la Centrala LOTO-PRONO (1949). În 1977 se transferă, tot ca economist, la Centrala Editorială Poligrafică – Întreprinderea de Desfacere a Cărții, unde funcționează până în anul 1987. În 1999, fiind deja pensionară, se angajează ca cenzor financiar la LADO-București. Energică din fire, i-a plăcut să fie activă până în ultimii ani ai vieții.

A fost membră a cenaclurilor literare „Ion Creangă”, „Mihai Eminescu”, „Amurg sentimental” ș.a. din București. A publicat mai multe volume de proză memorialistică, cugetări, versuri umoristice, epigrame, majoritatea tipărite la editura „Amurg sentimental”: *Fetele din Cernăuți*, (1995); *Lecția de gramatică* (1997); *Catrene săltărețe compuse cu tristețe* (1999); *Jurnal – drumuri și popasuri, Vol I-II, 2007 și Vol III, (2008), Culegere de cugetări*, (Ed. Vimar, 2011) ș.a.

Ec. Viorica Panaitescu (rândul întâi), la Simpozionul „135 de ani de la înființarea Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”. Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară, Aula „Ion Maier”, 1997

În cadrul Filialei București a fost aleasă, în mai multe mandate, responsabilă de sectorul financiar. A făcut parte din colegiul redacțional al revistei noastre *Mesager bucovinean*.

A murit răpusă de o boală incurabilă, care i-a răpit darul vorbirii, fără a-i fi afectat în vreun fel intelectul, ea suferind dublu din cauza imposibilității de a comunica altfel decât prin semne cu cei dragi. Așa am putut să comunic ultima dată cu ea.

Dumnezeu să o odihnească în pace!

Șt. H.

IN MEMORIAM

Graficianul Ioan Ștefiuc (1925-2012)

Anul acesta, de Crăciun, poștașul nu ne-a mai adus, ca în anii trecuți, cartea poștală a graficianului Ioan Ștefiuc, fostul nostru coleg de filială, cu steaua răsărind frumos din mișcarea penelului său de artist și colindător venit să ne zică sub geamul inimii colinda străbună. De data aceasta a coborât din înalțuri doar raza stelei sufletului său, spre a ne spune că nu a uitat de noi și a venit să ne colinde, iar în locul liniilor de peniță pe coala albă au fulguit, pe zăpada serii de Crăciun, transcendente lumini. Și noi i-am mulțumit pentru acest sublim mesaj trimis din veșniciei poate mai mult decât oricând, pentru a umple cu preaplinul gândului nostru bun neîndestulătoarele recunoștințe din timpul existenței pământene a artistului.

Graficianul Ioan Ștefiuc s-a născut în 1925 în București, din părinți bucovineni, originari din comuna premontană Ispas de pe malul Ceremușului, care cu trei ani înainte de nașterea fiului lor se mutaseră în capitala țării. Pentru că moștenea curgerea Ceremușului în arterele ființei sale de bucovinean nordic, după absolvirea la București a școlii generale se înscrie la Școala de constructori arhitecți din Cernăuți, cu sediul în strada Mărășești (actuala str. Șevcenko). Dar cu puțin timp înainte de începerea celui de al doilea război mondial se mută cu școala la Iași. Aici, are norocul să fie elevul unui excelent profesor de română, Leonida Sârbu, care îl încurajează în pasiunea sa pentru poezia eminesciană. Viitorul grafician citește cu sufletul la gură trilogia lui Cezar Petrescu, *Lucașfărul*, *Nirvana* și *Carmen Seculare*, învață pe de rost și recită cu diverse ocazii mai multe poezii ale marelui romantic, ba chiar se încumetă să compună cântece pe versurile acestuia. Lucașfărul poeziei române pune stăpânire pe sufletul său de artist. Sub teiul sfânt din Copou, adolescentul Ioan Ștefiuc simte fiorul primii iubiri. Acest fior aureolat de lumina poeziei eminesciene se va extinde asupra întregii sale vieți.

Al doilea război mondial îl prinde pe tânărul Ștefiuc marinăruș, la Constanța. Marea îl fascinează. Îi consacră mai mulți ani din viață. După munte, din care i se trag rădăcinile, marea e a doua pasiune a graficianului. Dulcele corn sunând hiperionice în văile silvestre ale Carpaților înalți se îmbină, în dorul de Eminescu al matelotului Ștefiuc, cu melodia legănată a valurilor adânci: „De-i goni fie norocul, fie idealurile / Te urmează în tot locul vânturile, valurile”.

În iunie 2011, comemorând trecerea în eternitate a Lucașfărului poeziei române, Filiala București a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, condusă de col. George Galan, și el plecat între timp la cele veșnice, a organizat în sala de expoziții a Cercului Militar din București o expoziție de grafică de Ioan Ștefiuc. Am fost onorat să deschid vernisajul expoziției. Reproduc în continuare un fragment din acel cuvânt de deschidere:

„Stăpânind la perfecție tehnica desenului, lucrând în creion, Ioan Ștefiuc și-a propus să reproducă la modul aproape fotografic, deci cu maximă exactitate, folosind linia

și punctul, peisaje și portrete pe care încearcă să le apropie de versurile poemului „Lucașfărul” de Mihai Eminescu.

Ca mod de expresie, grafica sa este pe cât de mimetică, pe atât de romantică. Imaginarul său este unul reproductiv, nu inventiv. El preia imagini din afară, gata făcute. Rolul artistului, în cazul său, este doar să le descopere în frumusețea lor naturală sau, raportare la poezie, în poeticitatea lor firească. Cum le descoperă? Prin exaltare. La el insolita-re se înscrie în limitele exaltării romantice.

Ioan Ștefiuc vede frumosul ca un dat deja existent, ca un produs natural prefigurat, astfel încât orice încercare de a-l modifica, reconfigurându-l, ar însemna, pentru el, o imixiune inadmisibilă în armonia genuină a lucrurilor. Acesta este crezul său.

De aici și până la modul modern, ca să nu spun post-modern de a face grafică, e o distanță mare. Dar Ioan Ștefiuc nu are veleitățile unui artist revoluționar. El este un conservator și se mulțumește să aștearnă pe hârtie desene care să emoționeze tocmai prin fidelitatea imaginii reproduse față de originalul natural.”

Fără să fi fost un artist de meserie, Ioan Ștefiuc rămâne în amintirea noastră un remarcabil peisajist care a ilustrat, cu talentul său de desenator înăscut, poemul „Lucașfărul”, strofă cu strofă, dând sens poetic unor tablouri din natură, pe care numai un suflet sensibil și un ochi atent a putut să le surprindă.

Dumnezeu să-i răsplătească strădaniile și devoțiunea!

Șt. H.

